

Cine au fost catarii?

Viața de zi cu zi printre catari

René Nelli

Despre autor

RENÉ NELLI (Carcassonne, 20 februarie 1906 - d.c. 11 martie 1982) a fost un poet, eseist, hermetist, scriitor și istoric francez, recunoscut ca o autoritate în cultura occitană a Evului Mediu și în special în catarism.

Doctor în Litere, a predat la Universitatea din Toulouse. Din 1928-1930 până în 1950, Nelli a fost în contact cu poetul Joe Bousquet, care l-a influențat prin poeziile sale, scrise în franceză și occitană, formând o parte a așa-numitului „suprarealism mediteranean”. Această mișcare s-a dezvoltat oarecum la marginea suprarealismului parizian, la Marsilia în jurul publicației *Cahiers du Sud* și la Carcassonne în jurul revistei *Chantiers*.

A participat împreună cu Joë Bousquet la redactarea unui număr special al revistei *Cahiers du Sud*, dedicată lui Le génie d'oc et l'homme méditerranéen în 1943, în care se regăsesc cele trei linii directoare ale operei sale: editarea și traducerea poezilor occitani medievali; poezii personale, apropiate de Paul Valéry și o operă critică. Antologiile sale poetice au o scriere densă și teme senzuale. Ele recuperează tradiția mistică și erotico-poetică a catarilor și trubadurilor. Ulterior, s-a dedicat prozei și teatrului.

Nelli a fost directorul revistei de etnologie sudică *Folcloric* și a jucat un rol important în ceea ce privește cunoașterea culturii occitane, fiind unul dintre fondatorii, în 1946, ai Institut d'Estudis Occitans din Toulouse.

În același timp, a cercetat și a scris numeroase lucrări și studii despre ereziile Evului Mediu din Midi-ul francez și despre catarism, opunându-se literaturii speculative și senzaționaliste scrise până în acel moment care era în detrimentul studiilor riguroase asupra acestui aspect social și istoric.

În ceea ce-l privește pe Fernand Niel și pe alți cercetători pe acest subiect, relația sa cu Déodat Roché a fost fundamentală.

A fondat Centrul Național de Studii Cathares, care găzduiește o colecție de peste 3000 de volume despre catarism și îi poartă numele în semn de recunoaștere a cercetărilor și muncii sale exhaustive: Centrul de Studii Cathares - Asociația de Studii Cathares - René Nelli.

Această carte oferă un fel de film al vieții catarilor din Languedoc, așa cum s-a dezvoltat, de la începutul secolului al XIII-lea până în 1350, în comitatele Toulouse și Foix și în cele patru vicomate de Trencavel: Carcassonne, Béziers, Albi și Nîmes. În aceste regiuni, care au fost scena principală a celebrei „Cruciade împotriva albigenzilor”, existența și supraviețuirea tragică a catarismului pot fi cel mai bine surprinse în continuitatea sa istorică. Dacă catarul face parte din mișcarea de reînnoire evanghelică care s-a manifestat în întreaga creștinătate în secolele al XII-lea și al XIII-lea , nu este mai puțin adevărat că Cei Perfecti credeau în existența a două principii antagonice, de valoare inegală, dar la fel de eterne, și apărau ideea că lumea este opera Diavolului.

Aceasta a fost, fără îndoială, amprenta care a marcat cel mai puternic mentalitatea poporului occitan din secolul al XIII-lea și i-a determinat comportamentul zilnic. Prin urmare, viața de zi cu zi a catarilor era foarte diferită de cea a „omului de rând” din Evul Mediu, iar René Nelli ne invită în această carte la o adevărată descoperire a Oamenilor Buni, a Celor Perfecti sau a „credincioșilor”.

Introducere

Catari au existat în Franța, Catalonia, Italia, Germania și chiar, se pare, în Anglia. Dar mai ales în Midi-ul francez, de la sfârșitul secolului al XII-lea până în 1209, când a fost declanșată cruciada, catarismul a putut să se organizeze sub forma unei Biserici și, prin intermediul marilor domni câștigați pentru cauza sa, să exercite o influență socială și politică asupra întregii țări. În același timp, datorită predicilor miniștrilor săi, catarismul a reușit să modifice ușor spiritul general al locuitorilor din Languedoc și, în consecință, viața lor de zi cu zi. Moravurile morale pe care le impusese în timpul triumfului său s-au menținut într-o oarecare măsură chiar și după ce a devenit clandestin în orașe și în zonele rurale și, până la începutul secolului al XIV-lea, în aproape toate sectoarele societății.

În această carte veți găsi un fel de film despre viața catarilor din Languedoc, așa cum s-a dezvoltat, de la începutul secolului al XIII-lea până în 1350, în comitatele Toulouse și Foix și în cele patru vicomate ale familiei Trencavel: Carcassonne, Béziers, Albi și Nîmes. În aceste regiuni care au fost, împreună cu unele orașe periferice din Provence sau *Bigorre* - despre care vom vorbi doar întâmplător - principalul teatru al „cruciadei împotriva albigenzilor”, cel mai reprezentativ, în cadrul continuității lor istorice, este existența și tragica supraviețuire a catarismului. Nu ar fi posibil să oferim o imagine fidelă a „perfectilor” și a „credincioșilor” fără a-i urmări uneori în Catalonia și în Lombardia, unde au fost nevoiți să se exileze în diferite momente, mai ales după căderea Montségurului (1244).

Catarismul a făcut parte din mișcarea generală de reînnoire evanghelică care s-a manifestat în întreaga creștinătate în secolele al XII-lea și al XIII-lea. Cei Perfecti s-au erijat ca succesori autentici ai Apostolilor, crezând că creștinismul lor era singurul adevărat și că cel al Romei nu era decât o deviere diabolică: se pretindeau creștini.

Însă romano-catolicii au refuzat să-i considere simpli reformatori, analogi, de exemplu, valdezilor : nu fără motiv, ei au denunțat în catarism o evidentă renaștere a maniheismului antic. Fie că acesta provenea, de fapt, din doctrina lui Manes prin filiație directă, fie prin intermediul paulicienilor deportați în Tracia în secolul al X-lea de către împărații bizantini și apoi de la bogomilii bulgari din secolele al X-lea și al XI-lea ; fie că datele fundamentale au fost pur și simplu găsite din examinarea critică a textelor Scripturilor (Vechiul Testament, Evanghelia după Ioan), catarismul mărturisește existența a două principii antagonice, inegale ca valoare, dar la *fel de eterne*. Răul este o realitate cu care adevăratul Dumnezeu trebuie să ia în considerare.

Cu siguranță nu toți catarii credeau în eternitatea începutului răului. Au existat dualiști „atenuați” care, asemenea catolicilor, învățau că răul a început: un înger inițial bun, creat de Dumnezeu, l-a inventat comițând

păcatul mândriei din liber arbitru. Dar dualiștii absoluți și dualiștii atenuați au convenit să atribuie crearea acestei lumi unui demiurg malefic, Satan sau unui înger rebel. O astfel de credință a înspăimântat în principal creștinismul (căci, în ceea ce privește celelalte propoziții, pe care cititorul le poate considera secundare, nu există niciuna care să nu fi fost susținută în mod egal, în diferite momente, de vreun doctor al Bisericii și considerată ortodoxă). Ideea că *lumea este a Diavolului* este ceea ce a specificat cel mai clar mentalitatea occitanului din secolul al XIII-lea în raport cu ceilalți creștini.

Nu am făcut distincție în această lucrare între dualiștii absoluți și dualiștii mitigați. Catarii din Languedoc, ținând cont de faptul că limitele ideologice greșesc în sensul preciziei în acest punct, *erau aproape toți dualiști absoluți*. Aveau mai mult sau mai puțin aceleași rituri și aceleași obligații religioase. Morala catară este dedusă din natura malefică a Manifestării: Binele, Virtutea, Mântuirea, constau în detașarea absolută de Materia creată de Diavol, luând ca model viața lui Iisus Hristos coborât pe pământ într-un *corp spiritual*, nu atât pentru a se „sacrifica”, cât pentru a arăta omului Calea Răscumpărării. Mai mult, ceea ce era păcat pentru catolici era păcat și pentru catari. Cu toate acestea, ereticii noștri și-au scandalizat vremea condamnând înjurăturile, crima în toate formele ei, războiul, dreptatea umană (cea a regilor, domnilor, episcopilor) și chiar moartea animalelor. Principiile acestei morale, despre care s-ar putea considera exclusive sfinților, nu au ezitat să exercite o anumită influență asupra comportamentului zilnic al poporului occitan.

Preocuparea de a situa clar viața cotidiană în cadrul circumstanțelor precise ale vremii ne-a obligat să începem această carte cu un studiu rapid al societății sudiste din secolele al XII-lea și al XIII-lea, precedat de un fel de examinare a sufletului și a minții. Am preferat să includem în acest prim capitol tot ceea ce este necesar pentru a înțelege viața catarilor, pentru a accelera „filmul” și pentru a nu fi nevoiți să revenim continuu asupra subiectului. Pe de altă parte, nu era vorba de a comenta metafizica cultă a catarilor, ci pur și simplu de a examina ceea ce iese în evidență în comportamentele instinctive și în modul de a lua viața și moartea: toate reacțiile spontane, cu atât mai coercitive cu cât sunt mai inconștiente și mai „vitale”.

Nici nu vom povesti aici istoria evenimentelor politice și economice care au avut loc în ultimii câțiva ani.

Evenimentele militare care au avut loc în Languedoc între 1209 și 1226-1229 (Tratatul de la Meaux) și după această dată: răscoala lui Trencavel din 1240, coaliția complotată în 1242 împotriva regelui Franței de către contele de Toulouse, contele de Foix, viconte Trencavel, regele Angliei și contele de La Marche. Dar, pentru ca cititorul să nu se piardă în numeroasele vicisitudini ale acestei drame, care se întinde pe parcursul

unui secol și jumătate, vom reaminti pe scurt cursul și impactul său asupra vieții de zi cu zi a locuitorilor din Oc.

Pe de altă parte, este un fapt că viața de zi cu zi a catarilor este departe de a coincide cu cea a „oricărui om” din Evul Mediu în același timp. Dacă „oamenii buni”, cei perfecți, își împodobeau întreaga existență cu misticism, credincioșii dedicau doar o slabă parte din ei preocupărilor religioase. În majoritatea ocupațiilor lor zilnice, aceștia erau greu de distins de catolici și atei (căci aceștia existau deja în secolul al XIII-lea). Vom vorbi, așadar, despre locuință doar în cazul destul de rar în care, echipată corespunzător, aceasta ar facilita, la nevoie, evadarea unei persoane perfecte; nu vom descrie hainele, cele ale celor hirotoniși, de exemplu, decât atunci când se conformează unei reguli sau când, pentru că sunt prea luxoase, aduc asupra celor care le poartă, doamnelor și domnilor, lovitura legilor somptuare ale Inchiziției. În cele din urmă, mâncarea ne interesează doar în măsura în care, pentru cei perfecți, era specială și vegetariană.

Comunul credincioșilor nu prezintă nicio omogenitate, dacă facem abstracție de atmosfera generală pe care catarismul a desfășurat-o în întreaga epocă. Cu riscul de a face acest eseu prea analitic, a trebuit să studiem separat nobilii, burghezii, țăranii, artizanii și chiar lumea feminină, deoarece femeile din toate clasele societății au manifestat un comportament religios foarte diferit de cel al bărbaților. Interesul pe care diferitele clase l-au manifestat pentru erezie nu este întotdeauna explicat de aceleași cauze și este exprimat, în cele din urmă, prin evoluțiile obiective și prin diferitele sacrificii în esență, care trebuie prezentate sub aspectul lor particular.

Prin urmare, am încercat să reconstituim viața religioasă a unor arhetipuri. Am fi vrut să o facem într-o imagine completă și continuă, dar nu a fost posibil. Registrele *Inchiziției* au putut să ne ofere numeroase fapte semnificative și anecdote revelatoare, deși nu ne permit să compunem o imagine „generică” absolut exactă a perfecției și a credinciosului. Portretul este în mod necesar aproximativ.

Am ales, totuși, imaginile care ni s-au părut că prezintă un sens exemplar sau „clarificator”, adică care simbolizează sau rezumă un număr bun de comportamente analoge. Trama care le-a reunit a fost concepută pentru a umple golurile și a explica ceea ce nu a putut fi vizualizat.

Bineînțeles, nu am inventat aceste fapte. Le-am luat de unde erau și apar deja în numeroase cărți, vechi și moderne. Multe, însă, sunt nepublicate și au fost traduse direct din originalul latin sau provensal. Oferim, cu titlu de bibliografie, lista textelor pe care le-am găsit utile și, de asemenea, pentru cititorii care doresc să urmărească studiul catarismului, titlurile principalelor lucrări care tratează metafizica și dogmele sale. Un index de nume situează personajele principale în timpul lor.

Partea întâi
CATARISMUL TRIUMFANT

CAPITOLUL UNU

ASPECTUL RELIGIOS ȘI SOCIAL ÎN LANGUEDOC LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIII-LEA

Suflet, trup și spirit

Sub forma comportamentelor instinctive, a reacțiilor iraționale, a obiceiurilor morale, a concepțiilor religioase marchează mentalitățile și le modifică cu atât mai profund cu cât sunt trăite mai dureros. Omul secolului al XIII-lea nu era deloc ca omul de astăzi, nici în sensibilitatea sa, nici, mai ales, în modul în care se plasa, ca o fantomă între lumea păcatului și lumea mântuirii. În jurul anului 1200, o metafizică pe care nu o înțelegeau, dar care se impunea inimilor lor, i-a convins pe bărbați și pe femei că ființa umană nu fusese creată ca o unitate și că, între cele trei părți din care era compusă: suflet, trup și spirit, nu exista nicio legătură substanțială. Trupul era un străin aparținând creației diabolice. Era atât un neant, cât și o mașină. Te simțeai instalat în el așa cum astăzi un călător în mașina sa. Unii, chinuți de faptul că se simțeau închiși în el - *Ai milă*, spune el - „Alții erau adăpostiți în carnea lui ca într-o «tunică» josnică și meschină. Păcatele care îl făceau în mod necesar să comită nu-l priveau.”

Deasupra acestui nod material de determinisme, plutea spiritul, necunoscut și fără păcat, locuind în Dumnezeu ca o esență eternă și atât de neatașat de suflet încât acesta din urmă putea fi complet degradat fără a fi alterat. El singur asigura mântuirea omului; și pentru a fi mântuit, la rândul său, sufletul trebuia să se întoarcă către el, să se unească cu el. Uneori era conceput ca ceva impersonal și identic pentru toate conștiințele.

Individul era sufletul. Un suflet suspendat între două abisuri: cel al Spiritului divin și cel al neantului satanic; lipsit de cele mai înalte facultăți ale sale - inteligența făcea atunci parte din spirit - și practic redus la sensibilitate și afectivitate, supus tuturor capriciilor trupului, sufletul nu era decât dorințe. De aici provenea o versatilitate, o emotivitate, pe care toți istoricii au subliniat-o la omul Evului Mediu, mereu supus sentimentelor excesive, capabil să treacă de la furie la clemență, de la cruzime la milă, într-o clipă; la fel de repede se exalta în sufletul său și aspiră doar să găsească în Dumnezeu moartea eliberatoare, pe cât se scufunda în trupul său și se abandona întregii sale voluptăți. Era haos (elementele materiale erau în dezacord) și „amestec”, trupul fiind capabil să confunde sufletul. Va trebui să așteptăm până la Sfântul Toma și noțiunea de compus substanțial, care nu are alt merit decât acela de a da un nume evoluției sau mutației suferite de specia umană, pentru ca această dislocare tragică, această

sfârșiere a esenței, să ajungă la sfârșit. În vremea catarismului, credinciosul sincer era preocupat doar de sufletul său feminizat, un fel de înger căzut, mereu în pericol, mereu în chin, mereu în nevoie de salvare; oia pierdută despre care vorbește Evanghelia.

A fost el mai pesimist sau mai optimist decât noi? Are vreun sens această întrebare? Am cădea într-un romantism prost dacă ne-am limita la a-l reprezenta pe omul secolului al XIII-lea ca pe o ființă mereu mohorâtă și disperată. Catarismul este mai „optimist” decât orice altă religie în ceea ce privește viitorul spiritului și chiar în ceea ce privește soarta finală a sufletului, întrucât și acesta trebuie într-o zi salvat. Este pesimist doar în ceea ce privește temporalul și în ceea ce privește această lume materială scufundată în Rău, unde trupurile sunt opera diavolului și unde ierarhia feudală, în sine de esență malefică, este compusă doar din suflete pierdute. Acest ținut este iadul: chiar și dreptatea este nedreaptă.

Să adăugăm că înainte, omul trăia în medie treizeci de ani. Viața lui era încă amenințată de foamete, război, tâlhari de drumuri, Inchiziție, boli incurabile. La primul simptom al unei boli necunoscute, ființa umană se ducea la culcare, se resemna și aștepta moartea așa cum fac animalele. Aceasta explică practica *endura* care, în unele cazuri, putea fi aproape instinctivă, așa cum este astăzi la oamenii primitivi. Căci, de îndată ce omul îmbătrânea sau era în pericol de moarte, intra în viața de apoi și se gândea doar la salvarea sufletului său. Atâta timp cât credea că catolicismul era calea adevărului care ducea la mântuire, îi era fidel. Din momentul în care s-a convins că singurii creștini adevărați erau cei perfecți: că numai ei, asemenea unor medici buni, pot vindeca cu adevărat sufletele, și-a pus în mâinile lor toată încrederea și toate speranțele.

„Dumnezeu să te ducă la un sfârșit bun!”, i-au spus oamenii buni. O astfel de îngrijorare de a ajunge la un sfârșit bun, angoasa de a trebui să înfrunte reîncarnarea fără a fi pregătit să renaște, i-a obsedat mai mult pe majoritatea bărbaților și femeilor din secolul al XIII-lea.

Credința în reîncarnare.

Importanța credinței în reîncarnare, care a marcat, mai mult decât oricare alta, mentalitățile și comportamentele vremii, nu poate fi supraestimată. Poate că înainte de răspândirea catarismului, căruia i-a supraviețuit, acesta era trădat constant, în viața de zi cu zi, ca răspuns la o chemare profundă, la reacții necontrolate. Această credință a contribuit la a face sufletul și trupul mai puțin familiare: ar fi slăbit poate chiar tabuurile incestului dacă acestea nu ar fi fost atât de adânc înrădăcinate în conștiințe și legături familiale, dacă oamenii buni nu și-ar fi menținut legitimitatea relativă. Deși cu siguranță neutraliza diferențele intersexuale, bărbatul fiind femeie și femeia bărbat, ele se apropiau unul de celălalt, anulând

inegalitățile postulate de misoginia masculină. Exclusea, pe de altă parte, orice superioritate de naștere a bărbatului care ar fi putut fi un ticălos într-o altă viață, discreditându-l moral: un suflet care locuiește în trupul unui lord sau al unui inchișitor nu ar fi putut parcurge calea mântuirii.

Spre sfârșitul secolului al XIII-lea, credința în eternitatea lumii s-a răspândit din ce în ce mai mult, chiar și printre oamenii de rând. Făcea parte din înțelepciunea populară. Iată, încă o dată, una dintre acele propoziții metafizice care se referă mult mai mult la caracterologia epocii decât la reflecția filosofică individuală și pe care este surprinzător să o vedem instalată în spirite ca alte dovezi. Certitudinea că cele două ordine, cele două naturi au coexistat, corespunde unei viziuni a lanțurilor cosmice compatibile, de altfel, cu reîncarnările, care îi liniștește pe unii și îi îngrozește pe alții. Lumea voluptății, a iluziilor carnale și materiale nu se va sfârși niciodată: universul satanic va fi mereu deschis, mereu ispititor. Iar lumea spirituală va rămâne mereu acolo, mereu gata să primească sufletul... „Trebuie să alegi, desigur, dar mai este timp”. Pe măsură ce catarismul își accentuează decadența, abisul care separă „purul” de credinciosul simplu devine mai adânc. Îi auzi pe cei pasionați declarând: „Dacă nu obțin ceea ce vreau de la Dumnezeu, o voi obține de la Diavol!” De aici apare uneori ispita de a paria pe Satana și de a se deda vrăjitoriei. De aici și materialismul vulgar, atât de răspândit la sfârșitul secolului al XIII-lea ; tărâmul eternității și al spiritului pur ne este inaccesibil, iar materia, cu legile și fatalitatea ei, este suficientă sieși. Un cleric din primii ani ai secolului al XIV-lea , Bernard Franca, a făcut ecou acestui „spinozism” prematur și naiv care devenise proverbial în Sabarthés: *Ceea ce vine la noi, bun sau rău, vine în mod necesar. Lucrurile nu pot fi altfel decât sunt* . Adică, lucrurile vor merge așa cum vor merge: *Aquo ira com ira!* Unul dintre ultimii eretici arși în comitatul Foix a fost un materialist hotărât care credea doar în supraviețuirea individuală. Se crede din ce în ce mai puțin în libertatea umană. Totul este referit la harul lui Dumnezeu, la bunătatea sa supremă. Așadar, eternitatea lumii, negarea liberului arbitru, încrederea în Ființa Supremă, în har, constituie acum cele trei fundamente ideologice atât ale catarismului celor simpli, cât și ale catarismului burghezului.

Este probabil ca mulți credincioși să fi trăit fericiți și eliberați, punându-și speranțele atât în eternitatea lumii, care trebuia să le asigure purificarea într-un mod mecanic și necesar, cât și în atotputernicia lui Dumnezeu. Slăbind noțiunea de păcat, se simțeau liberi de vinovăție. Alții, mai cufundați în lumea invizibilă, au devenit mai repede conștienți de dezvoltarea sufletului lor, se temeau de aventura supranaturală, aspirau cu toate puterile să ajungă la mântuire și eliberare. Printre credincioși, aceștia din urmă erau cei mai numeroși.

Societatea din Languedoc în relațiile sale cu catarismul.

În ciuda naturii înapoiate a agriculturii sale, a ravagiilor provocate de tâlharii pe câmpuri, a *ligilor* și a taxelor prea numeroase și prea grele care, ca peste tot în Evul Mediu, împiedicau comerțul; în ciuda insecurității și a stării proaste a drumurilor, comitatul Toulouse era, la începutul secolului al XIII-lea, prosper din punct de vedere economic și chiar într-o fază de expansiune. Catarismul se juxtapusese fără dificultate acelei societăți feudale și burgheze pe care cu greu reușise să o modifice. Dar, întrucât răspundea noilor aspirații ale unei părți din micii nobili, artizani și negustori ruinați, părea să anticipeze o evoluție socială pe care se limita, de fapt, să o traducă în termeni mitici.

Clericii intenționau să distribuie toți membrii societății în trei ordine: *oratores* (cei care se roagă), *bellatores* (cei care luptă), *laboratores* (cei care muncesc). Această diviziune tripartită nu este absurdă, dar este prea generală pentru a corespunde situației sociologice reale: sub presiunea faptelor și a împrejurărilor, a explodat din toate părțile. Catarismul și, mai general, gândirea heterodoxă, au contribuit la scoaterea în evidență a realității acestei explozii, transpunând-o într-o criză morală, fără a permite însă celor două mari clase prezente, cea a feudalilor și cea a negustorilor, să nu înțeleagă de la bun început cât de opuse erau interesele lor și, cu atât mai puțin, natura antagonismului lor. Oamenii acelor vremuri, foarte individualiști și care își transferau egoismul îngust la grupuri mici, își limitau adesea orizontul social la comunitățile de vecinătate, absorbindu-se în certuri mărunte care opuneau burgul orașului, cartierul cartierului, corporația corporației. Neavând noțiunea modernă de clasă, s-au asociat în numele unor valori sentimentale, tradiționale și aproape folclorice, în timp ce totul îi despărțea; și s-au luptat cu înverșunare între ei, când totul le recomanda să-și unească eforturile.

Totuși, dintr-o viziune pesimistă și critică asupra lumii fizice și sociale, catarismul a fost condus la clarificarea, la dilatarea antagonismelor fundamentale.

Faptul că catarul, prin natura sa, se opunea feudalismului reiese clar din miturile și teoriile sale morale. Acesta învăța, de exemplu, că, pentru a-i seduce pe îngeri, Diavolul propusese să-i facă să coboare în această lume, unde fiecare ar fi beat de mândrie pentru a-i porunci celuilalt: împăratul regelui, regele contelui, contele baronului, soțul soției sale și unde ar fi permis „cu o fiară să prinzi pe alta”. Adevăratul șef al ierarhiei feudale era însuși Satana, prințul acestei lumi.

Teoria catară a reîncarnărilor a pus capăt noțiunii de moștenire conform căreia tatăl transmitea fiului său nu doar virtuțile sale, ci și dreptul „natural” de a-i înrobi pe alți oameni și de a poseda pământul singur. „Omul bun” care i-a dezvăluit contesei de Toulouse că într-o altă existență fusese o săteancă săracă, i-a slăbit încrederea pe care și-o pusese până atunci în excelența și continuitatea rasei sale.

Lorzii feudali erau războinici, *bellatores*. *Ordo-ul* lor forma o ierarhie de baroni și cavaleri subordonați unii altora, care, mai ales la început, nu avea alt sens decât în relația sa cu războiul și organizarea apărării reciproce: domnul datora protecție vasalului său; vasalul datora „servicii” domnului său. Dacă, condamnând vehement războiul, catarismul nu a reușit să-l suprima - astăzi este încă în plină desfășurare - cel puțin a reușit să discrediteze mitologia lor care, cu ajutorul unor multiple poetizări, asociind, de exemplu, curajul cu generozitatea, Harul sau Iubirea, îl supraevalua ca joc și ca probă de virilitate. Să adăugăm la aceasta că demnitatea bellatorum se baza pe faptul că erau uniți, cel puțin în drept, cu „cei care se roagă”, rațiunea lor supremă de a exista fiind să se consacre celei mai nobile cauze, cea a lui Dumnezeu, și să lupte pentru ea participând la cruciade. Însă pentru catari, războiul nu era frumos, drept sau bun, iar în jurul anului 1250 au avut îndrăzneala să spună asta. Poate cel mai profund dintre gânditorii occitani, Cardinalul Peire, a anticipat ideea revoluționară că cruciada nu era altceva decât un mijloc pentru clerici de a-i exploata pe războinici. *Atâta timp cât un cleric le ordona să facă acest lucru*, exclama el ironic, *cavalerii se duceau să jefuiască Tudela, Le Puy sau Montferrant! În realitate, clericii îi aruncau la măcel: după ce le dădeau pâine și brânză, îi trimiteau la luptă, unde ajungeau ciuruiți de săgeți*. Și ce rămâne, atunci, din fabula războiului și a morții eroice? Și din legitimitatea drepturilor feudale, când nici moștenirea, care este doar cea a trupurilor, nici harul lui Dumnezeu, întrucât adevăratul Dumnezeu nu este autorul acestei societăți nedrepte, nu stau la baza ei? În respingerea oricărei dreptăți umane ca fiind nedreaptă, atât cea a instanțelor moșierești, cât și cea ecleziastică; sugerând înlocuirea lor cu un arbitraj pașnic exercitat de perfecți - arbitraj care, în orașe și sub autoritatea consulilor, începea să fie norma în conflictele dintre artizani și negustori, precum și între diferitele sectoare ale comerțului - catarismul a tins, în mod ideal, să suprima una dintre prerogativele Singura excepție a fost la începutul secolului, în jurul anului 1200, când singura pedeapsă pe care perfecții o aplicau într-o zi unui baron ucigaș era să-l oblige să intre în Ordinele lor, adică să intre în Ordinele lor. Cu excepția începutului secolului, în jurul anului 1200, când doar pedeapsa pe care Perfecții o aplicau într-o zi unui baron ucigaș, care consta în a-l obliga să se alăture Ordinilor lor, adică să devină sfânt; cu excepția, poate, a Montségurului, în anii 1240-1244, catarii nu au avut niciodată puterea de a aplica această nouă formă de dreptate, dar teoriile lor erau cunoscute de o elită, care îi considera mai creștini și se inspira din ei oriunde aveau posibilitatea să o facă.

În cele din urmă, prin interzicerea jurământului, perfecții l-au devalorizat chiar și în ochii credincioșilor simpli. Nu este vorba că atacau, așa cum se repetă fără considerație, fundamentele societății civile - promisiunea pe credință, pe onoare și loialitate, respectul pentru cuvântul

dat, însoțite de sancțiuni împotriva mărturiei mincinoase, înlocuiesc foarte bine jurământul (Revoluția Franceză, de altfel, l-a suprimat pentru câțiva ani) - ci pur și simplu pe cele ale societății feudale din vremea lor. Căci aceasta din urmă, care avea puține baze raționale, avea nevoie să stabilească între părțile contractante, mai ales în omagiul vasalic, legături sacre la fel de ritualizate ca acelea care, prin intermediul unui jurământ pe Evanghelie, îi uneau pe „frații de sânge” sau prin „schimb de inimi” cu îndrăgostiții.

Marii domni feudali.

Marii lorzi occitani nu au fost niciodată conștienți de faptul că catarul amenința imediat - sau pe termen lung - fundamentele reale ale societății lor. Nu au adoptat niciodată în acest sens (așa cum, de exemplu, au făcut baronii bulgari în ceea ce-i privește pe bogomili) o atitudine sincer ostilă. Dimpotrivă, catarul a găsit imediat în anticlericalismul acestor războinici, aflați de mult timp în rebeliune morală împotriva Bisericii, un climat favorabil pentru răspândirea sa. Într-adevăr, nu așteptaseră catarismul să le-l sugereze, să confişte veniturile din zeciuială și să însușească bunurile abațiilor.

În Sud, se bucurau de o reputație bine stabilită de necredincioși și libertini și se știe că William al IX-lea al Aquitaniei, primul trubadur, fusese excomunicat de mai multe ori în secolul precedent pentru uzurparea repetată a privilegiilor ecleziastice.

Mai târziu, circumstanțele politice i-au obligat să se bazeze pe catari, care erau adepți devotați, pentru a le apăra drepturile și uzurpările. Chiar și cei dintre ei care erau buni catolici s-au aliniat de partea dușmanilor Bisericii.

Rebeli față de ordinea romană, lorzii occitani erau deja așa în ceea ce privește căsătoria, pe care o considerau o formalitate lipsită de importanță. La capriciul intereselor lor politice sau abandonându-se stărilor lor de spirit capricioase, își repudiau soțiile și luau altele noi, cu venituri mai bune sau cu o rudenie mai bună. Biserica i-a pedepsit cu excomunicări, fără a reuși vreodată să le restabilească respectul pentru credința jurată. Doctrina iubirii, exaltată de poeți, a exercitat atunci în mediile aristocratice chiar mai multă influență decât maniheismul. Întrucât părea să facă cele mai înalte valori umane să depindă de un fel de instinct generos, înăscut în inimile nobililor, Biserica a văzut rapid, nu fără motiv, o renaștere a naturalismului păgân și a făcut tot ce a putut pentru a-i eradica progresul. Această „erezie” nu datora nimic catarismului, ci făcea parte din același curent de gândire îndrăzneț și reformist: incită femeile aristocrației să devină mai independente de puterea conjugală și discreditează căsătoria romană. De care, pe de altă parte, soții au profitat mai mult decât soțiile.

Într-un alt aspect, nu mai puțin important, spiritul său de independență contravenea, și mai grav, prescripțiilor Bisericii. Aceasta le interzicea să-i ia pe evrei în slujba lor și, mai presus de toate, să le încredințeze funcții care le dădeau autoritate asupra creștinilor. Dar, până la cruciadă, au continuat să-i folosească oriunde aveau nevoie de competența lor în chestiuni financiare. În 1203, viconte de Carcassonne îl avea ca slugă pe evreul Simon. Și același lucru era valabil și în Toulouse, precum și în Catalonia și Aragon, o țară foarte catolică. Deși sarcina sa principală era distrugerea catarismului și nu a iudaismului, care se bucura de un statut recunoscut, cruciada din 1209, impunând respectarea prescripțiilor legaților în acest scop, a căpătat un caracter incontestabil antisemit. Evreii din Béziers nu s-au lăsat păcăliți și s-au grăbit să părăsească orașul în același timp cu viconte de lor. Mai târziu, sub pretextul combaterii camătei, persecuții au fost organizate la Toulouse, cu jafuri și distrugeri de case, de către foarte catolica „Frăție Albă”. Evreii au fost principalele lor victime. Este un fapt foarte semnificativ că evreii, lombarzii și catarii au fost implicați în aceeași odioasă reprobare. Fără îndoială, mulți Toulouse nefericiți fuseseră ruinați de cămătarii sordizi, dar și câți debitori de rea-credință trebuie să fi profitat de ocazie pentru a face să dispară contracte de împrumut comercial obținute cinstit, fără a rambursa dobânzi sau capital! Este evident că obiectivul propus de acele spirite prea tradiționaliste era abolirea, sub speciei camătei condamnabile, a condițiilor legitime ale capitalismului naștere, căruia Biserica îi fusese întotdeauna nefavorabilă. (Monarhia franceză va sfârși, în secolul al XIV-lea, prin expulzarea evreilor și a lombarzilor, iar comerțul din Narbona va fi semi-ruinat).

Dar știau oare feudalii din Sudul Francez clar pentru ce trebuiau să lupte, ce trebuiau să apere? Mult mai puțin perspicace decât baronii din Nord, în ceea ce privește principiile rigide ale economiei feudale, cufundați în circumstanțe dificile, prinși între pericolele momentului și grijile viitorului, păreau la fel de repede să accepte ascensiunea comerțului și să profite de el, chiar și în cadrul sistemului aristocratic, opunându-se politicii anticapitaliste a Bisericii; așa că, dimpotrivă, curând le-au pus obstacole, multiplicând taxele și lăsându-și bandele, subplătite, să cuture drumurile și să jefuiască negustorii; și chiar și aici se confruntau cu Biserica. Dar, în acest punct, cu conceptele sale caritabile de Pace, de „Armistițiu al lui Dumnezeu”, Biserica avea dreptate. Toate acestea arată cum feudalii erau departe de a forma o clasă omogenă; micii cavaleri nu se simțeau deloc solidari cu marii lorzi, iar cei mari nu erau de acord între ei.

Mici nobili și burghezi.

Instituțiile urbane slăbiseră considerabil puterea marilor domni. Mai ales în orașele maritime, dar și în orașele comerciale din interior, burghezia

negustorească, reprezentată de consulii săi, dobândise un fel de independență, cel puțin în sfera economică și financiară, pe care o conducea după bunul plac. Această cucerire a libertăților municipale asociase burghezia și mica nobilime în același efort.

„Nicio urmă nu se găsește nicăieri”, scrie Yves Dossat, „a antagonismului care exista între ei în nordul Franței. Nobilii își luau locul în colegiul consular din Toulouse, Castelsarrasin, Moissac, Montauban; în Nîmes, patru consuli din opt erau aleși de cavaleri. Acești mici nobili nu aveau nici puterea militară care le permitea conților și vicontilor să mențină elementele esențiale ale aparatului feudal, nici, mai presus de toate, resursele lor considerabile: erau adesea nevoiași. Întrucât micile feude erau împărțite în mod egal între toți moștenitorii, succesiunile se terminau într-o astfel de fragmentare încât un număr mare de coproprietari locuiau pe aceleași pământuri, uneori în același castel, unde primeau în bani o mică parte din rentele lor, deja nu foarte considerabile. Cheltuiau tot efortul pentru a-și despăgubi ficele, pentru a le „înzestra”. Nu și-au exploatat niciodată direct pământurile și trăiau doar din recensăminte și din drepturile moșierești, mult reduse de parcelare; erau adesea mai săraci decât țăranii lor.” Între 1200 și 1250, nu era rar, de fapt, să vezi un sătean venind să primească niște rentă pe pământurile vecinilor săi, să cumpere pământuri nobiliare și să aibă acces la agrement. *Mulți dintre acești noi bogați se căsătoreau cu ficele nobililor. Unii au reușit să fie recunoscuți ca atare* (E. Perroy). Distanța care separa țăranul bogat de domn și, mai ales, burghezul rural de burghezul urban, tindea să se diminueze pe măsură ce banii compensau lipsa nobilimii, în mare detrimentul coeziunii aristocratice și al ordinii bellatorum .

Erau încă războinici. Au dat faliment în mici expediții, războinici care plăteau prin gajarea castelului lor. Dar în jurul anilor 1240-1250, nici măcar nu aveau să mai aibă puterea: se vor trezi lipsiți atât de rente burgheze, cât și de cele feudale. Unii, complet deposedați de Inchiziție, au fost reduși la viața unui cavaler rătăcitor la țară. Nu este surprinzător, așadar, că mulți dintre ei au fost atrași, mai mult de împrejurări decât de vreun interes real de clasă, de burghezia urbană și, mai presus de toate, de catarism, care i-a ajutat financiar în schimbul sprijinului militar și care, la rândul său, i-a ajutat în lupta lor împotriva Inchiziției, angajându-i în slujba sa, încurajându-le gustul pentru risc și aventură.

Fermieri, artizani, negustori și bancheri.

Conceptul de *laboratores* sau, dacă se preferă, de „muncă”, nu a rezistat mai bine testului faptelor și nici criticii implicite la care l-a supus catarul burghez. Pentru sistemul teologic-feudal pe care se bazează distincția tradițională a celor trei ordine, munca este, înainte de toate,

munca pământului. Totuși, fără a respinge munca agricolă, catarul a manifestat întotdeauna o mare aversiune față de proprietatea feudală. Fără îndoială, considera pământul „satanic”, deoarece Dumnezeu cel rău este cel care îl creează. „Fermierul este coadjutorul său, dar mai ales pentru că este sprijinul organizației feudale, chiar mai satanică. Din acest motiv, el a preferat muncii fermierului pe cea a artizanului, care nu face decât să transforme materia, și chiar pe cea a negustorului sau a bancherului, care fac banii să rodească printr-un fel de activitate abstractă. În timp ce domnul, unicul proprietar al pământului, dar care nu-l cultivă, trăiește pe spatele celor care îl lucrează fără a-l deține, negustorul subzistă doar prin propria sa activitate, numai prin propria sa activitate, numai prin propria sa activitate, numai prin propria sa activitate, numai prin propria sa activitate „exploatează” pe cei care vor să fie așa și obține serviciul altuia doar plătind pentru el. Aceasta echivalează cu a spune că în secolul al XIII-lea , unde, să înțelegem, nu era încă vorba de a ne ridica împotriva însăși noțiunii de „profit”, ecuația muncă-bani părea mai umană și mai dreaptă în precapitalismul burghez decât în sistemul feudal.

Catarismul își dorea ca fiecare să trăiască prin munca sa și ca, în ultimă instanță, să nu mai existe săraci, dacă nu erau „voluntari”: cei perfecți erau obligați să-și câștige pâinea, erau așadar *oratores* deoarece se rugau și *laboratores* deoarece lucrau; pe de altă parte, aveau o evidență a depozitelor care le erau încredințate și pe care le făceau „roditoare”. Se presupune că din acest motiv erau de două ori eretici pentru Biserică, ca reformatori religioși și ca clerici negustori. (Existau clerici negustori catolici, dar fără funcții sacre). Acest lucru era suficient pentru ca burghezii și negustorii să întrezărească atunci în catarism, cu atât mai puțin în catarismul politic, o religie care, asociind munca cu rugăciunea, își înnobila activitățile pe plan metafizic. Nu se poate vorbi fără anacronism despre lupta de clasă în secolul al XIII-lea , dar trebuie remarcat faptul că în fața puterii feudale, iraționale și totodată prea nedrepte, a apărut o nouă putere: banii, considerați răsplata muncii libere. Putere la care participau sau aspirau să participe toți cei care trăiau, prin stat sau prin efectul împrejurărilor, la marginea feudalismului și a Bisericii. Banii aparțineau adesea ereticilor sau necreștinilor: o mare parte din ei se aflau în mâinile evreilor, cărora le era interzisă orice activitate în afara comerțului cu bani (cu excepția orașului Narbona) și ale lombarzilor, care acționau ca bancheri cu mare expertiză; aceștia erau acumulați în casele burghezilor, negustorilor și artizanilor urbani pe care Inchiziția îi deranja sau îi persecuta ca fiind credincioși și care, tocmai din acest motiv, s-au alăturat rândurilor catarilor clandestini, au devenit „anticlerical”. În același timp în care Biserica, prin neîncrederea sa în toate operațiunile comerciale, era ideologic și de facto angajată în ordinea feudală și apărea ca dușmanul ireductibil al noii economii burgheze, singura care la acea vreme și în

această conjunctură era progresistă și eliberatoare, catarismul, revizuiind noțiunea catolică de camătă și bazându-se pe autorități scripturale incontestabile, precum și pe nevoile de extindere a marelui comerț, a legitimat împrumuturile cu dobândă.

Onoare și Bani.

Opoziția dintre cele două „puteri”, Onoarea și Bani, nu este nicăieri mai clar marcată decât în diferența care se făcea, în Evul Mediu, între feud și *censual*. Feudul este pământul care aparține domnului și asupra căruia acesta dă putere vasalului său, în schimbul nu al unor compensații economice, ci al unor obligații cu caracter militar și onorific: serviciul armat călare. Este o poziție nobiliară. Dimpotrivă, censualul este o poziție în care beneficiarul, ticălosul, plătește folosința cu o contribuție în natură sau în bani. Cu toate acestea, în vremea când catarismul s-a instaurat în Languedoc și fără o relație directă de cauză-efect între cele două fenomene, cele două forme de posesie, nobilul și ticălosul, tindeau să fie confundate.

Cuvântul *onoare*, atât de caracteristic mitologiei feudale, desemnează atât un feud, cât și un recensământ. *Deja la sfârșitul secolului al XI-lea În secolul al XIII-lea*, specifică Y. Dossat, *o vie era dată în „feudo” în baza unui recensământ anual de trei dinari*. Același autor notează că poverile la care erau supuși țăranii, în principiu, cădeau uneori și asupra nobililor și că, dimpotrivă, burghezii și țăranii erau supuși unor obligații militare rezervate cavalerilor. Această confuzie, care tindea, într-un anumit fel, să „dezonoreze onoarea” și să onoreze ticălosul, se traducea chiar și în costum și echipament. Țăranii bogați și burghezii nu îndrăzniseră încă să curteze doamnele precum cavalerii, dar purtau deja, la fel ca acestea, tahalí-ul. O transformare mai completă a formelor - de la nobiliar, militar, onorific la burghez și venal - a avut loc în cursul secolului al XIII-lea, când burghezii au dobândit pământuri nobiliare pe care le-au dat în recensământ. Aceștia preferau, în general, plățile în bani decât în natură, deoarece erau mai ușor negociabile, ca „valori de valoare”. Când siguranța piețelor le permitea să vândă mai regulat produsele câmpurilor lor și puteau fi despăgubiți fără prea mult efort, arendașii preferau și plata în bani. Plata în natură este aproape întotdeauna un semn al unei economii precare. Când recolta fusese rea sau tâlharii o stricaseră, plata către proprietar a roadelor muncii sale, pe lângă faptul că uneori îi reducea la foame, li se părea ticăloșilor și mai nedreaptă.

Paralel cu această gentrificare - relativă - a părții nobiliare, legătura vasalității se slăbea oarecum. *În Sud, mai mult decât în alte părți, vasalii aveau mai mulți domni pe care îi acceptau sau îi părăseau în funcție de interesele lor* (Dossat). Ceea ce era valabil pentru marile feude era valabil și pentru pozițiile modeste. Omagiul a fost încetul cu încetul desacralizat, la

fel ca jurământul care îl implica, când *feudele* și *recensămintele* nu difereau prea mult între ele. Dacă nobilii credeau cu greu în jurământ și nu îl respectau, țărani încă credeau mai puțin în el, și ca și cum ar fi luat lecții din catarism în această privință, nu și-au pus încrederea decât în cuvântul scris: *ticăloșii*, scria trubadurul cardinal Peire în jurul anului 1250, *înainte de a se angaja prin jurământ, cer un contract*.

Alodiile - adică pământuri fără stăpân, aparținând în întregime unor oameni liberi care nu datorau nici tribut, nici venit - erau, s-a spus adesea, un fel de anomalie în sistemul feudal: în nordul Franței acestea nu existau. Spiritul feudalismului impune, de fapt, ca pământul să aparțină unui stăpân, care este proprietarul său natural, și ca accesul la proprietate să fie interzis sau foarte dificil pentru țărani. Căci, așa cum a remarcat Paul Dognon, *la sfârșitul secolului al XII-lea, o anumită suprafață de pământ, poate jumătate din ea, era liberă*. Confiscarea acestor pământuri din cauza ereziei arată în mod natural că proprietarii lor erau eretici, dar și că reprimarea ereziei, care prin *confiscări* îi îmbogățea pe stăpâni, avea o voință mai mult sau mai puțin deliberată de a diminua numărul proprietarilor *alodiului*. Alphonse de Poitiers a încercat să facă același lucru ca Raymond al VII-lea: să transforme *alodienele* în *feude* sau să mărească *feudele* prin anexarea *de alodiene* la acestea. Totuși, *alodiile* au supraviețuit și este cert că această formă de proprietate țărănească, destul de similară în fapt cu ceea ce este astăzi, și practica dreptului scris, o supraviețuire deformată a dreptului roman, au contribuit în secolul al XIII-lea la promovarea unei clase de proprietari de pământuri înstăriți, cărora le-au dat un sentiment viu de libertate, securitate și demnitate. Mulți dintre ei erau catari clandestini.

Independența și bogăția orașelor.

Societatea occitană, de la începutul secolului al XII-lea, a manifestat o tendință spre urbanism. Acapararea terenurilor se încheiase de mult; în unele regiuni, câmpurile erau chiar suprapopulate, deoarece țărani erau văzuți emigrând, unii în Spania, alții în orașe unde s-au stabilit în cartiere (C.-M. Higounet). Orașele fiind mai sigure, câmpurile suburbane erau cele cultivate mai mult. Când țărani erau grupați în *salvetats*, unde se bucurau de anumite francize judiciare, erau scutiți de taxele de pe piețe (*leudes*) și puteau exercita toate muncile fără autorizație prealabilă, găseau, pe scurt, o atmosferă urbană: unii deveneau meșteșugari. Unii nobili, trăind din chiriile sărace ale *feudelor lor*, au venit și ei să se stabilească în orașe. Locuiau în case împodobite de un turn sau de un turn de veghe situat în centrul orașului, uneori pe o stradă rezervată lor, și constituiau un fel de cavalerism urban, de care burghezia tinde să se apropie.

Populația orașelor crește considerabil. Populația orașului Toulouse, în jurul anului 1250, este estimată la aproximativ douăzeci de mii de locuitori,

cea a orașului Montpellier la aproximativ cincisprezece mii, cea a orașului Carcassonne la aproximativ șase mii. Aceste cifre sunt, desigur, foarte aproximative. Dar este cert că Languedoc, deși păstrând o densitate rurală suficient de densă, avea, în secolul al XIII-lea, o populație urbană *mai mare decât cea a întregii Franțe, cu excepția Flandrei* (C.-M. Higounet).

Activitatea comercială constituia resursa esențială a economiei urbane: ea acorda putere. În cursul secolului al XII-lea, între 1125 și aproximativ 1180, burghezii și negustorii au reușit să smulgă privilegii, „libertăți” și obiceiuri de la domni și, mai ales, să le impună consulate, uneori după revoluții minore, majoritatea pașnice. Aceste oligarhii burgheze colectau impozite, aveau o miliție și chiar, în orașele maritime, precum Narbonne, semnau independent tratate comerciale cu marile porturi mediteraneene. Uneori, orașele din interior, în special Toulouse, nu ezitau să recurgă la forță pentru a include orașele și castelele vecine în orbita lor comercială. Le obligau să desființeze taxele vamale și taxele supărătoare. Acest individualism al comunităților era la fel de anarhic ca cel al domnilor, dar servea unor interese mai puțin mărunte.

În jurul anilor 1250-1280, țăranii suburbani, meșteșugarii burghezi, burghezia și nobilii orașului au suferit mult mai puțin sensibil din cauza impunerilor regimului feudal, care a fost compensat în mod eficient de instituția consulară. În această perioadă, adesea activă și la Toulouse, consulii s-au supus acesteia în măsura în care credeau că, susținând-o, subminau puterea Inchiziției, ceea ce le amenința securitatea. La Toulouse, consulii s-au supus în măsura în care credeau că, susținând-o, subminau puterea Inchiziției, ceea ce le amenința securitatea. Același lucru avea să se întâmple și la Carcassonne, la Albi, la Cordes.

Nu este ciudat să-i vedem pe acești burghezi dând semne ale unui anticlericalism pe care contactul cu erezia nu l-ar explica: se temeau, de fapt, că Biserica, care făcea un pact cu ocupanții francezi, susținea o diminuare a libertăților lor câștigate cu greu și era chiar un obstacol în calea facilităților de împrumut de care aveau nevoie pentru a-și extinde întreprinderile. Complotul burghezilor din Carcassonne și Limoux, din 1304, nu are alte cauze: nu au ezitat să ofere vicomitatul prințului de Majorca, sperând de la acest prinț ceea ce nu putuseră obține de la regele Franței: suprimarea Inchiziției dominicane și restabilirea Inchiziției episcopale, care se dovedise întotdeauna mai liberală. Nu numai că, de fapt, Inchiziția le-a atacat bunurile și viețile, dar cu rigoarea sa a provocat și - ceea ce i-a alarmat aproape la fel de mult - fuga forței de muncă și a banilor.

Fenomenul este cel mai caracteristic în Narbona, un oraș catolic unde catarismul nu fusese niciodată implantat. Consulii erau la fel de anticlericali ca în restul orașelor și nu au încetat niciodată să-și manifeste proasta dispoziție și opoziția față de autoritatea ecleziastică. Alte erezii, în afară de catarism, se manifestaseră și se dezvoltaseră din aceleași motive: mișcări

spirituale, evanghelice, atât de reformiste în ceea ce privește apărarea libertăților. Exista, mai ales în oraș, o comunitate evreiască înfloritoare și stabilimente de bancheri lombarzi care, chiar mai bine decât catarismul și fără a se împovăra cu metafizica, simbolizau, spre deosebire de puterea feudală a arhiepiscopului și a vicontelui, pe cea a bancherilor și ofereau burgheziei o rezervă de capital pe care se putea baza pentru nevoile comerțului maritim și ale traficului local.

Catarismul versus feudalismul.

Din această examinare rapidă a situației sociale din Languedoc în secolul al XIII-lea trebuie să se concluzioneze că, dacă catarismul nu intenționa să abolească regimul feudal - problema nu era în puterea lui și era absolut imposibilă la acea vreme, dar simțea cel puțin simpatie cu toți cei care încercau să-l facă să evolueze. Nu a avut nicio dificultate în a se integra în societate așa cum era aceasta constituită, dar părea să fie cu un pas înaintea celor care deja începeau să funcționeze în orașe și care puneau la îndoială Biserica și dominația franceză.

În numele numeroșilor burghezi câștigați de doctrina sa, catarismul dorea să dezvolte piețele, să încurajeze meșteșugurile textile, să activeze circulația banilor, să stabilească cooperarea dintre creditor și debitor (solvent), dând cuvântului „camătă” sensul său primitiv de utilizare sau de bucurie a unui bun și, prin același motiv, să diminueze în rândul contactelor umane importanța privilegiilor nașterii în beneficiul avantajelor obținute prin muncă sau „utilizarea” banilor.

Dar asta nu înseamnă că a fost redusă la aplicarea pe care burghezia a făcut-o în interesele sale. Ceea ce este propriu religiilor - chiar și celor mai pure - atunci când sunt purtători ai unei speranțe de eliberare valabile pentru toți oamenii, trebuie să poată fi folosiți și de acei credincioși ai săi care, văzând doar temporalul, îi obligă, ca să spunem așa, să reflecte doar acesta. Este clar că catarul depășește infinit planul revendicărilor capitaliste și comerciale. Lumea Răului este pentru el feudalismul, deși este și răul fizic al omului și tragica aventură metafizică în care a fost aruncat. Lumea Binelui este societatea dreaptă - Cetatea lui Dumnezeu - altfel irealizabilă sub împărăția satanică, dar este și, mai presus de toate, împărăția cerească care se deschide în fața sufletului mântuit. Prin forța lucrurilor, sau mai degrabă a ideilor, ar fi necesar ca revendicările și emancipările legitime să capete o formă religioasă, ca referință la antagonismul dintre cele două „firi”. În același timp în care „au suprimat anumite păcate ale lumii”, păcatul iubirii pentru femei, păcatul camătei pentru negustori, perfecții trăiau în castitate absolută și recunoșteau doar Evanghelia Sfântului Ioan.

CAPITOLUL II

PERFECTUL

Ceremonii de vocație și inițiere

Asemenea maniheismului antic, care stabilea o mare diferență între inițiați și adepții simpli, catarismul nu impunea aceleași îndatoriri oamenilor buni sau perfecți, care erau miniștrii sectei, ca și credincioșilor. Din momentul în care nu simțeau nici puterea, nici voința de a intra în viața ascetică, credincioșii știau că erau condamnați să-și continue evoluția în alte trupuri înainte de a putea fi mântuiți. Dimpotrivă, cei care arătau voința fermă de a deveni oameni buni, își manifestau mai puțin liberul arbitru, cât rezultatul unei lungi serii de efecte purificatoare: constatau că dobândiseră anumite merite, a căror dovadă era faptul de a dori hirotonirea.

Prin urmare, nu este posibil să se determine în ce circumstanțe anume cineva a devenit perfect. Vocațiile se puteau manifesta la orice vârstă, în funcție de dezvoltarea spirituală a fiecăruia. Predica și atmosfera riguroasă pe care perfecții o provocau în jurul lor au contribuit, fără îndoială, la a-i trezi. Multe femei nobile fuseseră educate de Perfecți, mulți tineri lorzi îi avuseseră pe Perfecți ca preceptori. Poate că membrii bisericii catare credeau că pot întrezări, printr-un fel de intuiție supranaturală, adepții care atinseseră gradul necesar de purificare.

Intrarea în rânduielile catare era marcată de primirea consolamentului. În occitană, *Consolament* înseamnă consolare. Este puterea (*Paraclesis*) pe care Duhul Sfânt sau *Paracletul* (mijlocitorul) a adus-o apostolilor în ziua de Rusalii, așa cum promisese Iisus Hristos. Acest botez spiritual și pentru adulți, *baptisme esperital*, care presupunea credință și reflecție, era foarte asemănător cu riturile corespunzătoare ale liturghiei creștine primitive, dar elementele materiale, apa, ungerea cu untdelemn, fuseseră eliminate, întrucât materia este opera lui Satan. Se opune botezului cu apă al lui Ioan (*căci, este adevărat, Ioan a botezat cu apă, dar voi veți fi botezați cu Duhul Sfânt*) (*Faptele Apostolilor*, I, 5).

Consolamentul, „prin care se primea Duhul Sfânt”, îl făcea pe credincios ministru al sectei și îi conferea puterea de a transmite Duhul Sfânt prin punerea mâinilor. Prin urmare, nu trebuie confundată Consolarea celor desăvârșiți cu Consolarea celor muribunzi, chiar dacă sunt aproape identice în ceremonial. Aceasta din urmă îi plasa pur și simplu pe cei muribunzi în cele mai bune condiții spirituale pentru a obține iertarea lui Dumnezeu pentru greșelile lor, prin mijlocirea credincioșilor, și mântuirea.

Postulantul se pregătea cu mult timp înainte - timp de un an, uneori chiar trei - pentru a primi botezul spiritual, impunându-și abstenența: postea

de trei ori pe săptămână și respecta cu rigurozitate cele trei Posturi Mare: Crăciunul, Paștele și Rusaliile. Sub vigilența morală a Bisericii, era astfel obișnuit cu mortificările: să nu mănânce carne, să practice dreptatea, să spună întotdeauna adevărul, să rămână continent, să se arate puternic în fața încercărilor. Poate că era obligat, așa cum crede J. Duvernoy, să mediteze și să cunoască Evanghelia după Ioan pe de rost, poate și să învețe o meserie. Toate acestea constituie o pregătire necesară pentru abținerea, pe care cel hirotonit trebuie apoi să o respecte de-a lungul vieții sale.

Rugăciunea de duminică.

A sosit vremea ca neofitul să intre în Biserica Catară, nu ca un simplu credincios, ci ca un pastor. În principiu, el trebuie să primească rugăciunea duminicală - adică permisiunea de a o spune - primul grad al unui fel de inițiere care îl încorporează, prin ritul liturgic, în Biserică și care este o supraviețuire, așa cum arată Reverendul Părinte Dondaine, a inițierii catehumenilor în Biserica antică: *Discursurile pregătitoare pentru rituri, punerea mâinilor, aparțin și ele aceleiași tradiții creștine.*

Cei hirotoniși (episcop, diacon sau pur și simplu un creștin dovedit), bărbații și femeile perfecți, credincioșii simpli se întâlneau în casa unuia dintre ei, dacă acesta avea o cameră suficient de mare, sau în sala castelului, dacă și domnul era credincios, sau în comunitatea perfecților, dacă exista una în apropiere. Nu exista niciun lux decorativ, nicio iluminare rituală, cu excepția a două lumânări așezate pe masă. Adunarea credincioșilor, cărora neofitul le-a fost prezentat de un naș, și-a dat consimțământul pentru această primire în cadrul ordinului: se află atunci, așa cum am spus, într-o stare de abținere.

El apare, însoțit de nașul său și de decanul în vârstă al comunității, numit uneori bătrânul. Primul act ritualic este o purificare generală. Toată lumea își spală mâinile, inclusiv credincioșii, care pot participa la ceremonie. Decanul, primul dintre oamenii buni, după ce s-a închinat de trei ori în fața celui hirotonit, așează în fața lui o mică masă circulară, un fel de sfeșnic de răchită (cuvântul *desc* evocă ideea unui disc, dar și pe cea a unui coș). Pe acest disc așează o față de masă albă și face încă trei plecăciuni. Așează pe fața de masă cartea Evangheliilor spunând: „ *Benedicite, Parcite nobis, Amin* . (Binecuvântează-ne, iartă-ne, Amin)”. Îndemnurile erau făcute în limba oc, formulele liturgice erau adesea recitate în latină.

Neofitul își îndeplinește și *melhorier* (sau *melioramentum*) înaintea celui hirotonit, care îi înmânează apoi cartea Evangheliilor. „Tradiția Cărții”, ca și în Biserica primară, preceda întotdeauna cea a rugăciunii. Postulantul ascultă în genunchi o lungă îndemnare, de un înalt nivel moral și religios, care era lăsată la libera alegere a celui hirotonit. Dar Ritualurile îi ofereau modelul. El făcea întotdeauna apel la conștiința credinciosului

sau, mai degrabă, îl invita să reflecteze asupra sensului spiritual al riturilor pe care le îndeplinea. Cita texte din Scriptură care confirmau adevărul doctrinei catare.

Cel hirotonit: *Trebuie să înțelegeți, dacă doriți să primiți această rugăciune, că trebuie să vă pocăiți de toate păcatele voastre și să iertați tuturor oamenilor. Dacă nu le iertați oamenilor păcatele lor, Tatăl nostru ceresc nu vă va ierta păcatele.* Cel hirotonit trece apoi la un adevărat comentariu al *Pater*, menit să clarifice inițiatului sensul său ocult și spiritual. *Tatăl nostru care ești în ceruri* înseamnă: Dumnezeu, pe care trebuie să-L deosebim de Tatăl Diavolului, care este un mincinos și tatăl celor răi, adică al celor care nu pot beneficia în mod absolut de compasiunea divină... *Pâinea noastră consubstanțială*: prin pâine consubstanțială se înțelege legea lui Hristos care a fost dată tuturor popoarelor.

Hirotonisitul încheie spunând: Pentru aceasta ne rugăm bunului Dumnezeu care a Fie ca ucenicilor lui Iisus Hristos să le dea puterea de a primi această sfântă rugăciune, să vă dea și vouă harul de a o primi cu fermitate și întru cinstea Lui și a mântuirii voastre. *Parcite nobis!*

Apoi ia din nou Cartea. *Ai voința fermă, îl întreabă pe neofit, să primești sfânta rugăciune și să o păzești toată viața cu castitate, veridecitate și smerenie? -Da, am voința; roagă-te Tatălui să-mi dea putere!* Bătrânul îngenunchează în fața hirotonitului și postulantul îl imită, cerând iertare pentru greșelile sale și ajutorul lui Dumnezeu. Hirotonitul recită *Pater* cu voce tare și încet; neofitul, îngenunchind, îl repetă cuvânt cu cuvânt; are de acum înainte dreptul să se roage „Tatălui”. Se ridică în picioare.

Cel hirotonit pronunță formula rituală care determină îndatoririle noului inițiat: Pentru Dumnezeu, pentru noi, pentru Biserică, pentru Sfânta Sa Ordonanță, preceptele Sale și sfinții Săi ucenici, au puterea să rostească această rugăciune înainte de a mânca și a bea, zi și noapte, singur sau în compania altora, așa cum este obiceiul în Biserica lui Iisus Hristos. Nici să mâncați, nici să beți fără să fi spus această rugăciune. Dacă nu faceți acest lucru, veți anunța acest lucru celui hirotonit al Bisericii cât mai curând posibil, vă veți asuma penitența pe care v-o impune. Fie ca adevăratul Domn Dumnezeu să vă dea harul de a respecta practica rugăciunii în cinstea Sa și pentru mântuirea voastră.

Neofitul se închină de trei ori și mulțumește celor hirotoniți și credincioșilor: *Benedicite, Benedicite, Benedicite, Parcitate nobis. Dominus Deus tribuat vobis bonam mercedem de illo bono quod fascistis mihi amore Dei* (Fie ca Domnul Dumnezeu să-ți dea o răsplată bună pentru acest bine pe care mi l-ai făcut pentru dragostea lui Dumnezeu).

Ceremonia este încheiată. Înainte de despărțire, creștinii recită „dublurile” (serii de opt *Pater*) și fac prosternările rituale (*veniae*). Inițiatul

le imită. Dacă nu vrea să fie consolată în aceeași zi, participă la slujbă (spovedirea generală) și ia parte la „sărutul păcii”.

„Consolația” hirotonirii.

Este posibil ca în secolul al XII-lea *consolamentum* -ul să nu fi urmat imediat tradiția rugăciunii și ca o nouă perioadă de testare să fi fost intercalată între cele două ceremonii. Totuși, ritualul *admite* perfect că *consolamentum*-ul este dat imediat după aceea. Și acest lucru urma să se întâmple frecvent.

Neofitul este prezentat din nou alături de bătrânul din mediul său, decanul oamenilor buni și de nașul său (care ar putea fi și bătrânul însuși).

Cei trei - sau cei doi - săvârșesc *melhorierul* în fața celui hirotonit. Apoi, împreună cu toți creștinii, bărbații și femeile, încep rugăciunile - șapte rugăciuni duminicale - pentru ca Dumnezeu să-l asculte cu bunăvoință pe cel hirotonit și ca acesta să fie purificat de păcatele sale. (Pentru catari, botezul conferit de un ministru aflat în stare de păcat nu avea niciun efect). Prin urmare, cel hirotonit se spovedește. Preasfințitul care este lângă el îl absolvă.

Acum depinde de creștini să ceară iertare celor hirotoniși pentru greșelile lor: *Benedicite, parcite nobis!* El îi absolvă spunând: Fie ca sfântul, drept, adevărat și milostivul Tată, care are putere în Cer și pe pământ să ierte toate păcatele, să le uite și să le ierte. Să vă ierte toate păcatele din această lume și să vă dăruiască milă în lumea viitoare .

Când toți cei botezați au făcut *mea culpa* și au primit absoluțiunea, persoana hirotonită așază înaintea sa masa în formă de disc, care a servit deja pentru tradiția rugăciunii, și așază cartea Evangheliilor pe fața de masă albă.

Neofitul îngenunchează. Înainte de a primi cartea, se înclină de trei ori, ca în ceremonia precedentă.

Cel hirotonit îl întreabă apoi dacă are voința fermă de a primi botezul spiritual și dacă este dispus să practice toate virtuțile prin care cineva devine un bun creștin. Și când a primit această angajament, îl îndeamnă, ca în ceremonia de inițiere, *Pater* , adresându-se rațiunii și credinței sale. Domnule Petru , îi spune, chemându-l pe nume, trebuie să-ți fie clar în duhul tău că în acest moment te înfățișezi pentru a doua oară înaintea lui Dumnezeu, înaintea lui Hristos și înaintea Sfântului Duh, întrucât te afli în prezența Bisericii lui Dumnezeu..... Trebuie să înțelegi că ești aici pentru a primi iertarea păcatelor tale, datorită rugăciunilor bunilor creștini și a impunerii mâinilor (Omul hirotonit citează numeroase lecturi ale textelor scripturale în sprijinul doctrinei catare; exemplele date de cele două ritualuri sunt evident diferite, dar în esență sunt de acord). Dacă cel hirotonit este inspirat de ritualul occitan , îi spune lui Petru: Prin aceste

mărturii și prin multe altele, se cuvine să păzești poruncile lui Dumnezeu și să urăști lumea aceasta. Și dacă acționați astfel până la sfârșit, nădăjduim că sufletul vostru va dobândi viața veșnică .

Dacă urmați *ritualul latin*, puteți adăuga un scurt comentariu asupra botezului cu apă: *Să nu creadă nimeni că, pentru că accepti să primești acest botez, trebuie să-l disprețuiești pe celălalt* (cel al catolicilor). Cu toate acestea, unele documente atestă o renunțare (*abrenuntiatio*) la acest sacrament, pe care catarii l-ar fi cerut înainte de a acorda *consolamentum-ul*. Este probabil că aceștia considerau botezul cu apă inefficient, dar nu considerau întotdeauna necesar să-l oblige pe neofit să renunțe la el.

Postulantul va primi acum iertarea păcatelor sale. După ce și-a făcut el însuși *melhorierul* înaintea celui hirotonit, bătrânul merge la adunarea creștinilor: *Creștini buni, vă rugăm pentru dragostea lui Dumnezeu să dăruiești prietenului nostru de aici acest bine pe care ți l-a dat Dumnezeu . Petru își face și melhorierul: Parcite nobis! Pentru toate păcatele pe care le-am făcut capabil să fac sau să spun, sau să gândesc sau să acționez, cer iertare lui Dumnezeu, Biserica și vouă tuturor .*

Creștinii spun împreună: *Pentru numele lui Dumnezeu, pentru noi și pentru Biserica, fie ca voi să fiți iertați. Ne rugăm ca Dumnezeu să vă ierte !*

Preasfințitul, stând lângă cel hirotonit, vorbește apoi în numele lui Petru, care îngenunchează: *Am venit înaintea ta și înaintea Bisericii și înaintea sfântului tău rânduială pentru a primi iertare și milă pentru toate păcatele mele, pentru toate câte s-au săvârșit și s-au săvârșit în mine, de când...* (va specifica data exactă doar în cazul în care noua *consolație* confirmă pe cea pe care a primit-o, provizoriu, în cursul unei boli grave, în care a pierdut beneficiul spiritual recidivând în păcat). *Rugați-vă lui Dumnezeu pentru mine, ca să mă ierte. Benedicite. Parcite nobis .*

Petru se ridică, se înclină în fața celui hirotonit și repetă exact ceea ce spusese prezbiterul în numele său. Apoi primește iertare și milă, în numele lui Dumnezeu, al celui hirotonit, al Bisericii, al sfântului său ordin, al sfintelor sale porunci și al ucenicilor săi, pentru toate păcatele pe care le-a săvârșit și le-a săvârșit de atunci până astăzi. *Domnul Dumnezeu, spune hirotonitul, să vă ierte și să vă ducă la un sfârșit bun! Și el răspunde: Amin ! Fie așa, Doamne, după cuvântul tău !*

În acel moment are loc emoționanta ceremonie a transmiterii Duhului. Petru îngenunchează și își pune mâinile pe masă, în fața celui hirotonit, care îi pune pe cap Evanghelia după Ioan; iar ceilalți creștini prezenți, membri ai ordinului, își impun mâna dreaptă peste el.

Hirotonit: *Benedicite. Parcite nobis. Amin. Fiat nobis, domine secundum verbum tuum. Pater et Filius et Spiritus Sanctus dimittat vobis et parcat omnia peccata vestra. Adoremus Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Adoremus Patrem et Filium et Spiritum sanctum! Sfinte Părinte,*

primește-ți pe slujitorul (sau pe slujitor, dacă este femeie) în dreptatea Ta și pune harul și Duhul Tău Sfânt peste el!

Cel hirotonit, după ce a rostit această formulă, cea mai importantă dintre toate, întrucât Duhul este invocat asupra credinciosului, recită *Pater*, apoi alte cinci *Pater cu voce tare* ; trei *Adoremus* , un alt *Pater* și alte trei *Adoremus* (Ordinea acestor rugăciuni nu era strict fixă: *ritualul occitan* prevedea *Pater* , o decadă în șoaptă rostită de bătrân, trei *Adoremus* rostite de toți creștinii și, în final, *Pater cu voce tare*).

În cele din urmă, Evanghelia după Ioan este citită de la *In principio la Gratia et veritas per Jesum Christum facta est.*

Și rugăciunile continuă: trei *Adoremus* , *Pater* , *Gratia* (*Gratia domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus nobis: Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu noi toți*). Unele *Parcias* (*Benedicite, parcite nobis*), trei *Adoremus* , o *Gratia* , cu voce tare.

Petru coboară cartea, se înclină de trei ori, zicând: *Benedicite, benedicite, benedicite. Parcite nobis* . Apoi mulțumește celor hirotoniși și credincioși: Domnul Dumnezeu să vă dea o bună răsplată pentru acest bine pe care mi l-ați făcut pentru dragostea lui Dumnezeu .

Ceremonia s-a încheiat. Bărbații și femeile creștine primesc *serviciul* (penitențe constând în „duble” și *venie* , implorări și îngenuncheri) și se împacă, bărbații se sărută, credincioșii se sărută, după ce primii au sărutat Cartea pe care desăvârșitul și-a pus în prealabil buzele.

Îmbrăcămintea.

Înainte de 1209 și poate până în jurul anului 1230, Cei Perfecti purtau părul lung și barba. Unii credincioși au continuat să le numească *barbă*, chiar dacă nu le mai purtau: acesta este numele pe care valdenzii îl dădeau păstorilor lor. Nu și-au atribuit niciodată apelativul arogant de perfecti: credincioșii îi numeau pur și simplu creștini buni, oameni buni, prieteni ai lui Dumnezeu. Cei perfecti erau creștini buni sau femei bune.

Bărbații buni erau îmbrăcați în negru și acoperiți cu un fel de coafură, sau glugă rotundă. Femeile desăvârșite purtau și ele negru, dar îmbrăcămintea lor semăna cu cea a celorlalte femei, doar că își ascundeau întotdeauna părul. Se spune că cei desăvârșiți erau încinși, la subraț, peste piele, cu un fir delicat de in care simboliza hirotonirea, deși nu se știe cu siguranță. La brâu purtau o pungă de piele atârnată, cu Evanghelia după Sfântul Ioan; uneori și o oală personală, deoarece nu doreau să folosească recipiente care ar fi fost folosite pentru prepararea mâncării cu grăsime.

Mergeau întotdeauna câte doi, supraveghindu-se unul pe altul și ajutându-se reciproc. Anumite indicii sugerează că cel desăvârșit și *socius său* erau uniți printr-un fel de pact de frăție. Dacă acest pact a existat, este cert că nu implica nici schimbul de sânge (sângele era satanic), nici un

jurământ pe Evanghelie (jurământul le era interzis). Nu era nevoie de un astfel de pact pentru a le uni destinele: erau adesea arestați în aceeași zi, judecați, condamnați și arși împreună.

Când a venit persecuția, s-au îmbrăcat ca toți ceilalți, dar de preferință în albastru închis; se bărbiereau, își purtau părul scurt, pentru a nu fi recunoscuți. Le plăcea să poarte, în jurul anului 1300, pelerina cu glugă, pe lângă faptul că era la modă în acea vreme, mai ales la țară, care le acoperea tunica albastră și, la nevoie, fața. Evitau să călătorească împreună și se întâlneau doar noaptea, în case prietenoase.

Viața comunitară.

Bărbații și femeile perfecti rămâneau, în principiu, în cadrul comunităților, unde, sub vigilența morală a episcopilor, diaconilor și chiar a bătrânilor, un fel de decani de vârstă, nehirotoniți, le era relativ ușor să urmeze ceremoniile comune și să se elibereze meditațiilor lor pioase. Bărbații și femeile perfecti aveau aceleași îndatoriri. Trebuiau să spună *Pater* dimineata când se trezeau, seara când se duceau la culcare, înainte de a bea și mânca, înainte de orice acțiune importantă sau periculoasă, de exemplu, înainte de a traversa un pod - în Evul Mediu, podurile, foarte înalte și adesea fără balustrade, erau periculoase - sau înainte de a se imbarca pe o corabie. Rugăciunile corespundeau unor rituri de început, de trecere, de finalizare. În timpul nopții, trebuiau să se ridice pentru a se ruga, în medie de șase ori.

În timp ce își întăreau spiritul cu rugăciune, își slăbeau de bunăvoie trupurile - lucrarea Celui Rău - cu vărsări frecvente de sânge și posturi riguroase. Existau trei Posturi Mare în an, Crăciunul, Paștele și Rusaliile, timp în care posteau de trei ori pe săptămână, cu pâine și apă, precum și prima și ultima săptămână întreagă a fiecăruia dintre aceste Posturi Mare. La cea mai mică greșală pe care o comiteau împotriva regulii, își impuneau zile suplimentare de post. Se citează exemplul celor perfecti care nu absorbeau decât apă fierbinte în care fierseseră o nucă. Între timp, când exercitau o muncă grea sau apostolatul lor necesita un efort fizic excepțional, puteau lua o mâncare mai consistentă. În mod normal, bărbații și femeile perfecti mâncau pâine, ulei, legume, fructe, pește și beau, cu moderație, vin foarte apos. Când erau primiți în casa credincioșilor, nu disprețuiau mâncărurile bine pregătite, atâta timp cât respectau Regula. În aceste mese se arătau bine dispuși și ca niște mâncători excelenți.

Ei exercitau asupra cuvintelor, gesturilor, acțiunilor lor un control pe care niciodată nu-l încetau. Dacă trebuiau să-și dea o opinie, se gândeau bine la asta, alegându-și cuvintele, fără să greșească niciodată, folosind o reticență stereotipă pentru a nu se expune la a nu spune în mod deliberat adevărul sau la mințitul din distragere: *Este posibil, este probabil, cu voia*

lui Dumnezeu, Dumnezeu să mă ajute . Aceste formule, de care se abuza în Evul Mediu, erau repetate constant în conversațiile lor. Pe cât puteau evita, nu mințeau niciodată și nu se supărau niciodată. Jurământul le era absolut interzis.

Bărbații și femeile perfecți erau obligați să mențină o continență absolută. Femeile perfecte din „casele” lor, din care rareori ieșeau, erau poate mai puțin expuse ispitelor decât bărbații; îngrijeau bolnavii din azilurile sectei și nu predicau și nici nu îndeplineau rolul de consolare. Dar bărbații buni, adesea în călătorie, erau predispuși să întâlnească multe femei; trebuiau să fie atenți să nu le atingă fustele și să nu stea niciodată în aceeași bancă cu ele.

Chiar și în *consolarea* muribunzilor, când își impuneau mâinile, nu atingeau capul bolnavului. Și știm că sărutul păcii era transmis femeilor - care apoi se îmbrățișau - prin intermediul cărții pe care cel hirotonit își pusese sărutul. În vremea expansiunii catarismului, eșecurile morale par să fi fost rare și aproape inexistente la perfecți. Homosexualitatea pare să fi fost puțin răspândită printre ei: nu se face niciodată mențiune despre ea în texte.

Unii dintre cei perfecți, ale căror defecte ne sunt cunoscute, au căzut doar în păcatul heterosexual. Odată cu persecuția, se înmulțesc ocaziile de a ceda ispitei diabolice: unul mințea, poate din lașitate, altul jura că va evita rugul. Era mai greu să evite compania femeilor.

Unul dintre ultimii oameni perfecți, Bélibaste, avea o servitoare în casa lui. Deși oamenii buni , spune Guillemette Mauri, *locuiau uneori cu femei, nu aveau niciodată contact cu ele. Dacă își întindeau mâna doar pentru a atinge una dintre ele, acestea se opreau din mâncat și băut timp de trei zile și trei nopți. Cel care locuiește cu monseniorul (Bélibaste) îi pregătește mâncarea și patul, iar pentru ca vecinii să creadă că sunt soț și soție, monseniorul cumpără carne duminică și joia, pe care o ia acasă. Întrucât este obligat să atingă carnea cu mâinile, le spală de trei ori înainte de a mânca sau bea. În celelalte zile, această femeie mănâncă la fel ca el. Când ereticul”, adaugă el, „ locuiește permanent într-o localitate, ei stau în paturi separate, departe unul de celălalt. Dar când pleacă într-o călătorie, se dau drept soț și soție în hanuri. Se bagă în același pat, dar complet îmbrăcați, astfel încât unul celălalt să nu le poată atinge carnea goală ...*

Toate acestea erau perfect firești, întrucât era vorba de a-l înșela pe inchizitor. Și chiar faptul de a se întinde în același pat putea constitui pentru bărbat și pentru femeie, așa cum gândeau beguinele despre San Francisco, o încercare eroică și sfântă. Dar și plină de pericole. Se termina întotdeauna prost. O fată, intrând întâmplător într-o zi în camera lui Bélibaste, l-a surprins sărutându-și concubina... Nu trebuie judecată virtutea celor perfecți după cea a lui Bélibaste: astfel de căderi și căsătoriile false care îi favorizau sub pretextul de a înșela Inchiziția erau rare.

Perfectii aveau de rezolvat multe cazuri de conștiință. Unele erau zadarnice, altele mai grave. Dacă găseau pe drum o sumă de bani, un obiect pierdut, trebuia să o lase la locul ei sau să o ia și să plece în căutarea proprietarului? Sau să-i trimită ordinului? În orice caz, nu trebuiau să și-o însușească. Dacă din întâmplare dădeau peste un animal prins într-o capcană, trebuiau să-l elibereze, dar procedând astfel, provocau un prejudiciu vânătorului... Apoi, deși Ritualul *nu* -i obliga să facă acest lucru, eliberau iepurele și depuneau o monedă în locul lui.

Dacă un criminal periculos îi ataca, se puteau apăra, așa cum puteau ucide vipera sau lupul. Dar în epoca de splendoare a catarismului, un om perfect nu ar fi făcut-o, căci era la fel de grav să ucizi un animal cu sânge ca și o ființă umană. Și dacă un hoț se năpustea asupra lor? Doctrina învăța că uciderea pentru a se apăra era la fel de gravă ca uciderea din răutate. Crima era interzisă în toate formele sale și nu existau circumstanțe atenuante.

În general, perfectii și *sociusii* aveau grijă să nu se trezească niciodată în situația de a fi nevoiți să se apere până la moarte.

Spovedanie și penitență.

Când o persoană perfectă comitea o mică încălcare a Regulii, se pedepsea recitând *Pater*, făcând un anumit număr de îngenuncheri, postind una sau mai multe zile. Întrucât, în principiu, promise odată cu *consolarea* nu impecabilitatea absolută, incompatibilă cu viața pământească, ci adevărata libertate, adică puterea de a nu păcătui, cea mai mică greșală era pentru ea gravă în consecințe (deoarece era comisă „liber”). Cât despre păcatele de moarte, săvârșite împotriva Duhului care locuia în ea, acestea erau greu de iertat.

În fiecare lună trebuia să participe la *slujbă*, un fel de spovedanie generală făcută în public. Această mărturisire a păcatelor veniale avea loc în prezența episcopului sau a diaconului; iar diaconul administra penitențe, aceleași pentru toți, care constau, de exemplu, în o sută de îngenuncheri sau treizeci de *Pater*. Dar când era vorba de păcate comise împotriva Duhului Sfânt, și nu numai împotriva regulii, diaconul îl asculta doar pe cel desăvârșit sau îi cerea să facă asta în fața adunării celor desăvârșiți și a credincioșilor - căci aceștia din urmă puteau și trebuiau să participe la *slujbă*, la mărturisirea personală a păcatelor lor. Penitenta impusă era foarte lungă și severă.

Atâta timp cât ierarhia catară a existat, iar episcopii și diaconii erau în fruntea diecezelor și comunităților lor, păcatul trupesc - cel mai grav dintre toate - a dus la pierderea beneficiului spiritual al consolamentului : trebuiau să-și reia întreaga inițiere, să-și impună mortificări dureroase și să aștepte ca adunarea credincioșilor să-i repună în drepturi. Dacă exista o vină

inexpiabilă, trebuiau să aștepte iertarea - care nu era niciodată refuzată - până în momentul morții. În acest caz, erau consolati din nou doar de *consolamentul* celor pe moarte.

Cazul lui Bélibaste, care, după ce căzuse pentru prima dată în păcatul trupesc, s-a reconciliat cu prietenul său Raimon de Castelnau, este un caz excepțional. Cei doi perfecti și-au luat libertăți excesive cu dogma și *ritualul*. În jurul anului 1300, perfectul care se afla în „păcat împotriva Duhului” era obligat să se spovedească la diaconul major, pe nume Raimon Izarn și care locuia în Sicilia. Nu existau aproape niciun diacon în Languedoc, iar Raimon Izarn era autorizat să-i înlocuiască pe toți. De aici și titlul său, puțin folosit până atunci. Obligația de a face o călătorie atât de lungă și costisitoare făcea dificilă reintegrarea în sine, mai ales dacă se adăuga o penitență atât de lungă și dureroasă.

În timpul persecuției și sub presiunea împrejurărilor, păcatul denunțării era considerat chiar mai puțin iertabil decât *peccatum carnale*. A denunța un perfect Inchiziției, dacă cineva era el însuși perfect, însemna a păcătui mortal împotriva Duhului cu care fusese îmbrăcat: însemna a renunța la Biserică și a renunța la mântuirea sa („liber” nu păcătuia cu nimic împotriva Duhului). Delarea comisă de un perfect nu putea fi iertată de Biserică, care nu mijlocea pentru el și nici nu-i recomanda sufletul lui Dumnezeu. Au existat perfecti, cu siguranță, care au abandonat catarismul: Guilhem de Solier, de exemplu, care a participat la prima încercare de Inchiziție organizată de legați; și alții mai puțin notorii. Dar trebuie remarcat faptul că s-au convertit liber la catolicism, niciodată sub amenințarea rugului. Și-au schimbat convingerile, dar cu siguranță nu și-au trădat conștiința, nici ideea pe care o aveau despre Adevăr. Și catolicii nu i-au tratat niciodată ca pe niște renegați vulgari... Aceste convertiri nu au fost, de fapt, foarte numeroase. În general, bărbații și femeile perfecti au rămas de nezduncinat în credința lor, au dat dovadă de virtuțile lor solide și de cel mai mare curaj în fața călăilor. Majoritatea dintre ei erau ființe excepționale și sfinți.

Viața în lume.

Viața activă era aproape la fel de importantă pentru perfecti ca și viața mistică și contemplativă; ea consta mai presus de toate în apostolat și în slujba de consolare. Atâta timp cât erau liberi să o facă, predica în fiecare duminică și în zilele de sărbătoare, de Crăciun, Paște și Rusalii, pe teme ale Evangheliei sau ale Tradiției. În întâlnirile contradictorii care adesea îi opuneau pe valdenzi catarilor și pe catari catolicilor, interveneau în sprijinul vorbitorilor lor. Când mișcarea a trebuit să devină clandestină, predica în secret în castele prietenoase, în colibe, în păduri, pe câmpuri. Într-o noapte, în 1303, Jacques Authier a ținut o predică la Toulouse în biserica Fraților

Sfintei Cruci, unde se întâlneau sub acoperirea unei aparente ortodoxii mai multe beghine ale Sfântului Francisc, reformatori curajoși și catari.

În casele unde erau primiți - și unde se aduna întotdeauna un public de cetățeni credincioși - aceștia țineau predici scurte și familiare. Bélibaste a vorbit într-o zi despre traficul de indulgențe: „*Un cleric merge să-l vadă pe Papă (un Papă este pus să «simtă»); în schimbul a zece sau douăzeci de lire sterline, primește o scrisoare mare și sigilată în care se spune că oricine dă un denar sau un obol va avea patruzeci de zile de indulgență. Umblă prin lume cu scrisoarea sa, abuzând și înșelând oamenii... Dacă aceste indulgențe ar exista și dacă zilele ar fi pietre mici, un om care în pungă ar avea zece denari și i-ar da obol pentru obol acestui cleric, ar avea mai multe indulgențe decât ar putea pune într-un sac imens...*” . Și apoi, batjocorind indulgențele, a adăugat: „*Pe Dumnezeu, pe Dumnezeu, dă-mi un obol și îți voi da o mie de iertări !*”. La sfârșitul predicii, unul dintre credincioși i-a spus, coborându-și gluga: „*Monsenior, Dumnezeu să te păzească!*”. El a răspuns: „*Dumnezeu să te facă un om bun !*”.

Prin anii 1230-1240, perfectele erau aproape la fel de numeroase ca bărbații. Aveau aceleași drepturi ca și perfectele, cu excepția faptului că nu puteau deveni episcopi sau diaconi. Dar aveau un rang echivalent cu cel al „priorilor” catolice atunci când conduceau comunități și analog cu cel al bătrânilor, decanilor majori ai bisericilor locale sau directorilor de grupuri de predicatori itineranți.

Trăind în mănăstirile lor, dedicate păcii și activităților caritabile, au fost mult timp ferite de toate furtunile secolului. Dar, din 1250 încolo, au fost mult mai nefericite decât bărbații. J. Duvernoy a evocat într-un articol recent soarta tristă a surorii lui Arnaud de la Mothe, care s-a ascuns cu tovarășele ei într-un adăpost subteran, lângă Lanta, și a murit de frig și privațiuni excesive în 1234. Multe altele au fost condamnate la rug. Până la sfârșitul secolului, aproape niciuna nu a mai rămas....

Muncă manuală și comerț.

Contrar a ceea ce credeau valdenzii, care doreau ca păstorii lor să ducă o viață contemplativă, catarii munceau pentru a-și câștiga existența: nu voiau să fie responsabili de nimeni. În casele ereticilor erau mulți țesători. Alții se ocupau cu împletitul coșurilor. Unii făceau genți, pantofi sau mănuși. Alți perfecti erau medici. Aproape toți - precum și perfecții - erau capabili să acorde primul ajutor unui bolnav și să vindece un rănit. Dar mai presus de toate erau atrași de comerț, care le permitea să viziteze piețele în călătoriile lor apostolice: revindeau articole de mercerie, blănuri, ace de cusut, pe scurt, toate mărfurile sau obiectele mici care pot fi vândute cu ușurință la târguri. Între 1280 și 1350, perfecții au fost angajați succesiv în cele mai diverse meserii, de la muncitor agricol la croitor sau schimbător de

bani. Strângeau fonduri pentru Biserică și, cu o onestitate scrupuloasă, țineau socoteala depozitelor trimise către ei. Pierre Mauri povestește despre un eretic care s-a refugiat în Spania și astfel a gestionat comoara sectei, sau mai degrabă pe cea a bisericii locale: erau cincisprezece mii de monede de aur, sau chiar mai multe, ceea ce reprezenta, la acea vreme, o sumă enormă... I-a încredințat-o nepotului său, care a luat-o cu el în Sicilia sau Lombardia. Nu și-a mai văzut niciodată nepotul și a murit singur și sărac în exil.

Între 1250 și 1300, după ce au migrat în Lombardia și în alte părți ale Italiei, întrucât majoritatea episcopilor și diaconilor existau, în Languedoc au mai rămas doar câțiva perfecți responsabili de administrarea consolamentului *muribunzilor*. Astfel, *consolamentele* hirotonirii (conferite doar de episcopi și diaconi) nu mai existau. În absența lor, perfecții s-au dedicat cu o devoțiune admirabilă „salvării sufletelor”. Dar nu le era posibil să devină episcopi sau diaconi dacă nu mergeau în Lombardia pentru a primi hirotonirea din mâinile ierarhiei aflate în exil.

Acei episcopi - adesea de origine nobilă - duseseră în Occitania, până în 1240, exact aceeași viață ca și perfecții, asupra cărora nu aveau nicio influență morală. Fără îndoială, problemele administrative și politice din Montsegur, în special în 1243, s-au adăugat obligațiilor funcțiilor lor. Fără îndoială, ei exercitau și o activitate mai specializată. Episcopii procedau la hirotonii, vizitau comunitățile diecezei lor; iar diaconii, așa cum am mai spus, erau însărcinați, mai presus de toate, să prezideze serviciul *sau* *apparellementum* și să distribuie penitențe. Preeminența lor era pur onorifică și nu implica nimic altceva decât o creștere a îndatoririlor.

Fiecare episcop avea, în principiu, un „fiu mai mare” și un „fiu mai mic” - o instituție destul de recentă - care serveau ca coadjutori și un diacon. Nu este clar cum erau numiți diaconii. În Occitania existau până la cinci dieceze catare: Toulouse, Carcassonne, Albi, Agen și episcopia de Razès (creată în 1226 la Conciliul de la Pieusse). Episcopii lor erau aleși de perfecți. Poate în mai multe grade. La moartea unui episcop, fiul său cel mic hirotonise pe fiul cel mare ca episcop; fiul cel mic devenea fiul cel mare, iar Adunarea credincioșilor îl alegea pe noul fiu cel mic. Dar nu se pare că această formă de alegere a fost larg acceptată în Occitania.

catarii nu au avut niciodată un papă. Poate datorită legăturilor care existau între Bisericile din Ungaria (Dalmația și Croația) și Bisericile din Lombardia și Languedoc, aceștia recunoșteau în anumite momente un episcop cu reședința în Ungaria ca maestru spiritual al lor.

CAPITOLUL III

CREDINCIOȘII

Căsătorie fără logodnă

Ei constituiau marea masă de bărbați și femei care, fără a fi integrați în ordin, aveau la catarism, ca element laic, chiar profan și păcătos. *Apăreau*, spune HC Puech (*vorbind despre „auditorii” maniheiști*), *ca într-un fel de aură a cărei strălucire fragilă și îndoielnică provenea din nucleul sfinților cărora le erau subordonați*. Nu există nimic care să spună dacă erau mai puțin sau mai virtuoși decât catolicii. Primind învățăturile Bisericii lor, având în fața ochilor exemplul oamenilor, ascultându-le predicile, erau mereu preocupați de mântuirea sufletelor lor, oricât de îndepărtată li s-ar părea mântuirea finală. Se fereau de păcatele muritoare, de furt, de omucidere, cu siguranță la fel de mult ca și catolicii, dar erau mai puțin riguroși în ceea ce privește păcatul trupesc. Cu toate acestea, este evident că viața lor avea mult mai puțină frumusețe și rigoare morală decât cea a celor perfecți: cufundați în lumea amestecului în care Binele și Răul coexistă, se simțeau nedemni să obțină eliberarea la sfârșitul acestei vieți și, condamnați să se purifice în cursul altor reîncarnări, sperau că destinul lor va evolua de la sine. Însă, în momentul morții lor, ei trebuiau să-și păstreze speranța de mântuire printr-o căință sinceră și să-și promită, angajându-se în fața unor oameni buni, că vor dobândi o moarte bună. Astfel, erau ca și cum ar fi fost în suspans și liberi doar să se pocăiască.

Credincioșii primiseră adesea botezul cu apă, botezul roman. Nu erau obligați să renunțe la el în momentul primirii consolamentului *muribundului*. De asemenea, adesea fuseseră căsătoriți de un preot catolic: căsătoria nu era desfăcută prin faptul că deveneau catari. Se știe că pentru Cei Perfecti fiecare act carnal întârzia la nesfârșit mântuirea; dar nu impuneau continența celor care nu simțeau dorința sau puterea de a o păstra. Nici nu făceau vreo diferență între căsătoria legală și concubinaj: unul și celălalt erau permise credincioșilor simpli. Poate că, asemenea vechilor manihei, ei preferau chiar concubinajul căsătoriei, deoarece nu avea aparențele înșelătoare ale unui sacrament, nu subordona femeia atât de mult bărbatului, se baza pe o iubire egală și împărtășită și, în final, era mai probabil să fie steril. Cei perfecți acceptau de bunăvoie ospitalitatea „cuplurilor false” și le arătau nu mai puțină simpatie decât cuplurilor legitime.

Până în jurul anilor 1250-1260, perfecții evitau căsătoriile, adică să reglementeze, conform legii lor, concubinajele de fapt. Dar când persecuția le-a dezorganizat Biserica, ei i-au îndemnat pe credincioșii care doreau să

se căsătorească să ia de soții femei creștine bune, pentru a evita dezacordurile și indiscrețiile care ar fi fost atunci foarte periculoase. Din aceleași motive, i-au sfătuit pe părinții care îi consultau în orice, să nu-și dea fiicele doar credincioșilor declarați. Căsătoria, așa cum o concepeau catarii și majoritatea ereticilor din sud, nu era sacramentală și trebuia să se bazeze doar pe dragoste, consimțământ și fidelitate reciprocă. Pentru Pierre Clergue din Montailou, căsătoria este perfect împlinită din momentul în care fiecare dintre părțile contractante și-a jurat credința celeilalte: „*Binecuvântarea dată de Biserica Romană*”, adaugă el, „*nu este altceva decât o ceremonie fără valoare, inventată de ea pentru a acoperi păcatul, deoarece soții și soțiile au desfrânat fără rușine și fără spovedanie*”. Următoarea este o idee despre cum ar fi putut fi căsătoria, înregistrată, dacă catarismul ar fi avut timp să organizeze societatea civilă: *Reprezentanții comunității creștine merg să-l întâlnească pe cel perfect și îi spun: „-Monsenior. Unul dintre credincioșii noștri, Peter, vrea să se căsătorească cu Guillemette, una dintre credincioșii noștri”. „Vă place?”*. „*Cu siguranță ar fi bine dacă ar fi așa*”, spune atunci cel perfect cu reticența obișnuită, „*dacă și lui Dumnezeu îi place*”. Apoi Pierre și Guillemette apar în fața lui. „*Veți fi amândoi uniți în dragoste?*” - *Da*”, răspund ei. „*Vă jurați fidelitate unul altuia, vă jurați să aveți grijă unul de celălalt în boală și în sănătate?*” „*Da.*” „*Sărutați-vă. Sunteți căsătoriți .*”

Nu știm ce l-a determinat pe Jean Guiraud să spună că *fidelitatea reciprocă între soți nu mai există la creștinul (catolic) care devine credincios. Dimpotrivă*, era strict impusă și ni se pare că era mai probabil să fie respectată într-o căsătorie liber consimțită și unde se exprima doar o iubire fără presiune, decât în căsătoria romană, adesea prea interesată și venală și, în plus, în avantajul exclusiv masculin. Este exact, însă, că perfecții puteau dizolva căsătoriile atunci când considerau că divorțul era necesar. Și, firește, dacă unul dintre soți devenea perfecți, trebuia să se separe imediat de celălalt, detașându-l de promisiunea sa de fidelitate. Este posibil ca anumiți credincioși să fi abuzat de facilitatea pe care le-o dădea catarismul de a-și rupe legăturile conjugale din motive religioase, așa cum au făcut marii lorzi catolici, care își repudiau soțiile fără niciun motiv valid și fără a fi autorizați de religia lor.

Noțiunea de păcat.

Catarii învățau că păcatele trupești sunt toate egale și că, prin urmare, nu este mult mai grav, în bună logică, să ai relații sexuale cu mama ta sau cu sora ta, sau cu orice altă femeie. Aceasta era o consecință a doctrinei reîncarnărilor, care suprima toate gradele de rudenie dintre suflete. Dar această teorie - care este adesea considerată o contradicție în termeni - nu autoriza credinciosul să comită incest, la fel cum în teoria stoică - conform

căreia este la fel de criminal să ucizi un cocoș ca să-ți ucizi tatăl - filosoful nu era autorizat să-și ucidă tatăl. S-a spus că catarii le permiteau credincioșilor să se culce cu mamele lor pentru optsprezece dinari (șase pentru că ea i-a conceput, șase pentru că i-a născut, șase pentru că i-a hrănit) și cu surorile lor pentru șase denari. Este o calomnie abominabilă și de două ori absurdă: dacă incestul nu este un păcat, nu trebuie iertat cu bani; iar catarii nu au recunoscut niciodată că iertarea ar putea avea un preț. De fapt, se vede întotdeauna că dau dovadă de mai multă oroare pentru incest decât pentru orice alt păcat. Conform unui obicei obișnuit al gândirii foarte sudiste, au dus teoria la extrem pentru a o reduce imediat la proporțiile sale juste în realitate: un eretic care tocmai a declarat, conform dogmei, că toate păcatele trupești sunt egale, adaugă că este mai „rușinos” să faci actul cu mama sau sora sa decât cu orice altă femeie. Și pretinde că se limitează la obiceiurile Sabarthesului, țara sa, care ordonă respectarea chiar și a vărului său primar; căci vărul de gradul doi, cum spune proverbul, „(A cosina segunda tot lo li li afonsa!). (A cosina segunda tot lo li li afonsa!). Cât despre atitudinea credincioșilor - și mai ales femeile credincioase - în chestiunea procreației, este dificil să o definească. Dogma însăși este ambiguă în acest punct. Este evident că nașterile leagă suflete noi de pământ și perpetuează domnia diavolului. Un perfect exclamă: „Rugați-vă lui Dumnezeu să nu mai existe copii și ca toate sufletele să fie în sfârșit mântuite, iar împărăția răului desființată”. Dar aceasta nu este nimic mai mult decât o dorință de înțeles a metafizicianului. Pe de altă parte, Cei Perfecti învățau că, până când apetitul carnal nu va fi stins, reîncarnările vor fi necesare pentru a purifica sufletele decăzute. Prin urmare, este necesar să considerăm ca fiind foarte excepțional avertismentul pe care un perfect îl adresează într-o zi unei femei însărcinate (soția unui anume Guillaume Viguiet): „Nenorocită! Porți un diavol în pânțe”. Aceste cuvinte nefericite au fost cauza refuzului *Doamnei* Viguiet de a se converti la catarism...

În orice caz, Languedoc nu se pare că a fost depopulat în secolele al XII-lea și al XIII-lea, ci, într-o anumită măsură, ca urmare a războaielor și a persecuțiilor. Poetii din Evul Mediu, este adevărat, ignoră absolut copiii: autorul romanului *flamand* are grijă să specifice că eroina sa nu are niciunul; doamnele trubadurilor nu vorbesc niciodată despre ai lor. Aceasta nu înseamnă că au fost respinși sistematic, ci că vieții lor fragile nu i se acorda prea multă importanță: mulți mureau mici și nu prezentau niciun interes pentru cei perfecti ca suflete de mântuit. În jurul anului 1300, unii credincioși i-au sfătuit pe părinții care avuseseră copii invalizi sau foarte bolnavi să le dea *consolamentum-ul* și să-i lase să moară cât mai curând posibil, într-un fel de *rezistență*, pentru ca aceștia să poată veni la Dumnezeu. Dar mamele nu au consimțit niciodată - era, de asemenea, contrar spiritului adevăratului catarism să se ofere *consolamentum-ul*

copiilor - și au continuat să-i alăpteze chiar și atunci când știau că această viață nu va dura multe zile.

Contracepție.

Practicile contraceptive au fost întotdeauna răspândite în Evul Mediu sub diferite forme: mecanice, chimice și magice. Se foloseau ergotul și un număr mare de plante furnizate de vrăjitori. Mișcarea generală de emancipare a femeilor, care este întrezărită în secolul al XIII-lea în relație indirectă cu catarismul, a sporit cu siguranță, la multe dintre ele, tentația de a scăpa și de a avea copii atunci când nu și-i doreau.

Preotul din Montailhou, catar și catolic în același timp, avea la dispoziție un contraceptiv magic, a cărui eficacitate nu o putem garanta, dar care i-a adus un mare succes la enoriașii săi. Béatrice de Planissoles, care l-a folosit de mai multe ori, îl descrie astfel: *Preotul purta ceva rulat și legat într-o pânză de in, de grosimea și lungimea unei uncii sau a falangei degetului meu mic, de care legase un șnur pe care îl trecea în jurul gâtului meu. Era, se pare, o plantă. O curgea pe sânii mei până la abdomenul inferior. De fiecare dată când voia să mă aibă, o pune în acest loc și o lăsa până termina. Când se ridica, mi-o lua de la gât. Dacă în aceeași noapte voia să mă posed de mai multe ori, îmi spunea: -Unde este planta? O găseam trăgând de firul care îmi atârna de gât. O luam și o puneam înapoi în abdomenul inferior, trecând mereu firul prin sâni... Într-o zi i-am spus să-mi dea planta. Mi-a răspuns că îl va păstra foarte bine, întrucât mă voi grăbi, nefiind temătoare să rămân însărcinată, să-l dau și altor bărbați .*

Fără îndoială, Béatrice, căsătorită și mamă a multor copii, era bucuroasă că aventurile ei amoroase nelegiuite nu mai dădeau roade.

Credincioși și perfecți la masă.

Credincioșii puteau mânca și bea orice doreau. Uneori, perfecții le aduceau carne și vânat care le fuseseră oferite și pe care nu le puteau folosi. În 1231, niște credincioși din Avignonet mergeau în treacăt să se „închine” la Perfecti și primeau de la ei un iepure de câmp, pe care îl găteau și îl mâncau cu poftă. În acele vremuri, țăranii consumau foarte puțină carne, adesea sărată sau conservată, și nu ar fi trebuit să fie un mare inconvenient pentru ei să se priveze de ea în ziua în care îi invitau pe Perfecti la masa lor. Adesea, din respect pentru ei, masa era vegetariană sau compusă aproape exclusiv din pește și fructe. Dar tot în onoarea lor se avea grijă de mâncare. Căci unii perfecți erau la fel de sibariți ca preoții Bisericii Romane și, așa cum spune *Nouvelle de l'Hérétique* , „peștele e bun ca carnea; vinul bun parfumat cu cuișoare e bun ca vinul din butoi; pâinea cernută e bună ca o pâine de mănăstire” . *Empastatz* - sau chiftelele de

pește - erau foarte apreciate. Sunt menționați în *Nouvelle de l'Hérétique* și în *Cronicile Inchiziției* - erau păstrăvi sau alți pești, conservați fierți; sau prăjiți și înveliți - empanadas - într-un fel de pastă de chiftele. Sosurile erau sosuri slabe. Apa în care fusese fiert peștele era servită drept supă. Înainte de cruciadă, perfecții, cazați la țărani sau artizani săraci, considerau că este de datoria lor, așa cum am spus, să aducă hrană. Uneori chiar trebuiau să-și plătească singuri mâncarea. Dar când a venit persecuția, credincioșii au fost nevoiți să-i întrețină pe perfecți, dându-le niște pomană, deoarece nu puteau lucra cu normă întreagă. Cu siguranță, viața de zi cu zi a... Credincioșii erau mai impregnați de caritate și zel religios la începutul secolului al XIV-lea decât la începutul secolului al XIII-lea, chiar din cauza pericolelor pe care datoria ospitalității îi făcea să le înfrunte și a sacrificiilor pe care le impunea, atunci când erau săraci.

Credință, superstiție și anticlericalism.

Credincioșii aparțineau tuturor claselor societății, exercitau toate meseriile, chiar și pe cele care păreau prin natura lor incompatibile cu morala catară. În 1282, Pierre Maurel era măcelar în Salsigne - în ciuda faptului că catarul interzicea uciderea animalelor. A făcut un pact de *înțelegere*, fără a-și abandona profesia. A fost suficient, după ce a primit *consolarea* celor muribunzi, să se angajeze să nu mai ucidă animale. Un anume Raimon de Lara, din Saint-Martin-la-Lande, a continuat să fie măcelar. Acest lucru nu l-a împiedicat să fie fidel celor perfecți și să le ofere ulcioare cu vin bun. Existau credincioși printre nobili, burghezi și țărani, artizani și chiar printre preoții catolici. Îi vom vedea trăind mai târziu în mediile lor respective. Deocamdată, ne vom limita la descrierea comportamentelor zilnice comune tuturor.

Credincioșii simpli nu aveau dreptul să spună *Pater*. Nefind încă buni creștini, nu-L puteau numi pe Dumnezeu: *Tatăl Nostru*. Dar aveau la dispoziție rugăciuni substitutive. „Cum ne vom ruga?”, a întrebat unul dintre ei pe un om bun. Vei spune această rugăciune, a răspuns el: *Domnul Dumnezeu care i-a călăuzit pe regii Melchior, Gaspar și Balthasar, când s-au dus să I se închine în Orient, să mă călăuzească așa cum i-a călăuzit pe ei*. Puteau spune și *Benedicite* (Binecuvântează-ne, iartă-ne. Amin), și un număr mare de rugăciuni; unele care s-au păstrat în tradiția populară constituiau mici rezumate dogmatice, suficiente pentru a le clarifica credința. Nu-L numeau pe Tatăl Nostru și Îi cereau doar „cunoașterea Binelui”: *Sfinte Părinte al duhurilor bune, Dumnezeu adevărat... dă-ne să știm ceea ce știi și să iubim ceea ce iubești*. Contrar a ceea ce s-a spus uneori, credincioșii se rugau la fel de des ca catolicii, dacă nu chiar mai des decât catolicii. Mai mult decât ei; dimineța la trezire, noaptea la culcare, în toate împrejurările dureroase sau periculoase ale vieții, mai ales pentru

„moartea cea bună”, și uneori într-un mod la fel de superstițios ca cel al țăranilor din Ariège, la sfârșitul secolului trecut.

Ei au reținut mai ales din învățătura oamenilor buni reguli de morală practică, mituri, apologe. Pentru a se convinge mai bine că sufletul este independent de trup, își repetau unul altuia, seara, povestea edificatoare a călătorului care adormise, în timp ce tovarășul său îl privea. Din gura omului adormit a ieșit o șopârlă care a traversat pârâul pe o mică creangă, s-a scufundat în capul măgarului care se afla acolo, a înconjurat de câteva ori și s-a întors din nou la gura călătorului, care, trezindu-se imediat, i-a explicat celuilalt visul său: trecuse apa peste un pod, vizitase un palat... „Ți-am văzut spiritul sub formă de șopârlă”, i-a spus tovarășul său. „A traversat râul, a înconjurat capul măgarului..., s-a întors la tine prin gură”. Povestea „fierului pierdut” ilustra teoria metempsihozei: un om bun, care fusese cal într-o altă existență, a pierdut o potcoavă într-o noapte pe un teren stâncos. Transformat în om și trecând pe acolo cu *sociusul său*, acesta i-a spus: „Acolo mi-am pierdut una dintre potcoave, când eram cal”. Au căutat-o și au găsit-o. La aceste povești, considerate astăzi folclor, s-au adăugat în mod firesc superstiții, pe care catarii nu le-au aprobat întotdeauna.

În plus, printre credincioșii mai puțin cultivați, anticlericalismul a adoptat o formă imaginativă și stereotipă, unde un raționalism pueril și-a făcut liber curs, în special în ceea ce privește Euharistia: „Chiar dacă trupul lui Iisus Hristos ar fi mai enorm decât Bugarach - sau orice alt munte - din moment ce preoții mănâncă din el, nu ar trebui să mai rămână nimic”, sau altfel ostia este comparată cu o felie de ridiche (pe care vrăjitoarele o foloseau, practic, ca ostie). Se merge la liturghie ca să se râdă de cuvintele, de gesturile preotului. La împărtășirea Sfântului Sacrament, nu se îngenunchează și nu se râde. Și dacă trece o procesiune de clerici, sunt comparați cu un șir de omizi... În fine, înainte de 1209, satele occitane erau la fel de anticlericale ca în diferite momente ale istoriei moderne.

Însă, cu toate acestea, evlavia sinceră a credincioșilor și seriozitatea preocupărilor lor morale nu pot fi minimalizate. Cei umili, precum și cei bogați, erau pasionați de discuțiile metafizice. Nu era neobișnuit să vezi un simplu păstor, un sărac muncitor agricol, punând întrebări care i-ar fi nedumerit pe mulți teologi. Confrunțați cu dezastre naturale, nedreptăți sociale, persecuții, nenorociri personale, ei gândeau și meditau. Un om bun a văzut cum un lup își devora mama și nu putea crede că bunul Dumnezeu crease lupi. Altul se ține de raționalismul strict: refuză să admită că Iisus Hristos este în ostie pentru că este „imposibil”. El crede că sufletul nu există, deoarece nu l-a văzut niciodată părăsind trupul. Pentru a-i convinge pe acești necredincioși, cei perfecți au explicat apologetul capului de măgar sau altele de același fel.

Noaptea, în toate satele, în cătunele pierdute și la lumina unei lumânări sau, iarna, a flăcărilor vetrei, se organizau colocvii, în care femeile își aveau

partea lor. În timp ce ziua toată lumea muncea, trudind pe câmp sau în atelier, noaptea viața spirituală și lumea cealaltă își recăpătau influența asupra sufletelor lor. Proclamația preotului era criticată. Comentau tot ce fusese spus de ultimii oameni buni care treceau prin zonă și îi așteptau până la următoarea lor întoarcere. O femeie din sat învățase de la ei că lumea nu este altceva decât un „nimic”; iar o alta, încă tânără, reținuse din lecțiile lor că plăcerile pământului nu sunt decât o iluzie satanică și că ele generează moartea... În aceste singurătăți, în timpul lungii leneviri pe care le-o oferea vara, păstorii, sub stele, formau mici grupuri, fervente și fanatice; cei perfecți se duceau uneori să se așeze lângă focul lor.

Îndatoririle unui credincios.

Credincioșii erau obligați doar la semne exterioare de respect pentru cel perfect. Când apărea, îl „adorau” (în sens liturgic, nu teologic): în fața lui făceau *melioramentum*-ul . Îngenuncheau, se închinau adânc de trei ori, până sărutau pământul, spunând, de fiecare dată: „Eu sunt cel perfect”.

Spuneau Cinstirea, Benedicitul, în latină sau în romanică, și această frază rituală: *Creștini buni, dați-ne binecuvântarea lui Dumnezeu și a voastră. Rugați-vă lui Dumnezeu pentru noi, ca să ne păzească de o moarte rea și să ne conducă la un sfârșit bun în mâinile creștinilor credincioși . Și omul răspundea la fiecare dintre cele trei înclinații: Primește binecuvântarea lui Dumnezeu și a noastră. Dumnezeu să vă binecuvânteze și să vă mântuiască sufletul de o moarte rea și să vă conducă la un sfârșit bun .*

Pentru mulți dintre credincioși, această închinare era doar echivalentul unui salut respectuos. Totuși, niciunul dintre ei nu putea uita că era adresată Duhului Sfânt cu care era îmbrăcat cel desăvârșit. Niciunul dintre ei nu putea trata cu ușurință angajamentul pe care și-l luau astfel pentru a atinge un scop bun. Și când cei desăvârșiți erau numeroși și adesea în turnee de predicare, aproape zilnic credincioșii reînnoiau această promisiune, conținută în *melioramentum* .

Este necesar să se reprezinte pe câmpuri acele scene emoționante care s-au repetat în cele mai neprevăzute împrejurări. La fântâna Gaja, Helis de Mazerolles îl întâlnește pe perfectul Raimon de Montoti și pe *sociusul său* . Imediat îngenunchează și îl „închină”. În pragul ușii, o întreagă familie de țărani cade în genunchi (*Dă-ne binecuvântare!*) în fața celor doi oameni buni, care îi cer ospitalitate. O pictură emoționantă care ar fi tentat, fără îndoială, pensula lui Greuze.

Existau mari doamne atât de convinse de importanța *melioramentum*-ului *încât* nu puteau petrece o zi fără să „adoreze” Duhul în persoana celui desăvârșit. Fizas, mama cavalerului Bernard de Saint-Michel, a trebuit să o urmeze la Roma pe contesa Eléonore, soția lui Raymond al VI-lea, căreia îi

era doamnă de companie. A luat cu ea câțiva eretici oferți de P. de Castlar, scutierul său. De fiecare dată când mergea la capela palatului apostolic pentru a participa la slujba papei, era însoțită de un diacon catar, deghizat în pelerin și, în timpul ceremoniei - poate cel mai solemn moment, spune Jean Guiraud - Fizas îl adora pe eretic, reînnoindu-și astfel, în fața însuși a conducătorului catolicismului, negarea Bisericii Romane și mărturisirea credinței catare.

Se dovedește aici că influența Bisericii Romane asupra credincioșilor a fost mai puternică decât s-a spus. În ciuda faptului că se afla în afara ei, ea a fost o constantă în toate circumstanțele.

Toate ceremoniile catare, *servicium-ul*, *consolamentum-ul*, erau publice (pentru membrii sectei). Se încheiau întotdeauna cu sărutul păcii: desăvârșitul săruta unul dintre credincioși sau, uneori, pe toți, apoi bărbații se sărutau între ei. Era un sărut pe ambii obraji și apoi pe gură. Credincioșii făceau același lucru unii cu alții, dar, așa cum am spus mai sus, după ce sărutul desăvârșitului le fusese transmis prin carte. Acest sărut al păcii - transmiterea respirației - era simbolul legăturilor „sufletești” care îi uneau pe credincioși cu ordinul Celor Desăvârșiți și al coeziunii, total spirituale, a comunității creștine. Binecuvântarea pâinii avea o valoare și o semnificație similare.

Când Cei Perfecti participau la o masă a credincioșilor, procedau, înainte de a mânca, la binecuvântarea sau consacrarea pâinii, ceea ce se deosebea de ceremonia euharistică din primele timpuri ale creștinismului în care se binecuvânta doar pâinea și nu vinul. Pentru catari, această parte rituală a banchetului nu era separată de cealaltă, așa cum era, de altfel, destul de târzie în creștinismul primitiv.

Cel mai în vârstă - sau cel mai în vârstă dintre cei perfecti, dacă erau mai mulți - lua un șervețel din care își punea un colț peste umărul stâng și ținea pâinea în mâna stângă înfășurată cu șervețelul. Recita Pater, apoi spunea un alt Pater în șoaptă. După care tăia pâinea în felii, cu mâna dreaptă pune prima felie în fața sa și apoi le servea pe celelalte în ordinea bătrânilor. Această pâine binecuvântată era consumată; ceea ce nu era mâncat era păstrat cu respect religios (conform lui J. Duvernoy). După această binecuvântare rituală a pâinii, asociată, după cum se poate observa, cu rugăciunea de duminică, meserii continuau masa.

Viața de zi cu zi a credincioșilor era punctată și de mici ceremonii care îi puneau în contact aproape permanent cu păstorii lor. Credincioșii profitau de aceste întâlniri, care urmau meselor, pentru a se consulta cu oamenii buni în toate chestiunile importante: căsătoria unei fiice sau o dispută cu un vecin. Cei perfecti erau adesea luați ca arbitri pentru soluționarea tot felul de dispute.

Credincioșii nu trebuiau să-și prezinte diferențele în fața tribunalului conacului: deciziile lor erau în general acceptate. Numărul medicilor buni

putea fi exagerat. Dar toți vegheau asupra sănătății credincioșilor lor, fie și numai pentru a fi conștienți de momentul exact, convenabil pentru a le oferi consolația . Credincioșii îi vedeau pe cei perfecți și la predicile de duminică, pe care nu le puteau rata fără un motiv întemeiat, sau la întâlnirile contradictorii care, înainte de 1209, îi opuneau adesea pe catari și catolici. Aceste conferințe organizate de domn, în castel sau într-un loc care îi aparținea, erau, în principiu, rezervate teologilor, nobililor și burghezilor. Dar uneori poporul participa. Rezultatele, proclamate de arbitri, erau așteptate cu nerăbdare și comentate cu pasiune.

„Consolamentum” celui pe moarte.

De-a lungul vieții sale, Biserica l-a ținut pe credincios în preocuparea pentru un viitor etern. Când se apropia moartea sa, el avea grijă să îndeplinească toate promisiunile pe care le făcuse. Am văzut că, prin *melioramentum* , își formulase dorința de a fi condus la un scop bun, adică de a putea primi consolare. Dar când era și mai tulburat din cauza stării de păcat în care trăise, voia să fie sigur că, orice s-ar întâmpla, i se va da *consolamentum* în ultimul moment. Așa că făcea *convenensa* : aceasta se numea „convenția”, un fel de pact, prin care se angaja să ceară *consolamentum* , iar Biserica să nu-l refuze, chiar dacă nu era în măsură să vorbească și, prin urmare, să spună *Pater*. Până în ceasul morții sale, *convenensa* nu impunea alte îndatoriri credinciosului decât să venereze oamenii buni și să reînnoiască în același timp *melioramentum-ul*, promisiunea sa și validitatea legământului. *Convenensa* a căpătat importanță mai ales în timp de război și persecuție - în principal în timpul asediului de la Montségur - unde se întâmpla adesea ca credinciosul, grav rănit, să nu aibă voie să vorbească sau să cunoască; era chiar consolată *in extremis* , executând „convenția”. Multă vreme, perfecții nu s-au angajat, decât în cazuri excepționale, să intre în *convenție*, care contravenea Regula. Dar, din 1240, ei au acordat cu ușurință credincioșilor această prețioasă garanție. Astfel, Raimon de Saint-Martin i-a promis lui Jourdain de Péréille că îl va consola, indiferent de starea sa fizică.

Consolamentul muribunzilor - sau al „clinicienilor” - nu se deosebea prea mult, în ceea ce privește riturile, de *consolamentul perfecților* . Nu procura sănătate automată, magic, ci i se atribuia „sfârșitul cel bun”, iertarea păcatelor și reuniunea sufletului și spiritului...

Cei perfecți sunt obligați să meargă la căpătâiul credinciosului bolnav care trimite după ei. Mai întâi, îl întreabă dacă este în regulă cu Biserica, dacă și-a plătit datoriile față de Biserică, dacă a reparat toate nedreptățile de care Biserica l-ar putea acuza. Trebuie să-și plătească datoriile și să-și repare pagubele. Dar când nu este în stare să plătească, nu este luat în considerare și nu este respins.

Înainte de 1209, când perfecții, în comunitățile lor, aveau mult timp la dispoziție, aceștia treceau la instruirea religioasă a bolnavului, dacă, în mod firesc, starea lui o permitea: îl învățau „abstinența” și obiceiurile Bisericii. „Promiți”, îl întrebau, „să-ți păstrezi inima și bunurile, așa cum le ai și le vei avea în viitor, după voința Bisericii și a lui Dumnezeu și întotdeauna, de acum înainte și cât timp îți stă în putere, în slujba creștinilor și a bărbaților și femeilor creștine?” „Promit”, a răspuns credinciosul. Abstinența i-a fost atunci impusă (obligația de a nu minți niciodată, de a nu jura niciodată etc.) „Îți impunem această abstinență pentru ca să o primești de la Dumnezeu, de la noi și de la Biserică și pentru ca s-o observi cât timp vei trăi.” „Dacă o respectați așa cum se cuvine, împreună cu celelalte prescripții pe care trebuie să le urmați, nădăjduim că sufletul vostru va dobândi viața veșnică”. „O primesc”, a spus credinciosul. „de la Dumnezeu, de la voi și de la Biserică” .

Adesea, această primă parte a ceremoniei era scurtată dacă bolnavul era prea slăbit și se trecea direct la tradiția rugăciunii: se punea o cămașă și colanți, deoarece, în principiu, trebuia să fie îmbrăcați pentru a primi consolamentul și , dacă era posibil, stătea așezat. I se spălau mâinile - sau un cearșaf alb spălat este întins în fața lui, pe pat; și pe acest cearșaf este așezată cartea Evangheliilor. După ce cel hirotonit a rostit o dată *Benedicite* și de trei ori: *Adoremus Patrem, Filium et Spiritum sanctum* , bolnavul primește cartea (tradiția cărții) și ascultă îndemnul mult mai puțin lung decât în botezul perfecților, uneori chiar redus la câteva cuvinte, care îi sunt adresate, conform Regulii. Consimțământul său, formulat, este întotdeauna necesar: perfectul îl întreabă dacă are pentru totdeauna intenția fermă de a respecta promisiunea pe care a făcut-o în *convenensa* sau, pur și simplu, în *melioramentum* , și de a o respecta, așa cum s-a convenit. El spune „da”. Creștinii îl fac să-și confirme angajamentul.

Apoi îi citesc rugăciunea, iar el o urmează (cu voce tare, dacă poate): *Aceasta este rugăciunea pe care Iisus Hristos a adus-o în lume. Să nu mâncați și să nu beți fără să o spuneți mai întâi... Credinciosul răspunde: O primesc de la Dumnezeu, de la voi și de la Biserică . La aceste cuvinte, oamenii buni îl salută așa cum salută cineva o femeie .*

Acest ultim rit este foarte misterios. Întrucât salutul este același, indiferent dacă muribundul este bărbat sau femeie, nu are nicio legătură cu sexul fizic: sufletul este cel salutat. Dar de ce îl salută ca „o femeie” după tradiția rugăciunii și ca „un bărbat” după ce primește consolamentum ? Poate că desăvârșiții se asimilau unei femei și salutau cu profundă reverență sufletul care nu era încă „căsătorit” cu spiritul său, dar urma să fie; și, dimpotrivă, cu o înclinație mai puțin pronunțată - așa cum saluti un egal - noua ființă pe care o forma prin unirea cu spiritul său.

Oamenii buni se cufundă în rugăciunile lor: duble și *veniae* . Apoi pun cartea în fața bolnavului. Acesta rostește trei *Adoremus* , ia din nou cartea,

ascultă o scurtă îndemnare în care este întrebat dacă dorește să primească *consolamentum* , dacă este hotărât să respecte Regula. Creștinii, la rândul lor, cer confirmarea promisiunii lor. Bărbatul hirotonit a luat din nou cartea. Bolnavul se înclină și spune: *Pentru toate păcatele pe care le-am săvârșit, spus sau gândit, cer iertare de la Dumnezeu, de la Biserică și de la voi toți* . Din acel moment, totul se întâmplă ca la botezul desăvârșitului. Creștinii îi dau absolvirea. *De la Dumnezeu, pentru noi și pentru Biserică, fie ca păcatele voastre să fie iertate. Ne rugăm lui Dumnezeu să vi le ierte* .

Cel desăvârșit își pune cartea pe cap și toți își pun mâinile peste el. Și după obișnuitele *Benedicite* , *Adoremus* , *Parcite* , vine invocația către Duhul lui Dumnezeu, atât de nobil și atât de frumos. *Părinte Sfinte, primește-l pe slujitorul tău în Dreptatea Ta și trimite asupra lui Harul Tău și Duhul Tău Sfânt* .

Credinciosul mulțumește. Toți se închină apoi în fața lui, *așa cum cineva salută un om* .

Această *consolare* a celor pe moarte dura mult timp. Credincioșii doreau, în general, ca aceasta să fie administrată conform ritualului exact. Dar, în anumite cazuri de urgență, riturile trebuiau simplificate. Se reduceau la tradiția rapidă a rugăciunii - indispensabilă, deoarece bolnavul trebuia să spună *Pater înainte de a mânca și a bea* -, la impunerea mâinilor și la formula de invocare a Duhului Divin. Cu excepția consolamentului *prevăzut de convenensa* , unde bolnavul - sau rănitul - scutiți de toate formalitățile rituale, creștinii cereau întotdeauna credinciosului - aceasta este o trăsătură specifică a catarismului - reînnoirea promisiunii sale și a dorinței sale exprese de a primi consolare.

Întrucât oamenii buni, de regulă, dădeau *consolamentul doar* celor care urmau să moară, majoritatea celor consolați nu supraviețuiau. Mergeau în lumea cealaltă în speranța de a fi salvați „prin rugăciunile și mijlocirea creștinilor”. Moartea, pentru ei, era un fel de har, deoarece, în scurtul timp care le mai rămăsese de trăit, *nu mai puteau păcătui grav* .

Dacă mai trăiau câteva zile, rămâneau sub dependența morală a celui desăvârșit care veghea ca ei să nu mănânce sau să bea fără să fi spus *Pater* . Este posibil ca unii catari, în imposibilitatea de a spune această rugăciune înainte de a mânca sau de a bea, să fi preferat să se lase să moară de foame decât să păcătuiască. Dar, așa cum am explicat în altă parte, Cei Desăvârșiți nu i-au încurajat niciodată să se „sinucidă”. Și nu vedem ce li se poate reproșa acestor creștini fervenți care, conform mărturiei lui R. Sacconi, *nemaiputând să se roage, le-a cerut celor care îi slujeau să nu-i mai hrănească* . Întrucât acest post total, numit *endura*, era numit „catarul persecutat” este un subiect pe care va trebui să-l discutăm pe larg la sfârșitul secolului al XIII-lea.

Dacă bolnavul, împotriva tuturor așteptărilor, era vindecat, consolamentul *primit* își pierde valabilitatea. Acesta corespundea, de fapt,

doar unei „stări de perfecțiune” datorate împrejurărilor, și nu unei stări de sfințenie dobândită, durabilă și pusă la încercarea ispitelor. Credinciosul trebuia, așadar, dacă dorea - întrucât nu își impunea în niciun fel voința - să se prezinte din nou în fața Ordinului, pentru a fi admis de acesta, să supună din nou o lungă abținere și să primească, dacă se dovedea vrednic, *consolamentul obișnuit*.

Se obișnuia ca persoana consolată să lase moștenire Bisericii o sumă de bani sau, dacă era săracă, patul, hainele. Moștenitorii erau obligați să dobândească aceste moșteniri, sub sancțiunea de a nu putea fi consolați ei înșiși în momentul morții lor.

După moarte.

Majoritatea religiilor stabilesc timpul necesar pentru ca sufletul să părăsească trupul la trei sau patru zile. În aceste patru zile, cei desăvârșiți nu îl abandonau pe defunct și se rugau pentru el, în stilul preoților tibetani cărora li se atribuie, datorită unui dar vizionar, să vadă călătoria sufletului și să-l călăuzească.

O superstiție care a dăinuit până în secolul al XVII-lea ordona îndepărtarea unei țigle de pe acoperiș pentru ca sufletul să poată scăpa mai repede; acest obicei datează probabil din perioada catară. Cei Perfecți nu aprobau în niciun fel aceste practici, dar, de când religia lor a intrat în declin, multe dintre tradițiile magice au fost adăugate obiceiurilor catare: bufnițele țipă deasupra casei pentru a anunța că moartea este aproape, o lumină supranaturală scaldă camera celui pe moarte căruia tocmai i s-a dat *consolamentum-ul*.

Era în spiritul catarismului să nu se acorde prea multă importanță rămășițelor muritoare. Nu se cinstea prea mult: trupurile create de Diavol sunt sortite nimicului și nu vor învia. Cu toate acestea, tradiția conform căreia dorința de a fi protejat de a fi pângărit și de a nu fi lăsat la îndemâna animalelor a fost întotdeauna mai puternică decât dogmele. Catarii aveau, înainte de cruciadă, cimitire pentru ei înșiși, diferite de cimitirele catolice, în Montesquieu, în Puylaurens și, fără îndoială, în alte locuri. Deși erau liberi să-și depună morții oriunde doreau - deoarece preoții nu aveau întotdeauna dreptul să le refuze înmormântarea „în pământ creștin” - au ales mai degrabă cimitirele „ereticilor”.

În Puylaurens, înainte de sosirea cruciaților, *Peitavi de Sorèze a fost înmormântat în cimitirul catar, în prezența aproape tuturor cavalerilor și doamnelor castelului* (Y. Dossat). Nicio ceremonie religioasă nu a însoțit înmormântarea. Perfecții nu au participat, deoarece nu credeau în eficacitatea rugăciunilor pentru morți. Acest lucru nu i-a împiedicat pe rudele și prietenii defunctului să-și exprime durerea, chiar dacă părea nejustificată din punct de vedere dogmatic; dar au evitat disperarea

spectaculoasă - smulgerea părului - din care Evul Mediu ne oferă numeroase exemple.

După cucerirea Languedocului de către Simon de Montfort, se pare că catarii preferau să-și îngroape morții în pământ consacrat (catolic) și, prin urmare, se prefăceau a fi buni catolici. Dar dacă defunctul era cunoscut ca eretic sau fautor de erezie, capelanul interzicea înmormântarea sa. Așa s-a întâmplat în 1210 cu cavalerul Raimon Cot, din dieceza de Carcassonne, a cărui înmormântare avea loc noaptea, clandestin, la lumina torțelor, în cimitirul ereticilor. Firește, aceste cimitire, care fuseseră considerate preferabile celorlalte, înainte de 1209, aveau acum un caracter infam. Ei doreau ca morții să fie îngropați ca toți ceilalți. Aceasta explică de ce, într-o perioadă ulterioară, în comitatul Foix și în alte părți, catarii, care nu rămăseseră clandestini, nici măcar până la mormânt, au făcut tot posibilul ca morții lor să fie îngropați în cimitire catolice. Acest lucru este demonstrat de numărul de procese postume, urmate de exhumări, inițiate de Inchiziție. Familiile au încercat, prin toate mijloacele, să evite aceste exhumări intolerabile pentru defuncți chiar și prin coruperea balurilor. Cu atât mai mult decât descoperirea unui eretic postum.

Acțiunile companiei erau pedepsite cu sancțiuni penale și financiare împotriva familiei și moștenitorilor săi.

Perfectii, mai logic, le-au recomandat credincioșilor lor să nu aibă grijă de trupul său. Yves Dossat citează cazul unui perfect ale cărui rămășițe, în 1234, au fost trimise unui pescar pentru a fi aruncate în Tarn. Mulți dintre ei au fost îngropați, la fel ca protestanții din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, într-un loc secret, într-o grădină, în pivnițele casei. Erau înfășurați într-o pânză de in, pe care credincioșii aveau onoarea să o ofere. În Montségur, erau depuse în peșteri, ca în timpurile preistorice, sau în prăpastii. F. Niel a evidențiat câteva exemple de înhumări în sicrie de lemn.

Înainte de 1209, mormintele credincioșilor erau împodobite cu simboluri ale catarismului, atât în cimitirele catolice, cât și în cele eretice. Însă aceste embleme trebuie să fi fost îndepărtate foarte curând de către familiile însele sau prin grija Inchiziției. În vremea când Biserica Romană a exhumat eretici, este clar că credincioșii nu aveau niciun interes să-și marcheze mormintele cu urme de caracter heterodox. Pe mormintele izolate nu existau nici ornamente, nici nume, iar cum cimitirele catolice a căror amplasare este cunoscută aproximativ, la Montesquieu (în Lauragais), la Puylaurens, la Lordat, la Labarthe (lângă Belflou, Aude) nu au fost niciodată explorate, suntem slab informați despre obiceiurile funerare ale credincioșilor: ar trebui să putem alcătui un repertoriu al mobilierului din mormintele lor, dacă acesta a existat vreodată.

În orice caz, stelele discoidale, în formă de cruce greacă sau în formă de cruce de Toulouse, care se găsesc în număr considerabil în vechile cimitire din Aude și departamentele învecinate, nu pot fi, cu unele excepții,

atribuite catarismului. Ele corespund unui tip de monument funerar, bine cunoscut în multe regiuni ale Europei, care a fost folosit în Occitania, atât de catolici, cât și de eretici. Doar câteva cruci antropomorfe care îl reprezintă pe Hristos, cu brațele și picioarele depărtate, ca un om viu, descoperite pe locul unor cimitire eretice sau catolice, abandonate cu mult înainte de cruciadă, pot trece drept catari.

Raritatea descoperirilor de schelete în locuri frecventate de catari provine însă, fără îndoială, din faptul că morții erau îngropați goi sau cu o pânză: nicio ladă de lemn sau de piatră nu îi proteja de animale, iar loviturile de sapă ale țăranilor îi împrăstiau. Din acest motiv, ar fi, de asemenea, nechibzuit să atribuim catarilor obiectele mici: pentagrame de plumb sau lut, tisa (tot din plumb) decorate cu o cruce grecească, care se găsesc adesea în Montségur.

Prezența acestor obiecte pioase (?) nu este deloc cerută de catarism, o religie destul de abstractă și dușmană a superstiției. Însă cultul morților supraviețuiește tuturor interdicțiilor. Și este probabil ca ultimii catari, poate chiar și cei ai marii epoci, să fi cedat tentației foarte ușor de înțeles de a așeza o medalie sau o cruce grecească lângă cadavru. Tisa de plumb desemna probabil trupurile celor care primiseră consolamentul *muribunzilor*.

CAPITOLUL IV

FEMEILE

Mari doamne și femei burgheze bogate

Femeia burgheză din secolul al XIII-lea , în casa ei sănătoasă și aerisită din oraș, trăia mai confortabil decât soția domnului în marele turn pătrat al castelului său din sat. Camera boltită de la primul etaj, unde se afla atelierul, etajul al doilea, unde se aflau dormitoare, sala mare cu fresce, iluminată de ferestre gemene, separate de coloane mici sau, mai departe, de ferestre mari, separate de traverse de piatră, au și astăzi mult farmec. Pe de altă parte, este greu de imaginat cum castelul Cabaret a putut găzdui în mod demn, în jurul anului 1209, existența banală a Lobei de Pennautier și strălucitele festivități de Crăciun și Paște, despre care trubadurii ne-au lăsat povestea. Adevăratul lux era, atunci, burghez. Acele doamne elegante pe care Matfre Ermengau le vedea trecând, *târând în urma lor cozile lungi ale pelerinilor lor bogate și care, spune el, nu aveau niciodată suficiente pelerine, garnachas..., gonela, piei frumoase de samur și veveriță și cendale; niciodată suficiente cămăși sau pantofi fini*, le cunoaștem bine: sunt femeile negustorilor din Béziers, din Toulouse, din Montpellier. Doamnele nobile nu puteau concura cu ele în fast, iar multe în monotonie, mândre de viața lor curteană, suspinau mereu pentru spectacolul mereu divers pe care îl oferea strada unde nu au avut niciodată plăcerea de a se plimba nestingherite precum acele femei burgheze, care *iși arătau sânii pentru a-și mări numărul admiratoarelor*.

Niciodată nu se considerau suficient de spălate, nici vopsite, nici machiate; nici că părul lor era aranjat artistic, nici suficient de blond sau creț . Curățenia femeilor din Evul Mediu a fost mult lăudată și totuși credem că femeile castiliene nu făceau nici duș, nici baie, decât vara, în râuri. Luna mai era luna iubirii, a jocurilor în aer liber, în livezile cu ape vii. Dar, în mod obișnuit, aveau în cetățile lor doar o mică cisternă, care se golea curând. Întrucât hainele lor grele le ascundeau întregul corp, își spălau fețele, brațele și gâtul: asta era suficient. *Nu vă purtați unghiile atât de lungi încât să poată ascunde murdăria*, le-a învățat Amanieu de Seseas. *Aveți grijă de fața voastră cu mai multă grijă decât de restul, căci ea este cea mai privită*.

Își albeau dinții în fiecare dimineață. Și se machiau excesiv. Și asta, fără îndoială, în prezența soților sau a pretendenților lor, întrucât nu există niciun castel sudic din secolul al XIII-lea unde să se poată imagina un budoar feminin și, în camera conjugală, care era un fel de cameră comună unde soțul își primea scutierii și prietenii, nu erau singure mult timp. Prin urmare, trubadurii le recomandau în zadar, urmându-l pe Ovidiu, să nu fie

văzuți îngrijindu-se. Călugărul din Montaudon se preface, cu răutatea sa obișnuită, că au folosit atât de multă vopsea încât nu a mai rămas suficientă pentru a colora statuile sfinților. Își puneau ruj pe obraji, albastru sub ochi, șofran sau alb pe obraji. Șofran, narcisă, sarcocola, borago, lapte de măgăriță, lapte de fasole, pudră de argint: amestecau toate acestea și își făceau machiajele. Dumnezeu știe ce alte ingrediente recurgeau pentru a-și înfrumuseța și ascunde ridurile! Aceste farduri sau lapte de înfrumusețare erau și astringente care strângeau pielea, contractau țesuturile. Și provocau - ceea ce ni s-a părut întotdeauna destul de contradictoriu - o mică incontinență urinară și multă lascivitate. Dar călugărul din Montaudon, care explică aceste detalii, a vrut, fără îndoială, să-i calomnieze pe parfumieri.

Adevărul este că erau foarte frumoase, când nu erau machiate excesiv. Trubadurii nu încetează niciodată să le laude pe cele care își păstrau tenul personal și natural și se considerau prea tinere pentru a fi neatrăgătoare. Soții și iubiții lor, este adevărat, le cam desconsiderau: aveau păduchi și îi creșteau pentru că „era un simptom al sănătății bune”. Noaptea, pe terasele înalte, „doamnele” lor le despăducheau cu tandrețe vorbind despre dragoste: asta citim cel puțin din penițele scribilor Inchiziției. Nu este posibil ca vreun păduche să nu fi trecut de la un scalp la altul. Să mulțumim poeziei pentru că ne-a arătat întotdeauna femeile de altădată în puritatea lor de flori tinere.

Viața în castel.

În castel, toată lumea se înghesuia în camerele cu pereți groși, dar relativ mici și slab luminate. Nobila dormea cu soțul ei într-una dintre camerele superioare ale donjonului. În apropiere, uneori în aceeași cameră și separate de cuplu printr-o simplă perdea, domnișoarele dormeau câte două sau câte trei în același pat, mai ales iarna, când era foarte frig în turn. Întrucât doar o scară în spirală lega etajele - turnul fiind un fel de casă înaltă - toată ziua era un du-te-vino al bărbaților prin coridorul îngust. Totul era deschis, oricine dorea putea intra. Când soțul era la vânătoare, în călătorie sau la război, siguranța doamnei era asigurată doar de prezența alături de ea a servitoarelor sale. În castelul ei, unde era adesea singura femeie dorită în mijlocul atâtor războinici, devenea obiectul lăcomiei, fie brutală, fie respectuoasă. În orice moment puteau apărea intendentul îndrăzneț, capelanul viclean sau trubadurul viclean. Peste tot erau paturi în care să te cazi. O nobilă povestește inchizitorilor cum a fost luată cu forța de un oaspete în propriul ei castel: soțul ei ieșise la plimbare prin grajdurile ei. Ea nu a spus nimic, căci soții din acea vreme își imaginau că femeile găseau plăcere să fie violate, iar ai ei ar fi învinovați-o pentru că a fost violată. Încă o dată, domnul este cel care coboară pe furiș de la etajul său, găsește ușa deschisă, se întinde sub patul doamnei și intră imediat ce

aceasta stinge lumânarea: „Ce s-a întâmplat?”. „Taci, pentru numele lui Dumnezeu, te ador!”. „Cum pot să tac, ticălosule!”. Și doamna începe să țipe, să-și trezească servitoarele: „E un bărbat în patul meu!”.

Varietatea acelor încăperi boltite, promiscuitatea incredibilă care domnea în turnuri, explică de ce erau posibile, și foarte frecvente, scenele erotice fermecătoare pe care trubadurii reușeau să le facă pe toată lumea să creadă că erau ritualuri și „curteză”. Într-o zi, Peire Vidal își găsește doamna dormind și îi fură un sărut; ea nici măcar nu se trezește, crezând că este soțul ei. Un alt trubadur se ascunde și spionează mult timp pe stăpâna castelului în cămașă, jucându-se de-a cavalerul cu o sabie care fusese lăsată în pat și pe care o mânuia cu blândețe.

Când doamna voia să acorde unui pretendent răsplata supremă - și platonică - a doi sau trei ani de răbdare și, în sfârșit, să-i dezvăluie frumusețea ei nudă, nimic nu era mai ușor: îl invita să o asiste la ora de culcare. El o ajuta să se dezbrace, să se descalțe. Voia ea să-i acorde mai mult, „dovada” iubirii, de exemplu? Era necesar să aștepte până când erau mai puțini oameni în castel și să găsească un loc oarecum retras. Îi plăcea să se joace cu focul, dar la prima lipsă de respect, alerta servitoarele. Dacă jocul îi plăcea, totul se întâmpla noaptea, ascultând servitoarele.

Trubaduri, amănți și soți.

Regulile ideale de curtoazie, răspândite de trubaduri, pentru a le face pe plac, nu răspundeau în niciun fel cerinței virtuozității a acestor doamne, ci unei revendicări foarte legitime a sexului lor: nu voiau să fie forțate nici de soții lor, nici de amănți pripiți și brutali. Orgoliul lor consimțea la orice, atâta timp cât era cu delicatețe. Poeziile sunt pline de sărutări furate care o irită pe doamnă atunci când hoțul este umil. Apoi le amintește, în ciuda regulilor de politețe, că este doar un nemernic; că dacă soțul ei ar fi mai puțin nehibzuit, s-ar duce să-i explice totul. „Dar cum l-a putut împiedica pe nobilul baron să o ciupească pe scara îngustă, de când regele Franței a văzut-o pe Flamenca pentru prima dată, i-a mângâiat sânul în fața întregii lumi și în fața soțului ei! Ca să spunem adevărul, femeile castiliene nu le negau nimic marilor lorzi și se admitea, în cercurile curtene, că frecventând baroni mai puternici decât soții lor, erau dezonorate. Multe dintre ele au fost dezonorate în jurul anului 1209: le era greu să reziste îndrăzneții acelor cavaleri îndrăzneți, *parage-ului lor*, rigurozității lor și mai ales darurilor lor somptuoase.”

La începutul secolului al XIII-lea, cu puțin timp înainte de cruciadă, una dintre cele mai faimoase doamne din regiunea Carcassonne, Loba de Pennautier, soția lui Jourdain de Cabaret - care se despărțise de ea, dar o primise înapoi sub presiunea Bisericii - era probabil o credincioasă catară, judecând după opiniile mărturisite de soțul ei, de prietenii soțului ei și de

trubadurii pe care îi primea în casa ei. Își împărțise inima în trei părți, iar soțul ei avea dreptul doar la corpul ei: timpul pe care nu-l petrecea îndeplinindu-și îndatoririle de soție, mamă și stăpână a casei sale, îl împărțeau nobilii baroni, trubadurii și cei perfecți.

Nobilii baroni erau Pierre-Roger de Mirepoix, Bertran de Saissac, Aimeric de Montréal și mulți alții, toți catari. El s-a abandonat lor cu cea mai realistă pasiune, atâta timp cât își păstrau manierele și se arătau „generoși”. Căci generozitatea cavaleriească avea pe atunci două semnificații pentru bărbați, dar doar una pentru femei. Contele de Foix - „contele roșcat” - care era cel mai bogat, se întâmpla să fie și cel mai iubit. Se spune că a avut un bastard cu ea: Loup de Foix.

Trubadurii se mulțumeau să celebreze grațiile doamnelor lor și se exaltau contemplându-le platonice. Ei erau însărcinați să le procure cât mai mult posibil amănți princiari: erau proxeneți de succes. Raimon de Miraval și-a petrecut astfel viața celebrând frumusețea nobilelor doamne ale vicomitatului: Loba, Azelai de Boissezon, pentru a-i atrage la ei pe tânărul viconte de Béziers, pe contele de Toulouse, pe regele Aragonului.

Îi răsplăteau pe trubaduri oferindu-le cu parcimonie - pe atunci ei erau cei care dădeau darurile poezilor - unele dintre darurile pe care le primiseră; făcându-i și beneficiari ai unor mici favoruri erotice, cu ocazia cărora își satisfaceau din plin nevoia de încântare, atenție și mângâieri; se dedau plăcerii de a conduce jocul, de a-i umili, pe scurt, prin persoana acestor chichisbei timizi și devotați, deoarece erau de origine umilă, pe ceilalți bărbați: prietenii lor și amânții lor gentilomi care, sub masca curtoaziei, nu-i tratau nici mai mult, nici mai puțin decât își tratau caii.

Dar dacă trubadurul amenința că o va abandona pe doamnă pentru a „servi” pe alta, dacă amenința că va „impune” o rivală detestată, atunci tonul se schimba: era necesar să-l păstreze cu orice preț. Un sărut i se acorda, și mai mult dacă îl cerea. Într-o zi, Loba îl cheamă pe Miraval în camera ei: *Miraval , - i-a spus printre lacrimi - dacă am fost considerată departe de aici sau chiar aici, dacă am avut o reputație de frumusețe și curtoazie, ție ți-o datorez. Știu: nu ți-am acordat ceea ce ți-ai dorit. Să nu crezi că o altă pasiune m-a împiedicat să fac asta (mintea ei fără rușine). Așteptam împrejurări mai favorabile, momentul să-ți par mai iubită, pentru ca plăcerea ta să fie mai prețioasă. De mai bine de doi ani și cinci luni (doamnele înregistraseră așteptările pe care le impuneau iubirii) te-am reținut dându-ți un sărut. Dar acum văd că nu te gândești să mă abandonezi și că nu crezi niciun cuvânt din calomniile la care sunt supusă de bărbații și femeile care mă urăsc. Întrucât mă aperi atât de bine împotriva tuturor, renunț pentru tine la orice altă iubire (aici mintea și mai nerușinat). Mă dau cu totul discreției tale (aceasta a fost formula consacrată). Îți dau trupul și inima mea, ca să le poți dispune cum vrei. Te implor: continuă să mă aperi*

până la capăt! Miraval, foarte fericit, adaugă cronicarul, a primit darul și a obținut de la Loba ceea ce își dorea.

Totuși, să nu exagerăm în ceea ce privește libertatea amoroasă a acestora. Să nu-i judecăm doar după exemplul lui Loba. Chiar și pe vremea lui Raimon de Miraval și în ciuda proastei reputații câștigate de geloși, existau soți feroci care nu se temeau de ridicol și le tăiau capetele amantilor. Cei mai temători, așadar, se mulțumeau să primească, conform ritului, omagiile lirice ale trubadurilor lor și nu cedau la fel de ușor ca Loba avansurilor baronilor prea risipitori. Trubadurii înșiși îi numeau uneori - În termeni tăioși, respect pentru iubirea „pură”, care excludea venalitatea. *Cel care dăruiește mai mult va merge primul*, scrie Raimon de Miraval cu răutate despre de Boissezon al lui Azelai... *Ah, monedă falsă, vă lăsați atât de ușor de spart încât nu îndrăzniți să așteptați lovitura în spate !* Trebuiau să se arate sensibili la aceste critici la adresa poetilor. Pe de altă parte, micile curți impunătoare, adesea destul de îndepărtate una de cealaltă, nu adunau o numeroasă prezență lumească, cu excepția calendelor fiecărei luni, anumitor perioade ale anului, de Crăciun, Paște, în aprilie și în mai. Trubadurii nu stăteau mult timp în castele, deoarece sarcina lor era să facă cunoscută de departe frumusețea pe care doreau să o onoreze. De fapt, doamnele nobile aveau mai puține motive să păcătuiască decât burghezele. De cele mai multe ori, se plictiseau torcând lână sau având grijă de copiii lor. Poate că atunci inimile și spiritele lor ar fi deschise predicilor oamenilor buni care veneau să le viziteze atunci când trubadurii erau plecați.

Dragoste curteană și catarism.

Ceea ce este ciudat, ca să spunem adevărul, în viața de zi cu zi a femeilor castiliene din secolul al XIII-lea , precum cele ale burgheziei din Toulouse sau Albi, care trăiau aproape la fel de nobil, este că dragostea, mai mult sau mai puțin idealizată, și catarismul se combinau atât de ușor. Femeile se gândeau doar la dragoste și la lucrurile lumești. Pentru ele era o obligație să fie „politicoase”.

Cum, fiind credincioși, au împăcat nebuniile pe care le-au băgat poezii în cap cu predicile serioase ale oamenilor buni, *înțelegerea amorului cu înțelegerea del Ben* ? Trubadurii le repetau, pentru a le flata „narcisismul”, că Dumnezeu a binevoit să le modeleze singur trupurile frumoase; dar catarii le spuneau că împărtășiseră frumusețea diavolului, care nu era decât corupție, și nu cea a lui Dumnezeu care purifică dorința.

Pe când erau tineri, și pe atunci nu erau tineri mult timp, erau la fel de puțin interesați de catarism pe cât erau de catolicism. Aproape toți fuseseră căsătoriți de un tată catolic și, conform obiceiului hidalgoilor, ascultau slujba duminică. Pentru ei, ceremonia romană, celebrată de un rector adesea câștigat la catolicism, și predica de duminică a perfecților, erau

același lucru. Romanceroșii ne-au descris adesea ieșirea din biserică, în zilele de sărbătoare; parada pitorească a doamnelor și domnilor care vorbeau despre dragoste sau fapte, înainte de a merge la sărbătoare. Cu ocazia predicii catare, exista aceeași animație lumească. Perfectii, perfecții, văduvele, bătrânele, puneau, desigur, o notă austeră, dar în afară de grupurile vesele ale tinerilor domni și ale frumoaselor doamne, care schimbau cuvinte tandre și zadarnice în șoaptă. După un *consolamentum* sau un *servitium* - la care participaseră cu plictiseală - mai mult decât unul trebuie să-și fi spus că timpul pentru a lua haina va veni prea devreme.

În prezent, apartenența la secta îi elimina de ultimele scrupule pe care le-ar fi putut avea în privința iubirii. În această privință, oamenii buni nu ridicau obiecții severe. Trăiau în păcat de când erau căsătoriți. Puteau să-și abandoneze soții pentru a deveni perfecți, din moment ce nu simțeau vocația mistică? Ce puteau face atunci decât să se abandoneze farmecelor iubirii curtene? Orice act carnal este adulter, spuneau catarii, dar concubinajul este mai bun decât căsătoria și iubirea spirituală este mai bună decât iubirea fizică. Întrucât nu erau foarte filozofi, își asimilau cu bucurie discreditul aruncat de trubaduri asupra căsătoriei, incompatibilă cu iubirea curteană, căreia oamenii buni îi atribuiau orice act carnal, incompatibil cu mântuirea.

În principiu, dragostea curteană nu unea decât inimile, dar în viața reală servea drept pretext pentru cea mai licențioasă pasiune. Dacă este incontestabil că secolul al XIII-lea a creat noțiunea de dragoste „cordială” și dacă este probabil să fi dat naștere unor îndrăgostiți excepționali, este clar că majoritatea se mulțumeau să iubească cât puteau. Având în vedere, în plus, că a iubi devenea un fel de obligație morală: dacă nu iubeai, nu erai îndrăgostit „virtuos”. Călugărul din Montaudon povestește că, *pe vremea când trăia contele de Toulouse, unul dintre cavalerii săi, nobilul Ugonet, a fost prins cu soția altuia în orașul Montpellier și adus în fața contelui de către burghezi; interogat în acest sens, acesta a mărturisit totul. Atunci contele i-a spus: „Cum ați putut compromite onoarea mea și a dumneavoastră?” Cavalerul a răspuns: „Sire, ceea ce am făcut eu este făcut de toți cavalerii dumneavoastră, de toți scutierii dumneavoastră .”*

Emanciparea femeilor.

Acestea sunt constante ale naturii umane care s-au schimbat foarte puțin de-a lungul veacurilor. Noul fenomen social este acela că, pentru prima dată, două doctrine - „dragostea” și catarismul - au tins să elibereze femeile prin neutralizarea noțiunii de păcat trupeșc. Dragostea nu este păcat, ci virtute, spuneau trubadurii. Este întotdeauna păcat, spuneau catarii, dar nu pentru credincioșii simpli. Femeile vor profita de această dublă învățătură pentru a-și revendica dreptul de a iubi după bunul plac.

Fiecare doamnă, chiar și cea mai onestă , afirmă Contesa de Dia, poate iubi dacă iubește . Și de atunci încolo, ele văd dragostea înțeleasă în acest fel ca un mijloc de a-și afirma independența în fața potestas masculină. Se joacă de-a iubirea liberă „pentru a se comporta ca bărbații” și pentru a se răzbuna cu blândețe pe lângă unii pentru tirania geloasă a altora.

Înregistrările *Inchiziției* ne arată femeii care, după ce au fost supuse brutalităților ticăloșilor, nu erau foarte pudice și erau hotărâte să-și urmeze doar propriile interese și fantezii. Béatrice de Planissoles nu se mai opune bărbaților care îi plac. O altă tânără, Grazida, pe care preotul din satul ei o deflorase când avea treisprezece ani și care apoi a căsătorit-o cu un om bun pe nume Pierre Lisier, nu are nicio idee despre păcatul iubirii. Cuvintele ei sunt ecou ale contesei de Dia, așa cum gândul unei păstorite răspunde celui al unei femei cu litere. *„Să te dăruiești unui preot înainte de a te căsători ”*, o întreabă Inchizitorul, *„și apoi fiind deja căsătorită, ai crezut că păcătuiești?”* *„Întrucât în acel moment mi-a plăcut și i-a plăcut acestui preot ”*, a răspuns ea, *„ nu am crezut și nu cred încă că a fost un păcat. Dar astăzi, din moment ce acest lucru nu mă bucură, dacă aș avea relații sexuale cu el, aș crede că am păcătuیت ”*. Și adaugă: *„ Deși unirea trupească dintre bărbat și femeie nu-I place lui Dumnezeu, nu cred că am păcătuیت, dacă este plăcută atât unuia, cât și celuilalt ”*.

Unul dintre meritele cărții lui G. Koch (*Frauenfrage und Ketzertum*) este de a fi arătat că libertinajul constituia pentru femeile secolului al XIII-lea , în același mod ca ascetul, dar în direcția opusă, un protest inconștient împotriva ordinii sociale, care le umilea și, mai ales, împotriva căsătoriei inegale, în favoarea bărbaților. Ele nu aveau de ales, dacă doreau să-și afirme autonomia, decât între calea deschisă de trubaduri: valorizarea totală a libertății amoroase, combinată cu ideea că iubirea nu este un păcat, și calea sfătuită de oamenii buni: ascetul și perfecțiunea.

Ghinionul condiției feminine se datora în mare măsură caracterului nedrept și autoritar al căsătoriei romane (așa cum exista de fapt și care, teoretic, deși respingea egalitatea sexelor, necesita și iubire reciprocă) și nesiguranței la care erau condamnate femeile în căsătorie (de altfel, împotriva voinței Romei) și în afara ei. Nici cele mai mari doamne nu au fost cruțate. Raymond al V-lea (1148-1194) a ținut un adevărat harem, iar fidelitatea nu era punctul său forte. Și-a tratat soția, Constanța a Franței, ca pe ultima dintre slujnicele sale. Într-o zi, ea i-a scris regelui fratele ei (Ludovic al VII-lea): *„Am fugit din palat și m-am refugiat în casa unui cavaler. Nu mai aveam ce mânca sau cum să-mi plătesc slujitorii. Conte nu are niciun respect pentru mine și nu-mi dă nimic din averea sa pentru subzistența mea”* .

Când, din orice motiv, cel mai adesea politic, lorzii doreau să scape de doamnele lor, le urmăreau, le maltratau, le făceau viața imposibilă până la plecarea lor. Bertrand de Comminges repudiase deja două soții când s-a

căsătorit cu Marie de Montpellier. La rândul său, voia să o expulzeze. Papa l-a amenințat cu excomunicarea; s-a prefăcut că cedează, dar la scurt timp după aceea a forțat-o pe nefericita femeie să se întoarcă acasă și nu a mai primit-o niciodată înapoi. Raymond al VI-lea (1194-1222) s-a căsătorit cu cinci femei la rând. Probabil a forțat-o pe a doua, Beatrice, sora lui Roger al II-lea, viconte de Béziers, să ceară *consolamentum*-ul. Se ajunge la bănuiala că acești prinți au folosit catarismul pentru a-și rezolva problemele conjugale. Raimon-Roger de Foix a „autorizat-o” pe soția sa, Philippa, să se separe de el pentru a lua învestitura: ea s-a refugiat la Dun, unde s-a înconjurat de o mică curte de bărbați și femei perfecți. A fost decizia ei total liberă? Văzând că contele mergea adesea să o vadă la Dun și că, pe de altă parte, asistase la *consolamentum*-ul surorii sale Sclarmunda și, în plus, cealaltă soră a sa era valdeză, să nu-l calomniem prea mult. Alți baroni se prefăceau, dimpotrivă, a fi buni catolici pentru a se separa cu indignare de soțiile lor eretice. Rezultatul a fost același: au fost repudiați. De asemenea, recunoaștem fără efort că multe dintre aceste doamne erau fericite să-și vadă soții infideli și violenți părăsindu-le.

Pentru femeile singure, nobile, burgheze sau ticăloase, exista un singur refugiu: mănăstirea.

Mai presus de toate, văduvele căutau în mănăstirile catare un refugiu, siguranță și atențiile la care aveau dreptul. Războaiele ar fi putut contribui (conform lui G. Koch) la creșterea numărului de văduve, întrucât majoritatea erau expuse la numeroase pericole din cauza faptului că dispuneau de puține resurse. Același lucru se întâmpla și cu fiicele nobililor care primeau de la succesiunea paternă doar, atunci când aveau mulți frați, o parte nesemnificativă și uneori bolnavi, sau invalizi, găseau mediul social corespunzător rangului lor doar în comunități, unde uneori deveneau priore. Același fenomen s-a produs în secolul al XIV-lea în Provence, unde viața era la fel de grea pentru femeile izolate și neîngrijite. Văduve, tinere hotărâte să păstreze celibatul, femei burgheze, doamne de rang înalt, intrau în „baterile” afiliate Ordinului Sfântului Francisc, pentru a scăpa de servitutea socială.

Soarta femeilor din sat era și mai nefericită. Muncitoarele erau foarte prost plătite: torcătoarele, de exemplu, angajate în țesătorii, erau supuse unor condiții de viață atât de neplăcute și umiltoare încât preferau, dacă se aflau fără soți și fără alte resurse, să intre în atelierele catare atașate mănăstirilor, unde erau tratate uman, cu egalitatea cerută de caritatea creștină și unde trăiau prin munca mâinilor lor, fără a fi exploatate de nimeni.

Cu siguranță, existau unele mănăstiri catolice unde ar fi putut găsi aproape aceleași avantaje. Sfântul Dominic, care a fondat tocmai

mănăstirea din Prouille pentru a oferi azil echivalent catarilor pocăiți, știa bine acest lucru. Dar femeile au ales Ordinul Catar, atâta timp cât acesta a fost menținut, deoarece asigura egalitatea sexelor și atenua caracterul nedrept al supremației patriarhale. Cu siguranță, misoginia nu dispăruse complet din catarism: unii catari susțineau că, pentru femei, ultima reîncarnare a sufletului trebuia să fie în trupul unui bărbat; alții, că îngerul lui Adam provenea dintr-un cer superior îngerului Evei. Dar aceste credințe erau departe de a fi generale, iar dogma învăța nu numai că sufletele, asexuate, erau egale, ci chiar că reîncarnările schimbau bărbații în femei, precum și femeile în bărbați.

În planul activității sociale, femeile aveau mai presus de toate sentimentul că nu sunt tratate ca inferioare sau minore. La asta aspirau toate, fără a fi foarte conștiente de acest lucru, chiar și în nordul Franței (contesa de Montfort participa uneori la consiliile de război, susținută de soțul ei!). Comunitățile lor erau supuse autorității episcopilor și diaconilor, dar această autoritate era doar morală, fără obligații sau discipline impuse și se exercita în mod egal asupra bărbaților. Femeile perfecte nu puteau urca la cel mai înalt grad al ierarhiei, episcopat și diaconat, dar aveau aceleași drepturi ca și cele perfecte și puteau conferi consolamentum. Credincioșii se închinau în fața lor și le „venerau”; erau locuite de Duhul Sfânt, la fel ca și bărbații buni. Aveau chiar și dreptul de a predica, până la mijlocul secolului al XIII-lea, dar nu l-au folosit niciodată prea mult, deoarece rolul lor consta mai degrabă în educarea tinerelor femei din familii bune, îngrijirea bolnavilor și dezvoltarea micilor lor meșteșuguri.

De la curtea iubirii la martiriu.

Doctrina erotică a trubadurilor eliberase doar Doamna și nu feminitatea. „Dragostea” era încă interzisă ticăloșilor și negustorilor. Și era doar un vis pentru țărancă și soția țesătorului.

Dimpotrivă, catarismul a reunit efectiv nobila, burgheza, păstorita, soția artizanului în cadrul comunităților lor, unde au dus împreună, în speranța de a suprima răul metafizic, lupta împotriva mizeriei, bolii, relelor fizice și sociale. Nu numai că se simțeau egale în fața bărbaților, dar se considerau egale și între ele. Prin urmare, mai mult catarismul decât iubirea provençală le-a învățat că aveau în comun interese de „sex”, pe care erezia le traducea încă în termeni de dualism religios. Ceea ce trebuiau să combată, inegalitățile și suferințele, tot acesta era „*Răul-pe-pământ*”. Dar principiul Răului nu putea fi depășit decât prin ascetism și sacrificiu personal: revendicările femeilor aveau, așadar, în secolul al XIII-lea, doar un aspect religios și mistic.

Nu vom aminti virtuțile admirabile de care femeile, cele perfecte și cele credincioase, au dat dovadă între 1209 și 1250. Cine ar recunoaște în aceste

martire femeile castiliene zâmbitoare din vremea lui *Joi* ? Dacă misticismul lor se baza sau nu pe revendicări de clasă sau sex, nu contează prea mult. Ele au demonstrat prin sacrificiul lor că Spiritul transcende toate condiționările sale materiale.

În 1300, două femei castiliene din comitatul Foix, Alesta de Châteauverdun și Serena, văduva lui Arnaud de Châteauverdun, au fost chemate să se prezinte în fața inchișitorului: știau că sunt eretice și erau condamnate la rug. Au decis să nu se prezinte și să fugă. După ce au petrecut mult timp în fața truselor lor de machiaj, vopsindu-se cu șofran și albastru sub ochi, pentru a-și da un aspect maur, au decis să părăsească castelul. Una dintre ele avea un copil pe care voia să-l sărute înainte de a pleca. Copilul îi zâmbește din pătuțul său mic. Ea se întoarce spre el. Copilul râde și îi întinde brațele: ochii îi sunt plini de lacrimi și se întoarce... În cele din urmă, îi poruncește doicii să-l ia. Și ea i se alătură tovarășei sale fără să se uite înapoi.

Povestea nu spune cum au făcut călătoria. Au închiriat cai sau catâri? Au luat căruța unui fermier sau a unui negustor? Cert este că au ajuns la Toulouse și au stat într-un han. Stăpâna a bănuț imediat că erau eretice: stimulenta bonusului oferit informatorilor i-a ascuțit clarviziunea. „Trebuie să merg la oraș pentru niște comisioane”, le-a spus ea. „Uite doi pui vii. Dacă îi veți pregăti, îmi veți face o favoare și îi veți mânca mai întâi.” Când proprietăreasa s-a întors, puii erau încă în viață. „Dacă îi omorâți, îi vom pregăti”, au spus cele două doamne, „dar nu avem curajul să-i omorâm noi înșine.” Proprietăreasa nu a scos un cuvânt: a ieșit și s-a întors cu doi agenți ai Inchișitiiei pe care îi avertizase deja. Cele două femei i-au spus pur și simplu: „Dați-ne, vă rog, niște apă, ca să ne putem spăla fețele; nu vrem să venim în fața lui Dumnezeu pictate așa.”

Admirabile doamne din Châteauverdun! În toată antichitatea, n-am cunoscut niciodată o trăsură atât de sinceră și „naturală” de eroism feminin!

„Aș fi omorât găinile”, a spus Béatrice de Planissoles căreia i s-a povestit povestea. Libertatea – răspunsul perfect – stă în imposibilitatea de a face rău: ar fi putut să vrea să omoare găinile, dar nu au putut”.

CAPITOLUL V

MARI LORZI ȘI MICI DOMNI

Fără griji, lux și poezie

În Evul Mediu, era necesar ca un domn să fie mereu vesel și lipsit de griji: tristețea era pentru ticăloși, grijile pentru negustori. „Fii mereu mulțumit de sine și bun”, îl sfătuiau poeții. În momentul morții sale (1127), ducele de Aquitania, William al IX-lea, se lăuda că a cunoscut dintotdeauna „Bucuria și veselia”. Această noțiune de *Joi* (Bucurie sau Joacă?), care corespundea, pentru trubaduri, unei exaltări amoroase și mistice, era redusă, la baroni, la o afectare a nonșalanței. După cum spune regina Franței în romanul lui *Flamenca*, *este convenabil ca cea mai mare tristețe să fie a Iubirii*. Cu ajutorul bunei dispoziții din sud, aceștia luau un aspect jucăuș, în fața doamnelor, și glumeau când se aflau printre bărbați: aceasta se numea guralivă. În drum spre Avignon, în mijlocul războiului de recucerire, Raymond al VII-lea (1222-1229), „Tânărul Conte” călărește alături de trubadurul Guide Cavaillon și de alți cavaleri. Despre ce vorbesc ei: „Despre *bogăție*, arme, dragoste și daruri”. Același Raymond, chemat într-o zi la Carcassonne, își lasă oamenii la porțile orașului, apoi se întoarce la ei, cu un aer îngrozit, și le explică faptul că episcopul l-a pus în stare de arest. Toată lumea scapă. *Întoarceți-vă, strigă el, întoarceți-vă, a fost o glumă!*

Tatăl său, Raymond al VI-lea, avea obiceiul să râdă de orice, de el însuși și de ceilalți. Odată, îi aștepta pe niște domni care, poate cu aceeași nonșalanță, uitaseră ora întâlnirii. „Se vede bine că Diavolul este cel care a făcut lumea aceasta”, mormăia el, „nimic nu vine când este nevoie”. Capelanului său, cu care juca șah, i-a spus într-o noapte: «Dumnezeul lui Moise, în care crezi, nu te va face să câștigi. Cât despre mine, prefer să nu mă favorizeze». La fel ca atunci când episcopul de Toulouse a intrat în palatul său: „Vrei”, a propus el, „să mergem împreună la predica bunului om?”.

Poate că acei feudali se plictiseau de moarte. Majoritatea jocurilor lor erau excesive, la fel ca și dorința lor de a se distrage „cu orice preț”: risipa era pasiunea lor. În 1174, la Beaucaire, Raymond al V-lea, conte de Toulouse, i-a dat lui Raimon d'Agout o sută de mii de salarii, care urmau să fie distribuite la zece mii de cavaleri. Un domn bogat voia să se descurce mai bine: a pus să fie arși douăzeci dintre caii săi în fața oaspeților săi. Întrucât ceara era pe atunci foarte scumpă, marele lux era să gătească carnea în flacăra. Spre sfârșitul secolului al XII-lea, generozitatea a devenit cu siguranță mai puțin sterilă: trubadurii, menestrelii și femeile au profitat

din plin de ea. Raymond al VI-lea intenționa să demonstreze că un mare domn nu poate fi niciodată ruinat. Lui Raimon de Maraval, cu care era puternic unit - se numeau reciproc cu un nume de femeie: Audiart - i-a dat, ca și înainte, altor trubaduri, cai, costume și tot ce avea nevoie. Majoritatea baronilor au făcut la fel, după posibilitățile lor. Ar fi fost o rea-cuviință să nu-i oferi nimic unui trubadur, nici măcar un cal stricat, o pelerină ponosită. Ar fi fost și mai rău să nu oferi nimic doamnelor care erau frumoase, mândre, dar adesea sărace.

Dragostea, poetizată, era principala lor preocupare. Un conte de Toulouse, un conte de Foix, erau capabili să rimeze o *cobla* (cântec). Muzica și poezia comunicau celor mai ignoranți un anumit rafinament al spiritului, iar aceștia apreciau ca buni cunoscători serile trubaduriene, care erau, pe atunci, singurele spectacole care se puteau vedea.

Uneori, se întâlneau, fără femei, pentru a discuta despre ele într-un mod mai relaxat, așa cum făceau la cinele vânătorilor lor. Dar în mod obișnuit, și mai ales după sfârșitul secolului al XII-lea, doamnele participau la mese și la discuțiile care urmau. Luau parte activ la conversație, care aproape întotdeauna trata despre aventuri amoroase, devenind astfel mai convențională și mai politicoasă. După masă, care dura mult timp, dacă bărbații nu jucau zaruri sau șah în camera mare, conversau cu ele, în perechi sau în grupuri, într-un mod mai liber ca substanță, dar și ceremonios ca formă. Domnișoarele erau mai puțin curtate decât doamnele. Toată lumea se exprima foarte bine, într-un mod afectat și prețios. Trubadurii le cântau apoi poeziile și comentau ghicitorile lor: *Din corpul feminin, care parte este mai bună, cea inferioară sau cea superioară? Pe care ai alege-o?* Sau: *O doamnă privește un bărbat cu dragoste, strânge puțin mâna altuia, strânge, râzând, piciorul unui al treilea, care este iubitul?* Uneori, trubadurii își imaginau interludii care provocau evenimente neprevăzute în frumoasele nopți de vară. Peire Vidal a îndrăznit, într-o zi, să se îmbrace într-o piele de lup în onoarea Lobei de Pennautier și s-a făcut vânat de câini pe muntele Cabaret. Țăranii și câinii s-au implicat atât de mult în joc, încât nefericitul poet nu a ieșit prea bine. L-au dus la castel acoperit de răni, iar Loba l-a îngrijit cu afecțiune. Toată lumea a sărbătorit această nebunie, chiar și soțul ei, Jourdain de Cabaret. Printre oaspeții din acea seară s-au numărat Pierre Roger de Mirepoix, care urma să primească *consolamentul* la Fanjeaux, și Aimeric de Montréal, care avea să fie spânzurat ani mai târziu de Simon de Montfort...

Viața în aceste castele îndepărtate nu era lipsită de farmec pentru lorzii și poeții care doar treceau pe acolo. Soseau la căderea nopții și plecau în zori. Conții - și chiar regii - nu se deranjau să urce la aceste cuiburi de vulturi, unde tinere frumoase pe care le cunoșteau doar din laudele primite de la trubaduri păreau să-i aștepte mereu...

Război și iubire.

Timpul liber dă naștere iubirii. Cavalerii reușiseră să o complice atât de mult încât aceasta dădea culoare întregii lor vieți. Iubeau în spirit și iubeau în trup. Pentru a se juca, se pretau, dar numai într-o anumită măsură, subtilităților „curtoaziei”, convingându-se că sunt capabili să iubească mai „fin” decât vulgarul. Iubirea era platonicească doar pentru doamna căreia îi era impusă de rangul ei social. Dar un conte de Toulouse sau de Foix se debarasa adesea de femeile vasalilor săi, cam ca un feud, mai puțin abuziv însă decât ducele de Aquitania care, în secolul precedent, își căsătorise amantele cu cavalerii săi, păstrând uzufructul pentru sine: împotriva acestui lucru, trubadurii protestau în numele moralei curtene și al îndrăgostiților umili. O singură mitologie putea avea sens: cea care idealiza războiul pentru iubire și iubirea pentru vitejie. Tânărul scutier care lupta pentru „iubirea doamnei sale” ajungea să fie mai îndrăzneț.

Toată lumea, mari și mici, adora războiul sau imaginea lui: vânătoarea și turnirurile, dar mai puțin decât baronii din nordul Franței. Înainte de 1209, cavalerii își angajau castelele pentru a juca un mic război. După 1209, adevăratul război a terminat de ruinat. Nu au încetat niciodată, atunci, ca aventurieri aflați în nevoie, să ia parte la toate războaiele prinților împotriva regelui și a Bisericii și nici să-și organizeze expediții armate din Montségur.

Printre marii feudali - în ale căror armate au fost înrolați - cei mai curajoși, cei mai străluciți, au fost, fără îndoială, conții de Foix: Raimon-Roger (1188-1223) și Roger-Bernard al II-lea (1223-1241) și, în tinerețe, Raymond al VII-lea de Toulouse. Uneori au fost cruzi, mai ales Raimon-Roger de Foix, când vremurile nu mai erau pentru blândețe. Când Raymond al VI-lea, după ce l-a capturat pe fratele său Baldwin, care îl trădase, a ordonat moartea sa, contele de Foix și Bernard de Portella s-au oferit să-l spânzure cu propriile mâini.

Marii lorzi și catarismul.

Nu pare că catarul a fost de mare interes pentru acești baroni: vicontii de Carcassonne, vicontele de Béarn, contele de Armagnac, contele de Comminges și, bineînțeles, conții de Toulouse și Foix, toți au luptat, mai mult sau mai puțin, împotriva lui Simon de Montfort, iar mai târziu împotriva monarhiei și Bisericii franceze, dar fără a adera la erezie: ei doar și-au apărat drepturile. Poate că Raymond al VI-lea, excomunicat foarte devreme din cauza violenței pe care a exercitat-o împotriva bisericilor și mănăstirilor, apoi eliberat de excomunicare pentru prima dată de Inocențiu al III-lea în 1198, a rămas credincios. Dar, ca aproape toți feudații, care la sfârșit au fost văzuți, întinși pe paturile lor funerare, îmbrăcați în veșmintele oricărui ordin monahal, el însuși fusese primit, cu puțin timp înainte de

moartea sa, ca frate al Ordinului Spitalului Sfântului Ioan din Ierusalim. Întrucât fusese excomunicat, comandantul a aruncat trupul său într-o grădină abandonată, unde, când oasele sale au fost împrăștiate ulterior, s-a găsit doar craniul său. Fiul său, mai bine catolic sau mai rău catar, se convinsese curând că *nimeni nu era suficient de puternic, în afară de Biserică, pentru a răsturna Toulouse*. De-a lungul vieții sale, va fi văzut urmărind, în același timp cu lupta împotriva dominației franceze, proiectul pios de a-și îngropa tatăl în pământ sacru. Aceeași ambiguitate, același joc dublu, aceeași prudență se regăsesc și la conții de Foix. La Conciliul Lateran (1215), Raymond-Roger și-a protestat afecțiunea pentru Biserica Romană: „M-am dus, m-am dăruit și m-am oferit abăției Boulbonne, unde am fost foarte bine primit, unde toți strămoșii mei au fost donați și îngropați”. Este posibil, totuși, ca Roger-Bernard al II-lea, fiul său, să fi fost inițiat în secret în Ordinul Catar. Ca vicconte de Castelbon, a avut anumite diferențe de opinie cu Biserica. Dar Biserica, urmărind și scopuri politice, nu a crezut niciodată prea mult în erezia marilor domni. S-a temut întotdeauna mai puțin de marii domni decât de micii cavaleri neînarmați. În 1241, Roger-Bernard a fost declarat „împăcat”.

Sceptici, epicureeni, poate puțin păgâni ca strămoșii lor mai în vârstă, conții nu credeau decât în război și politică. De aceea, nu ezitau, după capriciile intereselor și împrejurărilor lor, să-l omoare pe mesagerul Papei sau pe inchiizitorii din Avignonet, precum și să-i captureze, la Montségur sau în altă parte, pe nevinovați perfecți pe care îi puneau să fie arși fără remușcări, doar pentru a-și dovedi ascultarea față de Biserică. Acești prinți aparțineau cu adevărat Prințului acestei lumi.

Domnii.

Nu același lucru era valabil și pentru micii cavaleri - uneori chiar bastarzi ai marilor lorzi - care au arătat întotdeauna o afecțiune sinceră pentru catarism. Loup de Foix era credincios: într-o zi i-a declarat cavalerului de Orsans că „perfecții sunt buni și că nu trebuie să se ducă să caute mântuirea în afara lor”. Legăturile care îi legau adesea de erezie erau legături familiale. Unul dintre ei i-a spus odată lui Foulque, episcop de Toulouse: „Vedem că aveți motive întemeiate să vă opuneți perfecților, dar nu-i putem expulza: am fost educați împreună cu ei, numărăm printre ei rude și vedem că trăiesc cinstit”. Mama lui Aimeric de Montréal, Blanche de Laurac, cândva văduvă, conducea o „casă de perfecți” în Laurac. Arnaud de Mazerolles, fratele lui Aimeric, a avut ca soție o eretică notorie, Hélis, nepoata lui Guillem de Durfort, domnul de Fanjeaux, poet și credincios. Toată mica nobilime din Cabardès, Lauragais, Carcassés, era și ea, în ajunul cruciadei, implicată în erezie.

Întâlnirile prezidate de oameni buni, adesea și nobili, pentru cavaleri, erau tot atâtea ocazii de a lua legătura cu vecinii sau cu lorzii lor. În jurul anului 1200, diaconul Raimon Bertrand predica în fiecare zi în mănăstirea de femei unde stătea Mabilie, fiica lui Blanche de Laurac; în jurul anului 1204, Bernard-Othon de Niort, nepotul lui Blanche, locuia la casa bunicii sale: participa la ceremonii și îl întâlnea pe Aimeric de Montréal, pe unchiul său, Bertrand de Saissac, și chiar pe contele de Foix. La Montréal, în 1206, Arnaud Guiraud și Bernard Coldefi predica în „casele ereticilor” din oraș. Una dintre aceste case era condusă de Fabrisse de Mazerolles, soția lui Bernard de Villeneuve și cumnata lui Hélie. Acolo, ea primea toată cavaleria locală, pe Durfort și pe Montréal.

Guilhem de Durfort, într-un *sirvent* în care l-a laudat pe prietenul său Gui Cap-de-Porc, ne-a lăsat un portret idealizat al cavalerului catar din acea vreme. Nu diferă prea mult de cavalerul catolic: are, ca și acesta, cultul valorilor de *parage* - fără a avea, dimpotrivă, mijloacele de a se arăta generos și risipitor - și cel al iubirii, izvorul tuturor virtuților. Cel mult, s-ar putea evidenția în această poezie o laudă a sărăciei sau mai degrabă un dispreț pentru bogății, care respinge puțin influența catară. Poate și o anumită raționalizare a iubirii: *Fie ca focul iubirii*, spune poetul, *să nu-l asuprească sau să-l mistuie pe acest om bun și sincer, decât într-o măsură rezonabilă*. Dar se regăsește același concept de iubire „pură” care îl desăvârșește pe omul pro, dacă acesta o controlează.

Fără îndoială, realitatea era cu totul alta. Cavalerul era la fel de inconștient ca și baronul de rang înalt, împins și el să-și repudieze soția și să-și schimbe amanta. Raimon de Miraval s-a despărțit de soția sa, Gaudairenca, sub pretextul că „era de ajuns cu un poet acasă”: ea scria „dansuri”. Biserica, care cu ani în urmă îi impusese lui Jourdain de Cabaret să o ia înapoi pe soția sa, Loba, nu mai avea acum mijloacele de a se opune acestor repudieri. Când Gaudairenca a aflat de testamentul soțului ei, a trimis după Guillaume Brémon, care era amantul ei, iar Raimon de Miraval i-a dat-o. „A luat-o și a luat-o de soție”. Nu numai că clerul catolic nu apare în această afacere, dar este probabil ca a fost un ministru catar, care i-a căsătorit pe Brémon și Gaudairenca, prin simplu consimțământ reciproc.

Acești nobili nu au acționat întotdeauna foarte logic în viața lor. Până în 1209, când dublul joc nu i-a mai obligat să facă acest lucru, au făcut donații și moșteniri bisericilor catolice, înclinându-se în fața oamenilor buni și confiscând zeciuială. Unii mergeau dimineața la slujba catolică și seara la predica catară. Dogma nu îi interesa prea mult. Cunoaștem un singur exemplu de arbitraj seniorial în materie de religie: la începutul secolului, niște perfecți l-au întrebat pe Bertran de Saissac dacă ar trebui să dea *consolamentum*-ul unei persoane bolnave care nu putea vorbi. El a răspuns că, de data aceasta, acesta ar trebui acordat, dar că de acum înainte nimeni nu-l va primi dacă nu poate rugă *Pater* (*convenensa nu era încă în uz*).

Hidalgii erau adesea anticlericali. Dacă exista un preot în sat, îl supravegheau îndeaproape, mai ales dacă avea obiceiuri relaxate. Raimon și Pierre de Rouvenac l-au ucis într-o zi pe preotul paroh local, pentru că le-a indus mama în rătăcire. Au mers în penitență să-l vadă pe papă, dar întreaga familie nu era mai puțin anti-romană: se găsesc cavaleri de Rouvenac printre apărătorii orașului Montségur. Unul dintre ei, Bernard de Rouvenac, a fost chiar poet și, din 1240 până în 1280, nu a încetat, în *sirvenții săi înflăcărați*, să -i cheme pe lorzii din sud la luptă și răzbunare. Micii nobili au slujit catarismul doar cu armele sau, când erau trubaduri, cu chemarea la arme.

Își aminteau de Dumnezeu și de mântuirea lor doar atunci când stăteau în fața celor perfecți și îndeplineau *melioramentum-ul* în fața lor. Ca majoritatea credincioșilor, erau cu adevărat religioși doar în ceasul morții lor, când primeau *consolamentum-ul*.

Perioada toleranței: catolici, catari și valdenzi.

Până în 1209 însă, toți au depus eforturi considerabile în organizarea unor conferințe contradictorii între catari și *valdenzi*, catari și catolici. Singurul motiv pentru această atitudine era acela de a aduce o oarecare varietate în viața lor de zi cu zi și de a căuta mai multe noutăți decât recitalurile trubadurilor. Suntem slab informați despre conferințele de acest gen care existau la începutul secolului. Petru al II-lea, regele Aragonului, a prezidat una, în 1204, la Carcassonne, care i-a pus în dispută pe episcopul catar Bernard de Simorre și pe perfecți cu legații Pierre de Castelnau și fratele Raoul. Se pare că au fost treisprezece catolici împotriva treisprezece catari. Nu cunoaștem decizia arbitrilor care, probabil, având în vedere timpul și locul, le-au dat catarilor avantajul.

Aceste întâlniri contradictorii vorbesc în favoarea spiritului de toleranță al sudiștilor. Fie că majoritatea era catolică sau eretică, totul era... Procedurile se desfășurau în cea mai strictă ordine, fără obstrucții. Arbitrii erau numiți de adunare și erau cei care dădeau rațiunea uneia sau alteia dintre părți.

În 1206, Sfântul Dominic l-a întâlnit la Servian pe perfectul Thierry de Nevers, un fost canonic convertit la catarism. Conferința fusese decisă de stăpânul satului, câștigată prin erezie. Dezbaterea trebuie să fi fost pasională, având în vedere personalitățile extraordinare ale ambilor adversari. Pierre des Vaux-de-Cernay explică faptul că ascultătorii, convinși de elocvența Sfântului Dominic, i-ar fi expulzat cu bucurie peeretici, dar că stăpânul i-a împiedicat să facă acest lucru. Nu avem, este adevărat, versiunea catară a incidentului.

O conferință mai faimoasă a fost cea care a avut loc în 1207, la Pamiers, în sala castelului pe care contele de Foix o pusese la dispoziția

vorbitorilor. Erau prezenți Sfântul Dominic, Foulque, episcop de Toulouse, episcopul de Osma, Navarra, episcop de Saint-Liziers, câțiva *valdenzi* și mai mulți catari. Sora contelui de Foix, Esclarmonde, asista la dezbateri. Când voia să intervină și să spună ceva, își atrăgea mustura misogină a călugărului Esteban de la Misericorde, care o admonestase: „Doamnă, du-te să învârți cu furca ta; nu este treaba ta să vorbești într-o adunare ca aceasta”. Conferința de la Pamiers a fost un succes pentru catolici, deoarece arbitrul, Arnaud de Crampagnac, un cleric secular, destul de favorabil valdenzilor, le-a negat rațiunea coreligionaților săi și chiar s-a convertit la catolicism, în același timp în care Durand de Osea și un grup destul de important de „Săraci din Lyon” au făcut-o.

Conferința contradictorie a lui Fanjeaux a devenit parte a legendei. Să ne imaginăm sala castelului lui Guillem de Durfort - astăzi o mănăstire dominicană - plină de numeroși baroni și doamne. Guillem, înconjurat de consilierii lui Fanjeaux, prezidează ședința. Adversarii, conform obiceiului, și-au rezumat argumentele în *libelli*. Guilhabert de Castres și Sfântul Dominic își apără credința, fiecare în stilul său, unul mai dialectic, celălalt mai vehement. Arbitrii impun tăcerea de îndată ce cel mai mic murmur se ridică în sală; dar ascultătorii sunt politicoși. Și, din moment ce au ajuns la cazuistica iubirii, îi ascultă pe acești doi mistici vorbind despre o altă Iubire, care este aceeași cu Iubirea însăși pentru toți și care totuși îi desparte. Ei judecă ca niște cunoscători, mai puțin interesați însă de idei decât de modul în care acestea sunt prezentate.

Niciunul dintre cei doi nu reușește să-l convingă pe celălalt. Arbitrii nu reușesc să desemneze câștigătorul. Ei decid să se refere la judecata lui Dumnezeu și să arunce calomnia catară și calomnia catolică în focul care arde în vatră. Dumnezeu va împiedica Cartea Adevărului să ardă. Apoi, în fața rugăciunii Sfântului Dominic, în fața perfecților consternați, Dumnezeu a săvârșit minunea pe care Fra Angelico o făcuse celebră în întreaga creștinătate: cartea catară a fost rapid mistuită, cartea catolică a ieșit intactă din flăcări de trei ori, iar ultima dată a lovit o grindă a tavanului care a fost arsă de un foc, fără îndoială imaterial (acesta poate fi văzut și acum în biserica din Fanjeaux).

Este probabil ca această conferință să fi fost mai favorabilă catarilor decât explică tradiția catolică. Recursul, imaginar sau real, la proba focului, ascunde, dacă nu un eșec al Sfântului Dominic, cel puțin un fel de remiză... Dar raportul catarilor nu s-a păstrat.

Lorzii și doamnele care, în 1207, participaseră la această întâlnire memorabilă trebuie să-și fi amintit, nu fără melancolie, câțiva ani mai târziu, de zilele fericite când, în castelele lor, confruntările de acest fel căpătau un aer atât de pașnic încât păreau niște povești desprinse din *Legenda Aurie*... Sfântul Dominic, călătorind neobosit prin zonele rurale din Carcassonne și Fanjeaux, ridica praful de pe drumuri. Era vremea când „ensandalés”

valdenzi convertiți erau văzuți, mergând în perechi, pătrunzând în sate la căderea nopții și predicând țăranilor care se adunau sub ulm. Dar cruciada spirituală eșuase: catarii își plasau propriul cler peste tot și răspundeau acestor predici cu o propagandă mai eficientă.

CAPITOLUL VI

BURGHEZII

Bogăția și puterea orașelor

Burghezia din Languedoc, bogată și puternică, reușise în secolul precedent să cucerească libertăți și privilegii - la Moissac, de exemplu, încă din 1130 - și mai ales să impună domnilor lor, cel mai adesea pașnic, instituții consulare: la Béziers în 1131, la Toulouse în 1144-1173. Aceste consulate emanau din burghezie și nu din „popor”, iar sarcina lor era de a reduce dificultățile de tot felul pe care revendicările domnilor le opuneau comerțului. Era vremea când agenții senioriali arestau negustori în drumul lor și le deschideau legăturile de până la trei ori în același oraș pentru a-i face să plătească leuda. Dacă libertatea se reducea, pe atunci, la libertatea de a face comerț, ea lua însă, prin forța lucrurilor, un caracter politic: consuli, apărând burghezia de arbitrariul domnilor, garantau tuturor cetățenilor unele drepturi esențiale și, de regulă, siguranța lor personală. Aceștia au încurajat crearea de ligi - sau *amicansas* - a căror acțiune a depășit cadrul intereselor pur comerciale și a reușit să aducă o mai mare justiție în relațiile sociale. Astfel, la Narbona, în secolul al XIII-lea, s-a constituit o *amicansas* de acest stil, un fel de sindicat, ai cărei membri își promiteau reciproc ajutor și jurau să apere drepturile orașului și ale satului, *astfel încât dreptatea să se facă în mod egal atât bogaților, cât și săracilor*. Se observă astfel un anumit progres în conștiința morală, care se extinde la toate domeniile: Narbona, de exemplu, a fost primul oraș maritim care a proclamat principiul protecției naufragiilor.

„Noblețea burgheză”.

Burghezii secolului al XIII-lea sunt fie negustori care se îmbogățesc, fie capitaliști care, după ce și-au făcut avere, pun alți negustori să lucreze pentru ei.

Întrucât Biserica le interzice să împrumute bani cu dobândă, mulți încearcă să devină lorzi: schimbă aurul din vistierie pe proprietăți imobiliare, nobiliare sau plebee; dețin case în oraș și proprietăți în zona suburbană. Când nu pot cumpăra pământul, *cumpără profitul și se interpun între arendaș și stăpân* (H. Richardot). Astfel, devin *domini*, asigurându-și o dobândă mică, dar sigură. Pe tot parcursul începutului de secol, și ei și-au folosit averea, câștigată prin comerț, pentru a-și asigura același fel de viață ca și micii lorzi care, neexploatând direct pământurile, nu aveau alte venituri decât censul și drepturile moșierești. Singura inovație a

capitalismului naștere este că profiturile „feudale” au început să fie comercializate și circulate ca valori mobiliare.

Adesea, acești burghezi au cedat tentației de a trăi exact ca nobilii, de care, înainte de cruciada din 1209, erau practic imposibil de distins. Purtători de săbii sau pumnale, îmbrăcați la fel de somptuos ca niște cavaleri, își petreceau timpul la vânătoare sau la adunări lumești. Potrivit trubadurului Arnaut de Mareuil, ei *cunoșteau domney-ul*, adică arta de a curta doamnele conform legilor iubirii. Aveau, într-adevăr, ocazia să le curteze în versuri - căci uneori erau poeți - și mijloacele de a se ruina pentru ele, la fel ca baronii risipitori. Dar acești „burghezi gentili” care au abandonat mercantilismul și ale căror resurse erau de o constituție slabă, au devorat rapid capitalul acestuia. Matfre Ermengau îi descrie astfel, în jurul anului 1280, pe supraviețuitorii acestei prime burghezii occitane pe care cruciada o pedepsise la fel de aspru ca nobilimea și care acum părea să fie în plină decadentă: *„Acești burghezi trândavi, vorbim despre cei din Béziers, îmbogățiți prin comerțul cu vin, mândri de marile lor moșii care le permit să trăiască din veniturile lor fără să facă nimic altceva, își petrec toată ziua stând degeaba sau merg la vânătoare la țară... Nu sunt capabili decât de ruină: trândăvia îi duce la păcat și la prăpastie, cu atât mai repede cu cât sunt mai atașați de femei (domney-ul devenise pentru ei ceva foarte realist); sunt în drum spre pantă. Și furiosi sunt când îi văd pe negustori croindu-și drum...”*

Creditorii și cămătarii

Matfre Ermengau are dreptate: în 1250, adevărații burghezi erau negustorii activi. Raimon de Cornet, la începutul secolului al XIV-lea, nu-i cunoștea, ca burghezi, decât pe acești oameni de afaceri care fac bani din orice și chiar din propriii bani și sunt foarte atenți să nu se bazeze pe profiturile modeste ale pământurilor și *feudelor*. Dacă le dobândesc, o fac dintr-o urmă de vanitate sau pentru că prudența îi sfătuiește „să nu-și pună toate ouăle într-un singur coș”. Nu au nicio dorință să se joace de-a marele domn; îi lasă pe poeți să le disprețuiască mercantilismul și pe doamne să râdă de ei:

„E ridicol, nu-i așa, să vorbești despre dragoste duminica, când ai ținut magazinul toată săptămâna.” Mai umili și mai economi decât strămoșii lor, acumulează bogății (haine frumoase, blănuri, mobilă, cufere, veselă), dar le ascund sau le arată doar în interiorul palatelor lor somptuoase; acceptă chiar ca consuli - pe care îi aleg - să limiteze prin legi somptuare îmbrăcămintea luxoasă a femeilor lor:

„Ar fi stângaci - spun ei - să-i indispunem pe nobilii nefericiți care se împrumută pentru a fi clienții noștri”. Acești negustori care obțin un profit de sută la sută - este adevărat că comerțul implica atunci riscuri enorme -,

care vând un ou de două ori mai mult , cum se spune, și care îl vând de două ori mai mult. Raimon de Cornet, practică și ei camăta: *beau săracii*. În fiecare zi îi iau câte puțin din bunurile lui, până în momentul în care îi spun: *Totul este al meu, trunchiul și ramura* . Ei sunt cei care, după ce au făcut un împrumut (*manleu*) nobililor ruinați care încă mai au chef să meargă la război, ajung să le accepte castelul în ipotecă. Cum și-ar putea spori averea dacă nu ar fi camăta pe care Biserica o condamnă, dar de care profită canoanele? (*Canorgue... per prestar a renou*), spune Peire Cardenal.

Totuși, între 1250 și 1280, în cadrul burgheziei marilor orașe comerciale și, în special, în orașele portuare, s-a observat un fel de evoluție spre generozitate. Mai educați, poate mai morali, mulți dintre acești mari speculanți visau să-și împace activitatea comercială cu o existență mai liberală. Gustul libertății îi înnobilează. A acapara coliba unui fermier sărac, după ce l-a redus la mizerie prin camătă, nu-i mai atrage, li se pare nedemn de ei. Ceea ce își doresc este să-și poată investi profiturile în împrumuturi comerciale sau „nautice” oneste și, în ultimul caz, dacă au nevoie de o creștere a capitalului pentru a desfășura o mare afacere, să poată acorda împrumuturi la o rată normală fără a fi deranjați de legile care reprimă camăta. Biserica însă nu făcea nicio diferență între *împrumutul* la douăzeci la sută și *renou* la sută la sută, între împrumutul comercial care este o formă de cooperare și camătă, care este o formă de furt: cum nu puteau ei să devină, în momentul în care nobilii înșiși au luat armele împotriva Bisericii, anticlericali feroce, catari, fără să știe? Voiau să renunțe - cel puțin cei care erau buni creștini - la *renou* , dar niciodată la *împrumut* , care era însăși condiția a ceea ce începea să fie marele comerț; fiind cea mai clară dintre activitățile lor de a lua împrumuturi și de a da cu împrumut.

Armatori și comercianți.

Burghezul despre care vorbim trăiește nobil în conacul său. El are negustori care călătoresc pentru el, cărora le împrumută bani sau cărora le plătește. În timp ce aceștia sunt mereu călare pe drumuri, expuși supărărilor lorzilor și hărțuirii tâlharilor *sau* , pe corăbiile lor, pericolului mării, burghezul părăsește orașul doar în anumite perioade ale anului pentru a vizita principalele centre comerciale, piețele din Barcelona, târgurile din Champagne, Beaucaire sau Saint-Gilles, luând contact cu negustori străini. În restul timpului, se ocupă, fără a-și părăsi biroul, de nunții și funcționarii săi, primește ordine, supraveghează transporturile, așteaptă vizitatori...

În porturile: Narbonne, Saint-Gilles, Montpellier, se acumulează averi dintre cele mai considerabile, iar consulatele au mai multă putere și libertate. Burghezii din Narbonne făceau trafic cu orice: cumpărau în Alexandria in, bumbac, țesături de lux, mătase, indigo; acolo vindeau ceară,

șofran din Catalonia, vinuri și in. Se vede acumulate în docurile porturilor toate produsele țării și ale interiorului: miere, ulei, vin, grâu, care sunt exportate departe; în Narbonne, inul local, foarte reputat, și cele ale fabricilor din interior, care sunt trimise în Italia. Se poate stoca orice condiment: șofran, scorțișoară, piper, floarea-soarelui, plasă, ghimbir confiat. Abatele de Saint-Gilles i-a trimis într-o zi regelui un sortiment de condimente foarte rare pe atunci: sumac, trei livre de scorțișoară, cardamom, o livră de floarea-soarelui, nucșoară, nard celtic și cubeba. Tot în aceste porturi din Narbonne, din Montpellier, se obține tămâie, zahăr pudră și zahăr de grămadă; piei, cojoace - cele importate și cele exportate: miel, iepure, veveriță, jder, nevăstuică, pisică, vulpe; mătase și cendal; metale, aur, cupru, staniu, alamă; lemn, catarge de nave, grinzi; animale: cai, catâri din Roussillon, capre... Existau chiar și sclavi sarazini și sclavi care nu costau foarte scump: cincisprezece lire; un sfert de cal, jumătate de catâr.

Firește, orașele din interiorul țării, Carcassonne, Béziers, Albi, Nîmes, Toulouse, beneficiază de aportul maritim; revânzătorii de acolo prosperă; iar industria textilă, comerțul cu vinuri fac averea burghezilor și negustorilor. O astfel de mișcare comercială conferă unor familii „patriciene” o influență căreia nimic nu i se opune: ele domină orașul. În 1244, un anume Ramon Seraller, din Narbona, se ocupă de comerț de cereale în Piazza di Genova. Moștenitorii săi vor avea în cele din urmă bănci și birouri deschise. Doria din Genova era aparent originară din Narbonne, în timp ce Foulque, episcop de Toulouse, era fiul unor negustori genovezi bogați stabiliți la Marsilia. Anumite pacte legau porturile occitane între ele. Tratatul de prietenie le legau de porturile italiene: Genova, Pisa. În Narbonne, burghezii erau suficient de puternici pentru a-și impune politica și pentru a încheia un tratat comercial cu Genova în 1166. Saint-Gilles stabilise relații similare cu Genova, Pisa și Sicilia. În Narbonne, în fața palatului vicontilor, vastul și mândru portic al „Place des Borzés” se înălța ca un simbol al dominației burgheze, unde speculanții bogați se întâlneau pentru a discuta despre afacerile lor sau pentru a afla despre cursul mărfurilor lor. Era „bursa” din Narbonne. În aproape fiecare oraș comercial exista și o „bursă”, unde burghezii petreceau ore întregi discutând, uneori în compania ereticilor, care le aduceau vești proaspete din Lombardia....

Influența catarismului.

Relația dintre comerț și erezie nu era doar teoretică. Catarii și burghezii frecventau aceleași piețe, aceleași târguri. De plăcere sau pentru a scăpa de persecuțiile Inchiziției, credincioșii se ocupau și de comerț și erau în contact frecvent cu negustorii. Chiar și atunci când nu erau permeabili la propaganda lor, burghezii erau flatați să vadă cum activitatea

lor comercială primea aprobarea celui mai rafinat creștinism. Onestitatea comercială a catarilor îi admira, precum și cunoștințele lor contabile. Dar mai presus de toate, noilor idei care pluteau în aer, privind libera utilizare a banilor, catarii, la întâmplarea conversațiilor purtate în piață, aduceau confirmarea autorităților scripturale. Acesta este probabil motivul pentru care burghezii din Toulouse, Marsilia și Avignon nu au putut niciodată să-i considere pe negustorii catari drept dușmani; cu atât mai puțin, când războiul i-a obligat să rămână fideli contelui lor legitim. Și știm cu ce curaj, cu ce abnegație, cu ce ferocitate uneori, au luptat pentru Raymond al VII-lea. Așa a fost întotdeauna, chiar și în orașe foarte catolice precum Narbona, unde, în 1212, Simon de Montfort reușise să recruteze doar trei sute de oameni, care, în plus, au refuzat să lupte și s-au întors acasă. Așa a fost până la sfârșit: în 1275, vicomtele de Narbona, presat de burghezie, a încercat să plaseze orașul sub protectoratul regelui Castiliei; în 1304, burghezia din Carcassonne i-a oferit vicomtetul lui Ferdinand, fiul regelui Majorcii.

Și se face că burghezii din Carcassonne, din Narbonne, din Toulouse, atât în 1230, cât și în 1280, nu au acceptat nici tirania Inchiziției, nici doctrina oficială a Bisericii în materie de *împrumuturi* și *renume*. Nu credeau că păcătuiau vânzând bani. Catarismul contribuise la a-i face să înțeleagă că există o diferență „morală” între camătă, așa cum este practică de anumiți evrei, anumiți lombardi și anumiți catolici, și împrumuturile comerciale care...

Propaganda catară amintea de texte scripturale care linișteau conștiința burghezilor: „Dă-i celui ce-ți cere și nu-i refuza pe cei ce *te împrumută*”. Propaganda catară amintea de texte scripturale care linișteau conștiința burghezilor: „*Dă-i celui ce-ți cere și nu-i refuza pe cei ce-ți cere să-ți împrumute*”; și mai ales versetele din Evanghelia după Matei, unde tatăl unei familii își reproșează slujitorul că *nu și-a depus banii în mâinile bancherilor pentru a obține măcar dobânda lor, întrucât nu are capacitatea de a-i folosi în comerț* (Matei XXV, 27). Poate că în Narbona, burghezii auziseră și ei de legea evreilor care le interzicea să împrumute cu dobândă concetățenilor lor fără avere, dar nu și celor care aveau bogății. Catarii trebuie să le fi adus cel puțin în atenție un text celebru în care Sfântul Ioan Gură de Aur face aceeași distincție ca și ei în ceea ce privește cele două „camătăi”: *dacă ai pus o sumă de bani cu dobândă la mâna unui om solvabil, vei prefera, fără îndoială, să-i lași fiului tău un venit bun, atât de bine asigurat, decât să nu-i lași banii într-o ladă cu osteneala de a-i pune el însuși*.

Credincioșii au dat un bun exemplu: un catar occitan, Pierre de Bauville, a împrumutat în Italia, pentru a-l ajuta, o sută de lire imperiale unui alt catar aflat în exil, care în curând a câștigat două sute, i-a returnat cincizeci de lire de dobândă și se trezește cu cincizeci de lire disponibile

pentru noi achiziții. Nimeni nu credea în acest moment că era mai necinstit să cedeze bani celui care știa să-i facă să dea roade, decât să revindă o marfă cu un profit de 100% („oul s-a vândut la dublu”, despre care vorbește Raimon de Cornet). Chiar dacă rata dobânzii se dovedește a fi excesivă, trebuie recunoscut că aceasta este în raport cu profitul și că, în orice caz, ținând cont de riscurile pe care le asumau negustorii, mai ales pe mare, nu ar exista decât câștigători în această operațiune. Un tânăr negustor întreprinzător, dacă nu era foarte ghinionist, putea rambursa cu ușurință suma împrumutată și dobânda.

Un burghez bogat din Narbona, dependent de mult timp, dacă nu de catarism, cel puțin de noul sistem economic, încredințează unui marinar sau unui negustor iscusit un fond în bani sau bunuri și îl instruiește să-l convertească, prin schimb sau prin vânzare, în alte bunuri și să facă același lucru asupra produsului, prin negocieri succesive, în fiecare dintre etapele pe care le va parcurge nava și cu o cotă-parte din dobândă și adesea cu un profit comun. Un exemplu excelent de cooperare fructuoasă în care, dacă nava nu era capturată de pirați sau cuprinsă de o furtună, aceasta îl îmbogățește pe negustor. *S-a dovedit*, așa cum s-a menționat C. Port, un fond obișnuit, necunoscut negustorului însuși, care îi venea adesea în ceasul ruinei sale.

Capitaliștii burghezi și catarii împotriva Bisericii și a Inchiziției.

Biserica, a cărei doctrină mergea împotriva însăși noțiunii de profit, în afară de „profitul” feudal, și care era ostilă operațiunilor financiare de acest fel, nu a putut niciodată împiedica negustorii să le practice, mai ales în comerțul maritim, dar cu siguranță a împiedicat investițiile legitime ale micilor afaceri și ale oamenilor simpli. Un meșteșugar din Toulouse economisise trei sute de lire. Voia să închirieze o casă modestă. Proprietarul casei, care era credincios, i-a spus: „Prietene, ți-aș da bucuros această casă, dar știu că ai trei sute de lire care nu-ți sunt de niciun folos. Ți le voi lua, dacă vrei, ca împrumut, iar tu vei retrage o dobândă care îți va plăti chiria. În acest fel, vei fi bine adăpostit fără să fii nevoit să plătești nimic. Gândește-te bine și dă-mi un răspuns cât mai curând posibil”. Meșteșugarul, care era catolic, s-a dus să consulte preotul din orașul său, care i-a spus că proiectul contract conținea clar camătă și că ar trebui să refuze să-l semneze.

În vremea când Inchiziția le confisca proprietățile, catarii nu aveau nevoie de castele, case sau pământuri: își doreau doar bani lichizi care să le permită să facă față cheltuielilor Bisericii lor, să-i întrețină pe Perfecti și să distribuie ajutoare săracilor, bolnavilor, prizonierilor, exilaților: pe scurt, bani care să fie direct utilizabili și exportabili. Dacă își făceau „depozitele” să dea roade, nu erau niciodată pentru ei înșiși. Într-un articol recent, un

istoric al catarismului vorbește încă despre „camătă” și „victimele” sale. Nicăieri nu apare că „camătă” catară a produs victime. Doctorii catolici din secolul al XIII-lea nu le reproșau perfecților că își ruinau credincioșii; mai degrabă le reproșau că îi îmbogățeau, că îi suprimau pe „săraci”, atât de necesari pentru slava lui Dumnezeu. În *Nouvelle de l'Hérétique* (pamfletul catolic), perfectul Sicard de Figueiras, inventat pentru nevoile cauzei, declară: *Am mulți prieteni bogați, plini de orice. Niciunul dintre ei nu s-a oprit până când nu mi-a încredințat toți banii pe care îi posedă. Din averea lor, din aceste depozite (comandas) sunt din belșug asigurat. Și sunt de părere că toți credincioșii noștri au un capital bun* . Prin aceasta au vrut să se facă crezut că catarul i-a îmbogățit pe toți.

Perfecții care se întorceau din Lombardia, deghizați în negustori, aduceau mărfuri. Iată unul care sosește la Pexiora cu legăturile sale. Îi propune unui anume Jean Pagès să-i vândă treizeci de mii de ace pentru șase livre de Melgueil. Pagès le cumpără, dar nu poate plăti această sumă dintr-o dată. Nu contează prea mult. Îl roagă pe diaconul catar să-i servească drept garant. Un nou exemplu de înțelegere economică, de natură religioasă aici, unde noile vremuri urmau să normalizeze și să regularizeze uzul.

Nu este imposibil ca burghezia - destul de indelicată la începutul secolului: creditorii uitau să plătească dobânzi sau păstrau în posesie dovezile datoriilor plătite - să fi învățat din catarism că sistemul nu putea funcționa fără o onestitate scrupuloasă. Se știe că cei perfecți înregistraseră sumele date în depozit și pe cele pe care le împrumutau. Într-o zi, un eretic l-a văzut pe un anume Raimon scoțând niște lire sterline din pungă și dându-i-le unui anume Didier. Erau bani care îi fuseseră încredințați în depozit de către tatăl lui Didier și de care nimeni nu-și amintea. Găsim în registrele *Inchiziției* numeroase exemple ale acestei probități, care este, de asemenea, foarte bine explicată, întrucât creditorii erau „spirituali” temători de păcat. Dar noutatea este tocmai această alianță încheiată între comerț și erezie, de care comerțul era *absolvit* . Să adăugăm - și acest lucru este suficient pentru a-i absolvi pe catari de orice acuzație de camătă - că iertau dobânzile celor care nu le puteau plăti, cerându-le doar să fie fideli sectei. Singura cale de atac pe care o foloseau, în orice caz, împotriva debitorilor de rea-credință era să le refuze *consolamentum-ul* . Și nu l-au refuzat niciodată credincioșilor care, într-adevăr, nu aveau nicio cale de atac.

Burghezia anilor 1260 și 1280 se afla exact și obiectiv în aceleași condiții ca și catarii. Când judecătorii *Inchiziției*, episcopul, regele, nu se îmbogățiseră cu prada lor, nu știau unde să păstreze puținii bani care le mai rămăseseră și cu atât mai puțin cum să-i transforme în rente. Nu mai era vorba pentru ei să acapareze pământul țăranului la un preț mic, nici să practice *trocul camătă* ca pe vremea când cămătarii din Cahors, Salvanhicii,

îi împrumutau lui Simon de Montfort banii necesari pentru finanțarea cruciadei, iar acesta trebuia să le dea roadele jafului lor: stofă, vin, grâu, toată prada luată la Lavaur. Ceea ce cereau era pur și simplu suprimarea tuturor restricțiilor împotriva libertății comerciale din partea lorzilor și împotriva comerțului cu bani de către Biserica Romană. Nu este ciudat că s-au alăturat, în număr mare, partidului clandestin al catarilor și că au conspirat împotriva Inchiziției și împotriva regelui, până când regele însuși le-a dat, în parte, satisfacție. Este foarte semnificativ faptul că ordonanța lui Filip cel Frumos din 1311 autorizează creditorul să ceară, pe lângă capitalul datorat, o dobândă compensatorie la împrumut. Prin aceasta, regele a legalizat împrumuturile comerciale. Dobânda era de patru bani pe lună sau patru sueldos pe an, pentru o liră. A ajuns la douăzeci la sută pe an, care a fost redusă, este adevărat, la cincisprezece la sută în perioada târgurilor de Șampanie, tocmai pentru a permite negustorilor să facă achiziții mari.

Fără îndoială, atâta timp cât feudalismul va subzista, burghezii vor fi tentați să-și plaseze banii și în *seniorii*. Aceasta va dura până în 1789. Dar, din ce în ce mai mult, ei vor folosi banii ca o putere independentă și nu doar ca un pretext pentru a se juca de-a „burghezul gentilom”. Aceasta va avea, în mod firesc, efectul de a accentua antagonismul de facto care opune, în esență, valorile burgheze valorilor feudale.

Libertatea comerțului.

Condamnând camăta sordidă, Biserica era caritabilă; iar interzicând și descurajând împrumuturile comerciale, ea mergea împotriva direcției mișcării economice. Catarismul a intervenit tocmai în momentul în care au apărut primele manifestări ale capitalismului: prima cambie (15 februarie 1200, emisă la Marsilia), primele societăți pe acțiuni, primele încercări de transformare a „circumstanțelor l-au determinat să testeze, pentru propriile sale nevoi, noua economie care se anunța..”

Prin urmare, este inutil să ne întrebăm, așa cum fac anumiți neomarxiști, dacă cămătarii exploatare erau burghezi catolici, iar „victimele” lor, catari... dacă acționarii morilor de la Bazacle (Toulouse) erau catolici, exploatare, iar consumatorii, catari exploatați. Acest lucru nu are niciun sens. Cămătarii sordizi, fie că erau evrei, lombardi sau catolici, erau oameni răi, dar cu siguranță nu era vorba despre acești burghezi. Caritatea creștină, moralitatea catară, interesele burgheziei mercantile și evoluția economiei generale postulau acum o nouă ordine în care libertatea comercială urma să apară ca mărturie a tuturor libertăților. Creditorii erau catari sau burghezi afiliați catarismului, acționarii Bazacle trebuie să fi fost, și poate că au fost. Dar asta nu-i făcea exploatare: dimpotrivă, ordinea feudală din acea vreme era cea care asuprea. Și, firește, mulți catolici buni erau, în acest sens, la fel de catari ca și catarii. Drepturile feudale apăreau

deja ca fiind injuste sau *nejustificate* , în special zeciuiala, deoarece catarii spuneau că „nu Dumnezeu le-a instituit și nici nu a ordonat excomunicarea celor care refuzau să le plătească”. În secolul al XIV-lea , țăranii reușeau întotdeauna să-l înșele pe plătitor: „Fiecare fură puțin sau mult din zeciuială în fiecare an: procedând astfel, își recuperează sămânța”. Dar nimeni nu se opune principiului profitului comercial.

Cât despre burghezie, aceasta a fost eliberată de complexul său de vinovăție. Poate datorită catarismului.

CAPITOLUL VII

ARTIZANII

Diversitatea industriilor din Languedoc la începutul secolului al XIII-lea

În Evul Mediu este adesea dificil să distingem meșteșugarii de muncitorii liberi și de negustori. Meșteșugarul lucrează cu mâinile sale și, în principiu, vinde direct ceea ce a făcut. Are un magazin în casă, la parter; dar uneori, chiar și în timp ce lucrează acasă, își livrează produsul și unui negustor; și în acest caz nu este nimic mai mult decât un lucrător angajat.

Cruciadele orientale și dezvoltarea comerțului maritim au multiplicat numărul meșteșugarilor din porturi și orașele din interiorul continentului. Comerțul cu vin a alimentat o industrie înfloritoare a dogăriei; iar în porturi, armatorii, organizați în corporații, precum și producătorii de catarge, vâsle și vele pentru nave, își câștigau existența ușor. În regiunea Toulouse, industria morăritului folosea mori plutitoare, mai târziu mori construite pe baraje, și angaja personal salariat, la fel ca și morile din oraș, care nu aparțineau în întregime domnului. Meșteșugarii pielari, mănușii, gențile, curelele și curelele lucrau în general pe cont propriu, la fel ca și croitorii și modiștii. Croitoresele nu erau întotdeauna simple muncitoare în slujba stăpânului lor. Unele își așteptau clienții acasă. Multe doamne catare persecutate au fost nevoite să urmeze exemplul Berthei, eroina romanului lui *Girart de Roussillon*, pe care poetul ne-o arată croind un costum de soldat cu stofa pe care i-a adus-o, în timp ce soțul ei, contele, lucrează ca și cărbunar și câștigă șapte dinari pe zi.

Ne aflăm într-o perioadă în care afacerile conduse de burghezie se dezvoltă, dar tocmai magazinele artizanilor, cizmarilor, farmaciilor, coaforilor, tâmplarilor și zidarilor - aceștia din urmă fiind mai degrabă ceea ce astăzi s-ar numi mici antreprenori - sunt cele care, fiind mai numeroase, conferă anumitor străzi ale orașului vivacitatea lor comercială.

Marea industrie a fost industria textilă: lâna din Languedoc era considerată excelentă, iar din ea se confecționau țesături în multe locuri, în Narbonne, în Béziers, în Nîmes, în Uzès, în Beaucaire. Numai în regiunea Carcassonne, în secolul al XIII-lea, existau nouă orașe și cincizeci și două de sate dedicate fabricării acestor țesături. Acestea erau vândute la târguri și piețe. Narbonne le exporta. În același timp, exista un număr important de vopsitori. Acești muncitori, cu unghii roșii, despre care se pare că femeile nu voiau să audă, foloseau vermillion (sau kermes) și pastel (indigo), produse ale țării, dar și lâna de Alep sau Alexandria (negru); brasilul (roz), alaunul și gualda (galben) care erau importate din Genova, Pisa, Catalonia. Dacă ne imaginăm multitudinea acestor ateliere de țesut și vopsit - vopsitorii lucrau

uneori în propriile case - se poate admite că majoritatea meșteșugarilor din Languedoc erau ocupați în industria textilă, în vopsire sau în industriile de lux care le erau atașate: confecționând rochii pentru bărbați și femei din mătase sau pânză violetă, împodobite cu tafta și blănuri, cămăși fine, dantelă și blănuri. Când Béziers a fost jefuit în 1209, jefuitorii *au* confiscat aceste haine magnifice, care reprezentau principalul lux al vremii, în special în „palatele” burgheziei.

Oficiul Sfântului Pavel.

În timpul cruciadei, țesutul pare să fi fost o muncă individuală, fie pentru că artizanii lucrau pentru un negustor, fie pentru că ei înșiși erau negustori. Meșteșugarul cumpăra materia primă, lâna, din țară și țesea acasă, așa cum fac și astăzi andorranii, cu ramele lor destul de primitive, cu ajutorul întregii sale familii. Nimic nu-l împiedica să fie nomad dacă dorea să fie unul și să călătorească dintr-o țară în alta. Un astfel de țesător, persecutat de Inchiziție, își vinde marfa și ajunge în Catalonia, unde fabrică altele. Este probabil ca catarul să fi fost introdus în Andorra, unde conții de Foix au favorizat instalarea acestor artizani sau muncitori proscriși. Într-adevăr, a existat întotdeauna un fel de afinitate între țesut și erezie. Nu numai în Languedoc, ci și în Champagne și Germania, unde „țesător” a ajuns să fie sinonim cu catar și eretic. Poate că catarii își aminteau că Sfântul Pavel își câștigase existența țesând pânze. Poate că erau pur și simplu atrași de liniștea meditativă atribuită acestei ocupații, deoarece există încă mistici moderni care torc lână. De fapt, mulți țesători erau credincioși, unii dintre ei perfecti.

Oriunde se stabiliseră, credincioșii îi ajutau peeretici, furnizându-le materii prime. Cei din Fanjeaux le aduceau lână, cânepă și chiar in din Alexandria (bumbac), pe care negustorii îl vindeau apoi la un preț ridicat. Guillelma Lombard, înainte de a fi convertită la catolicism de Sfântul Dominic, aprovizionea țesătorii catari ai comunității din Fanjeaux. În timp ce în celelalte lucrări nu este sigur că proprietarii ar fi avut aceleași credințe ca și muncitorii lor, totul ne duce la ideea că, dimpotrivă, proprietarii atelierelor de țesut erau în general catari sau simpatizanți ai catarismului. Multe *domus hereticorum* deveniseră un fel de atelier comunitar, unde credincioșii se simțeau ca acasă, fie pentru că maestrul era credincios, sau chiar perfect, fie pentru că își ceda afacerea comunității pentru a asigura veniturile necesare subzistenței membrilor acesteia; sau, în sfârșit, pentru că perfecții își înființaseră ei înșiși un atelier. În 1233, cinci perfecti s-au adunat în Hautpoul pentru a practica această meserie: un informator declară că le construisese niște scoici pentru a zdrobi cânepa, într-o pădure unde se ascundeau. Însă, în același timp, în Cordes funcționa în liniște un atelier de țesut, care s-a dovedit a fi o adevărată „Casă a ereticilor” sub

îndrumarea catarilor și care își trăgea toate resursele din munca fraților. Meșterii erau instruiți în practicarea acestei meserii, dar și în adevărurile credinței lor. „Casa” primea ucenici, care puteau deveni și perfecți. De aceea, suveica țesătorului, care apare pe anumite monumente funerare, reprezintă probabil credința catară, inițierea în sectă fiind simbolizată, ca în francmasonerie, printr-o unealtă de lucru.

Întrucât catarii erau foarte scrupuloși în materie de pedeapsă, mai ales în ceea ce-i privește pe credincioșii lor, se poate crede că muncitorii săraci erau mai puțin exploatați de aceștia decât de restul.

Atelierele feminine, conduse de un desăvârșit sau de un credincios dovedit, au atras numeroase muncitoare. Hrănite și adăpostite în mănăstire, acestea lucrau liber, fiind cu siguranță mai fericite decât săracele filatoare din Champagne care, aproape în același timp, își deplângeau mizeria. Suntem slab informați despre modul în care era organizată munca în mănăstirile feminine, dar este cert că industria textilă era favorizată. Îl vedem pe un credincios bogat, Bertrand de la Mothe, din Montauban, eliberându-și într-o zi muncitoarele pentru a construi rame de țesut într-o casă de desăvârșite.

Pentru a-și câștiga existența, cei perfecți nu se dedicau în întregime țesutului, ci și fabricării de unelte de țesut. Bélibaste, care în cursul vieții sale rătăcitoare practicasese multe meserii - fusese păstor, coșar - a realizat în cele din urmă piepteni de țesător. Este probabil ca atunci când un desăvârșit s-a dedicat unei lucrări de acest stil, să găsească cu ușurință în prietenii țesătorilor sectei o modalitate de a-și răspândi doctrinele printre ei și să-și reafirme credința. Acești țesători, acești muncitori din industriile anexe sau colaterale reprezentau în Languedoc, în secolul al XII-lea, un mediu închis și secret, în care erezia putea prolifera liber; o societate în miniatură în care idealul catarismului - fiecare trăind prin munca sa și fiecare lucrând și rugându-se - era realizat cu destulă acuratețe.

În acești primi ani ai secolului al XIII-lea, când catarismul era atât aristocratic, cât și popular, acești artizani au jucat un rol preponderant în dezvoltarea sa, dar apoi, pe măsură ce burghezii din 1260-1280 deveneau tot mai atrași de catarismul politic, l-au reafirmat prin influența pe care o aveau în orașe și prin relațiile pe care le-au stabilit cu catarii exilați, tocmai acești artizani au jucat un rol preponderent în dezvoltarea sa.

Rolul social și economic al meșteșugarilor.

În a doua jumătate a secolului, meșteșugarii se organizaseră în bresle pentru a-și apăra drepturile în conflictele dintre bresle. Prin grupare, aceștia exercitau o oarecare presiune asupra consulatelor. Cu toate acestea, erau slab reprezentați în cadrul acestora. Abia în 1272, la Narbona, consuli care plecau au extras douăsprezece nume la întâmplare dintr-o listă de

optsprezece, inclusiv doisprezece burghezi și șase negustori. Cei aleși, împreună cu consuli care plecau, îi aleg pe noii consuli. Regula era ca printre consuli să existe doi oameni de negustorie. La Nisa, din șaizeci și opt de consuli, doisprezece erau țărani sau meșteșugari: la Marsilia, șase erau șefi de bresle. Dar la Toulouse, consulatul era întotdeauna recrutat din rândul burgheziei superioare și, în general, influența meșteșugarilor nu era niciodată în raport cu numărul lor, nici cu importanța rolului lor social și economic.

Totuși, unii dintre ei câștigau mulți bani și păreau a fi mici burghezi. Ceea ce scrie Raimon de Cornet despre ei la sfârșitul secolului al XIII-lea nu trebuie luat literal: *Sunt atât de inteligenți în a face profit încât sunt capabili să-și falsifice lucrările; vând cu abilitate și ridică prețul atât de mult încât obțin profituri mari* (resturi lungi). Trebuie menționat că majoritatea vindeau direct produsul muncii lor și erau practic negustori.

În Carcassonne, Albi, Cordes și în multe alte orașe, negustorii de stofe, grupați într-o puternică confraternitate, erau susținători ai catarismului. În jurul anului 1280, anumite acte de erezie aveau loc în piețele de draperii din Carcassonne. Cu siguranță nu toți meșteșugarii erau catari. Breslele erau adesea în conflict și era suficient ca țesătorii să fie catari pentru ca tăbăcarii, de exemplu, să fie catolici. Și cum anume să se determine credințele unei întregi categorii de meșteșugari-negustori care, având drept clienți burghezia bogată și nobilii - îndrăgostiți, așa cum am spus deja, de luxul vestimentar - reflectau, fără îndoială, ideile vremii?

Cum putem ști în ce măsură meșterii care preparau la Toulouse frumoasele blănuri senorale: vidră, zibelină, hermină, care făceau paltoane, erau eretici? Ei erau, la fel ca mănușii, croitorii și bijuterii pe vremea când burghezia însăși era acolo. Se poate presupune că atunci când Inchiziția a pornit, în jurul anului 1238, să lupte împotriva afecțiunii pentru „garderoba frumoasă” toți artizanii care trăiau din luxul burghez și impunător s-au alăturat dușmanilor Bisericii Romane.

Din cauza lipsei unei documentații precise, nu putem determina proporția religioasă a meșteșugurilor. În timp ce țesătorii, fabricantii de postav, vopsitorii (?) par să fi fost în general favorabili catarismului, pentru restul meseriilor ne limităm la ipoteze și cazuri izolate, nesusceptibile de generalizare. Ce știm despre zidari, fierari sau tâmplari? Nu există nicio îndoială că Cei Perfecti i-au vizitat pe toți meșterii și că existau credincioși în fiecare breaslă și meserie: asta este tot ce putem spune.

În 1245, la scurt timp după căderea Montségurului, locuitorii din Limoux, dorind să beneficieze de măsurile de pacificare luate de Inocențiu al III-lea în favoarea ereticilor care și-au mărturisit greșelile, dar, pe de altă parte, având puțină încredere în generozitatea inchizitorilor, și-au adresat mărturisirea papei, fiind transmisă de priorul din Prouille și de doi notabili. Procuratura a fost semnată de o sută cincizeci și șase de bărbați, o sută

șase din Limoux și cincizeci din satele înconjurătoare... Printre aceștia se aflau douăzeci și șase de meșteri, un căraș de lemne (pe apă), cinci țesători, un tăbăcar, cinci fierari, un producător de genți de piele, un tăbăcar de spații goale, un coafor, doi croitori, un măcelar, doi confecționeri de stofe, un negustor de draperii.

Vom avea grijă să nu interpretăm rezultatele acestei „sondaje”. Să observăm mai degrabă, încă o dată, cât de dificil este să stabilim adevăratul rang social al acestor personaje. Transportatorul de lemne - care transporta lemnul până la Narbonne sau în josul râului Aude - deși era muncitor manual, putea fi un mic burghez dacă lemnul îi aparținea (Narbonne cumpăra aceste cherestele la un preț mare și le transforma în catarge și vâsle de navă). Fabricantul de saci de piele este un comerciant; în același fel în care un cizmar este comerciant dacă nu se limitează la repararea pantofilor, ci la fabricarea și vânzarea lor. Același lucru este valabil și pentru fabricantul de site...

Se poate avansa ipoteza că, în jurul anului 1209, artizanii - în special țesătorii - seduși de catarism erau destul de săraci, în timp ce în jurul anului 1260, erau destul de bogați și puțin diferiți de negustori și mici burghezi. Din 1280 încolo, dimpotrivă, constatăm o predominanță a artizanilor rurali, amestecați cu țărani. Dintre toți, ei sunt cei mai puțin cunoscuți. Acești artizani, izolați și suferind mai mult de influența comunității civice decât de cea a breslei lor, reflectau, fără îndoială, spiritul țăranimii. Fierarul care construia unelte agricole era un catar atunci când întregul său sat era unul singur. Asemenea tâmplarului sau brânzarului - un țăran abia specializat care își vindea producția atât ticălosului, cât și domnului - ei erau atât fermieri, cât și meșteri.

CAPITOLUL VIII

FERMIERII

Viața la țară

Țăranul secolului al XIII-lea din Languedoc este fie un arendaș căruia stăpânul i-a acordat folosința unei bucăți de pământ asupra căreia își păstrează proprietatea, în schimbul unui recensământ în natură sau în bani, plus plata taxelor feudale; fie este un moșier, adică un om liber, care nu are proprietar căruia să-i aducă omagiu și care poate fi considerat, prin urmare, un burghez funciar. La sfârșitul secolului, practic nu existau iobagi, oameni *de corp și de casă* legați de domnul prin titlu ereditar. Cu excepția cazurilor în care războiul devasta țara, nici unul, nici altul nu era prea mizerabil. Casele țăranilor, construite din chirpici sau lemn, în funcție de regiune, aveau în general un singur etaj, *solierul* ; aici se refugiau cei perfecți atunci când venea persecuția. Numeroase anexe: grajdul, grajdurile, ferma, țarcurile, porumbeii, încadrează o curte destul de mare și de unde este posibil să treci în mediul rural fără a fi văzut. Bucătăria (*foganha*), aproape întotdeauna la primul etaj, este centrul vieții de familie; un coridor o separă de grajd. Mai rar este situată la etajul al doilea și comunică cu o cameră împărțită în camere prin despărțitori din lemn. Despărțitorii slabi și podelele prost montate făceau posibilă auzirea a ceea ce se spunea în camerele vecine. Acest lucru îi obliga pe țărani să vorbească în șoaptă atunci când aveau motive să fie suspicioși.

Existau, firește, mulți săteni săraci care dețineau doar o colibă de lemn. Întrucât nu puteau părăsi moșia fără să-și abandoneze toate bunurile, erau nevoiți să se „strecoare”, luând cu ei în căruță casele, grinzile, căpriorii și ușile demolate. Dar între 1260 și 1280 existau deja mulți arendași înstăriți, care aveau mobilă confortabilă, paturi, mese, dulapuri, lăzi și bănci și care se îmbrăcau și se hrăneau mai mult sau mai puțin ca micii burghezi din orașe. Leguminoasele sunt aproape întotdeauna baza alimentației lor, dar duminica mănâncă carne proaspătă sau sărată și pește de râu. În zilele de sărbătoare sacrifică un cocoș sau un miel. Mulți dintre acești fermieri au acumulat un mic capital. Unii sunt chiar bogați și se bucură de o bunăstare mai reală decât cea a unui domn nevoiaș.

Superstiție și magie.

În perioada cuprinsă între anii 1200 și 1250, catarismul nu pare să fi atras mulți țărani. Erau slab educați și dedicau puțin timp meditației. Contemporanii nu vedeau în ei decât defecte. Sunt considerați fără

scrupule, mincinoși, hoți și escroci. Ei sunt cei care mută limitele proprietăților, cei *care delimitează rezervele în mod necinstit*, spune Peire Cardenal. *Ei declară în mod fals terenurile recensate* (presupune că ceea ce sunt alodii sunt recensăminte?). Catolicii și chiar Peire Cardenal, un reformator creștin, sunt deranjați să-i vadă lucrând duminicile și în zilele de sărbătoare. Sfântul Dominic a trebuit să facă o minune pentru a-i deruta pe secerătorii din Montreal care își legau în liniște snopii de ziua Sfântului Ioan: spicele de porumb erau acoperite de sânge... Acești țărani cu siguranță nu-l iubeau pe Sfântul Ioan Botezătorul, pe care catarii îl considerau un demon; dar aceeași ardoare la muncă, același dispreț pentru zilele de sărbătoare, se observă și în alte țări unde nu existau eretici. Pe de altă parte, erau mai superstițioși decât catarii.

Crede în vrăji, exclamă Peire Cardenal: *crezon faitilhas!*

Într-adevăr, se dedau celor mai arhaice superstiții. Respectau zilele interzise, având grijă să nu lucreze într-o zi atât de nefastă sau chiar dacă semnele prevestirilor fuseseră nefavorabile; își reveneau pe urmele lor dacă le-ar fi traversat calea o nevăstuică. Nu se căsătoreau, nu semănau, nu tăiau lemne decât la lună nouă. Când cineva murea, își păstrau o parte din păr și unghii „pentru a păstra averea în casă”. În cadrul vieții lor domestice, practicau, în scopuri egoiste, operațiuni de magie imitativă și contagioasă: femeile își puneau soții să le absoarbă sângele menstrual pentru a le fi fideli; mamele își vrăjeau ginerii pentru ca aceștia să le asculte ficele. Toată lumea se temea de vrăjitori, de vrăji malefice, de semne prevestitoare de nenorocire sau de moarte: pisica care țipa, bufnița care huida... Știm bine că aceste credințe erau împărtășite, atunci, de mulți nobili, burghezi și chiar clerici. Dar cei perfecți le respingeau, la fel ca și gânditorii avansați ai vremii și majoritatea trubadurilor. Pe de altă parte, când erau credincioși, țăranii tindeau la aceeași credulitate, să transforme în rituri magice ceremoniile, oricât de pure și de abstracte, ale catarismului. Din acest motiv, poate, oamenii buni au preferat întotdeauna orașul în locul satului. Când vor fi nevoiți să se refugieze în păduri, perfecții vor deveni medici, vor deschide mici ateliere, perfecții vor extrage și sculpta marmură, vor îndeplini sarcini grele, mai degrabă decât munca pe câmp. Totuși, având în vedere că muncile agricole erau mai degrabă efectuate de femei, se vede perfecți angajați în mod excepțional pentru cosit sau smuls buruieni. În jurul anului 1220, la Villepinte, un anume Barnard Authier folosește mulți perfecți pentru a usca grâul: îi pun să doarmă pe arie.

Pătrunderea catarismului în mediul rural.

În general, catarii nu doreau să dețină pământ, deoarece acesta era ușor de confiscat și pentru că erau obligați să-și schimbe frecvent locația,

să-și exercite apostolatul și să evite să fie perchezitionați de Inchiziție. Fermele erau ușor de găsit.

Totuși, ei îi frecventau pe țărani, îi îndoctrinau și încercau să le modifice mentalitatea. Îi sfătuiau, de exemplu, să trateze animalele cu blândețe. Languedocienii sunt chiar și acum destul de cruzi cu animalele. Erau oare mai puțin cruzi în secolul al XIII-lea ? Femeile erau, fără îndoială, mai sensibile decât soții lor: Guillemette, văzând un credincios, care își îndeplinea misiunea de a fi perfecționat, bătându-și brutal măgarul, nu și-a putut stăpâni indignarea: „Se numește *primitor* de suflete și martirizează animale!” Nu este imposibil ca exemplul dat de Cei Perfecti să-i fi mișcat oarecum. Un eretic care este dus la închisoare, pe străzile din Limoux, plânge când vede cum măcelării măcelăresc viteii lângă abatorul orașului. A plâns pentru soarta tuturor acelor oameni care au păcătuit mortal - și și-au pierdut viața - ucigând ființe vii, animale.

Din câte se poate judeca, erau, în esență, foarte caritabili față de oameni; și îi înconjurau cu grijă pe cei perfecti persecutați. Le dădeau adăpost, îi ascundeau, îi hrăneau, îi făceau să scape, călăuzindu-i prin pădure, nu fără a-și asuma ei înșiși o mie de pericole. Cei mai săraci sunt văzuți dându-le legume, ulei, vin, pește prăjit în făină sau chiar haine, materii prime pentru a-și exercita activitatea artizanală. Donațiile în bani nu sunt ciudate și sunt surprinzătoare prin importanța lor. Poate că ei aplicau mai strict decât ceilalți credincioși principiul catar conform căruia „Dacă este necesar să faci bine tuturor, este necesar să o faci mai ales membrilor sectei”. Un principiu foarte natural în vremuri de nenorocire și căruia i se potrivește foarte bine mentalitatea țărănească. O femeie care a fost mai târziu închisă la Carcassonne cu un anume Raimon vinde grâu în piața din Tarascon. Îl recunoaște pe unul dintre cumpărătorii ei ca fiind Arnaud, fiul lui Raimon. Îi măsoară repede grâul, dar are grijă să adauge un litru. Un alt țăran care se întâmpla să fie acolo i-a spus: „De ce nu mă măsoară și pe mine?” Buna femeie răspunde: „*Toată lumea o face bine, majoritatea nu are nimic de-a face.*” „Oare credința mea nu este la fel de bună ca a lui Arnaud?”. „Ne înțelegem deja”, răspunde ea. Iar Arnaud specifică: „Nu, credința ta nu este la fel de bună ca a noastră”.

Deși au fost acuzați de grosolănie, unii dintre acești țărani se dovedesc a fi de o delicatețe rafinată. Unul dintre ei, la a cărui casă vor cei perfecti să meargă la cină, le spune că sunt prea mulți copii în casă și îi duce la casa unuia dintre prietenii săi, unde prezența lor va fi ținută secretă și unde nu vor fi deranjați de strigăte și plânsete.

Acești mici proprietari, acești fermieri burghezi, acești arendași erau, în cea mai mare parte, harnici și virtuoși. Catarismul, care, orice s-ar spune, nu a vrut niciodată să dizolve familia, a găsit în casele lor un climat de puritate care nu domnea în aceeași măsură printre nobili și burghezi. Neavând mijloacele de a întreține concubine, ei erau în general fidei

soțiilor lor, care, adesea mai fine și mai inteligente decât ei, se ocupau de casă și de muncile agricole, cu devotamentul neobosit al adevăraților creștini.

În a doua jumătate a secolului al XIII-lea , țăranii au devenit mai înstăriți, mai educați. Această evoluție a fost observată de contemporanii lor. *Ticăloșii* , scrie Cardinalul Peire, *care nu erau obișnuiți să aibă bun simț, cu excepția lucrului pământului, astăzi au devenit pricepuți, înțelepți și perspicace; înainte de a se angaja prin jurământ, ei cer un contract...* Dintr-un sentiment legitim de autoapărare, devin neîncrezători și scamatori și, de acum înainte, un anumit spirit critic îi va călăuzi în apărarea intereselor lor.

Zeciuiala și anticlericalismul țăranesc.

Când țăranul plătea chitanțele datorate pentru recensăminte, taxele feudale, își îndeplinea zilele de serviciu, drepturile asupra cuptorului, a teascului de vin, a morii senioriale, cu siguranță nu era ruinat: îi mai rămânea o anumită sumă. Dar zeciuiala pe care se obișnuise să nu o plătească - sau să o plătească domnului, ceea ce, în mod curios, îl făcea mai puțin indignat - constituia pentru el o suprapovară pe care o considera intolerabilă. Anticlericalismul era de așa natură încât zeciuiala era cu siguranță mai nepopulară decât sculpturile. Este adevărat că episcopii profitaseră de victoria Bisericii pentru a le mări sau pentru a crea altele noi. Este ceea ce a făcut, de exemplu, episcopul Fournier de Pamiers, instalând carnalajele (zeciuiala pentru animalele de carne). Aceste zeciuiele au provocat exasperarea țăranilor. Cei din Sabarthés au fost excomunicați, la începutul secolului al XIV-lea , pentru că au refuzat să le plătească. Între Adormirea Maicii Domnului și Nașterea Maicii Domnului, pe vremea când se strângeau zeciuiala de la Biserică, țăranii se provocau unii pe alții, unii luând problema de partea bună și glumind, așa cum fac adesea sudiștii, alții abandonându-se comentariilor care i-ar determina să fie chemați de episcop a doua zi. Un preot de sat neortodox i-a spus într-o zi unuia dintre enoriașii săi: „La urma urmei, prietene, excomunicarea nu ne jupoaie de vii!” și adăugase: „Nu se găsește în Scriptură că Dumnezeu a excomunicat vreodată pe cineva. Clericii sunt cei care au inventat aceste povești pentru a domina mai bine poporul.” Țăranul a ținut bine acest sfat și, ceva mai târziu, ieșind din casă, l-a văzut pe preotul din Quié, Raimon Frézat, ajuns din urmă, a făcut câțiva pași cu el pe drumul spre Tarascon și l-a întrebat: „Îmi puteți spune, părinte, unde s-a găsit în Scriptură că Dumnezeu însuși a excomunicat pe cineva sau a ordonat excomunicarea lor?” Preotul, jenat, nu a răspuns nimic.

Un alt fermier, și el excomunicat din cauza *camaraderiei*, găsește ușa bisericii închisă într-o duminică. I se spune că este închisă pentru că

excomunicațiilor nu le este permis să intre. S-a dus melancolic la cimitirul alăturat bisericii, s-a așezat pe piatra unde au fost sfințite ramurile de laur în Duminica Floriilor și s-a întâlnit cu alți excomunicați, la fel de disperați ca și el: „Noi construim bisericile”, le-a spus, „noi cumpărăm tot ce este necesar pentru a le decora! Bisericele sunt ale noastre și ne izgonesc din ele!”

Nu întotdeauna catarii vorbeau așa, ci și creștinii reformatori sau oamenii onești care pur și simplu regretau trecutul... și libertatea. „Hai să mergem la biserică”, spune un țăran. Raimon de Laburat a răspuns: „Pentru ce? Nu ne lasă să intrăm... Ah! Aș vrea să fie dărâmată biserica, ca slujbele să fie celebrate în aer liber, pe o piatră și ca noi toți creștinii să putem participa la slujba lui Dumnezeu așa cum a instituit-o El... Nu ne-ar împiedica să o auzim... De-ar lupta clerul cu atâta înverșunare împotriva sarazinilor și să răzbune moartea lui Hristos, cu aceeași hotărâre cu care ne cer zeciuiala și pângile carnaliajelor ... ne-ar lăsa în pace și nu ne-ar cere nimic”.

Oamenii au luat partea țăranilor. Un cizmar, Pierre Guilhem, ridică tonul dezbaterii sau o „politizează”: este un patriot. „Niciodată, spune el, nici bunicii noștri, nici părinții noștri, în Sabarthés, nu au plătit zeciuială. Dacă bunul conte Raimon ar mai fi în viață, nu ar tolera acest abuz; ne-ar proteja de clerici.” Și, întrucât i se obiectează că clericii sunt întotdeauna utili la ceva, de exemplu pentru a da sacramentele, el răspunde: „Dacă nu ar exista nici botez, nici penitență, nici mărturisire a păcatelor, ar fi mult mai mulți oameni mântuiți. Zece mii de suflete sunt pierdute în Sabarthes din cauza clericilor”.

Evoluția mentalității țăranilor.

Uneori, la acești țărani săraci se găsește o asemenea fermitate în gândire încât te întrebi dacă nu cumva se supuneau unui slogan catarul, dacă nu cumva repetau formulele calomniilor . Peire Cardinal era foarte citit în comitatul Foix. El a fost primul care i-a comparat pe inchișitori cu niște lupi mari (*lobasses*) și a răspândit o mie de satire care au circulat printre oameni împotriva lor. Scrisese într-unul dintre *sirventes-urile sale* : „Dacă excomunici fără motiv”, i se adresa el episcopului, „cred că te pedepsești singur. Nu se cuvine ca poporul să se supăre pe tine, decât în măsura în care rațiunea permite (*mas tan com razón consen*)”. Și în altă parte: „Tu, care stabilești contribuții forțate (*toltas*) și sculpturi și care îți ruinezi și chinuiești poporul, nu crezi că ești în păcat?” Totul ne duce la ideea că oamenii educați erau însărcinați să le explice ignoranților ce spunea Peire Cardinal.

Suntem surprinși de claritatea cu care țăranii au devenit conștienți, în jurul anului 1300, de natura nedreaptă a poverilor care apăsau asupra lor.

Catarismul este expresia revoluției lor. Fără îndoială, catarismul colibelor este, de altfel, denaturalizat. Când nu este înclinat spre căutarea magică a mântuirii, se transformă într-un satanism disperat. Sabatele *au* credincioșii lor. Dar corespunde și unui progres evident al spiritului critic; primei forme, accesibile oamenilor, de examen liber.

Ultimul catarism va fi cel al țăranilor. Aceeași rezistență pe care, în principiu, o opuseră perfecților, prin tradiționalism, o opun acum Bisericii Romane. Acești păstori mistici, care, venind iarna, abandonează pășunile Razèsului pentru a cucerii înaltele podișuri catalane, nu sunt nedemni de ultimii bărbați și femei perfecți care, ici și colo, încă fug de Inchiziție. Ei așteaptă întotdeauna de la ei mântuirea sufletelor lor, iar de la Spirit, eliberarea definitivă.

Răspândirea catarismului în societatea languedociană.

În absența unor date suficient de exacte și numeroase, nu este posibil să se stabilească statistici precise privind distribuția credincioșilor pe clase sociale, o distribuție care trebuie să fi variat foarte mult în funcție de țări sau epoci. Charles Molinier a scris, nu fără motiv, că „din 1200 până în 1250, toate clasele au contribuit la recrutarea sectei”, ceea ce este adevărat și face ca acestea să fie demodate, de altfel, interpretările materialiste de tip simplificator, atât de la modă astăzi. Catarii sunt burghezi, nobili, artizani și țărani. Distribuția pe clase nu corespunde decât, conform „sondajelor” care constituie studiile istorice, aceluiași legi ale întâmplării. În a doua perioadă, care merge de la 1250 la 1300, aceasta include întotdeauna nobili, burghezi, artizani și țărani. În a treia (1300-1350), sărăcirea catarismului în oameni nu permite riscarea nici măcar a unei distribuții aproximative. Fenomenele supraviețuirii se supun unor legi sociologice particulare, care trebuie să țină cont de izolarea comunităților, de caracterul înapoiat al economiei lor, de psihologia, adesea foarte conservatoare și retrogradă, a membrilor săi. În această ultimă perioadă există încă nobili, burghezi, artizani și țărani, dar sunt indivizi izolați, cazuri în care generalizările sociologice nu fac diferența. Se pare, însă, că în anii 1209-1250 a existat o predominanță a nobililor; în anii 1250-1300, o predominanță a burghezilor bogați, bancheri, industriași, oameni de lege, mici proprietari de pământ, asimilabili burghezilor; în ultima perioadă (1300-1350), o majoritate de muncitori în orașe și muncitori la țară. Dar, să repetăm, în niciuna dintre aceste epoci nu lipsesc vreodată reprezentanții celorlalte clase.

Mai mult, nu este inutil să subliniem, iar acest lucru complică și mai mult lucrurile, că catarul a fost „politizat” în moduri foarte diferite în funcție de perioadele luate în considerare: a servit interesele nobilimii, mari și mici, între 1209 și 1250, fără a înstrăina, însă, simpatiile burgheziei și

nici pe cele ale „poporului”. Între 1250 și 1300, idealurile sale au coincis parțial cu cele ale burgheziei, iar apoi nobilimea a tins să se separe de el. Între 1300 și 1350, ani în care se află în plin declin, nu mai are nicio semnificație politică sau socială, decât în măsura în care, dezvoltând progresul materialismului naiv spiritul critic al claselor mai sărace și dând vrăjitoriei o formă magică eliberării brute sau imagine a instinctelor, continuă să traducă în termeni religioși dorința celor umili de a-și îmbunătăți oarecum condițiile de viață și de a rupe societatea care îi oprimă, ridicând ordinea Binelui împotriva ordinii Răului.

Toate aceste puncte de vedere, necesare pentru înțelegerea spiritului catarismului este evident supus revizuirii. Ar fi totuși necesar să se facă distincția între bărbați și femei în cadrul claselor. În prima perioadă, femeile nobile sunt cu siguranță mai afectate de catarism decât soții lor și, cu siguranță, într-un mod mai autentic religios. În a doua, femeile burgheze joacă un rol mult mai întunecat. Bărbații conspiră, urzesc comploturi politice, dar nu consideră că este foarte prudent să le dezvăluie soțiilor secretul. „Nu este treaba lor”, spun ele. În cele din urmă, în ultima fază a catarismului, femeile țărănești par a fi mai dependente de bărbații buni, mai caritabile și poate mai direct angajate în religia clandestină decât țărani.

Pe scurt, suntem aproape de acord cu J. Duvernoy care, după cercetări îndelungate și minuțioase, ajunge la concluzia că catarul este mai degrabă aristocratic și burghez decât „popular” (cu toate acestea, printre nobili există doar optsprezece procente de perfecți) și mai degrabă urban decât rural. Numărul credincioșilor ajunsese în regiunea Toulouse și în Lauragais, de la treizeci la patruzeci la sută din populație. Numărul credincioșilor între 1209 și 1244 în anumite localități rurale ar fi fost „anormal de scăzut”.

Partea a doua
CATARISMUL PERSECUTAT

CAPITOLUL UNU

INCHIZIȚIA

Începutul cruciadei împotriva „albigensienilor”.

În cursul operațiunilor militare conduse de Simon de Montfort, mulți catari au fost măcelăriți, fără măcar gândul de a-i judeca. Cu toate acestea, legații papei au fost cei care i-au ales, în măsura în care sarcina „și-au ales proprii”: i-au predat puterii temporale, adică lui Simon de Montfort și locotenenților săi, pe ereticii care au refuzat să abjure. În 1210, după capturarea Minervei, legatul Arnaud Amaury i-a declarat lui Simon de Montfort: „Deși doresc moartea dușmanilor lui Hristos, nu îndrăznesc, fiind călugăr și preot, să-i condamn la moarte”. El spera că cavalerii se vor ocupa de acest lucru: dar Simon nu a vrut niciodată să acționeze fără părerea lui. Cruciații erau indignați să vadă oameni buni lăsați să aleagă între abjurare și rug. „Convertirea lor nu va fi sinceră”, spuneau ei, „în momentul în care vor fi eliberați, se vor întoarce la erezie!”. „Liniștiți-vă”, a răspuns legatul, „foarte puțini vor fi cei care se vor converti!”. Într-adevăr, acelea desăvârșite, în număr de o sută patruzeci, nici măcar nu au binevoit să asculte predicile dedicate lor, îndreptându-se de bunăvoie spre rug: *bărbații noștri nici măcar nu au trebuit să-i împingă*, scrie Pierre des Vaux-de-Cernay, *s-au aruncat de bunăvoie în flăcări*. Femeile desăvârșite, grupate în mănăstire, s-au conformat și ele, fără nicio plângere, îndemnului roman, refuzând să abjure și dând dovadă de același curaj ca și bărbații, cu excepția a trei dintre ele care, se pare, au obținut iertarea.

Simon de Montfort, ca majoritatea oamenilor din vremea sa, își schimba adesea starea de spirit. Se ducea la Minerva, să se prezinte personal pentru a-și cere convertirea la perfecți; în Termes s-a comportat cu o galanterie trubadurească: nu a luat de la doamnele care fugiseră în noaptea întunecată și pe care soldații săi le-au prins în mijlocul câmpului nici o *pougeoise* (monedă a regiunii Le Puy), nici bani (*Cântecul cruciadei*). Deși de obicei își dădea frâu liber temperamentului său violent și crud. În Cassés, în 1211, i-a ars de vii pe cei șazeci de perfecți pe care i-a găsit în castel și care nu voiau să abjure. Această tortură a șocat profund mentalitățile, deși nu era nici mai mult, nici mai puțin detestabilă decât alte crime de fanatism: în secolul al XVI-lea, Montaigne o citează încă cu o indignare reală. În Lavaur, doamna Guiraud, atât de bine educată, cum spune *Cântecul Cruciadei*, *încât nimeni nu ieșea vreodată din casa ei fără ca ea să aibă grijă să-l hrănească până la săturare*, a fost aruncată într-o fântână unde a fost zdrobită sub pietre. „A fost o rușine”, a strigat poetul, „o rușine și o crimă! Alte doamne au fost salvate”, spune Pierre Belperron, „de un francez amabil și curtenitor”. Fapt

meritoriu, deoarece nuditatea femeilor de pe rug a stârnit într-o mare măsură lascivitatea și instinctele sadice ale soldaților: unii dintre acei eretici erau tineri și frumoși: *E mota hela eretja ins lo foc jitada...*, cum spune melancolic poetul.

Toți perfecții din Lavaur - patru sute, conform Cântecului *Cruciadei* - au fost arși. S-au repezit în flăcări, îndemnându-se reciproc. Ne putem întreba - împreună cu Pierre Belperron, de la care luăm aceste reflecții - *cum i-au recunoscut cruciații pe eretici. O capitulare putea prevedea că perfecții vor fi predați. Dar Lavaur a fost luat cu asalt. Se poate presupune că întreaga populație a fost arestată și că, sub amenințarea represaliilor, au fost induși să-i descopere pe eretici sau că episcopii prezenți au procedat împreună cu clerul local la o anchetă sumară*. Informatorii și trădătorii lipseau, fără îndoială. Dar cel mai simplu lucru de făcut, din moment ce toți credincioșii erau suspectați și aproape întreaga populație era credincioasă, era să-i considere catari pe toți cei care doreau să fie catari, adică pe toți cei care nu se abjurau. În astfel de circumstanțe, pe de altă parte, o eroare judiciară nu ar trebui să îngrijoreze prea mult conștiința cruciaților și a legaților. Aceste execuții sumare au mers mână în mână cu oroarea războiului, dar este corect să atribuim responsabilitatea legaților și episcopilor mai degrabă decât cavalerilor și soldaților. Inchiziția legaților a fost cea care i-a arătat furiei cruciaților pe nefericiții eretici, care probabil fuseseră salvați în atacuri și în lupte.

Acțiunea de la Santo Domingo.

Sfântul Dominic, în timp ce predica împotriva catarilor în regiunea Fanjeaux, a acționat și ca delegat sau reprezentant al legaților. În această calitate, între 1205 și 1215, a împăcat mai mulți eretici din Mas-Saintes-Puelles, Fanjeaux, Villeneuve-la-Comptal, Bram, Saissac, care au primit de la el penitențe canonice și absoluții. Din acel moment, penitenții, înainte de a primi scrisori de împăcare sau certificate de bună catolicitate, erau obligați să facă pelerinaje lungi, să îndure flagelări în fața bisericii, în timpul slujbei și să afișeze timp de mai mulți ani două cruci cusute pe veșmintele lor, una pe piept și cealaltă pe spate. Un catar convertit trebuia să se abțină toată viața de la consumul de carne, ouă sau produse lactate, cu excepția Crăciunului, Paștelui sau Rusaliilor, când i se recomanda să consume astfel de alimente *ca dovadă că renunțase la erorile sale din trecut și pentru ca penitența să nu fie confundată cu abstenența pe care o menținuse în perioada în care se afla încă în erezie*. Nu era oare necesar să se mențină cu tenacitate o diferență între asceticismul roman și asceticismul catar? În același fel, i-au ordonat să păstreze o castitate absolută: să recunoaștem că un catar sincer ar fi putut cu ușurință să se conformeze unor astfel de obligații, dacă acestea nu ar fi fost însoțite de

multe altele mai inumane și mai puțin compatibile cu adevărata spiritualitate....

Nu este vorba de a-l învinovăți pe Sfântul Dominic pentru toate excesele pe care Inchiziția le-ar fi putut comite în secolele al XIII-lea și al XIV-lea : el a murit în 1221, iar abia în 1232 dominicanilor li s-a încredințat organizarea acesteia. Este un fapt incontestabil că, în întreaga perioadă în care Languedoc a rămas practic supus lorzilor catari sau protectorilor ereziei, sarcina dominicanilor a fost doar predicarea și nu a implicat decât riscuri și pericole. Totuși, mai târziu, când cruciada a triumfat și Simon de Montfort a devenit stăpânul Fanjeaux-ului, nu s-a putut nega că, respingând un eretic, Sfântul Dominic l-a adus în atenția puterii temporale, compromițându-i astfel viața și bunurile.

Inchiziția Episcopală.

Începând cu tratatul de la Meaux din 12 aprilie 1229, prin care contele de Toulouse se angaja să-i captureze pe ereticii declarați pe cont propriu, să le percheziționeze jurisdicțiile și chiar să ofere o recompensă (două mărci de argint pentru doi ani), perchezițiile inchizitoriale reprezentau o amenințare serioasă pentru viața de zi cu zi a locuitorilor din Languedoc, în special în comitatele Toulouse și Foix și în foștii vicomați de Trencavel (supuși puterii regale). Inchiziția a fost inițial încredințată episcopilor. Două concilii, cel de la Narbonne din 1227 și cel de la Toulouse din 1229, ordonaseră arhiepiscopilor, episcopilor și clericilor să înființeze comisii inchizitoriale, compuse dintr-un preot și mai mulți laici. Aceste comisii aveau puteri largi și, în mod firesc, dreptul de percheziții: puteau vizita case, ferme și pivnițe la orice oră din zi sau din noapte și puteau cere lorzilor să exploreze pădurile și locurile sălbatice unde se ascundeau haiducii. Astfel, Raymond al VII-lea a trebuit să-l însoțească pe episcopul de Toulouse, Raymond de Fauga, într-o noapte... vânătoare de eretici în pădurea Antiohiei, lângă Castelnaudary. Erau șaptesprezece, bărbați și femei, printre care se număra Pacan, fost stăpân al orașului Labécède, care devenise *faidit* . Contele, care dorea să arate că respecta acordurile făcute la tratatul de la Meaux, i-a ars de vii la Toulouse. Ca regulă generală, ereticii arestați de comisie erau predați episcopului, care îi trimitea ramurii seculare - stăpânul locului - care executa sentința.

Inchiziția episcopală pare să fi fost relativ moderată, sau neglijentă, în momentul represiunii. Nu avea încă la dispoziție aparatul polițienesc perfecționat pe care dominicanii l-au pus în aplicare ulterior. Adesea, episcopii, de origine occitană, se simțeau mai înclinați să-și protejeze compatrioții decât să-i persecute. Primul episcop de Pamiers, Bernard Saisset, care pretindea că este înrudit cu contele de Toulouse, favoriza în secret ereticii. Bertrand de Taix, un vechi dușman al Bisericii și al

dominației franceze, i-a povestit într-o zi lui Guillaume-Bernard de Luzeonac despre unul dintre interviurile pe care le-a avut cu acest episcop: „M-a întrebat pe cine urăsc mai mult, francezii sau clericii. I-am răspuns: «Clericii, pentru că ei sunt cei care i-au chemat pe francezi în țara noastră. Fără ei nu ar fi ajuns niciodată aici». Episcopul, la rândul său, îi detesta pe francezi mai mult decât pe clerici și a conspirat împotriva puterii regale. În cele din urmă, a fost detronat și închis.

Episcopi și dominicani.

În 1232, Grigore al IX-lea a încredințat „Fraților Predicatori” - sau dominicanilor - întreaga funcție a Inchiziției. Dominicanii aveau reputația de a fi singurii capabili să dea o eficacitate maximă acțiunii inchizitoriale. Totuși, din cauza naturii lor drastice, în 1237 papa le-a atașat câțiva frați franciscani, astfel încât - așa cum spune *Istoria Languedocului - rigoarea unora să fie temperată de blândețea altora*. Episcopii, atât de mândri de autoritatea lor, se simțeau ofensați în drepturile lor. Pe de altă parte, aveau și motive să se teamă de acei inchizitori implacabili care le reproșau că sunt prea accesibili, din cauza legăturilor lor cu aristocrația occitană, cu interese familiale sau cu interesele familiilor episcopilor de castă. Cu toate acestea, au fost stabilite reguli care țineau cont de susceptibilitatea lor: inchizitorii nu își exercitau, în principiu, îndatorirea fără consimțământul episcopilor. De fapt, așa cum spune J. Duvernoy, *inchizitorii se întâlneau cu episcopii sau cu reprezentanții acestora doar în momentul pronunțării sentinței sau a predicii generale*. Nu acesta era cazul atunci când episcopul - Jacques Fournier, de exemplu, la Pamiers - era activ și incoruptibil pe tot parcursul. Acest episcop a jucat în reprimarea ereziei din dieceza sa un rol mult mai important decât adjunctul său, dominicanul Gaillard de Pomies, care reprezenta Inchiziția din Carcassonne. Ocazional, episcopul era dominican, precum Raymond de Fauga, fost prior provincial al dominicanilor din Toulouse.

Curând eliberați de orice jurisdicție episcopală, inchizitorii se bucurau de independență absolută: cât timp erau în funcție nu puteau fi excomunicați sau suspendați fără un mandat special din partea papei. În caz de conflict cu episcopul, ei erau cei care decideau întotdeauna în ultimă instanță. Pe de altă parte, dreptul de a acorda absolvirea ereticilor care abjurau le aparținea în întregime.

Au pus rapid în mișcare o mașinărie polițienească cum nu mai cunoscuseră niciodată. Aveau dreptul de inspecție în orice, în palatele burgheze ca și în castele și chiar în bisericile unde uniieretici ar fi putut beneficia de un drept de azil străvechi. Cheltuielile le erau rambursate de către vistieria seniorială sau regală, de bunurile confiscate ereticilor și de veniturile din amenzi. În 1323, la Carcassonne, cu ocazia unui proces de

erezie care i-a condus pe vinovați la tortura rugului, episcopii de Castres și Mirepoix, stareții de Villelongue, Montolieu, Saint-Polycarpe, chemați de inchișitor și inchișitorul în persoană, au fost plătiți cu cincizeci de lire și cinci salarii; iar judecătorii și consilierul din oficiu la predică, cu nouă lire și zece sueldos („pentru mâncare și băutură”), toate sume date de trezorerul regal. Inchișitorii îi răsplăteau pe muncitori, sergenții pe care îi angajau în serviciul lor: sergenții, delegați între oraș și oraș, „pentru a merge, a participa și a se întoarce”, primeau un salariu de doisprezece bani fiecare: erau șaisprezece. Groparii însărcinați cu exhumarea a trei cadavre condamnate postum și îngropate în mănăstirea franciscanilor primeau cincisprezece solzi și cinci bani, iar cioplitorii în piatră care deschideau un mormânt cu muncă grea primeau doi solzi și trei bani.

Vom adăuga, de asemenea, că episcopii și preoții parohiali erau obligați să-i asiste în orice împrejurare și chiar, uneori, să-i ajute financiar. Magistratii, executorii judecătorești, prevostii și, în general, toți funcționarii civili, trebuiau să le ofere ajutor dacă aveau nevoie. În cele din urmă, inchișitorii aveau adesea o gardă personală și numeroși agenți speciali însărcinați cu protejarea lor și descoperirea ereticilor.

Inchișitorul și puterea sa.

Inchișitorul, fie că locuia în oraș, fie că se afla acolo în vizită, era găzduit într-o cameră a palatului episcopal, la fel ca episcopul Fournier, la Pamiers, sau în casa fraților predicatori, sau în locuința specială acordată de rege sau de un lord: de exemplu, la Carcassonne, în palatul din Mirepoix, care comunica cu unul dintre turnurile zidului. În principiu, inchișitorul conducea personal ancheta și interogatoriile și pronunța singur sentința; dar era asistat de unul sau mai mulți dominicani care îi erau consilieri și martori la regularitatea procedurilor judiciare. La Pamiers, dominicanul Gaillard de Pomies era atât reprezentant al Inchișiziției din Carcassonne, cât și „locotenent” al episcopului.

Inchișitorii se mutau adesea odată cu tribunalul lor. Astfel, îi vedem pe fratele Pierre Sellan și pe fratele Guillaume Arnaud, din Toulouse, mutându-se la Cahors, la Moissac; pe fratele Arnaud Catalan și pe fratele Guillaume Pelhisson la Albi etc.

Sosirea Inchișiziției într-un oraș era un eveniment care întrerupea cu siguranță monotonia vieții de zi cu zi, amintindu-le tuturor locuitorilor săi cât de grele erau vremurile și cât de precară se vedea a fi securitatea lor. Toată lumea tremura - catolici șieretici, oameni buni și lași - căci libertatea, proprietatea și viața lor erau în joc, printr-un denunț bine documentat. De îndată ce se instala în oraș, inchișitorul le cerea preoților să-i adune pe catolici - toți erau - pentru a le ține o predică. Apoi le acorda ereticilor o „săptămână de grație”, sau mai mult, pentru a se dezveli. Mulți dintre ei,

îngroziți de amenințarea rugului, mărturiseau spontan. Li se aplicau pedepse relativ ușoare sau erau absolviți pe loc, dacă inchișitorul promisese anterior că îi va absolvi fără alte formalități. Dar trebuiau să se angajeze să-i denunțe pe alți catari, credincioși și perfecți. Ceea ce își doreau cel mai mult inchișitorii era să găsească prima verigă din lanț. Două mărturii de acest tip erau suficiente, în principiu, pentru inculparea unui suspect. În realitate, denunțarea doar a unuia dintre ei ar pune sub semnul întrebării libertatea și existența sa. Interogatoriul martorilor se desfășura doar în prezența lor și putea implica persoane indezirabile. Numele informatorilor erau ținute secrete (pentru a evita represaliile din partea victimelor lor).

Un sistem polițienesc.

În plus, Inchiziția avea sub comanda sa o adevărată poliție secretă, *exploratores*, specialiști în spionaj, conversații surprinzătoare, căutare de fugari în păduri și peșteri, cu ajutorul câinilor dresați pentru acest tip de vânătoare. Într-o *Nouvelle* - opera unui propagandist catolic și, din acest motiv, oarecum suspectă - un eretic, Sicard de Figueiras, convertit de dominicanul Izam, pare dornic să intre în slujba Inchiziției, fie din fervoare de neofit, fie din interes personal: „*Îi voi spânzura pe toți*”, a spus el (referindu-se la foștii săi coreligionari), „*de către scutierii mei, care vor cunoaște drumurile și scurtăturile, stâncile și peșterile, pasajele și cărările, precum și ascunzătorile unde își ascund banii*”. Informatorii ocazionali, care primeau o recompensă importantă, erau numeroși: au devenit curând profesioniști. Cea mai înfricoșătoare specie era cea a catarilor jefuiți sau cea a moștenitorilor deposedați de moștenirea lor din cauza ereziei, care intrau în slujba Inchiziției cu speranța și totodată cu asigurarea că își vor recupera bunurile și vor fi în cele din urmă absolviți definitiv.

Capturarea ultimului desăvârșit, Bélibaste, de către trădătorul Arnaud Sicre servește ca un exemplu valid al uneia dintre aceste operațiuni la scară largă organizate de Inchiziția din Pamiers la începutul secolului al XIV-lea . Arnaud Sicre aparținea unei familii de catari care fusese persecutată și jefuită. Dornic să-și recupereze averea, îl asigurase pe episcopul Jacques Fournier că îl va găsi pe Bélibaste, care se refugia în San Mateo (dieceza de Tortosa), îi va câștiga încrederea și îl va duce, sub orice pretext, în dieceza de Pamiers sau într-unul dintre orașele Cataloniei aparținând contelui de Foix, viconte de Castelbon și domnului de Tirvia (în provincia Lérída), și, prin urmare, supus jurisdicției inchișitoriale. Episcopul i-a dat lui Arnaud Sicre toți banii pe care îi dorea, dându-i permisiunea de a se comporta peste tot ca un eretic, fără a împărtăși însă erorile sale nici cu trupul, nici cu sufletul.

Povestea arestării lui Bélibaste.

Povestea lui Arnaud Sicre este un adevărat roman polițist în care nu lipsesc episoadele picarești și vicisitudinile dramatice. Trădătorul a organizat aventura cu o abilitate diabolică, făcând minuni de ipocrizie și josnicie. Pierre Mauri și Bélibaste, la fel ca tovarășii săi, nu au avut încredere în el pe deplin pentru că se prefăcea că nu știe nimic despre catarism; într-o seară au decis să-i dea serul adevărului: l-au incitat să bea. Dar nu a căzut în capcană.

„Observase, am spus, „că Pierre Mauri amesteca în secret două feluri de vin ca să mă îmbete. M-am prefăcut beat și, la sfârșitul cinei, m-am prăbușit la masă. Pierre Mauri m-a condus la pat; apoi m-am făcut de parcă aș fi vrut să urinez pe pernă. M-a tras jos din pat și m-a târât afară în stradă. Am rămas singuri și mi-a șoptit: „Arnaud, vrei să-l ducem pe eretic la Sabarthés?”

Am câștiga cincizeci sau o sută de lire tornese, cu care am putea trăi onorabil; omul ăla rău nu spune decât barbarii”. Am răspuns: „O, Pierre, vrei să-l trădezi pe monsenioru! Nu te-aș fi crezut niciodată în stare de așa ceva: deci vrei să-l vinzi? Nu te voi lăsa!”. Apoi m-am întors bombănind în pat, prefăcându-mă că sunt beat până la capăt. Atunci Pierre Mauri mi-a scos pantofii, m-a dezbrăcat și m-a acoperit cu pătura; eu mă prefăceam încă că dorm. Crezându-mă că dorm, Pierre Mauri și Bélibaste au vorbit liber: Pierre Mauri a povestit ce-i spusese, cum îi răspunsese, chiar și beat; și a adăugat: „Putem avea încredere în el, nu ne va trăda” .

A doua zi dimineată, Pierre Mauri m-a întrebat: „Cum ai petrecut noaptea?” „Ei bine”, am răspuns, „am băut vin bun”. „Despre ce vorbeam?” Am răspuns că nu-mi amintesc. „Și cine te-a culcat, te-a dezbrăcat și ți-a scos pantofii?” „Eu, pardiez”, am răspuns. Iar ereticul a spus: „O, bunul meu prieten, nu erai în stare să faci asta”.

În fața unei asemenea perfidii - pe care i-o spune episcopului cu atâta naturalitate - regretăm că Dumnezeu catarilor nu a avut suficientă putere pentru a-l fulmina pe Sicre deodată. Sărmanul Bélibaste, care de obicei nu inspira nici admirație, nici simpatie, a ieșit în sfârșit din greutățile care îl așteptau. Cu siguranță nu era fiul lui Dumnezeu, așa cum îi plăcea să se numească, dar Arnaud Sicre era, fără îndoială, Iuda....

„Mergeam pe jos când două coțofene s-au duelat, au aterizat într-un copac și apoi au traversat drumul. Bélibaste se așezase, obosit și descurajat din cauza acestui semn rău. I-am spus să se ridice și să meargă. Mi-a răspuns că era obosit.

„Arnaud, Arnaud, Doamne, dă-mi să mă conduci într-un loc bun!”. I-am spus: „Te conduc într-un loc bun”, și am adăugat: „Dacă aș vrea să te denunț, aș putea să o fac aici ca oriunde altundeva”. Mi-a răspuns: „Dacă Tatăl meu mă cere, dacă mă vrea, facă-se voia lui”. S-a ridicat și am ajuns în Agramunt. Apoi, de acolo, am mers la Tragó, din Tragó la Castelbon și din

Castelbon la Tirvia. Pe drum, Bélibaste îmi vorbea neîncetat despre himerele sale eretice. Ajuns la Tirvia, l-am pus să se oprească.”

Episcopul și inchișitorii din Carcassonne i-au dat absolvirea lui Arnaud Sicre, repunându-i toate drepturile sale. El a primit scrisori de religiozitate de la aceiași episcopi și inchișitori, pecetluite de aceștia. *Din aceste motive, noi, episcopul și inchișitorul menționat anterior, punându-i ca martori pe cei prezenți, îl absolvim și îl dispensăm în întregime pe numitul Arnaud de tot ceea ce a putut face, spune sau îndeplini pentru cauza respectivă cu numitul eretic (Bélibaste) sau cu alți fugari pentru erezie, fără să creadă și fără aderare, și spunem că numitul Arnaud, prin capturarea numelui eretic obținută prin căutarea sa, a meritat, de la noi și de la succesorii noștri, harul și favorurile speciale, în mărturie și în sprijinul cărora i-am acordat prezentele scrisori pe care apar sigiliile noastre. La Carcassonne, la 14 ianuarie, în anul Domnului nostru 1321.*

Interogarea suspectilor.

Inchișitorul ordonă să se prezinte în fața sa, cu bunăvoință, deoarece nu trebuie să arate ură, pe cel sau pe cel suspectat de erezie. Uneori, îl interoghează fără a-l face mai întâi să depună jurământ. Vrea în acest fel să-l facă să spună adevărul, evitându-l să jure fals. Suspectul, care nu știe exact ce se așteaptă de la el, poate dezvălui lucruri neașteptate. Acest joc de noroc face parte din planurile inchișitorului. Și așa se face că Jacques Fournier, anchetând-o pe vrăjitoarea Gaillarde Cuq, a fost condus să examineze cazul Béatricei de la Gleize, fiica lui Philippe de Planissoles, care a dezvăluit că preotul din Montaillo și fratele său Bernard, fost dansator al contelui de Foix, fuseseră eretici de mult timp. Inchișitorul l-a trimis pe suspect acasă, l-a lăsat să reflecteze câteva zile și l-a chemat din nou să depună mărturie, de data aceasta sub jurământ. Dacă persoana chemată nu se prezenta, un mandat de arestare pe numele său era trimis imediat tuturor ofițerilor de justiție. Béatrice de Planissoles, nobilă doamnă a comitatului Foix, este interogată, fără a depune jurământ, pe 26 iulie 1320, de către episcopul Fournier și chemată pe 29 iulie să depună mărturie sub jurământ: între timp, era în libertate condiționată. Dar nu s-a prezentat în ziua chemării. A fost arestată pe 1 august, la Mas-Saintes-Puelles, de către sergenții Inchișitiei. În doar cinci zile, nefericita femeie trecuse de la statutul de suspectă la cel de eretică, agravându-i astfel cazul.

Persoanele mai mult sau mai puțin suspecte care erau chemate să depună mărturie treceau prin aceeași procedură. Pentru simplul fapt că fusese în contact cu eretici, cineva era considerat, *a priori*, autor de erezie. Dacă nu se prezenta, fără o scuză valabilă, era considerat prezumtiv vinovat.

Poate fi surprinzător faptul că Inchiziția, oricum atât de teribilă, nu a folosit mai des arestul preventiv și i-a lăsat făptașului, între două întâlniri, timpul material necesar pentru a-și pregăti evadarea. Evadarea era cu atât mai ușoară cu cât citația era adesea fixată pentru o dată destul de îndepărtată. În mod excepțional, se întâmpla ca persoanele suspectate de erezie să aibă un termen de o lună pentru a răspunde la citația de a se prezenta. Dar dacă nu se prezentau, erau condamnate *ipso facto ca eretici, chiar dacă nu existau dovezi împotriva lor*. Aceștia erau de obicei nobili bogați sau burghezi ale căror proprietăți ar fi fost confiscate dacă nu s-ar fi prezentat. În general, termenele erau mult mai scurte, iar inchișitorul lua măsuri de precauție: fie îi interzicea suspectului, în timpul celor opt zile de reflecție pe care i le acorda, să părăsească limitele orașului, fie îl ținea în palatul său, unde îl lăsa liber să vină și să plece, ca într-o închisoare. Dacă avea suficiente motive să creadă că acesta din urmă plănuia o evadare, nu ezita să-l închidă.

Suspectul era supus unor interogatorii lungi, uneori de mai multe ori, sub jurământ. Episcopul Fournier îl interoga întotdeauna personal. Alți anchetatori își puneau adjuncții să ia primele declarații, să aștepte până la sfârșitul interogatoriului și să dea o judecată. Geoffroy d'Ablis, care avea reputația de a fi intratabil, și cu siguranță era, era totuși ușor de înșelat sau predispus la tandră atunci când era bine dispus. Nu cunoștea prea bine limba lui Oc și le lăsa locotenenților săi sarcina de a se ocupa de detaliile enervante ale anchetei, limitându-se la achitarea sau condamnarea conform unui formalism strict și foarte rigid, care îi răscumpăra pe cei vinovați - sau pe cei inteligenți - furnizați cu mărturii false favorabile și îi împovăra pe bieții oameni calomniați de mărturii false imputate. La începutul secolului al XIV-lea, catarii din zona Bélibaste, care aveau totul de temut de fervoarea și perspicacitatea lui Jacques Fournier, își aminteau cu bucurie trecerea sa prin Inchiziția din Carcassonne și de modul în care unul dintre prietenii săi îl înșelase pe Geoffroy d'Ablis. La sfârșitul unei cine care i-a reunit pe perfectul Bélibaste, Arnaud Sicre (trădătorul care l-a trădat), Pierre Mauri, un catar înrăit, și soția sa, Raymonde, Bélibaste a pus-o pe Condors, sora lui Raymonde, să povestească, pentru a însenina întâlnirea, cum a avut loc interogatoriul său. „*Când m-am trezit în prezența lui Geoffroy d'Ablis*”, a spus ea, „*i-am mărturisit imediat câteva detalii despre erezie, cu cea mai sinceră expresie a mea, făcându-mă pe prostul. Anchetatorul mi-a ascultat mărturisirea cu bunăvoință, bătându-mă ușor pe umăr ca să mă fac să contribui. Apoi l-am apucat de genunchi implorându-l să aibă milă de mine. M-a rugat să mă calmez, să nu mă tem, să nu mi se întâmple nimic rău. S-a ținut de cuvânt și la scurt timp după aceea m-a eliberat. Nu-i dezvăluisem nici jumătate din evenimentele la care participasem, nici din ceea ce știam despre ceilalți credincioși. Dacă i-aș fi spus totul, câți oameni ar fi cunoscut suferința!*”. „*Această poveste*”, adaugă Registrul Inchiziției, „*a făcut pe*

toată lumea să râdă”. Toți aveau să fie arestați ulterior de episcopul Fournier.

Încarcerare la „Zid”.

Un anchetator perspicace și informat ar ghici repede dacă acuzatul a mințit, dacă nu a spus tot ce știa sau dacă a denaturat cu bună știință realitatea faptelor. În acest caz, l-ar fi închis în *Zidul* Inchiziției pentru a-l speria și ulterior l-ar fi interogată din nou. Între timp, i-a audiat, separat, pe martori și pe informatori, fără a-i confrunța vreodată cu acuzatul, căci, așa cum spune *Enciclopedia* : „Acuzatul nu trebuie confruntat cu informatorul și nu va exista niciun informator care să nu fie audiat. Acuzatul este obligat să fie propriul său informator și să mărturisească crimele care i se atribuie, despre care adesea nu este conștient .”

Persoanele care erau „închise la zid” între două interogatorii nu erau tratate, în principiu, ca cele pe care un proces definitiv le condamnă la închisoare pe viață. Dar, întrucât erau închise tocmai pentru a fi forțate să mărturisească întregul adevăr, suntem înclinați să credem că au fost torturate în acest scop. Și nu excludem faptul că unele dintre interogatoriile de la Zid , care nu au implicat prezența inchișitorului, au fost precedate de tortură. Desigur, nici episcopul, nici inchișitorul nu au uitat vreodată să-i întrebe pe prizonieri dacă fuseseră victime ale unor rele tratamente, dacă confesiunile lor fuseseră provocate de teama torturii. Dar acest lucru nu dovedește nimic: dacă inchișitorii își torturau victimele, nu spuneau acest lucru și se știe că în alte țări europene unde tortura era cu siguranță folosită, acuzatul trebuia să-și ratifice din nou declarațiile „liber”, adică sub amenințarea de a fi torturat din nou, dacă dădea impresia că se retrage. Se pare, însă, că tortura era rar folosită în Occitania: nu este niciodată menționată în *înregistrările Inchiziției care au supraviețuit*.

Unii gardieni puteau - fără știrea inchișitorului, directorul închisorii - să dea frâu liber instinctelor sadice care se dezvoltă adesea la cei care au puterea de a-i teroriza pe alții. Dar inchișitorii aveau grijă să se asigure că astfel de abuzuri nu se produceau, mai ales când era vorba de simpli suspecți, internați temporar și sub supraveghere. În Allemans - *Zidul* Inchiziției din Pamiers - precum și în *Zidul* din Carcassonne, bărbații și femeile trăiau separat. Bărbații între ei și femeile între ele puteau conversa relativ liber. Suspecții, pur și simplu sub supraveghere, se bucurau ocazional de libertate de mișcare în interiorul *Zidului* , iar bărbații și femeile se amestecau. Împreună, puneau la cale planuri de evadare, adevărate conspirații. Gardienii erau însărcinați cu livrarea hranei și hainelor pe care rudele și prietenii prizonierilor le-o aduceau.

Dialogul surzilor.

Interogatoriile erau conduse după un model stabilit dinainte și aproape invariabil, destul de obiectiv, pe scurt, dar prea rigid, referindu-se doar la „fapte” și ignorând intențiile. Acuzatul este întrebat dacă a văzut eretici, dacă a vorbit cu ei, dacă i-a primit în casa sa, dacă a mers la casa lor, dacă a participat la predicile lor, dacă i-a „adorat”, dacă a mâncat pâine binecuvântată de ei, dacă a făcut un *legământ* cu Biserica lor, dacă a luat parte la un *consolamentum*. Fiind obligat să dezvăluie numele tuturor persoanelor pe care le-a întâlnit vreodată sau pur și simplu le-a văzut într-o ceremonie catară, declarația unui singur credincios implică arestarea multor altora, și adesea chiar a celor perfecți.

Inchizitorii au puțin interes să aprofundeze sensul doctrinelor la care se referă. Sunt posedați de propria lor infailibilitate dogmatică și plini de dispreț pentru toate himerele heterodoxe. În general, nu posedă nicio curiozitate filosofică...Unii, însă, întreabă despre ceva ieșit din program - imprevizibil în formă - care arată o anumită dorință metafizică sau dorința de a înțelege mai bine erezia. Astfel, Jacques Fournier o întreabă într-o zi pe Béatrice de la Gleize dacă nu a auzit că Diavolul se numea Ylé (*hylé*, materie, în greacă). Doamna a răspuns că nu: nu înțelegea greaca și nici oamenii buni pe care i-a întâlnit. Faptul nu era lipsit de importanță, deoarece, în funcție de interpretarea lui Satan ca ființă materială sau spirituală, diteismul catar își schimbă radical sensul. Cu o altă ocazie, episcopul a descoperit la Pierre Mauri o contradicție incontestabilă: acest pastor needucat tocmai declarase că orice lucrare diabolică era „trecătoare”, că demonii și spiritele răului vor înceta să existe la sfârșitul timpurilor și se vor contopi în neant... Dar apoi a declarat că demonii vor rămâne închiși în iad, regatul lor, pentru totdeauna. Cum este posibil acest lucru? Pierre Mauri răspunde naiv că nu și-a pus această întrebare înainte. Și Jacques Fournier nu insistă. Poate că în noaptea aceea, în patul său, avea să se gândească la modul în care catarii rezolvă contradicția, ajungând la concluzia că principiul greșit poate fi etern ca factor de corupție și, totuși, trecător în manifestările sale nedefinite, care nu încetează să fie temporare, diferite, multiforme și mereu renasc, precum materia haotică pe care se sprijină. Lăsând mintea să rătăcească, ne putem imagina că un inchizitor ar fi putut ezita în fața argumentelor profunde ale unui om bun. Ce subiect captivant pentru un roman istoric! Dar ereticii de la sfârșitul secolului al XIII-lea erau filozofi jalnici, iar o mare distanță separa conceptele lor de cele ale catolicilor. Jacques Fournier se simte mai confortabil cu valdenzii și evreii, cu care nu disprețuiește niciodată discuțiile.

Ereticii duceau lipsă de avocați, chiar și de apărători. Conciliile de la Valence (1248) și Albi (1254) le-au interzis prezența în sprijinul acuzaților, considerându-i prin natura lor capabili să „întârzie progresul procesului”. Orice „apărător” era considerat un *fautor de erezie*. Când, în mod excepțional, apărea un avocat, rolul său se limita la a sfătui suspectul să

depună mărturie. Esențial era ca catarul să declare și să abjure. Inchizitorii nu făceau diferență între cei care nu aveau *nimic* de declarat și cei care nu *voiau* să declare. Mărturisirea și abjurarea obligatorie puneau capăt dezbaterii. Cu toate acestea, nimic nu împiedica un eretic suspect să consulte în secret, fie înainte de a fi chemat, fie între chemare și înfățișare, un avocat în care avea încredere. Doctorul în drept Guillaume Garric, din Carcassonne, onorabil dacă a existat vreodată unul, considera de datoria sa să dea sfaturi bune credincioșilor care i le cereau clandestin. Avea reputația de a fi un prieten al catarismului și, de fapt, era, motiv pentru care era aspru pedepsit.

După confruntarea declarațiilor și mărturiilor și luarea, dacă era necesar, în cele din urmă, Inchizitorul a pronunțat sentința. A pronunțat-o singur și fără posibilitatea vreunui fel de apel. Un notar a notat cu atenție sentința, precum și declarațiile, mărturiile, abjurarea. Citirea sentinței era prilejul unei solemnități religioase: avea loc într-o duminică, în prezența magistraților și a întregului clér; episcopul locului era chemat pentru această ocazie în cazul în care inchizitorul nu era prezent, precum și episcopii și preoții din vecinătate, ale căror cheltuieli de călătorie erau deduse din bunurile confiscate ale ereticilor. Această solemnitate se numea *predică publică sau auto-de-fe*. Atrăgea întotdeauna mulțimi mari de locuitori ai orașului.

Domnia terorii.

Este dificil să evaluăm imparțial amploarea abuzurilor, a exceselor, a nedreptăților incontestabile comise de Inchiziție; dar ceea ce este sigur este că era detestată de populație în toate țările în care a fost stabilită. În unele regiuni, însă, și în anumite momente, se arătase relativ moderată. În comitatul Foix, de exemplu, înainte de sosirea lui Jacques Fournier, se aprindeau puține focuri de tabără. Sub Jacques Fournier, reputat a fi sensibil și echitabil (în cadrul, desigur, al instituției pe care avem datoria să o condamnăm ca atare), vedem că pedepsele cu moartea erau mult mai puțin frecvente decât închisoarea sau pedepsele mai ușoare. Dar în alte părți, reprimarea ereziei lua adesea o formă atât de crudă și inumană încât revolta poporul împotriva Bisericii, când nu își dorea nimic mai mult decât să trăiască în pace cu ea. Confruntându-se indiferentă cu toți, părea să vrea să se înfurie împotriva celor învinși. Nu este surprinzător că sudiștii le-au jurat o ură tenace timp de două secole, aceeași, de altfel, cu cea pe care o simțeau față de francezii care permisese înființarea curților lor acolo. Poate că, în cele din urmă, s-ar fi resemnat să-i vadă pe cei perfecți mergând pe rug. Acei oameni sfinți nu erau foarte numeroși, cel mai puțin la sfârșitul secolului al XIII-lea, și era clar că își făcuseră o dată pentru totdeauna sacrificiul vieții. Dar greșeala Inchiziției a fost de a instaura o

teroare generală de care nimeni - catolic sau catar - nu avea sigur cum să scape; a impus amenințări teribile tuturor claselor societății, astfel încât oamenii buni se simțeau mult mai neajutorați decât lașii și trădătorii; nu a lăsat pe nimeni în pace. Fără îndoială, viața de zi cu zi a unui locuitor din Languedoc în jurul anului 1230 nu se desfășura în mijlocul unor alarme continue, dar se poate argumenta că la acea vreme nimeni, nici în Toulouse, nici în Pamiers, nici în cel mai îndepărtat popor languedocian, nu putea trece o săptămână întreagă fără ca, într-un fel sau altul, Inchiziția să nu fie prezentă în mintea sa.

Pentru a restabili ordinea catolică, trebuiau luate în primul rând măsuri preventive, cerând întregii populații să arate respect exterior față de Biserică, forțându-i pe rebeli să se facă cunoscuți. Inchiziția nu a lipsit. Liturghia a început să fie obligatorie, atât pentru domni, cât și pentru popor. Preoții îi notau pe cei care nu mergeau, pedepsindu-i cu o amendă de doisprezece bani (dintre care șase mergeau la Biserică și șase la stăpânul locului). Cei care nu primeau împărțășania de trei ori pe an erau suspecti. Uneori, copiilor li se cerea (la cincisprezece ani pentru băieți, la doisprezece pentru fete) să renunțe odată pentru totdeauna la erezii și să se angajeze sub jurământ să fie fideli Bisericii, astfel încât fiecare eretic era transformat într-un fel de recidivă. Acest jurământ, pe care Schmidt îl descrie ca fiind absurd, nu era de fapt așa, deoarece, conform Conciliilor de la Toulouse (1229), Béziers (1246) și Albi (1254), trebuia reînnoit în fiecare an și, prin urmare, era cerut adulților.

Următoarele măsuri preventive ar trebui luate în considerare, printre altele: Conciliul de la Toulouse din 1229, interdicția de a discuta puncte ale credinței catolice sub sancțiunea excomunicării, și faptul că această măsură i-a deranjat foarte mult pe sudiștii cărora le plăcea să vorbească despre religie și metafizică. Cărțile scrise în limba occitană, traduceri ale Bibliei în occitană, erau interzise. Dispariția tuturor operelor teologice catare - cu excepția a două tratate, dintre care doar unul ne-a ajuns sub formă incompletă de citate infirmate - este ușor de explicat, deoarece oricine le deținea era obligat să le predea episcopului său în termen de opt zile. Cărțile au fost arse. (Cu diferite ocazii, chiar și Talmudul a fost confiscat, chiar dacă evreii se bucurau atunci de un statut recunoscut). Doar *Psalmii*, *Breviarul*, *Cărțile de Oră...* au rămas în mâinile credincioșilor.

Toate aceste măsuri preventive și generale s-au dovedit inefficiente. Credincioșii și chiar, într-o oarecare măsură, cei perfecți, au adoptat comportamentul exterior al catolicilor. Nu mai existaueretici! Cât despre cărțile interzise, credincioșii au continuat să le citească, chiar dacă ascunse cu grijă, precum și grimoare magice (acestea pot fi găsite și astăzi în nișe secrete, când se dărâmă ziduri vechi).

Pedepse.

Represiunea nu a fost niciodată exercitată într-un mod pozitiv, cu excepția indivizilor care și-au pledat vinovați sau care au fost demascați de spioni sau informatori. Pedepsele pe care Inchiziția le-a impus erau proporționale cu crima sau „crima” comisă și impregnate de o relativă clemență atunci când acuzatul mărturisea de bunăvoie. Cei vinovați de erezie, suspectii, credincioșii simpli erau în general condamnați la penitențe dure, lungi, dar temporare. Trebuiau să poarte semnele infamiei: două cruci galbene cusute pe haine, una pe piept, a doua pe spate. Crucea dublă semnala o agravare a vinovăției. Erau sub supravegherea activă a preoților parohiali, care în fiecare duminică, între citirea Epistolei și a Evangheliei, îi biciuiau cu crengi. Adesea li se impuneau pelerinaje la Santiago de Compostela, o vizită anuală la bisericile din Toulouse sau chiar obligația de a merge să lupte împotriva sarazinilor în Țara Sfântă. (Această ultimă penitență a fost suprimată când și-au dat seama că umpleau Țara Sfântă cu eretici). În cele din urmă, puteau fi închiși timp de mai mulți ani: erau supuși unui regim mai uman decât cel care îi aștepta pe „zidiți” pe viață. În Carcassonne, prizonierii temporari puteau fi vizitați de soțiile lor și, în mod excepțional, puteau obține permisiunea de a pleca. Pedepsele lor, în plus, puteau fi comutate.

Câteva exemple, luate din realitate, vor oferi o idee despre modul în care au fost distribuite aceste pedepse. Bernard d'Ortel, din Ravat, mărturisește o gravă eroare: nu crede în învierea trupurilor după Judecata de Apoi: este condamnat la cinci ani de închisoare. Închis la zid pe 12 august 1324, arestarea sa a fost comutată în schimbul purtării crucilor pe 16 ianuarie 1329. Guillemette Benet, d'Ornolac, se face vinovată de materialism vulgar: în timpul culesului strugurilor, cade de pe un zid rănindu-se la nas: sângele țâșnește. O fată din cartier îi vine în ajutor și o ajută să se ridice. „Sufletul, sufletul”, îi spune Guillemette, „ce este dacă nu sânge?”. Cu altă ocazie, spre cea mai mare nenorocire a ei, își descrie mai bine ideea: în timp ce fiul ei, de vârstă fragedă, moare, ea îl privește. Nimic nu iese din gura lui decât o respirație care se stinge curând. „Dacă aș vedea ceva ieșind din gură în momentul morții, aș crede că sufletul este altceva, dar din moment ce iese doar aer, cred că sufletul nu este nimic, sau mai degrabă este, atâta timp cât trăiesc oamenii și animalele, sânge.” Guillemette avea, în ceea ce privește existența sufletului, mai mult sau mai puțin aceleași concepte ca și Claude Bernard, deși cu șase secole înaintea lui. Această materialistă fără experiență a fost condamnată la *Zid* pe 8 martie 1321, dar pedeapsa i-a fost comutată în purtarea de cruci duble pe 16 ianuarie 1329.

Aceste pedepse, având în vedere spiritul vremurilor și cel al Inchiziției, nu sunt cu adevărat excesive. Există unele mai nelegiuite. Pentru că a spus

că „în Lombardia nimeni nu face rău ereticilor”. Pierre Lafont, din Vaychis, a mănuit cruci duble și a făcut mai multe pelerinaje (5 iulie 1322). Un anume Raimon de l'Aire, din Tignac, crede, la fel ca Guillemette, că sufletul nu este altceva decât sânge. Materialismul său este însă mai cultivat: el nu crede că Hristos este rodul unei nașteri supranaturale și, de asemenea, profesează un anticlericalism rațional. A fost condamnat la *Zid* pe 5 iulie 1322. Necredincioșii care refuzau să plătească zeciuiala erau considerați deosebit de suspecti. Episcopul îi numea eretici pe cei răi contribuabili. După cum ne arată J. Duvernoy, Pierre Lafont era suspectat că se opune plății zeciuială, ceea ce a contribuit mai mult la condamnarea sa decât cuvintele sale despre Lombardia. Jean Jaufré, din Tignac, era poate un credincios, dar refuzul său de a plăti zeciuiala i-a adus o condamnare la *Wall* (5 iulie 1322); iar Arnaud Tesseyre a fost condamnat la închisoare pe viață, deși acesta din urmă își făcuse public și disprețul față de excomunicare. Toți acești rău-platnici au fost aspru pedepsiți: Raimond de Laburat, din Quié: *Wall* (19 iunie 1323), Pierre Guillaume, cel mare, din Unac: *Wall* (16 ianuarie 1329).

Pe scurt, episcopul este destul de indulgent față de materialismul naiv: păcatele trupești (când nu sunt comise de un eretic); aspru, deși „just” (conform spiritului Inchiziției) față de credincioșii declarați; foarte dur față de adversarii zeciuiei. O bună demonstrație că, în timp ce apăra drepturile Bisericii, dorea și să mențină ordinea economică feudală. El a răzvrătit împotriva catarilor, așa cum bizantinii au făcut împotriva bogomililor, care erau mult mai opozanți feudalismului decât albigenzii.

Erezia, o sursă de profit pentru Biserica Romei.

Ereticul este vinovat de anatemă și este excomunicat. O atmosferă sumbră plutește peste sat când toate clopotele bat și lumânările bisericii se sting: este momentul în care se citește sentința. Auzind, în loc de *Angelus-ul placid* - atât de iubit de Millet și Salvador Dalí - clopotele bătând în amurg, spre *mai marea slavă a lui Dumnezeu și din ură față de erezie*, țărani își fac semnul închinare și tremură. Unul de-al lor a fost separat de comunitate. Preotul, poate pentru a evita tentativele de corupție, nu mai poate accepta pomeni sau ofrande de la eretic, nici măcar ca penitență; îi va refuza înmormântarea în cimitirele consacrate.

Pe lângă pedepsele religioase, existau pedepse civile, chiar mai severe. Bunurile ereticilor erau confiscate, atât mobile, cât și imobile. De fapt, terenurile erau însușite, iar casele erau demolate. Nu numai cele ale credincioșilor, ci și casa alăturată, în cazul în care cineva perfect intrase în ea; și cea care fusese arestată, chiar dacă buna-credință a proprietarului ei fusese înșelată, iar acesta era cel mai bun dintre catolici (trebuia să plătească, în plus, o amendă de cincizeci de lire sterline). Aceste măsuri,

inutil de vexatorii, au cufundat familiile în consternare. Curajul și dăruirea acelor mici proprietari de pământuri din Languedoc sau din comitatul Foix care, adăpostind în casele lor oamenii buni persecutați, riscau să-și piardă libertatea și puținele lor bunuri, sunt admirabile. Este, de asemenea, de înțeles că sufletele mai puțin generoase l-au muștrat cu amărăciune pe Pierre Authier, unul dintre ultimii miniștri catari, pentru că a adus rușine țării cu predicile sale.

În cazul în care preotul unui sat era în secret un catar - se întâmpla uneori - satul putea fi parțial distrus dacă nu împiedica acest lucru, întrucât aproape toți locuitorii săi erau infectați de erezie. Astfel, în satul Montailou, lângă Prades, numeroase case au fost demolate, după ce locuitorii lor au fost chemați de episcop și majoritatea au fost acuzați. Conținutul caselor a fost vândut la licitație în beneficiul Bisericii, la fel și materialele de demolare. Era interzisă reconstrucția pe același amplasament, care urma să fie folosit doar ca groapă de gunoi. *Oricine îndrăznește să încalce această prevedere, construind în aceste locuri, cultivându-le sau închizându-le, va fi pricină de anatemă !*

De asemenea, au fost confiscate pământurile nobiliare, drepturile nobiliare, bunurile cavalerilor profund devotați ereziei. O parte din ceea ce era confiscat era folosită, așa cum am văzut, pentru întreținerea prizonierilor, pentru construirea de *ziduri*, pentru retribuirea personalului Inchiziției; restul era dat episcopului, bisericii locale; în pământurile supuse autorității regelui, Trezoreria își sconta partea; în cele care nu erau supuse autorității regelui, Trezoreria moșierească o sconta. Aceasta explică de ce înalții baroni, inițial favorabili cauzei catare, dar care au reușit ulterior să scape de excomunicare și jafuri, nu au deranjat creșterea confiscărilor, ale căror venituri le-au sporit veniturile. Astfel de confiscări erau numite „*encours*”.

În final, să ne amintim că ereticii, chiar și după ridicarea excomunicării, nu puteau ocupa nicio funcție publică și nici nu puteau vota în alegerile consulare. Nu puteau în niciun caz să depună mărturie, cu excepția cazului în care era vorba de a depune mărturie împotriva unui eretic. Testamentele lor erau considerate nule; nu puteau niciodată lăsa moștenire și nici nu puteau primi vreo moștenire. În unele regiuni, medicilor le era interzis să-i trateze. Nici împăcarea, nici abjurarea, nici măcar îndeplinirea penitenței impuse - cu excepția unor regiuni în care domnul închidea ochii - nu puteau șterge „infamia” și să-i redea ereticului exercițiul deplin al drepturilor sale civile.

Abjurări.

Unii dintre cei perfecti s-au convertit spontan, fără a fi forțați, la catolicism. Li s-a aplicat o penitență crudă, dar uneori au fost absolviți

datorită serviciului remarcabil pe care l-au adus Bisericii prin acest act. Guillaume Pelhisson povestește cum Raimon Gros, aparținând unei familii catare din Lauragai, *s-a dus într-o zi, pe 2 aprilie 1237, cu evlavie și smerenie, convertit la adevărata credință spontan, fără a fi fost chemat sau chemat, la casa dominicanilor din Toulouse, pentru a îndeplini în toate voința călugărilor. Fratele Bonsolas, locțiitor și înlocuitor al părintelui prior Pierre Sellan, care plecase la Montauban pentru a îndeplini Inchiziția, l-a împăcat imediat și l-a primit ca convertit.*

Inchizitorii au fost mai indulgenți cu acești convertiți de ultim moment, deoarece au dezvăluit date mai bune. Mărturisirea acestui Raimon Gros a fost atât de amplă încât călugării au petrecut mai multe zile scriind-o. A provocat alte mărturisiri, iar sarcina inchizitorială de la Toulouse a fost mult facilitată. *Din câte au auzit, călugării au fost cuprinși de jubilație, iar partizanii ereziei au fost îngroziți de descoperirea amplitudinii nelegiuirilor lor.* Raimon Gros a declarat „onest” ceea ce știa despre eretici și prietenii lor, în întregime și în ordine. *Ceea ce nu s-ar fi putut face*”, adaugă Guillaume Pelhisson, „*fără ajutorul Providenței divine*”.

S-a întâmplat, de asemenea - dar foarte rar - ca unii perfecți arestați de Inchiziție să renunțe la catarism. În acest caz, ei s-au angajat, sub jurământ, să apere Biserica cu toată puterea lor, iar excomunicarea lor a fost iertată: au fost împăcați. Dar de cele mai multe ori au fost condamnați la perpetuitate și se pare că nu au fost torturați. Este dificil de știut dacă acești eretici împăcați s-au dus la *Zidul strict (strictus)* : era o cameră foarte îngustă, lipsită de aer, unde, cu mâinile și picioarele legate, primeau hrană insuficientă; sau la *Zidul foarte strict (strictissimus)* care nu era mai mult, cum se spune, decât *Zidul foarte strict (strictissimus)*. P. Belperron, că anticamera mormântului; sau la *Zidul lat (largus)*, unde mișcările lor erau mai libere.

Se pare că erau închiși în celule speciale, separați de ceilalți „criminali”, precum recidivii sau fugarii, care se predau și cereau împăcarea și care, pentru acest fapt, erau pedepsiți cu *immuratio* pe viață. (Recidivii luați prizonieri erau de obicei arși, la fel ca și perfecții care refuzau să abjure).

Ireductibilul.

Majoritatea celor perfecți - aproape toți, spre mai marea onoare a catarismului - nu mărturiseau, nu depuneau jurământ, nu abjurau. Nu se putea aștepta nimic de la ei. Se separaseră de Biserică și de cer. Conciliul de la Verona (1184) decretase că ereticii care refuzau să se convertească vor fi predați justiției seculare. Să ne amintim că justiția seculară nu-i chestiona, nu-i judeca: doar îi pedepsea. Iar perfecții erau pedepsiți cu moartea; puterea seculară nu făcea nimic mai mult decât să execute

sentința. Justiția, regală sau domnească, nu avea mai multă responsabilitate pentru moartea oamenilor buni decât călăul și asistentul său. Perfectii erau arși pe rug. Acest tip de tortură tulbura teribil gândurile, dar nu era nici mai mult, nici mai puțin crud decât altele. Se spunea, în cercurile catare, că „nu doare” și că Dumnezeu făcea trupul celor care își petrecuseră întreaga viață disprețuindu-l insensibil la durere.

Ereticii, despre care se ignorase în timpul vieții că erau, erau dezgropați și arși. Uneori, moștenitorii care nu fuseseră deposezați de întreaga lor moștenire sufereau și ei o penitență sau plăteau o amendă grea. Când se putea dovedi că unul dintre ei îngropase cu bună știință un eretic în cimitirul bisericii, acesta era excomunicat. *„Pentru a fi absolviți”,* spune Schmidt, *„trebuiau să dezgroape cadavrul cu propriile mâini, aruncându-l departe de pământul binecuvântat”*. Nu am găsit niciun exemplu în texte. Dar este cert că în Occitania locul ocupat anterior de un eretic nu ar trebui să mai servească niciodată drept loc de înmormântare: era pângărit.

În principiu, condamnarea unui eretic îi marca pe descendenții săi, inclusiv pe nepoții săi, cu incapacitate ecleziastică și civilă. Adică, nu puteau primi nicio funcție sau vreun fel de beneficiu ecleziastic, nici să fie demnitari, nici să aibă funcții în Stat sau în oraș (Conciliul de la Béziers, 1234). În realitate, era dificil de pus în aplicare o astfel de prescripție: memoria oamenilor este scurtă. Se cunosc exemple de nepoți deeretici care au deținut funcții importante în regat și care, poate, în secret, apărând interesele monarhiei, au exercitat împotriva papalității represalii *patriarhale*.

CAPITOLUL II

CATARII ÎN ASCUNZĂTOARE

Consecințele Tratatului de la Meaux

Intrarea catarismului în clandestinitate trebuie plasată în 1229, anul Tratatului de la Meaux, când contele de Toulouse, Raymond al VII-lea, a promis că va fi fidel în viitor regelui și Bisericii și că va lupta împotriva ereticilor, *fără a-și cruța vasalii, rudele, prietenii*. Pentru prima dată, catarii nu se mai puteau baza pe sprijinul și nici, în principiu, pe bunăvoința stăpânului lor legitim. Jocul dublu avea să le marcheze de acum înainte viața de zi cu zi: ereticii erau condamnați să se prefacă a fi catolici; catolicii erau condamnați să demonstreze că nu erau catari.

În fiecare epocă, mulți credincioși sinceri credeau că pot adera la catarism fără a părăsi Biserica Romană. Un preot de sat, convertit în secret la dualismul moral, putea, cu bună-credință, să celebreze spiritual Liturgia reprezentându-l pe Hristos, nu ca fiind prezent în ostie, ci ca fiind întrupat și suferind în toate ființele acestei lumi, întocmai ca *Christus patibilis* al maniheismului antic. Mulți preoți și episcopi se făceau vinovați doar de un exces de spiritualitate. Să recunoaștem că unii dintre ei erau simoniaci fără nicio demnitate, care ar fi trebuit eliminați din creștinism de către papă, așa cum ar fi făcut chiar catarismul dacă ar fi triumfat. Abatele de la Fos, de exemplu, asupra căruia Inocențiu al III-lea a deschis o anchetă, își petrecea timpul vânând ca un domn local, era și el pasionat de procese și *comitea acte care era cel mai bine ținute sub tăcere pentru a nu ofensa demnitatea clerului*. Dar Bernard-Raimon de Roquefort, episcop de Carcassonne, detronat în 1211, moștenise de la mama sa, o catară condamnată, virtuți demne de creștinismul timpuriu. Guillaume de Roquessels, episcop de Béziers, detronat în 1205, se dovedise un adevărat discipol al lui Hristos refuzând să-i persecute pe ereticii din dieceza sa. Și nu i se putea reproșa decât blândețea și toleranța sa lui Bernard de la Barthe, arhiepiscop de Auch, și el expulzat din scaunul său în 1214. A fost un bun creștin anticlerical (vremuri fericite când anticlericali erau clerici!). Sentimentele pe care le va exprima mai târziu în versuri - era și trubadur - cu ocazia semnării Tratatului de la Meaux, sunt cele ale unui umanist care nu separă valorile creștine de cele ale civilizației pe care a iubit-o atât de mult:

*O pace bună este bună pentru mine dacă este durabilă.
Dar dacă este impusă, nu mai este pe placul meu:
Mai mult rău decât bine se naște din pacte rușinoase...*

La începutul Cruciadei, ca și în perioada finală a Catarismului, găsim mai mult sau mai puțin același număr de stareți, călugări și preoți convinși de erezie. Dacă persecuția nu ar fi existat, am fi văzut mult mai mulți îmbrățișând ezoterismul catar, la fel ca acei clerici care în secolul al XVIII-lea au intrat în francmasonerie fără a-și abandona credința catolică. Biserica a fost mult mai aprigă cu acest tip de „spirituali” decât cu preoții nedemni. Desigur, acelea nu erau încă vremurile toleranței și concilierii.

Coexistența pașnică.

Confruntarea ideilor heterodoxe cu teologia romană, influența crescândă a culturii „franceze”, împotriva căreia reacționa gândirea occitană, au fost probleme care au favorizat, deși au umplut de confuzie a gândurilor, sincretismul filosofic moștenit din Evul Mediu, care nu a ajutat la clarificarea noțiunii de păcat. Cum puteau oamenii onești și religioși să admită că Dumnezeu i-a mustrat pe sfinții oameni ai catarismului și, pe de altă parte, i-a primit în paradisul său pe criminalii mărturisiți în ajunul morții lor? Jean Guiraud și, mai recent, Yves Dossat au publicat liste cu nume de eclesiastici vinovați de erezie. Listele sunt extrem de elocvente și ne fac să credem că au existat tot atâtea catolici în erezie câte eretici în catolicism. Abatele de Montolieu și mulți dintre călugării săi, preoții parohiei din Villegly, din Ilhes, din Pradelles, din Pennautier, din Villemoustausou, din Aragon au participat, în 1280-1285, la ceremoniile prezidate de perfectul Pagès; Ei primeau *consolamentul* sau promiteau să-l primească în ceasul morții lor. De asemenea, diaconii și preoții capitolului din Carcassonne credeau că aveau o posibilitate suplimentară de mântuire primind binecuvântarea unui om bun. Nu-i vom numi proști, ignoranți sau chiar lași - interesul lor pentru catarism dovedește cel puțin că erau dornici de metafizică - dar ar fi fost în mai puțin pericol dacă ar fi fost doar buni catolici și ar fi lăsat erezia deoparte. Preocuparea lor era, fără îndoială, de ordin mistic. Mișcarea de idei care avusese loc în secolul al XIII-lea estompase granițele dintre ortodoxie și heterodoxie. Credința în eternitatea lumii, de exemplu, era confundată pentru acei buni receptori ai filosofiei cu ideea că lumea existase dintotdeauna în Înțelepciunea divină, așa cum ar fi crezut Origen. Erau perfect conștienți de faptul că multe propoziții catare condamnate fuseseră susținute și de catolicism în diferite momente ale istoriei sale: de exemplu, să cităm afirmația „omul nu poate fi mântuit numai prin credință”. Să adăugăm că asceticismul catolic nu se deosebea de asceticismul catar: acesta din urmă putea fi reprezentat în mod obișnuit printr-un set de mortificări suplimentare pe care călugărul și le impunea personal. Este de înțeles că unii stareți - și, de asemenea, unii religioși - își impuneau penitențe heterodoxe fără ca frații lor să fie măcar conștienți de acest lucru.

Tărâmul ideal, unde toate credințele erau reconciliate, era hermetismul. Preoții catolici practicaau magia, astrologia, geomantia, „simbolismul”. Faptul că cei mai răi dintre ei își foloseau știința în scopuri egoiste și reprobabile nu ar trebui să ne surprindă. Când o femeie se îndrăgosti, îl acuza pe preot că a demonizat-o, fericită că nu trebuie să caute o altă explicație pentru acest fapt: Cum altfel să reziste Diavolului? Își calma conștiința acuzându-l pe seducătorul diabolic. Și așa se face că carmelitul Pierre Ricord, idolul doamnelor din Pamiers în secolul al XIV-lea, a fost judecat și închis... Dar cei mai vrednici clerici au adunat secrete de o spiritualitate mai mare. Se spune că capelanul lui Amaury de Montfort fusese inițiat în catarism; noi nu credem, dar este posibil ca în compilația sa de gânduri magice să fi evidențiat o propoziție dualistă, atât de valoroasă în ochii săi pentru că l-a luminat ceea ce nu înțelesese până atunci cu obscurul său catolicism. Nu există nicio îndoială că pentru unele spirite ale Evului Mediu, *consolamentum* era considerat, prin natura sa - în afară de opinia cataristă -, un mijloc excelent de a obține mântuirea. De aceea, a fost adăugat la sacramentele catolice, întrucât două precauții valorează mai mult decât una.

„Jocul dublu”.

Occitanii de la sfârșitul secolului al XIII-lea s-au obișnuit cu dublul joc fără a ține cont în sufletele lor de sincretismul magic - sau hermetismul - care îi scutea de orice ipocrizie. Era vorba doar de a fugi de spioni. Și, având în vedere ingeniozitatea caracteristică sudică, se păcătuia doar prin neatenție. Era necesar să se facă semnul crucii și se spunea cu mâna pe frunte: *aici lo front* ; spre bărbie: *aici la barba* ; arătând spre o ureche și apoi spre cealaltă: *Aici una aurelha e aici l'autra* . Oamenii buni făceau înșiși gesturile romane necesare. Perfectul Raimon de Castelnau primea ultimele sacramente de la un preot catolic. Când acesta din urmă l-a întrebat despre articolele de credință, el a răspuns: „Cred în tot ceea ce cred bunii creștini” și a făcut o mărturisire falsă, spunând orice. În Bélibaste-ul său, înarmat cu un isop, i-a stropit pe toți cu apă sfințită: „Câteva picături de ploaie”, spunea el; „cu atât te uzi mai mult când călătorești!”. Când Arnaud Sicre l-a întrebat într-o zi dacă crede că ostia era trupul Domnului, el a răspuns: „Bineînțeles că nu! Merg la biserică ca să mă prefac că sunt catolic”, a adăugat el, „și oricum, te poți ruga Tatălui ceresc aici, precum și oriunde altundeva”.

Preotul din Montailhou, Pierre Clergue, convertit la catarism, este imaginea perfectă - și absolută - a catarului clandestin. (De fapt, el era și imaginea catarului rău.) A fost, fără îndoială, un om foarte cult, capabil de sentimente delicate, dar cu o poftă fără limite. A fost, fără îndoială, un om foarte cult, capabil de sentimente delicate, dar de o poftă fără limite.

Conduita sa nu a fost cu siguranță mai rea decât cea a multor preoți din vremea sa, care considerau inutil să se dea drept eretic pentru a cuceri femeii sau pentru a le convinge să-l ucidă pe soțul supărător, așa cum făcea capelanul din Rieux-en-Val. Dar pasiunii sale pentru dragoste i-a adăugat și gustul pentru sacrilegiu: în timpul Postului Mare, Béatrice de Planissoules s-a dus la biserica din Montailou, unde Pierre Clergue aștepta spovedanii în spatele altarului Fecioarei. „ *De îndată ce am îngenuncheat în fața lui* ”, ne spune Béatrice, „*am fost atât de fericită.* ”

-A început să mă îmbrățișeze, spunându-mi că nu există nicio femeie pe lume pe care să o iubească atât de mult ca mine... Surprins și indignat, am plecat fără să mărturisesc ...

Teama Béatricei provenea din faptul că i se spusese *că o femeie care se dăruiește unui preot nu vede niciodată fața lui Dumnezeu* . Se spunea că concubinele preoților erau transformate la moartea lor în iepe pe care Diavolul le călărea. Erau numite „iepele Diavolului”. Totuși, acest lucru nu i-a împiedicat pe preoții parohiei să găsească tovarășe ascultătoare și chiar, în țările în care nicolaismul era tolerat, să le asigure un statut legal care să le asemene cu soții legitime. „*Aș prefera să mă dăruiesc la patru bărbați decât unui preot*”, a declarat Béatrice.

Totuși, Pierre Clergue a reușit să o descurajeze și, la scurt timp după aceea, în Ajunul Crăciunului, i-a devenit iubitul. „*Cum poți să comiți un păcat atât de mare într-o noapte atât de sacră?*”, l-a întrebat ea. „*Ce contează noaptea, când păcatul este același*” , a răspuns Pierre Clergue.

A doua zi dimineață a observat că celebra Liturghia fără a fi fost absolvit, întrucât nu era niciun alt preot.

A dus sacrilegiul la paroxism când a implorat-o pe Béatrice să-l întâlnească la biserica Sfântul Petru de Prades, unde îi pregătise un pat: *Cum putem face asta în biserica Sfântul Petru ?*

-Și ce rău îi facem Sfântului Petru, doamnă ?

Toate incertitudinile, contradicțiile secolului îl supăraseră, ca să spunem așa, pe om. Era materialist, epicurean, sceptic? După ce meditase atât de mult asupra coexistenței celor două principii, alesese oare ce era mai rău, crezuse în catarism doar ceea ce îi favoriza pasiunile? În orice caz, se credea neapărat libertin. Era chiar capabil să simtă iubire și tandrețe adevărate. Mult timp după aventura sa cu Béatrice, s-a dus să o viziteze la Varilhes. Era grav bolnavă. Așezându-se pe marginea patului, i-a luat ușor mâna și a întrebat-o ce mai face. *A adus-o pe fiica mea afară* - a vorbit Béatrice - *și m-a întrebat dacă sufletul meu este împăcat. I-am răspuns că ezit să mă spovedesc de teamă să nu fiu nevoită să dezvălui toate lucrurile necatolice pe care le practicasem împreună. M-a implorat să nu mă tem, deoarece Dumnezeu îmi cunoștea păcatul și că numai El avea puterea să mă absolve; și că, în orice caz, nu aveam nevoie să mă spovedesc, deoarece în curând mă voi vindeca* . Cu aceste cuvinte. Pierre Clergue și-a luat rămas

bun de la femeia pe care o iubise atât de mult. Nu a mai văzut-o niciodată și totuși, la scurt timp după aceea, i-a trimis o pâine de zahăr - o delicată rară la acea vreme - și un pahar gravat...

Preotul din Montailou reușise, timp de mai mulți ani, să-și facă poporul să îmbrățișeze legea catară. Întrucât juca rolul unui agent al Inchiziției, uneori îi răspundea episcopului că în satul său existau doar catolici buni, iar alteori, dacă îl presau prea mult, îi denunța pe puținii catolici ai locului drept eretici. Un fapt remarcabil care nu ar fi ascuns prea mult farsa absurdă și umorul negru care, în ochii lui, i se păreau a fi lumea aceea satanică, dacă nu și-ar fi folosit puterea romană pentru a scăpa de dușmanii săi personali. Îi închisese în *Zidul* din Carcassonne pe un anume Pierre Maurs și pe fratele său Guillaume. Imediat ce a fost eliberat, Guillaume, înnebunit de furie, s-a dus să-l întâmpine pe preot și i-a spus: „*Dacă nu mă omori mai întâi, te voi omori eu: între noi, de acum înainte, va fi război pe viață*”. „*Crezi*”, a spus Pons Clergue, tatăl preotului, la fel de bun catolic sau la fel de rău catar ca fiul său, „*că poți sfida Biserica și pe domnul nostru, regele Franței?*”. Guillaume și Pierre Maurs au încercat mai târziu să-l asasineze pe preot de către un catalan pe care îl mituiseră. Dar nu au reușit.

Acest personaj singular a fost în cele din urmă o victimă a femeilor. Acestea au făcut ca aceste capodopere, care erau jocurile sale duble, să eșueze. Unul dintre ele a vorbit prea mult. Pierre Clergue a fost arestat și a murit în închisoare la sfârșitul anului 1321. Fratele său, Bernard Clergue, fost apropiat al contelui de Foix, a fost condamnat la *Zidul de Zid*, cu cătușele la mâini și picioare, cu pâine și apă, pe 13 august 1324.

Viața în Toulouse la mijlocul secolului al XIII-lea secol.

Prin 1240 sau 1245, un negustor care nu mai văzuse Toulouse de mulți ani ar fi fost surprins de schimbările care avuseseră loc în douăzeci de ani. Orașul fusese în mare parte renovat. Unii cavaleri, unii burghezi îl părăsiseră; alți cavaleri, precum și țărani și artizani se stabiliseră acolo. Ca în majoritatea orașelor din Occitania, nobilii suferiseră considerabil de pe urma cruciadei. Turnurile conacelor lor fuseseră distruse; erau condamnați la exil: aceasta a fost una dintre condițiile impuse lui Raymond al VI-lea în 1209 de către legatul Milon. Unii rățăceau la țară, alții se ascundeau în orașele unde trăiau sărac. Curtea contelui era cu siguranță compusă din anticlericali notorii: cavaleri și trubaduri, iar până în 1249 rezistența populară și burgheză a fost stimulată de sentimentele de răzbunare pe care toată lumea le simțea față de Raymond al VII-lea. Neliniștea sau teroarea pe care Inchiziția o făcea să apese asupra tuturor puneă o dispoziție proastă în viața de zi cu zi a trubadurului ca și în cea a mării doamne, în cea a credinciosului ca și în cea a bunului catolic care rămăsese fidel conților săi.

Consulii și burghezia, deși nu aderau în niciun fel la erezie, erau totuși, în cea mai mare parte, dușmani ai dominației franceze și clericale. Unele cartiere - cartierul pieței, de exemplu - unde populația era mixtă și compusă în mare parte din imigranți, dădeau impresia de a fi mai catare decât orașul vechi în sine. În realitate, doar tipul de opoziție varia în funcție de cartier: uneori lua o formă mai populară, mai deschisă; alteori era mai burgheză, mai secretă și posibil mai eficientă. Dar peste tot clericii și francezii erau detestați, chiar dacă sistemul concret de administrație franceză nu era încă instituit și nu avea să existe până la moartea lui Raymond al VII-lea, în 1249.

Dacă îi dăm crezare lui Guillaume Pelhisson, inchiizitor și cronicar, catolicii trăiau în nesiguranță din cauza *complicității existente între burghezia bogată, cavalerii și agenții contelui, cu erezia*. Cu toate acestea, existau mulți catolici în Toulouse. Există chiar și o „confraternitate albă” numită după crucea albă pe care membrii săi o purtau la piept - creată de episcopul Foulque, pe vremea lui Simon de Montfort - și care era oarecum agresivă, în special față de evrei și bancheri. Firește, în curând s-a format o „frăție neagră” în opoziție, iar cele două societăți „secrete” ajungeau adesea să se certe. Certurile din cartiere otrăveau aceste lupte fratricide. Este dificil de aflat cine avea „majoritatea”, cum am spune astăzi. Poate că erau catolicii. Dar mulți dintre ei aveau o conștiință proastă și, chiar dacă erau adversari ai catarismului, se temeau să nu fie luați drept trădători dacă nu luau partea contelui lor. Și este adevărat și că alții, care fuseseră expulzați ca susținători ai francezilor sau care emigraseră pentru a evita poverile asediului și ale căror proprietăți fuseseră confiscate de consuli, au fost nevoiți să facă un pact cu invadatorul din dorința de răzbunare. Erau ei într-adevăr numeroși? În ansamblu, nobilimea și Consulatul erau ostile Inchiiziției.

În conacele burgheze, în magazinele cartierelor populate, se țineau întâlniri secrete. De obicei era o casă țărănească, care se deschidea spre peisajul rural, înconjurată de grădini. Se întâlneau acolo pentru a celebra o *consolație*, pentru a asculta predicile unui om bun sau ale unui diacon rătăcitor. Pe atunci, Toulouse era un oraș vechi de o jumătate de secol.

Un om perfect putea trăi în afara zidurilor și putea veni în oraș deghizat. Unele biserici erau practic abandonate și goale noaptea: existau Fericiții Sfântului Francisc, care refuzau orice fel de proprietate individuală sau comună, trăind ca vagabonzi. Catarii se amestecau în rândurile lor și uneori predicau în fața acestor revoluționari ai lui Dumnezeu.

Profeții încurajatoare au început să circule cu privire la sfârșitul papalității. Se spunea că împăratul își va „adăpa caii la altarul Sfântului Petru”; vestea s-a răspândit cu o rapiditate uimitoare. Se aștepta, așa cum a anunțat un slujitor al lui Uc de Saint-Circ, ca în jurul anilor 1240-1243

împăratul Frederic al II-lea să vină să elibereze comitatul Toulouse și să răzbune Béziers și Carcassonne.

Umor și anticlericalism.

Este foarte probabil ca niște oficii secrete să fi colectat și răspândit pamfletele partidului catar. Trubadurii Peire Cardinal și Montanhagol, jucând rolul jurnaliștilor noștri de astăzi, le-au amplificat și le-au dat formă literară. Catolicii și catarii au dus o bătălie a cuvintelor și a calomniilor teribile pe care trubadurul - cu spirit superior - a câștigat-o cu ușurință. Peire Cardinal a făcut celebră în întreaga Europă - cu ajutorul lui Bocaccio, însă - excelenta poveste a acelui doctor de oraș care s-a căsătorit cu nepoata episcopului de Toulouse și care a avut bucuria de a deveni tată la două luni după ceremonie; sau scrierea compusă împotriva „beatelor” lui Prouille, despre care afirma că *unele au dat roade după o lungă perioadă de sterilitate*. Satirele sale împotriva Inchiziției au ajuns până în munții comitatului Foix:

*Clericii se prefac a fi
păstori și nu sunt nimic
altceva decât criminali
sub aerele lor de sfințenie...*

În casele burgheze, domnișoarele și domnii râdeau în hohote - în ciuda gravității momentului - citind poemul în care ridiculizează pasiunea pentru vinul bun și delicatesele bune ale dominicanilor: *„După cină”*, scrie el, *„nu tac, se ceartă despre vin, care este cel mai bun... Au înființat un tribunal care să judece procesele și acuză de valdense pe oricine încearcă să-i descurajeze... Vor să știe secretele tuturor pentru a inspira mai bine frică.”* Fără îndoială, Cardinalul Peire a fost cel care a inventat cele mai bune teme ale umorului anticlerical. *Dacă aș fi soț, aș intra într-o mare panică să văd un bărbat fără colanți stând lângă soția mea, căci atât el, cât și ei poartă fuste de lățime egală și groase, cu foc viu care arde repede*.

El a fost cel care a propagat figura dominicanului iubitor de vin bun, de mâncare bună, libertin... și creștin rău. *Sunt, spunea el, hoți, trădători, păstrând ce este al lor și luând ce este al meu, păstrând pomenile săracilor... Anchetatori nedrepti, cruzi și mercantili: dacă ați comis un act necinstit, veți găsi absolvirea în schimbul „Pentru o monedă îi vor adăposti pe cămătari, atât de lacomi sunt, dar nu-l vor adăposti niciodată pe săracul muncitor, nici nu-l vor vizita, nici nu-l vor primi cu brațele deschise..... Dar dacă ar fi puternic...! Niciodată anticlericalismul nu a luat atâta vehemență pentru a denunța setea de stăpânire a predicatorilor: Lumea va fi a lor, fie prin jaf, fie prin dar primit, indulgență convenită sau promisiune ipocrită,*

absolvire sau excomunicare, predică sau asediu în toată regula cu mașini de război; în orice caz, lumea va fi a lor cu Dumnezeu sau cu Diavolul ...

Legile somptuase ale Inchiziției.

În 1240, mulți locuitori din Toulouse gândeau precum cardinalul Peire și repetau teribilele sale satire, nu există nicio îndoială în privința asta; mai ales în mediile nobiliare și burgheze și la curtea contelui, care, lipsiți de vechea „mândrie de castă” înlocuită de un scepticism nuanțat de libertinaj, s-au unit doar întâmplător cu rezistența catară. Acești oameni lumești, atât de puțin pasionați de filozofie, își exprimau epicureismul prin pasiunea hainelor frumoase cu care generozitatea și risipa față de ei înșiși se conjugau în mod natural la bogați.

Femeile erau îmbrăcate splendid. Franjuri de aur, perle, pietre prețioase - cu virtuți magice - străluceau pe rochiile lor de mătase tivite cu aur; aurul scliffea pe toate piesele vestimentare. Pe cap purtau voaluri sau diademe aurii. Pe cingători, curele aurii. Tunicile și fustele decupate păreau unite de broșe din strasuri, iar eșarfa, decoltată larg, conform modei catalane, se deschidea la fiecare pas, dezvăluind bluze brodate generos cu pietre prețioase, aur și argint, care abia le ascundeau farmecele, căci, deși încărcate cu panglici, funde, curele din șnur împletit și genți, și în ciuda paltoanelor și tunicilor lor, *găseau o modalitate de a purta decoltate, arătându-și sânii și tot ce puteau din carnea lor* (din *carunhadas-urile lor*, cum spune poetul indelicat și misogin Matfre Ermengau).

Moda blănurilor somptuoase, de veveriță siberiană, de cibelin, se transmisese de la marii domni la burghezie, care le obținea la prețuri mari. În jurul anului 1230, aceștia purtau veșminte albe, căptușite cu piele de miel albă, tivită la margini cu blană de veveriță neagră. Purtau pantofi de mătase ornamentați cu rozete, cămăși și pantaloni scurți din pânză de Reims, cu cusături subtile din fir fin; eșarfe de mătase strânse la mărimea potrivită și pantofi de mătase brodați cu flori, ornamentați cu rozete multicolore.

Apoi, în jurul anului 1236 sau 1237, Inchiziția a avut grijă să interzică luxul vestimentar, fără îndoială pe baza unei stipulații din 1209 care îi impunea lui Raymond al VI-lea obligația de a nu se îmbrăca, nici el, nici vasalii săi, cu țesături scumpe, ci doar cu pelerine aspre maronii (*mas capes grossas brunas*), *care durează mai mult*, adaugă poetul cu umor. Se pare că această clauză nu a fost respectată foarte strict; dar putea fi folosită pentru a arunca suspiciuni asupra unor persoane care erau prea bine îmbrăcate pentru a fi defăimate.

Rezultatul acestor măsuri a fost revolta întregii populații comerciale împotriva inchizitorilor. Ridigalitatea marilor lorzi, darurile pe care le făceau amantelor lor, frumoasele ținute pe care le purtau bărbații și femeile

dădeau viață croitorilor, croitoreselor și bijutierilor. Mai mult, și cămătarii își făceau profitul, căci era la modă să te îndatorezi și să te ruinezi. Iar când trubadurii primeau recompense splendide, menestrelii își primeau partea lor, iar toți acești oameni își cheltuiau cu bucurie banii în tavernele din Toulouse.

Nu credem că inchizitorii le-au obligat pe doamne să se îmbrace cu „mantale maronii”. Consulii însă aveau fustele încheiate, corsajele strâns prinse și gulerele ridicate. În acea vreme, trubadurul Montanhagol a întreprins o adevărată „campanie de presă”. El a fost suficient de priceput pentru a da crizei economice a momentului, pentru care inchizitorii erau principalii responsabili, dimensiunile unei dezbateri ideologice. Căci înțelesese că scopul Bisericii în atacarea luxului și a „generozității” era și discreditarea Iubirii.

-Această erezie a frivolilor, care, fără a fi confundată cu catarismul, era considerată de inchizitori drept cauza dizolvării moralei și a propagării ereziei. El a găsit în Cardinalul Peire un adevărat aliat care, însă, nu a pierdut nicio ocazie să le reproșeze dominicanilor *tunicile lor moi țesute cu lână englezească, obiceiturile lor ușoare și largi, din pelerine ostentative, făcute din camelot vara și groase iarna, cu încălțăminte ușoară, cu tălpi franțuzești chiar și pe vreme rece, din piele fină de Marsilia și strâns legate cu măiestrie, căci a-ți lega pantofii cu neglijență, nu este oare o prostie?*

Argumentele lui Montanhagol erau pline de bun simț: *dacă o doamnă nu face nimic mai rău decât să se îmbrace frumos, nu numai din acest motiv îl va pierde pe Dumnezeu și dragostea Lui... Și pentru că poartă haine negre sau un veșmânt alb, nu vor cuceri raiul dacă nu fac nimic mai bun ...*

Criticile consulilor, animozitatea populației și pamfletele lui Montanhagol i-au împiedicat pe inchizitori să meargă prea departe pe această cale a virtuții. În jurul anilor 1242-1250, ne spune însuși Montanhagol, Inchiziția și-a abandonat rigoarea și a tolerat din nou ținutele frumoase. „ *Văd un anumit progres* ”, spune poetul, „*un rafinament în ceea ce privește hainele, ornamentele, aspectul exterior: o tendință spre bunul gust*” .

Această observație este semnificativă: este dovada latentă că între 1237 și 1242 sau 1250, criza a existat la Toulouse: oamenii erau îmbrăcați prost. Comerțul a avut de suferit din cauza războaielor din 1240 și 1242. Ipotecile și creditele comerciale nu erau frecvente din cauza persecuției bancherilor, considerați cămătari. Dar în 1250 viața a renăscut. Modele veneau din Franța. Inchiziția nu a mai putut continua să le regenereze, căci cum să le țină sub control pe femei? Este adevărat că acestea au fost nevoite să-și închidă decolteurile - *celulele care acum sunt fendut-uri erau închise deloc* - și să renunțe la fustele deschise pe laterale care le dădeau deja stilul elegant al Directoriului. Însă doamnele din Toulouse, cu *bandana* sau *babero* care le acoperea urechile (Flamenca trebuie să și le dezlege la

liturghie, ca să audă cuvintele de dragoste pe care i le șoptește tânărul duhovnic), cu rochiile lor închise și prea largi, erau mai fermecătoare ca niciodată, în ciuda anchetatorilor care totuși, după Montanhagol, *știau să aprecieze frumosul*. Evocându-le în acest moment, ne gândim la apariția radiantă pe care Guido Cavalcanti a contemplat-o în 1300 în biserica La Daurade: i s-a părut că vede un eretic - sau simbolul ereziei legat - pentru că și ea purta rochia strâns șiretată, *accordellata estretta*, a frumoaselor noastre femei catare. *Amor*, spune el, *o numea Mandetta*.

Agitație populară.

Tirania inchizitorilor, și nu numai legile lor somptuare, era insuportabilă pentru toți și, mai presus de toate, foarte periculoasă. Relația dintre ei și populație a început să se deterioreze. În orice ocazie, consulii își manifestau proasta dispoziție împotriva călugărilor, iar burghezii, umiliți de înfrângerea politică, au început să-i conteste. *Ereticii și susținătorii lor*, scrie Guillaume Pelhisson, *au luat ca armă de apărare împotriva catolicilor efortul și viclenia... Și astfel, acești eretici au făcut mai multe pagube orașului Toulouse și întregii regiuni în acea vreme decât în timp de război. Ceea ce i-a umplut de consternare pe frații predicatori (dominicanii) și pe catolici*.

Viața de zi cu zi pe atunci era plină de incidente comice și tragice care se petreceau în fiecare clipă pe stradă. Niște francezi începeau să sosească la Toulouse: profesori parizieni, însărcinați cu introducerea studiului teologiei, a învățăturii credinței și a artelor liberale. Ereticii, sau pur și simplu cei supărați, se apropiau de ei, derutându-i, replicându-le teoriilor, râzând de ei, de accentul lor, de argumentele lor neobișnuite formulate în franceză sau într-o occitană proastă.

Dar întotdeauna împotriva dominicanilor se înfuriau. Într-o zi frumoasă, unul dintre ei a predicat în public, afirmând „că existau eretici în oraș și că organizau întâlniri”. A fost suficient ca oamenii să se revolte și să demonstreze, arătând sentimente catolice indignate: „Cum, noi, ereticii?”. Consulii l-au chemat imediat pe prior la casa comună, ordonându-i să le spună călugărilor să nu mai predice niciodată în acest fel, deoarece li s-ar putea întâmpla ceva rău dacă ar spune din nou că existau eretici în Toulouse, deoarece era destul de clar că nu existau.

Dar catarii nu aveau întotdeauna succes în astfel de chestiuni. Într-o zi a izbucnit o ceartă între Bernard Poitevin și un broșer, Bernard de Soler. Cortul a răsunat de strigătele lor: „Eretic murdar!”, i-a spus Poitevin lui Bernard de Soler, care era, fără îndoială, un eretic. Ereticul l-a denunțat consulilor: insulte, defăimare. Dus în fața consiliului, sub strigătele și amenințările populației, Poitevin a fost condamnat la un exil de trei ani, la o amendă în beneficiul lui Bernard de Soler, pentru repararea insultei, și la o

alta în beneficiul comunității și al consulilor. Apoi a fost pus să jure că și-a calomniat adversarul, considerat un om cinstit și un bun catolic.

Săracul Poitevin a implorat consulii o prelungire și a obținut-o. El aleargă la călugări care îl sfătuiesc să apeleze la episcop, declarând că îl vor apăra cu toată puterea. Ambele părți s-au prezentat apoi în fața episcopului Raimon. Ereticul era însoțit de o mulțime de burghezi, notari, avocați, care strigau împotriva lui Poitevin. Dar inchizitorii i-au speriat pe toți, iar sprijinul popular și consular nu a putut face nimic în favoarea lui Bernard de Soler. Frații Pierre Sellan și Guillaume Arnaud, inchizitorii, l-au apărat cu tărie pe Poitevin, iar sprijinul din exterior a fost speriat; toată lumea s-a dispersat și Bernard de Soler a trebuit să fugă în Lombardia.

Ceea ce este surprinzător la Toulouse este disponibilitatea continuă a acestor burghezi, a acestor negustori, a acestor oameni ai legii, a acestor meșteșugari de la periferie, pe jumătate rurali, pe jumătate cetățeni. Sunt întotdeauna gata să demonstreze, chiar cu riscul de a dispărea după colț, dacă amenințarea se agravează. Timp de mulți ani, consulii, care aveau o putere suficient de puternică pentru a contracara sau a împiedica într-o oarecare măsură acțiunea represivă a inchizitorilor, au încurajat aceste revolte populare.

Mulți toulouzieni nu se resemnau să nu fie liberi în orașul lor, nici să-și abțină vorbele sau să practice jocul dublu precum burghezii prudenți sau chiar consulii, care erau atât de devotați, care participau cu aparentă fervoare la toate actele religioase și care întemeiau case de caritate.

Jean Tisseyre, din suburbii, este chemat de inchizitori; nu se abține și anunță populația: „Domnilor, ascultați-mă: nu sunt eretic. Sunt căsătorit și fac dragoste cu soția mea. Am copii și mănânc carne. Mint, neg; prin urmare, sunt un bun creștin. Nu credeți un cuvânt din ce spun călugării, că nu cred în Dumnezeu. Vă vor muștra și pe voi, nu vă temeți, pentru că acești inchizitori blestemați vor să elimine oamenii buni și să ia orașul de la bunul nostru domn, contele”.

Mulțimea adunată acolo râde mai întâi în hohote (este adevărat, așa cum subliniază cu umor Tisseyre, că pe atunci era în interesul cuiva să fie mincinos, să se renege, să-și expună viața sexuală: era de preferat să treci drept un catolic plin de păcate - care apoi erau mărturisite - decât să te expui pentru a fi judecat prea mistic printr-o înfățișare slăbită); mulțimea este indignată, numele contelui este aplaudat. Cu toate acestea, procesul continuă, se adună mărturii, iar Tisseyre nu evită să fie condamnat. Poporul, văzând că veguerul îl conduce la rug, se adună și protestează. La scurt timp după aceea, întregul oraș se ridică împotriva religioșilor: „Acuzați deeretici pe oamenii care au femei și se culcă cu ele!”

Cel mai curios lucru despre această poveste este că Tisseyre, fiind jovial și glumeț, a devenit sincer și eroic un catar. A fost închis în aceeași închisoare ca și alți eretici din Lavaur. Acei eretici i-au reînviat credința și

au încercat să-l convertească. Au reușit și i-au dat consolamentum-ul . Apoi, în fața episcopului, consulilor, veguerului și burghezilor din partidul eretic, el proclamă că crede tot ceea ce cred ereticii și că de acum înainte va rămâne fidel credințelor sale până la sfârșit. Episcopul încearcă în zadar să-l descurajeze: Tisseyre refuză și este ars de viu împreună cu ceilalți.

Incidente de acest fel se întâmplau aproape în fiecare zi. Spectacole noi îi adunau pe curioși. Toulouse era un oraș al pelerinajelor. Mulți purtători de cruci galbene veneau din toate regiunile Occitaniei la biserica Sfântul Saturnin pentru a-și face penitența. Erau înconjuțați, li se puneau întrebări, formând grupuri zgomotoase. Uneori, erau forțați să vină în oraș ca cruciați. Erau catari pocăiți care urmau să fie duși în Țara Sfântă pentru a-și ispăși păcatele sau pentru a îndeplini penitența impusă. Aveau o înfățișare inocentă, dar majoritatea se gândeau doar să se răzbune pe cel care îi denunțase, să conspire împotriva Bisericii și să-și răspândească credințele dualiste până în Palestina.

Dorința de eliberare.

Inchiziția a comis o mie de excese care nu au făcut decât să alimenteze tulburările populare din Toulouse și din celelalte mari orașe din Languedoc. Revolta armată de la Trencavel din 1240, coaliția din 1242 împotriva regelui, fusese comentată cu pasiune. Speranța renăscuse și a dispărut încet. În 1242, când aliații au semnat pacea cu regele Franței, englezii fuseseră deja învinși, iar regele Aragonului nici măcar nu se mișcase, Montanhagol din Toulouse își puneă încă toată încrederea în curajul contelui Raymond; iar burghezia din Toulouse era de acord cu el. În 1246, Provence devenise franceză; Montanhagol credea cu tărie că Iacob I, regele Aragonului, se va alia cu Raymond pentru a-i expulza pe francezi. Este clar că Raymond al VII-lea a căutat până la moartea sa o modalitate de a anula clauzele Tratatului de la Meaux, fie printr-o căsătorie, fie printr-un ultim efort norocos: împărtășise această speranță cu supușii săi.

Aceasta explică amploarea rezistenței sudiste, în special în orașele mari, precum și îndrăzneala unor pamflete. Pamfletele lui Montanhagol împotriva Inchiziției erau încă cele mai usturătoare, pe lângă faptul că erau foarte ingenioase. Poetul încearcă acum să opună catolicismul catolicismului, preluând frumoasa frază pe care Sfântul Bernard o rostise în 1144 în fața mulțimii care conducea un eretic la tortură; *aprob fervoarea, dar nu sfātuiesc să imităm faptul, pentru că prin persuasiune și nu prin forță trebuie să aducem oamenii la credință. În loc să ucidem sau să exilăm ereticii, ar fi necesar să-i aducem la rațiune, nu cu arme, ci cu argumente potrivite pentru a le alunga erorile și a-i conduce la adevărata credință* .

Montanhagol îl plagiază aici pe Sfântul Bernard: *Nu este că nu aș detesta Inchiziția , spune el: îmi place că eroarea este persecutată și că prin*

cuvinte persuasive, fără ură, ereticii răătăciți sunt conduși la credință... Dar curând satira își recapătă drepturile: Ei (predicatorii) nu vor nimic și totuși pleacă luând totul, fără să-și facă griji pentru paguba pe care o provoacă unuia sau altuia. Sirventès, el aleargă să-i spună viteazului conte de Tolosa să nu uite ce i-au făcut clericii și să se ferească de ei de acum înainte . Acest Sirventès trebuie datat 1233-1234, o perioadă în care spiritul poporului era foarte agitat în Languedoc și Toulouse împotriva Inchiziției.

Rebeliunea consulilor.

În 1235, răbdarea populațiilor din mai multe orașe din Languedoc, inclusiv Toulouse, ajunsese la limită când au văzut că fuseseră intentate procese împotriva unor persoane decedate, urmate de exhumări. Din acest motiv, consulii au solicitat intervenția lui Raymond al VII-lea pentru a-i determina pe călugării predicatori să abandoneze astfel de practici ceea ce au refuzat. Li s-a alăturat un franciscan, Etienne de Saint-Thibery. *Fără îndoială, se presupunea, scrie Jean Guiraud, că mila unui discipol al Sfântului Francisc va modera Inchiziția .* Nu a fost așa: procesele postume și sentințele împotriva celor vii s-au înmulțit.

Ca răspuns, consulii au făcut tot posibilul pentru a încuraja evaziunile. Mulți suspecti au reușit să fugă și să ajungă la Montségur. Guillaume Arnaud a vrut atunci să dea lovitura decisivă: a chemat burghezi, clerici, majoritatea mari personalități, acuzându-i de erezie și complici la aceste evadări. Au fost doisprezece, inclusiv Morand le Vieux, fost consul, Arnaud Gui, de asemenea fost consul, un cavaler, un doctor, mai multe persoane notabile.

A început atunci o rebeliune extraordinară: toți au refuzat să se prezinte și l-au amenințat pe primul care ar fi încercat să-i „cheme”. Cu aprobarea contelui, consulii i-au ordonat lui Guillaume Arnaud, încăpățânat în dorința sa de a-i persecuta, să pună capăt oricărei anchete sau să părăsească orașul. *Apoi, potrivit lui Guillaume Pelhisson, consulii și complicitățile lor au provocat o revoltă, au luat cu asalt mănăstirea, l-au expulzat pe călugărul inchizitor din mănăstirea sa și din oraș, dar nu înainte de a-l maltrata.*

Întreaga comunitate l-a urmat în procesiune până la baza podului La Daurade, de cealaltă parte a râului Garonne. Acolo, consulii i-au declarat că, dacă decide să părăsească Inchiziția, poate rămâne în oraș ca și ceilalți călugări. Dacă nu, i-au ordonat, în numele lor și în numele contelui, să părăsească imediat orașul și teritoriul comitatului.

Guillaume Arnaud a plecat spre Carcassonne, care aparținea pe atunci regelui. De acolo, i-a excomunicat pe consuli ca eretici și vinovați de erezie; în același timp, a ordonat preoților din Toulouse și priorului din Saint-Etienne să-i cheme pe consuli să se prezinte în fața sa pentru a fi interogați

cu privire la credința și planurile lor. Consulii i-au arestat imediat pe preot și pe priorul care îi chemase și i-au reținut în primărie o parte din noapte. Mai târziu, i-au expulzat din Toulouse, amenințând cu moartea pe oricine îndrăzne să le aducă o nouă chemare.

Aceste măsuri extrem de îndrăznețe luate de consuli au fost aplicate și episcopului și canonicilor de la San Saturnino. A fost interzisă aprovizionarea lor. Episcopul a trebuit să părăsească orașul însuși.

Totuși, predicatorii au rămas. Priorul i-a chemat la un loc la sunetul clopotului, întrebându-i dacă sunt dispuși să moară pentru credința Domnului nostru Iisus Hristos. După ce și-au mărturisit și și-au încredințat sufletele lui Dumnezeu, patru frați au acceptat misiunea periculoasă de a duce citațiile. Când au ajuns la casa lui Morand, fiii săi i-au hulit și i-au dat afară, amenințându-i chiar cu pumnalele. Probabil ar fi fost răniți, dacă nu ar fi fost un bun burghez catolic, Pierre de Coursa, care i-a ținut pe loc.

Consulii au decis atunci să-i expulzeze pe toți călugării din oraș. „Este preferabil”, au spus ei, „să-i expulzăm decât să-i ucidem”. Călugării - aproximativ patruzeci la număr - mâncau când au sosit consulii însoțiți de o mulțime de eretici. Fără a-i lăsa să-și termine cina, consulii i-au pus să deschidă ușile și l-au anunțat pe prior, în numele contelui și în numele orașului, că ar trebui să plece împreună cu toți cei din mănăstire, altfel vor fi expulzați cu forța. Priorul, mânuind crucea și racla cu relicvariu, precum și călugării, au refuzat să evacueze mănăstirea și s-au așezat. Apoi l-au apucat pe prior din spate și l-au expulzat din mănăstire. Doi călugări, întinși pe podea și refuzând să se miște, au trebuit să fie scoși afară de picioare și de cap.

Priorul și episcopul Raimon du Fauga s-au dus la Roma pentru a-l înștiința pe Grigore al IX-lea despre atitudinea consulilor și a contelui. Papa, care primise și rapoarte de la episcopii din Sud și de la legatul său, arhiepiscopul de Vienne, i-a trimis lui Raymond al VII-lea o scrisoare severă, în care îl muștra pentru acțiunile sale și ale consulilor. În același timp, și acest lucru era mai grav, papa i-a scris regelui Franței, Ludovic al IX-lea, pentru a-l îndemna pe Raymond al VII-lea să respecte tratatul de la Meaux, care îi impunea obligația de a extirpa erezia din statele sale.

În timp ce se afla la Carcassonne, inchizitorul desfășura procesul consulilor și îi condamna fără măcar să-i asculte, pe 11 noiembrie 1235, Raymond al VII-lea, ca de obicei, s-a speriat și a cedat. I-a permis episcopului să se întoarcă la Toulouse, precum și călugărilor predicatori. Cu toate acestea, i-a trimis o scrisoare lui Ludovic al IX-lea, în care l-a implorat cu abilitate să ceară papei anularea puterilor inchizitorilor, cedându-le fie franciscanilor), cât și episcopilor. În consecință, arhiepiscopul de Vienne, legat, a cerut Inchiziției să fie mai indulgentă, iar prerogativele episcopilor au fost sporite. Dar, de fapt, nimic nu s-a schimbat, ci, printr-o ficțiune

elegantă, Inchiziția și-a menținut funcțiile „cu consimțământul și prin voința contelui de Toulouse”.

Procese postume.

Exhumările au atras întotdeauna curioșii și i-au iritat pe cetățenii onești. Când la Toulouse, în 1237, perfectul Raimon Gros și-a abjurat erezia, revelațiile sale le-au permis călugărilor să identifice drept catari numeroși burghezi și nobili - bărbați și femei - care fuseseră îngropați în cimitirul orașului. *Trupurile și oasele lor*, scrie Guillaume Pelhisson, *au fost târâte prin oraș în sunetul trâmbițelor. Numele lor au fost proclamate, precedate de avertismentul: Qui atal fara, atal perira: Cine face așa, așa va muri! Toți au fost arși într-o spionadă, în cinstea lui Dumnezeu, a Sfintei Fecioare, a mamei lor și a Sfântului Dominic*.

Așa s-a întâmplat în toate orașele din Languedoc; aceste demonstrații macabre au continuat până când erezia a dispărut complet. Niciun protest nu a avut forța de a modera astfel de abuzuri. La Cahors, Pierre Sellan și Guillaume Arnaud au condamnat astfel câțiva decedați, care au fost târați prin oraș și arși. Peste tot, aveau loc scene emoționante: aici, un fiu fură din cimitir trupul tatălui său; acolo, trupul lui Humbert de Castelnau dispărea în mod misterios. Uneori, faptul petrecut la Carcassonne în jurul anului 1270, scheletul, care fusese dispersat, nu a putut fi găsit: atunci, bucăți de lemne de foc erau puse în saci, cărate pe stuf prin oraș conform ritului obișnuit și apoi arse.

Firește, se întâmpla uneori ca persoana al cărei mormânt era profanat în acest fel să fi fost un adevărat eretic. Un anume Galvanne - „mare arhimandrit” (?) al valdezilor - a murit la Toulouse. *Maestrul* Roland a ținut o predică, i-a chemat pe călugări, clerici și câțiva martori. Aceștia s-au dus la casa în care murise Galvanne, au distrus-o complet, au transformat-o într-o groapă de gunoi și apoi au procedat la exhumarea trupului în cimitirul porții Villeneuve, unde fusese înmormântat. L-au condus într-o mare procesiune la Pré-Carbonel, unde l-au ars, întotdeauna *în cinstea Domnului nostru Iisus Hristos, a Sfântului Dominic și a Bisericii Romano-Catolice, mama noastră*. Aceasta se întâmpla în 1231.

Consulii încercaseră în zadar, în unele orașe, să actualizeze documente vechi de dinainte de cruciadă care interziceau intentarea proceselor de erezie împotriva morților. Dar, firește, Inchiziția nu a ținut cont de acest lucru.

Rudele morților, mișcate de o fervoare pioasă față de aceștia, nu aveau altă cale de ieșire decât să ascundă trupurile, să le fure din cimitir sau să-i exonereze pe defunct de orice acuzație mituind vegherii sau pur și simplu antreprenorul de pompe funebre. Uneori, mulțimea, indignată, se opunea exhumării. La Albi, în 1234, inchizitorul Arnaud Catalan ordonase să fie

dezgropat scheletul unui eretic pe nume Jussière. Dansul, cu mare curaj, s-a opus. Călugărul a chemat mai mulți preoți, s-a dus la cimitir și acolo, luându-și veșmântul și cu ajutorul unei lopeti, a pornit să deschidă mormântul cu propriile mâini. Oamenii, furioși, și-au dat frâu liber indignării: l-au alungat pe inchizitor, lovindu-l cu strigăte de „Moarte trădător!”, și erau pe punctul de a-l arunca în râul Tarn, când dansul a reușit să-l salveze. A părăsit orașul, dar nu înainte de a-i excomunica pe locuitorii săi...

Într-o zi frumoasă, Maestrul Roland din Cremona, aflând că Pierre Donat fusese înmormântat în mănăstirea Sfântului Saturnin, purtând surplisul său, s-a dus acolo împreună cu călugării și clericii. Trupul a fost dezgropat și aruncat în flăcări. Este surprinzător numărul de preoți catolici, care au fost ulterior recunoscuți drept eretici, îngropați în cimitirele mănăstirilor. Acest lucru sugerează că puterea relativă a catarismului provenea în mare parte din faptul că, în ochii multor clerici, catarul era considerat un spiritualism ezoteric, rezervat unei elite.

În comitatul Foix, în secolul al XIV-lea, s-a reușit ajungerea la o înțelegere cu procuratorul contelui. Pierre d'En Ugol susținea că i-a fost rușine foarte mult gândul că trupul mamei sale, Mabile, ar fi putut fi dezgropat și ars. Acordul pe care l-a făcut cu procuratorul l-a costat mult piper: judecătorilor li se dădeau deja condimente, sau echivalentul acestor produse rare, în bani.

Și doamnele nobile au fost victime ale acestei fobii de a dezgropa morții. În noiembrie 1269, călugării Pierre de Cadreyta și Guillaume de Colónico, inchizitori ai Cataloniei, au pronunțat o sentință conform căreia contesa Ermesinda, moștenitoarea vicomitatului de Castelbon și soția lui Roger-Bernard al II-lea, conte de Foix - care se pare că a fost într-adevăr un catar - i- *a protejat și apărat pe eretici, cărora le-a dat azil...* Judecătorii au ordonat ca, dacă rămășițele ei ar putea fi recunoscute, acestea să fie exhumate și luate din cimitirul credincioșilor.

Și astfel, cadavrele au continuat să fie arse peste tot în cea mai mare parte a secolului al XIV-lea .

Pentru cei vii, o existență precară și secretă.

Din 1237 până în 1244, anul în care căderea Montségurului a demontat sistemele administrative ale sectei, catarismul a reușit, pe scurt, să supraviețuiască în ascunzătoare. În mijlocul unor mari pericole, credincioșii, deși contau pe protecția intermitentă și adesea inefficientă a tribunalului comitatului și a consulilor, precum și pe sprijinul moral al unei mari părți a populației, au reușit să trăiască zilnic în atmosfera credinței lor. Fără îndoială, toată lumea era suspicioasă față de toată lumea, dar, prin intermediul unor precauții infinite, credinciosul își putea îndeplini toate

îndatoririle religioase și putea muri în mâinile unor oameni buni, fapt care era de o importanță vitală pentru el. Fie în oraș, fie la țară, era întotdeauna posibil să primești *consolamentum*. În orașe, precum Toulouse, Albi sau Carcassonne, era necesar să apelezi la „nunțiu”, care știa unde se ascundeau perfecții, pentru a-i căuta. Natura clandestină a lucrurilor. În trecut, când cei perfecți aveau libertate de acțiune, alegeau momentul oportun: momentul în care viața bolnavului se apropia de sfârșit, pentru a evita pericolul recidivei în păcat, dar într-o stare totuși suficient de conștientă pentru a putea recita *Pater*. Ne imaginăm că, din moment ce cei perfecți întâmpinau atâtea obstacole în calea lor, ajungeau întotdeauna prea târziu sau chiar prea devreme.

Yves Dossat citează două cazuri foarte caracteristice, cel al lui Roger Isarn, fratele lui Hélic de Mazerolles, căruia Guilhabert de Castres nu i-a putut acorda *consolamentum-ul* la Fanjeaux în 1223, și cel al doamnei Brunissende care, fiind bolnavă la Beauteville, în jurul anului 1244, nu a putut obține *consolare*, deoarece starea ei nu-i mai permitea să vorbească. *Nunțiul* a făcut ce a putut. La Toulouse, este foarte probabil ca unii perfecți să fi trăit în oraș, total ignorați de Inchiziție. Alții se ascundeau ziua la țară și nu pătrundeau în oraș decât la căderea nopții, când fuseseră avertizați.

Poate că practica *convenensa*, cunoscută încă din 1238, era legată, după cum menționează Y. Dossat, de dificultatea existentă la acea vreme de a aduce cei perfecți la locul cerut. Acest „pact” fusese făcut pentru a putea primi *consolamentum* cu singura condiție de a fi în viață, chiar dacă cineva nu era în stare să recite *Pater*.

În unele cazuri, credinciosul era dus la Montségur sau ajungea acolo prin propriile mijloace, dacă dorea, pentru a primi *consolarea* și a aștepta acolo moartea. Dar călătoria era lungă și periculoasă.

La Toulouse, ca de altfel peste tot, spionul care îl avertiza pe inchiuzitor suficient de devreme pentru a întrerupe ceremonia era de temut. În acest caz, perfecții și *nunțiul* fugeau, uneori fără timp să avertizeze bolnavul despre pericolul care se apropia, presupunând că acesta era în stare să înțeleagă ce i se întâmplă.

Pe 4 aprilie 1235, episcopul (dominican) de Toulouse, Raimon de Fauga, a fost înștiințat că o doamnă nobilă primise *consolamentum* într-o casă situată lângă mănăstirea călugărilor, pe strada Ulmului Sec, astăzi strada Romiguières. Această *mare matroană* era soacra unei anumite Peytavi Borsier, *nunțiu* și *chestor*, adică agent financiar al ereticilor în Toulouse. Episcopul și priorul erau pe punctul de a mânca: se spălau pe mâini. S-au repezit la casa doamnei, unde au găsit-o bolnavă de o febră malignă gravă. I-au spus: „Doamnă, episcopul vine să vă vadă”. Și, fără să o avertizeze măcar, episcopul și priorul au năvălit în cameră. Stând pe marginea patului ei, episcopul a început să-i vorbească despre disprețul față de josnicia acestei lumi. Aștepta o vizită din partea episcopului catar, așa că

cuvintele lui nu au surprins-o și i-a răspuns așa cum ar fi răspuns unui om bun. Cu multă viclenie, episcopul i-a luat confidențe total eretice. „În starea în care vă aflați”, i-a spus el, „îmi imaginez că nu vă mai preocupați prea mult de mizeriile acestei lumi și că, prin urmare, nu veți îndrăzni să mințiți. Vă îndemn, așadar, să fiți inflexibili în credințele voastre. Nu trebuie, de frica morții, să mărturisiți nicio altă credință decât cea în care credeți cu tărie și din inimă.” „Monsenior”, a răspuns ea, „nu trebuie, de frica morții, să mărturisiți nicio altă credință decât cea în care credeți cu tărie și din toată inima.”

„Cred în ceea ce ți-am spus deja și nu-mi voi schimba credința în acest moment, când mi-a mai rămas atât de puțină viață.” „Ești deci eretic? Trebuie să știi că mi-ai mărturisit credința ereticilor. Lasă-ți imediat erorile, nenorocită, și crede ceea ce crede Biserica Romano-Catolică. Sunt episcopul tău, episcopul de Toulouse, și în credința catolică îți poruncesc să crezi.” Mult timp a continuat să o mustre, îndemnând-o în fața oamenilor prezenți, dar în zadar. Doamna era încăpățânată în erezia ei. Apoi episcopul l-a chemat pe veguer și, în fața martorilor catolici, a condamnat-o. Vicarul a ordonat ca ea să fie dusă imediat, în patul ei, la Pré-au-Comte, unde sergenții, conform scrierilor, au fost *bucuroși să o ardă*.

Apoi, călugării și episcopul s-au întors la refectoriu, unde au mâncat cu satisfacție cina care îi aștepta și pe care această afacere o întrerupsese, mulțumindu-i lui Dumnezeu și Sfântului Dominic. Această mărturisire imprudentă a doamnei a dus la arestarea lui Peytavi, ginerele ei, și a lui Bernard Auderic, din Dremil, care era *sociusul* lui *Peytavi*. Arestările lor au compromis mulți burghezi din Toulouse, sporindu-le astfel alarma.

Denunțatorul.

Spioni și informatori erau peste tot, supraveghind totul. Toulousanii trebuiau să-și măsoare cuvintele, ceea ce reprezenta un efort mare, având în vedere natura lor directă. Adesea, trădătorii erau și agenți provocatori: făceau ravagii atât în oraș, cât și la țară. Un meșteșugar, întorcându-se de la muncă, este martor în piața satului la o discuție foarte animată, unde domină strigătele femeilor: jupuiesc o vecină al cărei soț este încornorat. Rea inspirație a meșteșugarului îl împinge să intervină și, întrucât gândurile sale sunt exprimate doar prin proverbe, se aventurează cu aceasta:

*Tostemps es e tostemps sera.
Qu'om ab autrui molher jaira.*

Fraza este apoi repetată episcopului: „Monsenior, dumneavoastră credeți în eternitatea lumii; ați spus: «vom vedea întotdeauna»”. Este posibil ca acest Arnaud de Savinhan, pietrar de meserie, să fi crezut cu

adevărat - și naiv - în eternitatea lumii; avea și o reputație clară de anticlerical. Dar dacă ar fi tăcut în ziua aceea, nu ar fi fost condamnat la Zid.

În jurul anului 1320, putea fi periculos să ai himere în cap, să ai fantome printre prieteni și să proclami asta peste tot. Când Arnaud Gélis, zis Bouteiller, fost sacristan al bisericii catedrale din Pamiers, bea, se considera „mesagerul sufletelor”: morții i se apăreau încredințându-i treburi pentru cei vii. Canonul decedat cerea liturghii, burgheza decedată cerea noul vâl pe care moștenitorii ei îl schimbaseră cu unul uzat înainte de a o pune în sicriu, iar un alt decedat scrupulos era îngrijorat de o mică datorie pe care nu reușise să o achite.

Episcopul Fournier l-a arestat pe Arnaud Gélis și l-a interogat cu curiozitate. Acest șarlatan, care spune că morții își fac penitența pe acest pământ alergând noaptea prin câmpuri și intrând în biserici, este poate un eretic fără să știe. Nu mărturisește el, asemenea catarilor, că Hristos, în ziua Judecății, va mântui toți creștinii, oricât de răi ar fi fost, și chiar și pe evrei?

Arnaud Gélis și-a datorat salvarea reputației sale de băutor și poate și poreclei de Bouteiller, cunoscut în lumea aceasta și în cealaltă. „În plimbările lor nocturne”, i-a mărturisit episcopului, „morții au o slăbiciune pentru a se strecura în locuințele burghezilor bogați: acolo merg în pivnițe și aleg cele mai bune sticle. Uneori îmi fac onoarea de a mă primi alături de ei. Întrucât beau doar intenționat, eu sunt cel care le golește paharele”.

Nu cunoaștem sentința. Episcopul trebuie să se fi amuzat și l-a trimis pe Bouteiller să-și întâlnească fantomele beate; și știind că adevărul este uneori ascuns în vin, dar niciodată în erezie, fără îndoială că i-a ordonat doar un scurt pelerinaj la cel mai apropiat altar.

Peire Vidal, din Foix, întâlnește într-o frumoasă zi pe drumul de la Tarascon la Ax un preot de sat și un cleric, care continuă marșul alături de el. Clericul îl întreabă direct și ca și cum ar vrea să înceapă o conversație: „Prietene, crezi că este un păcat de moarte să cunoști o femeie al cărei soț nu este?”. Peire Vidal răspunde simplu: „Dacă femeia este o prostituată și au convenit anterior asupra prețului prin consimțământ reciproc, nu cred că bărbatul păcătuiește cu acest act”. „E un băiat rău!”, îi spune clericul preotului. Și cei doi aleargă să-l denunțe episcopului Fournier, care, într-o astfel de împrejurare, a fost aproape la fel de indulgent pe cât fusese Peire Vidal cu păcatele trupești: l-a condamnat la simple cruci, pe care le-a absolvit un an mai târziu.

Solidaritatea catară și organizarea rezistenței.

„Partidul” catar încerca să se apere împotriva trădătorilor și spionilor, uneori spontan, alteori plănuindu-și acțiunile. Negustorii, artizanii, femeile

satului erau mereu gata să intervină pentru a salva orice victimă a predicatorilor. De asemenea, și ticăloșii din zonele rurale pustii. Erau vremuri de denunțare, dar, pe de altă parte, se dezvoltă o solidaritate admirabilă între persecutați și victime în toate straturile sociale. Într-o zi, la Toulouse, veguerul și abatele de la San Saturnino au arestat un credincios foarte apreciat în cartierul său. În momentul luării lui, s-a iscat o agitație și un anume Esquivet, ajutat de artizanii din cartier, l-a smuls pe nenorocit din mâinile soldaților.

În Vinerea Mare a anului 1235, mulți eretici au venit să se denunțe. Alții au fost forțați să vorbească. Arnaud Domenge, amenințat cu moartea de veguer, a denunțat zece eretici în schimbul promisiunii eliberării lor: erau zece perfecti sau credincioși care se refugiau în castelul Cassés, acel castel cu o amintire sinistă unde Simon de Montfort deja arsese șaiszeci de perfecti în 1211. Șapte dintre nefericiți au fost arestați. Dar trei dintre ei au reușit să scape, cu ajutorul țăranilor din jur care i-au salvat.

Femeile erau mai fervente și mai iscusite decât oricine altcineva. Femeile din Roquefort (lângă Sorèze) l-au văzut, într-o seară, pe un sergent al abăției care îi conducea la Sorèze pe doi credincioși pe care îi arestase, Raymonde Autière și însoțitoarea sa. Imediat, s-au înarmat cu bețe și bâte, l-au bătut pe sergent și i-au eliberat pe cei doi eretici. Sergentul a alergat la abăție și i-a povestit abatelui ce s-a întâmplat. Abatele se întoarce la Roquefort cu sergentul său, adună femeile și le hărțuiește cu întrebări. Și aici povestea pare să provină dintr-o fabulă, așa cum spune Y. Dossat, care a tradus ce s-a întâmplat în continuare: *Ele au răspuns că sergentul nu arestase două femei perfecte, ci două femei măritate ale castelului pe care le luase în mod prostesc drept două eretici. Au arătat spre două dintre ele ca și cum ele ar fi fost cele care fuseseră arestate. Evident, sergentul nu le-a recunoscut și și-a menținut punctul de vedere. Dar, din moment ce nu a putut oferi nicio dovadă, nu a fost crezut și a fost luat în râs. „E greu de crezut”*, adaugă Dossat, *„că abatele a înghițit această înșelăciune*. Era și el un fel de catar?”

„Partidul eretic” înființase o organizație clandestină. Aceasta era responsabilă de obținerea de fonduri care urmau să fie folosite în interesele sectei; poate că un alt obiectiv al său era și protejarea și ajutarea acuzaților să evadeze, dacă era necesar, incitând la revolte de eliberare. Această organizație, se pare, susținută de perfecti, a beneficiat, fără îndoială, de sprijinul și complicitatea consulilor și a multor baroni ai tribunalului județean. Cum altfel să se înțeleagă, dacă nu prin existența unei adevărate rețele de contraspionaj, că atâția trădători au fost descoperiți și executați, când inchișitorii păzeau cu gelozie secretul declarațiilor și denunțurilor? Arnaud Domenge, care îi trădase cu lașitate pe cei zece eretici din Cassés, a fost ucis într-o noapte în patul său, în casa sa din Aigrefeuille. La rândul lor, catarii au încercat să-i sperie pe teroriști. Un anume Guilhem Jean le

propusese dominicanilor din Pamiers să-l facă pe Pierre Authier să le cadă în mâini. Cum au fost informați prietenii perfecți despre o astfel de conspirație? Doi dintre ei l-au surprins pe informator în miez de noapte, l-au dus în munți și l-au aruncat într-o prăpastie. Se vorbește despre agenți ai Inchiziției care nu au îndrăznit să părăsească casa călugărilor sau mănăstirile unde se refugiaseră. Este de la sine înțeles că aceste jocuri și jocuri duble, aceste denunțuri și false denunțuri create pentru a împiedica munca inchizitorilor (catolicii buni erau denunțați!), complicau periculos viața credinciosului. Vai de cel care avea o soție frumoasă sau o magazin atât de bine aprovizionat încât să-l facă pe concurent să moară de invidie!

În cazul în care credincioșii nu erau foarte fervenți și erau prieteni ai... În cazul nunților, oameni de încredere ai perfecților care erau în contact constant cu aceștia, vizitându-i în secret și, dacă nu puteau face acest lucru, găsind modalități de a le aminti de îndatoririle lor, aceștia se puteau elibera, fără îndoială, de majoritatea obligațiilor față de sectă. Este de neimaginat că unele răpiri de perfecți s-au întâmplat oportun, fiind smulși din mâinile sergenților, anumite rebeliuni „spontane”, nu au fost pregătite meticulos: cu siguranță oamenii i-au încadrat pe demonstranți și aceștia fuseseră, fără îndoială „convocați”.

Secta avea la dispoziție *ductori*, credincioși fideli care cunoșteau scurtăturile și aveau grijă să-i ghideze pe oamenii buni prin zonele rurale. În 1253, acești *ductori* i-au permis lui Pierre Delprat să scape de sergenții balului din Saint-Rome. *L-au făcut să scape printr-o spărtură în zidul unei case alăturate, ascunzându-l până la căderea nopții într-o vie* (conform lui Y. Dossat). Dacă acești ghizi au căzut în mâinile Inchiziției sau dacă au trădat ei înșiși, atunci era o adevărată catastrofă: lista adăposturilor, a posturilor, a caselor prietenoase ar fi trebuit redusă la o listă cu cele mai importante să fie reconstruită din nou. În cazul lui Pierre Authier, dacă a reușit să scape de Inchiziție pentru o perioadă atât lungă de timp, a fost pentru că avea la dispoziție peste tot în comitatul Foix locuri sigure ai căror proprietari, *administratorii de bunuri*, erau creștini convinși. În unele sate, toți țăranii erau și *administratori de bunuri*.

La amurg, se așteaptă sosirea oamenilor buni. Toată lumea este adunată în bucătărie, foganha ; liniște și murmure. Deodată se aude o bătaie în ușă și femeia merge să deschidă. Este *ductorul*, care întreabă în șoaptă dacă este cineva indiscret. Dacă toți sunt de încredere, îi prezintă pe cei perfecți. Adesea se prezintă neanunțați: cunosc bine țara. Au traversat satul în întuneric, cu un pas rapid, cu capetele acoperite cu gluga. Ușa se închide în urma lor, în grabă. Reverențe, *melhorier*, gesturi bosumflate ale femeilor care le păzesc fustele, le acoperă părul. Perfecții își scot pelerinele, dezvăluind tunicile de pânză albastru închis. Sunt puși să se așeze lângă foc, pe banca cu spătar - tot salina - care este locul de onoare. Colocviul capătă imediat un caracter familiar, fiecare punând întrebări despre ceea ce

îl interesează. (În aceste colibe sărace, examenul liber se practica într-un mod natural și spontan). Apoi, unul dintre oamenii buni a predicat, comentând scene din Evanghelia, povestea Martei și a Mariei, pentru femei, sau vreun mit dualist.

Uneori, vecinii care au „*Înțelegerea celor din ben*” au fost avertizați dinainte ca să poată merge să asculte predica. Din nou se aude o bătaie în ușă. Cine poate fi, având în vedere că toți prietenii sunt deja acolo? Este o vecină care nu a fost invitată, dar care a observat că „se întâmplă ceva”. Trebuie să deschidem ușa. I se dă imediat focul pentru care spune că a venit. Dar a fost suficient ca să-i dea seama de prezența celor doi oameni buni, așezați nemișcați pe banca lor, ca niște statui, abia luminați de flăcările șemineului. Este inutil să încerci să-l minți. Sunt oameni buni”, spune țărancă, „creștini buni: duc vieți sfinte și nu se ating niciodată de o femeie.” „Numai ei au puterea să salveze suflete”. I se cere să promită că nu va spune nimic, nici măcar soțului ei. Dacă va arăta vreo simpatie pentru sectă, nu ezită să o roage - poate chiar să o compromită - și să le aducă ulei, grâu și chiftele... Le va aduce ulei, grâu și chiftele... Bine: el le va aduce ulei, grâu și chiftele....

Credincioșii mai prudenți îi primeau pe perfecți doar în anexele fermei: fânarul sau porumbarul. La prima alarmă, se furișau afară noaptea. Unii dintre ei aveau pivnițe sau silozuri, unde perfecții se puteau ascunde pe durata vizitei nedorite a unui șarlatan sau a unui vecin suspectat că se trădează inchișitorilor. Existau trape care duceau spre pasajele de metrou, dulapuri care ascundeau camere secrete, cuferuri uriașe unde puteau fi încuiați. Siguranța perfecților era probabil mai mare la țară decât la oraș, cu excepția orașului Toulouse, în anumite cartiere populate, pe insula Tounis, de exemplu, sau în Bazacle, unde puteau găsi cu ușurință refugiu printre artizani și grădinari. Palatele burgheze nu le puteau oferi, ca adăposturi temporare, decât marile lor pivnițe boltite, care în anumite orașe comunicau între ele și făceau posibilă ajungerea la o casă îndepărtată sau la canalizare.

Când un credincios credea că a venit momentul să ceară consolamentul, îl avertiza pe desăvârșit, așa cum am spus, prin intermediul *ductorului* sau al *nunțiului*. Ceremonia se ținea noaptea, ferită de privirile curioși, în camera bolnavului sau într-o cameră retrasă, luminată de o lumânare (cel puțin una era necesară lângă Evanghelia după Ioan). Pe atunci, desăvârșii petreceau mai puțin timp mângâindu-i pe muribunzi, iar riturile erau în general scurte. Dacă nu exista siguranță în oraș, consolamentul *avea* loc oriunde, la țară, în spatele unui gard sau într-una dintre acele colibe de piatră, atât de numeroase în Languedoc. Ca și înainte de persecuție, rudele dădeau sectei moștenirea lăsată de defunct, adăugând ofranda lor personală: bani, haine sau mâncare.

Antagonismul religios în familii.

Se întâmpla uneori ca familiile să fie divizate de certuri religioase. Aceasta sporea dificultatea practicii clandestine a catarismului. Un soț putea să se teamă de o soție vorbăreată fanatizată de clerici, sau ea de soțul ei. O tânără femeie cu o dispoziție schimbătoare, aspru pedepsită, putea reprezenta un pericol teribil pentru părinții ei: îi amenința cu convertirea la catolicism. În satele din comitatul Foix, când se pregăteau să-i primească pe oamenii buni, mama avea mare grijă să o țină departe pe servitoare și pe propria fiică dacă nu erau absolut dependenți de secta. Erau trimiși să păzească turma sau să aducă apă de la izvor. O tânără explică faptul că Perfectele se opreau adesea la casa mamei sale, Bruna. Într-o zi, coborând de la etajul doi, a văzut una în sufrageria de la primul etaj, ale cărei trăsături nu le putea distinge. Mama ei i-a spus furioasă: „Ne spionai, nu-i așa, prostuță, și ne ascultai!”. A trimis-o să aducă napi.

Scene similare trebuie să fi fost frecvente și uneori dramatice. Într-un oraș din Catalonia, unde niște credincioși se adunaseră în fața unui emigrant perfect, o femeie pe nume Ermesinda avea o fiică, Joanna, despre care se credea că este posedată de diavol. Și chiar era, întrucât era o bună catolică! Era imposibil să vorbești despre catarism în prezența ei. De îndată ce a apărut omul bun, ea i-a strigat: „Îți voi sparge capul cu un topor!”. Într-o zi, când mama lui era bolnavă: «De ce nu-ți chemi episcopul?». El i-a spus cu insolență: «O va vindeca!». Și i-a repetat că, dacă se întorc la Montailou (Ariège), se va duce să o denunțe inchișitorului și, de asemenea, celorlalți. Chiar în casa mamei sale, a îndrăznit să-i spună lui Bélibaste: «Dacă vă luați drept fii ai lui Dumnezeu, unde sunt minunile voastre?». Ereticul a răspuns pur și simplu: «Fiica mea, dacă nu-ți fac niciun rău, de ce mi-l faci mie?».

Ioana a devenit ciurma, iar comunitatea catară a trebuit să ia în considerare eliminarea ei. Perfectii din epoca de aur nu ar fi sfătuit și nici nu ar fi permis niciodată o crimă; dar circumstanțele se schimbaseră: nu-i autorizau pe credincioși să ucidă, ci îi lăsau să o facă. „Buruienile trebuie smulse din câmp”, spunea Bélibaste, sau: „Dacă măracini cresc în fața ușii casei tale, trebuie să-i tai sau să-i arzi”. Credincioșii interpretau astfel de parabole fără prea multă convingere. Perfectii își asumau responsabilitatea pentru aceste păcate.

Mama se pregătea să adauge semințe de spânz în farfuria imensă cu varză fiartă pe care Joan urma să o mănânce. Dar natura ei britanică însemna că otrava nu a avut niciun efect asupra ei. „Va trebui să o omorâm cu o armă sau să o aruncăm dintr-o stâncă”, au spus cele două verișoare ale ei, care erau responsabile de execuție. Dar Guillemette, mătușa lui Jeanne, i-a descurajat: „Aveți grijă. Are mai multă putere decât voi două la un loc și, dacă simte ceva, vă va ucide.” În cele din urmă, Pierre Mauri și un alt credincios au fost desemnați să o asasineze: în timp ce unul îi vorbea,

celălalt o străpungea cu o lovitură de lance. Dar, la o secundă, se temeau că vor fi descoperiți și arestați pentru crimă. „E mai bine”, au spus ei, „s-o otrăviți cu realgar (sulfură de arsenic)”. Se poate crede că această eroină, capabilă să înfrunte doi oameni înarmați, fusese creată de diavol - și diavolul a protejat-o - căci atunci când Pierre Mauri a vrut să dobândească realgar, susținând că era pentru a-și vindeca măgarii, farmacistul a refuzat să i-l dea.

„Aduceți animalele voastre aici”, a spus el, „eu însumi le voi aplica remediul.” Unul dintre conspiratori, incapabil să comită vreun păcat, îl avertizase în secret pe farmacist. Și așa a scăpat Ioana de moarte.

Conflicte similare existau - deși mai rar - între soți și soții. Din acest motiv, oamenii buni se asigurau că tinerii luau drept soții membri ai sectei. În caz de neînțelegere, soții divorțau. Cei perfecți se grăbeau să pronunțe desfacerea căsătoriei, înainte ca ura să ia proporții extreme.

„Cutiile de ajutor”.

În afară de dezacordurile care puteau apărea în unele gospodării, majoritatea familiilor catare, unite de aceeași credință religioasă, par să se fi confruntat de bunăvoie cu multiplele obligații care uneori le reveneau, altele considerabile. Secta avea *chestori*. Cei mai săraci țărani găseau întotdeauna ceva de dat, iar femeile, care erau responsabile de hrănirea tuturor, nu erau mai puțin generoase. Cei mai săraci țărani găseau întotdeauna ceva de dat, iar femeile, care erau responsabile de hrănirea tuturor, nu erau cele mai puțin generoase. *Chestorii* primeau și suma unor contribuții voluntare în bani: *talhas* și *collectas*. Dacă cuvântul *collecta* evocă donații liber consimțite, cuvântul *talhas* sugerează un fel de impozit. Nu credem că catarii doreau și nici nu puteau primi un impozit real de la adepții lor. Dar, evocând simțul datoriei lor și sentimentul de solidaritate care îi unea ca membri ai Bisericii „persecutate”, au reușit să obțină acordul tuturor pentru a stabili o contribuție fixă, proporțională cu resursele lor, și fără îndoială fără mari dificultăți, deoarece și credincioșii beneficiau de ea.

Dacă ghinionul i-ar fi abătut, credinciosul putea recurge efectiv la organismul financiar al sectei. În cazul în care Inchiziția amenința că o va exhuma pe mama unei persoane perfecte, prima reacție a unui fiu era să încerce să corupă dansul; acesta din urmă, în unele regiuni, și mai ales în comitatul Foix, era mai ușor coruptibil deoarece era și un dușman al francezilor; aceasta necesita o sumă de bani pe care credinciosul nu o posedea întotdeauna: o împrumuta, dacă era posibil, de la trezorerul comunității locale. Mărturiile false, care adesea serveau la acuzarea unui dușman, erau folosite și ca mijloc de apărare, deși trebuiau și plătite. După o exhumare stabilită prin judecată postumă sau pentru simplul fapt de a fi

oferit ospitalitate unei persoane perfecte, credinciosul se temea să-și vadă casa distrusă. Procuratorul contelui de Foix - în 1310 - a rezolvat rapid lucrurile, prin intermediul speciei: cincisprezece lire tornese. Dacă credinciosul nu posedă această sumă, o putea împrumuta de la *chestor*. În principiu, casele condamnate la distrugere nu puteau fi răscumpărate, dar judecătorii mituiți consimțeau la vânzări fictive: vecinii se înțelegeau între ei să le cumpere la licitație publică, cel puțin terenul dacă nu își permiteau casele. Solidaritatea aristocratică era și mai eficientă: bunurile confiscate de la cavaleri erau achiziționate de burghezia locală și ulterior returnate proprietarilor lor. Dar, în unele cazuri, tezaurul catar era cel care pune fonduri la dispoziția acestor nobili, astfel încât aceștia să își poată cumpăra domeniile prin intermediari.

A venit o vreme când nici credincioșii perfecți, nici cei extrem de convinși nu erau în siguranță nicăieri, cu excepția Montségurului. Nu se puteau ascunde nici măcar în mănăstiri catolice: un credincios care își luase obiceiurile religioase în abația Belleperche era condamnat și, pentru a nu fi arestat, trebuia să fugă în Lombardia. Atmosfera devenise atât de irespirabilă încât mulți credincioși luau în considerare expatrierea. Se pare că secta oferea bani emigranților scutiți, în special celor perfecți, precum și finanța marșuri organizate.

Fără ajutorul unei organizații secrete, capabilă să ofere ghizi, stagiari, escorte și să prevadă posturi și adăposturi, cum țăranii simpli, sau chiar mici nobili care nu părăsiseră niciodată satele lor (se lăsau prinși în han sau pe stradă, când mergeau singuri de la Pamiers la Toulouse), ar fi putut întreprinde călătorii atât de lungi și periculoase? A existat o circulație surprinzătoare a fondurilor în toată Occitania pentru acea vreme, chiar dacă volumul monetar tindea să crească la sfârșitul secolului al XIII-lea, la fel ca și prețurile. *În momentul emigrării, scrie Dossat, a fost necesar să trimiteți sume mari la Lombardia. Trei sute de soldo-uri de aur au fost anterior transportați de la Lavour la Roquevidal într-un sac făcut din două cârpe cusute.*

Transmiterea a șaiszeci și cinci de monede de aur de la Lavour la Prades, lângă Saint-Paul-Cap-de-Joux, într-un sac mic, a stârnit curiozitatea lui Bernard de Montesquieu, căci acest fiu de cavaler nu văzuse niciodată monede de aur; el chiar a luat o monedă de aur în mână. Sărăcia nobilimii occitane! Ce contrast cu capitalismul, atât de mândru chiar și atunci și atât de sigur pe sine, al catarilor și al burghezilor care nu credeau decât în aur, pentru că acesta migrează odată cu migranții!

Parțial datorită acestei circulații a aurului catar în deceniul dintre instaurarea Inchiziției și căderea Montségurului, credincioșii aveau impresia că nu erau complet dezarmați în fața represiunii. În timp ce Cei Perfecți, de pe înălțimea muntelui lor inviolabil, au condus rezistența occitană, mulți au fost cei care, de pe înălțimea muntelui lor inviolabil, au

condus rezistența în Occitania, care, printre credincioși, în schimbul unei lupte zilnice, amestecând cărțile, pedepsind trădătorii, răspunzând la violență cu violență, corupându-i pe corupători, au reușit să-și salveze viața fără să-și piardă sufletele.

CAPITOLUL III

VIAȚA ÎN MONTSÉGUR

Originile catare ale lui Montségur

La începutul secolului al XIII-lea, în jurul anului 1202 sau 1203 sau poate chiar mai devreme, niște „creștini” se stabiliseră pe muntele Montségur, la o altitudine de o mie două sute șapte metri, pentru a duce acolo o viață contemplativă. Poate că această alegere fusese determinată de tradiții străvechi legate de stâncă: de acolo se puteau observa ruinele informe ale unui turn dreptunghiular, construit pe o lucrare dinaintea acestuia. O cisternă, încastrată în versantul muntelui, la două sute de metri vest de un turn, alimenta cu apă mica comunitate. În 1203, Forneria, o eretică declarată, mama unui cavaler de Mirepoix, avea o casă acolo. Fiul ei, Arnaud-Roger, îi aducea provizii de pâine, vin și pește, deoarece nu exista niciun sat în vecinătate. Satul actual a fost creat mult mai târziu, când zona fusese deja transformată într-un fel de piață. Muntele trebuie să fi avut un oarecare prestigiu, deoarece Forneria, care s-ar fi putut retrage, cu bunurile pe care le poseda, la mănăstirea de femei din Lavelanet, a preferat să meargă să-și întâlnească tovarășele și câteva perfecte. Practicau sărăcia evanghelică în comun, în mijlocul unor copaci deși de mică înălțime și foarte aproape de cer, în case care în realitate nu erau altceva decât niște chilii din lemn și piatră.

În jurul anului 1209, Auda de Fanjeaux locuia și ea într-una dintre aceste colibe, unde fiul ei, Isarn-Bernard, o vizita uneori. Această nobilă doamnă primise *consolamentum-ul* la Fanjeaux, din mâinile lui Guilhabert de Castres, în același timp cu Esclarmonde de Foix, Fays de Durfort și Raymonde de Saint-Michel. Aceste femei perfecte, soții care se despărțiseră de soții lor în timp ce purtau veșmântul, și unele văduve, găseau siguranță materială și spirituală în comunitatea catară și își puteau folosi cu folos ultimele puteri. Unele nu rămâneau tot anul la Montségur, ci pur și simplu mergeau să-și viziteze prietenii. Și așa se face că, în 1211, Hélis de Mazerolles, sora ei, Fays, și alte două doamne s-au dus la castel, l-au întâlnit acolo pe Guilhabert de Castres și l-au întâlnit la Montségur, „închinat” în „Casa Ereticilor”. Mama lui Sicard de Durfort a locuit și ea acolo în 1214, împreună cu fiul ei.

Cetatea: capitală religioasă și refugiu.

În 1204, această comunitate, inițial formată în mare parte din femei, a crescut considerabil, astfel încât Raimon de Mirepoix, Raimon Blasquo și

clerul catar au considerat necesar să-i ceară lui Raimon de Péreille, stăpânul Roque d'Olmès și Péreille, să reconstruiască castelul Montségur. La acea vreme, era vorba de a oferi un refugiu mai confortabil comunității, asigurând o protecție mai mare împotriva unui posibil atac al bandiților sau tâlharilor. Raimon de Péreille a ezitat, dar în cele din urmă a acceptat. Pe locul turnului în ruine, exista un castel nou și sigur, fără a-l costa prea mult, deoarece Biserica Catară a preluat toate sau o parte din lucrările de reconstrucție.

Lucrările au durat din 1204-1205 până în 1209-1211, fără ca muntele să-i vadă pe acei cenobiți dispărând. Marele turn dreptunghiular a fost restaurat și transformat într-un donjon; mica cisternă -sau fântâna- situată pe versantul vestic s-a dovedit a fi insuficientă, nesănătoasă și expusă distrugerii în caz de asediu, motiv pentru care a fost construită una nouă, cisternă care ocupa, în mod neobișnuit, aproape jumătate din marea sală primitivă. A fost apoi construită o incintă împrejmuită cu ziduri, în formă de pentagon neregulat, fără turnuri, fără ornamente, fără barbacane, fără cornișe în afară de cele necesare, în punctele amenințate, pentru a susține mașiculi. Castelul avea două porți; una, la nord, dădea acces în micul sat al perfectilor, iar cealaltă, la sud, era intrarea în castel. Satul catar, instalat pe terasa, între zidul incintei și prăpastie, protejat de palisade, era, ca să spunem așa, lipit de castel, astfel încât poarta de sud era ca o ușă interioară. Un fort, situat la două sau trei sute de metri spre est, completa apărarea complexului alcătuit din satul catar și castel, sporindu-i prestigiul.

În interior, curtea castelului era ocupată parțial de incinta aparținând sectei sau folosită ca depozit, lăsând liberă în centru o curte mică și un fel de coridor sau stradă care mergea de la o ușă la alta. Înainte de asediul din 1244, această curte făcea parte din oraș, deoarece trebuia traversată pentru a ieși din el. Poarta mare, prin care se intră și astăzi în incintă, se deschidea spre un drum de munte, care la acea vreme era mai bine conservat. Era o poartă înaltă protejată de un zid crenelat ale cărui cornișe sunt încă vizibile. Bătrânii țărani din Montségur își amintesc că au văzut, în fața acestei porți, o concavitate în pământ și urme ale unui escarpment și susțin că exista un *șanț*, un șanț larg și adânc, care proteja doar intrarea în castel. Existența acestui șanț, care trebuia traversat peste un pod mobil, nu poate fi exclusă.

O barbacană din piatră și lemn proteja drumul. Fără îndoială, bolnavii și proviziile de tot felul puteau fi transportate cu ajutorul catârilor până la poarta acelei barbacane, poate chiar până la castel. Este adevărat că unii desăvârșiți au ajuns călare, dar nu știm unde și-au lăsat caii.

În 1232, Guilhabert de Castres a cerut să se întâlnească cu Raimon de Péreille. Întâlnirea a avut loc în Pas-de-la-Porte (între Saverdun și Auterive). Raimon de Péreille era însoțit de numeroși cavaleri și sergenți înarmați; Guilhabert de Castres adunase aproximativ treizeci de perfecti, printre care

Bernard de la Mothe, Jean Cambiator, Hugues de la Bacone, Trent. O escortă de cavaleri credincioși, printre care se număra Pierre de Mazerolles, a asigurat protecția perfectilor. Toți s-au dus la castelul Massabrac, unde au petrecut noaptea. Lui Guilhabert de Castres îi era frig: i-au aprins un foc. În zori, Raimon de Péreille și cavalerii săi i-au condus pe oamenii buni la Montségur, unde este probabil ca Raimon de Péreille să nu-și fi avut încă reședința obișnuită, chiar dacă soția sa rămăsese deja în munți. Guilhabert de Castres l-a implorat apoi pe Raimon de Péreille să-i primească pe catari în castel, astfel încât Biserica să aibă astfel un sediu central, un fel de capitală, de unde să-și poată trimite misionarii, să-și propovăduiască apostolatul și să asigure apărarea celor persecutați. Raimon de Péreille a ezitat mult timp: a cerut sfatul cavalerilor săi, lorzii de Châteauverdun, Lavelanet și Mayreville, conștient de pericolele pe care le-ar putea aduce problema, dar considerând și că puterea sectei ar contribui, atunci când va veni momentul, la protejarea lor, și în cele din urmă a fost de acord. De fapt, la scurt timp după aceea au fost excomunicați: Raimon de Péreille, soția sa Corba, fratele său Arnaud-Roger și ginerele său Pierre-Rogier de Mirepoix, care avea să preia în curând comanda militară a castelului.

Din acel moment, caracterul orașului Montségur s-a schimbat complet. Deja nu este doar azilul unei mâini de bărbați și femei perfecti, ci și capitala religioasă a catarismului, casa mamă din care apostolatul, misiunea esențială a sectei, urma să strălucească în întreaga regiune Languedoc.

În cele din urmă, exista un „loc sigur” unde credincioșii îi puteau întâlni oricând pe cei perfecti, pentru a-i sfătui, a-i mângâia, a le oferi *consolamentum*. Așezămintele religioase au fost extinse: exista un *han pentru oamenii buni*, pe care inchizitorii îl numeau „Casa Ereticilor”, unde Cei Perfecti locuiau în comunitate și, alături, o mănăstire pentru femei, unde luau masa împreună. Aceste mănăstiri existau, fără îndoială, deja în 1204 sau 1205: era un grup de colibe juxtapuse. Dar locuințe mai mari au fost instalate în 1231. Se pot vedea și astăzi, sub donjon, rămășițele unei camere mari, cu scări săpate în stâncă, care ar fi putut servi drept refectoriu sau sală de ședințe.

Se pare că locuința lui Guilhabert de Castres era alăturată „casei perfectilor”.

O lume misterioasă.

Este imposibil să se potrivească într-un mod satisfăcător pentru minte informațiile furnizate de texte cu starea actuală a acelor locuri. Existau în Montségur până la două sau trei sute de perfecti (în 1244, cel puțin două sute au fost arși). Garnizoana, cavaleri și mercenari, nu trebuie să fi fost mai mică de o sută cincizeci de oameni, la care trebuiau adăugate familiile

și personalul, deși redus, al domnilor. Imaginația nu reușește să localizeze toți acești oameni, fără a admite ipoteza că în secolul al XIII-lea existau în munți și văile din apropiere, fie în locul numit *Camp de la Gleisa*, fie pe locul actualului sat, numeroase case bine construite, pe care Inchiziția le-ar fi distrus în 1244.

Turnul, relativ mic, putea găzdui doar câteva camere. Raimon de Péreille, Pierre-Rogier de Mirepoix și familia sa, precum și câteva doamne și domni din anturajul lor. Corba, soția lui Raimon de Péreille, locuia probabil cu marchiza de Lantar, mama sa, și cu Esclarmonde, fiica sa infirmă, în mănăstirea perfectilor, în afara castelului. Dar Philippa, soția lui Pierre-Rogier de Mirepoix, care îl avea cu ea pe fiul lor mic Esquieu, doică, servitoare și „servitoare” a soțului ei, urma să împartă camera de sus a turnului cu sora ei, Arpais de Ravat, soția lui Arnaud-Roger de Mirepoix, Cecilia și Azalais de Massabrac. Bărbații ocupau, fără îndoială, primul etaj. Roquefère, fiul natural al lui Pierre-Rogier, și un chirurg stăteau și ei într-un colț al acestei camere. Promiscuitatea trebuie să fi fost enervantă. Dacă ne imaginăm că pentru a aduce apă din cisternă trebuia să traversăm camera; că turnul, sediul comandamentului militar, era plin, la anumite ore, de mesageri și sergenți de armată, ne putem face o idee despre gălăgia domnească.

Unii cavaleri și sergenți își aduseseră cu ei soțiile legitime sau concubinele. Nu erau niciodată foarte numeroase. Se presupunea că se aflau în cazarmile care înconjurau curtea castelului. Poate toți împreună, într-un dormitor comun? Sau în camere individuale unde îi întâlneau soții sau amantele lor?

La Montségur, toată lumea trăia cu puține conforturi. Camera de jos a turnului, rece iarna din cauza apropierii cisternei, era destul de nesănătoasă. Camera de sus, unde doamnele erau înghesuite, era mai aerisită și avea un șemineu mare. Noaptea, nu exista altă lumină decât cea oferită de lumânări: perfectii aduceau ceara lui Pierre-Rogier pentru a le face.

Colibele în care locuiau cei perfecti, majoritatea sculptate în stâncă, erau acoperite de un singur acoperiș în pantă, susținut de pereți de piatră sau lemn. De asemenea, erau foarte înguste și fără nicio fereastră, iar aerul și lumina intrau doar pe ușă (balamalele și feronerie au fost adesea găsite în ruine). Iarna, colibele erau încălzite cu focuri simple aprinse între două pietre, ca în perioada neolitică, sau cu braziere, ca în epoca romană. Fumul ieșea printr-o gaură în acoperiș sau prin ușă. Mobilierul era format dintr-un pat, un cufăr, unde cei perfecti își țineau cărțile și hainele, și un taburet. Un raft săpat în stâncă conținea un lighean, o oală, o lampă cu ulei din lut.

Unde erau atunci mănăstirile, hospiciul, școlile menționate în unele texte? Aceste locuri nu au lăsat nicio urmă: poate că aveau dimensiuni foarte modeste. Dacă la Montségur viața fiecărui perfect, sau mai degrabă a

fiecăruia doi perfecti în chilia lor, este ușor de imaginat, este dificil de localizat, în schimb, conform vestigiilor arheologice, camerele unde aveau loc mesele comune, ceremoniile, conferințele. Am ajuns chiar să credem că, date fiind împrejurările și natura locului, erau obligați să trăiască fiecare pentru sine, fiecare pregătindu-și propria mâncare și că, în realitate, comunitatea era doar ideologică și de vecinătate. Mănăstirile erau colibele care comunicau între ele; hospiciul, grupul de colibele unde fiecare grup de perfecti își îngrijea bolnavii. Cât despre școală, aceasta putea fi oriunde. De altfel, nu pare să fi existat mulți tineri în Montségur, iar fetele, puține la număr, locuiau cu mamele lor.

Vara, este adevărat, ceremoniile puteau avea loc în aer liber, undeva neacoperit, în fața orizonturilor magnifice.

Se spun foarte puține lucruri despre copiii din Montségur. Îl găsim doar pe fiul lui Pierre-Rogier, Esquieu, și pe cel al lui Bérenger de Lavelanet, care avea zece ani când a fost interogat după capitulare. Totul sugerează că femeile însărcinate erau evacuate imediat, trimise la castelele lor sau în locuri sigure din fermele din apropiere. Oamenii din Perfectii erau compuși în mare parte din bătrâni și bătrâne.

Cât despre oamenii de război, probabil locuiau în magaziile castelului sau în barăci de lemn. Când le venea rândul să stea de gardă, dormeau chiar acolo, pe ziduri, înfășurați în pelerine.

Curtea castelului trebuie să fi avut un aspect viu și pitoresc. Femeile fierbeau în aer liber, lângă magazinul alimentar care se mai poate vedea rezemat de interiorul zidului de est. Mirosul de carne friptă, pe care îl purta vântul, trebuie să nu fi fost pe placul desăvârșitelor, precum și al cartierului format de acei domni, grosolani și carnali, pe care femeile sau amantele nu voiseră să-i renunțe. Fără îndoială, preferau chiliile lor de piatră, ascunse în vegetația tăcută, acelei mostre din lumea satanică ce era castelul, cu strigătele, furiile, pasiunile sale.

Contacte religioase, diplomatice și militare cu lumea exterioară.

Totuși, Montségur nu a fost întotdeauna un sat atât de aglomerat: populația sa trebuie să fi fost fluctuantă și extrem de variabilă. În anumite momente, în castel rămâneau doar cei mai în vârstă perfecti, bărbați și femei, și un mic corp de cavaleri de gardă. Restul - perfecti și cavaleri - erau în misiune. Episcopii așa doriseră. Bertran Marti, rezident în Montségur din 1238, rățăcea mereu prin munți și văi. În 1240, a fost găsit alături de cavalerii din Gaja și Laurac, cărora le sufla încurajare. Mai târziu, s-a închis în Montrealul asediat, de unde a putut evada. Până la moartea sa, survenită pe rug în 1244, a continuat să facă același lucru ca în 1233, când a călătorit prin satele și castelele din Lauragais, de la Mas-Saintes-Puelles la Fanjeaux. Guilhabert de Castres, care inițial locuia și el în Montségur, unde deținea o

casă, a arătat același zel apostolic. El merge să adune noi forțe pe muntele sfânt pentru a pleca imediat în noi misiuni. În 1233, a *consolat* un cavaler de Hautpoul, apoi s-a dus la Montreal și Dourne, în regiunea Sault, unde pentru o vreme a fost oaspetele domnilor de Niort; în 1237, a vizitat Saint-Félix-de-Caraman. În 1237, a vizitat Saint-Félix-de-Caraman. A călătorit în toate direcțiile diecezei sale ideale, care, datorită activității sale neobosite și fervorii credincioșilor săi, a devenit o adevărată dieceze. Nu și-a încetat pelerinajele până în 1237. Era deja foarte bătrân și nu a părăsit fortăreața unde, în 1241, îi dădea încă consolamentul *lui* Arnaud Dejean. Fără îndoială, a murit cu puțin timp înainte de asediul din 1244, deoarece nu apare, cel puțin sub numele de Bertran Marti, printre victimele focului de tabără de la Montségur.

Între două turnee episcopale, perfecții s-au dedicat reorganizării sectei. La scurt timp după ce au obținut de la Raimon de Péreille cedarea Montségurului, Guilhabert îl hirotonește pe Trent episcop de Agenais, cu Vigoros de la Bacone ca fiu cel mare. Îl instituie pe Jean Cambiator fiu cel mare de Toulouse, cu Bernard Bonafous diacon. Întâlnirile ținute la Montségur, având în vedere numărul și calitatea perfecților care participau la ele, semănau cu sinoadele. Nu este posibil să se vorbească exact despre dimensiunea organizației create acolo, dar, întrucât controla puncte îndepărtate de castel, putem crede că acoperea administrația generală a întregului catarism occitan.

Activitatea diplomatică a orașului Montségur a fost foarte considerabilă între 1230 și 1244. Prin intermediul numeroșilor și fidelilor emisari, tot ce se întâmpla în Languedoc era cunoscut. Răscoala lui Trencavel din 1240 nu i-a luat prin surprindere pe cavalerii catari: aceștia sperau că viconte va ajunge la Montségur și că, de acolo, va putea asigura uniunea lor cu contele de Foix. Relațiile cu contele de Toulouse nu au fost niciodată întrerupte, chiar și atunci când atitudinea sa, dictată de împrejurări, putea părea ambiguă sau ostilă. În 1241, Raymond al VII-lea a ordonat trupelor sale să avanseze spre Montségur și să-l asedieze. Dar toți cei din fortăreață știau că, în același timp, se pregătea să-l înfrunte pe regele Franței, conducând o coaliție înfricoșătoare care, dacă ar fi fost mai bine gestionată, ar fi putut însemna sfârșitul dominației franceze în Languedoc. Atitudinea sa din 1233 a fost aparent și mai de neînțeles când, la ordinul său, Mancipe de Gaillac, unul dintre administratorii săi de la castelul Fanjeaux, care era și el suspectat de erezie, sosise la Montségur - unde fusese foarte bine primit - însoțit de câțiva sergenți și i-a arestat, fără nicio dificultate, pe Jean Cambiator și pe trei perfecți. Aceștia, duși la Toulouse, fuseseră arși de vii. Ce contează! Episcopii și cavalerii înțelegeau totul și iertau totul. Singura lor preocupare era să știe, în orice moment, „unde se aflau treburile contelui de Toulouse și dacă mai erau bine”. Fără îndoială, la instigarea contelui, expediția împotriva inchiizitorilor din Avignonet și multe altele

despre care nu avem cunoștințe precise au fost organizate din fortăreață. Aceasta presupune relații permanente între curtea contelui și castel, fie cu perfecții direct, fie cel puțin cu șefii lor militari.

Montségur a trimis emisari peste tot și, la rândul său, i-a primit de pretutindeni. Numeroși cavaleri catalani au stat acolo în mai multe rânduri. Unii perfecți, care locuiau în Castelbon în 1244, erau în contact constant cu Montségur. catarii care se întorceau din Lombardia erau și ei primiți acolo, aducând vești din mediile catare emigrate, precum și din Bisericile eretice din Italia. Într-o zi, un perfect i-a trimis lui Bertran Marti o scrisoare de la episcopul catar de Cremona. În ea, episcopul lăuda pacea profundă în care se afla Biserica sa, părând să vrea să-l invite să se refugieze acolo în cazul în care treburile sectei ar merge prost. De fapt, unul dintre succesorii lui Bertran Marti a urmat acest sfat înțelept și a guvernat cât de bine a putut Biserica din Toulouse din Cremona și Piacenza, unde s-a refugiat între 1244 și aproximativ 1272. Nu știm în ce măsură conducătorii *însărcinați* cu aducerea cathilor în Lombardia se aflau deja sub controlul lui Montségur. Prima încercare de a construi o rețea a fost probabil făcută înainte de 1244.

Secta și tezaurul catar trebuie să fi ajutat, din acel moment, miniștri importanți și în special amenințați să plece în Italia.

Vestea a circulat rapid, tocmai pentru că mulți credincioși s-au dus în Lombardia și s-au întors spontan sau la ordin. Poeziile antiromane ale trubadurilor care se refugiaseră la curtea lui Frederic al II-lea au fost citite (în jurul anilor 1241-1242 se credea iminentă o intervenție a împăratului germanic în favoarea lui Raymond al VII-lea, aliatul său la acea vreme). Aceștia au fost indignați de un *slujitor francofil* al lui Uc de Saint-Circ; pe de altă parte, satira virulentă a lui Guilhem Figueira, împotriva Romei, a fost aplaudată. Vestile bune au alternat, este adevărat, cu cele rele, cufundându-i atât în speranță, cât și în descurajare. Raymond al VII-lea a încercat să-i încurajeze pe cavaleri propovăduind, în timpul asediului din 1244, „vești bune false”...

Până în momentul asediului, locuitorii din Montségur nu s-au simțit niciodată izolați. Fortărețe puternice au mai rămas, castelele lorzilor din Niort, piața din Quéribus. Se credea că contele de Foix era gata să reia lupta. Puternicul Bernard de Alion nu a ezitat să le ofere ajutorul. Ieșeau liber din Montségur; perfecții participau la mesele unde se dădea binecuvântarea pâinii, în Camon și în alte locuri, și vizitau comunitățile din regiune. Fiecare sat vecin însemna un refugiu. Chiar și în timpul asediului, cât timp micul fort din est se afla în mâinile catarilor, era posibil să intri și să ieși din incintă, noaptea, cu relativă ușurință: Montségur rămânea larg deschis către spațiu și către viitor...

Probleme de subzistență.

Episcopii și perfecții trebuiau însă să se îngrijeze de aprovizionarea pieței, care nu își găsea întotdeauna hrana în apropiere. În 1235, iarna era foarte grea, iar grâul suferise înghețuri în toată regiunea, așa că perfecții cunoșteau zile grele. Doi cavaleri credincioși i-au adus vestea lui Bernard Oth de Niort că „văzuseră mai multe persoane perfecte, la Montségur, murind aproape de foame”.

O colectă de fonduri a fost făcută imediat în diecezele de Carcassonne și Toulouse și s-au obținut șazeci de butoaie de grâu. Grupul de cavaleri din Laurac a oferit zece butoaie. Bernard Oth de Niort singur a donat tot atâtea.

Sub vigilența lui Guilhabert de Castres și a lui Bertran Marti, foametea nu s-a repetat. Au sosit alimente din sate prietenoase: Villeneuve d'Olmès, Massabrac, Montferrier. Prezența atâtor consumatori în munți atrăgeau negustori, care uneori veneau de departe. Neavând în principiu dreptul de a vinde ereticilor, înțelegerea a fost făcută la poalele muntelui, iar negustorii s-au prefăcut că ignoră categoria cărora le aparțineau cumpărătorii lor. Alții, mai fervenți, s-au dus la castel unde îi *venerau* pe cei perfecți, acei clienți care plăteau atât de bine.

Donățiile au venit de peste tot: agenți speciali s-au dus să le aducă direct atunci când donatorii nu le puteau aduce singuri. În general, era grâu, pe care perfecții îl zdrobeau în colibe lor cu ajutorul unor mici pietre de moară, precum și leguminoase de toate felurile, fasole, năut, varză, linte, ciuperci și fructe, smochine, pere, struguri, nuci, alune și de asemenea, ulei, miere, prăjituri, pește proaspăt sau în saramură, chiftele de pește și vin. Sosirea comercianților, revenirea agenților de colectare a produ pe pantele muntelui mișcare continuă, nuanțată de un anumit optimism.

De asemenea, era necesar să se ia în considerare depozitarea proviziilor pentru garnizoană și comunitate, în așteptarea unui asediu care părea iminent. Pentru perfecți, principalele provizii erau grâul și leguminoasele, peștele și uleiul. Fiecare dintre ei primea o anumită cantitate de cereale pe care o păstra într-un siloz săpat sub coliba sa (se mai pot găsi, uneori, pe terasele din Montségur, ascunzători de grâu carbonizat). De asemenea, în castel existau depozite unde se păstrau grâul și legumele pentru nevoile comunității; iar în osuarul din spatele curții, se adunau provizii de carne sărată pentru cavaleri și soldați.

Din 1242, toți locuitorii din Montségur au muncit neobosit pentru a spori rezervele de alimente. Măgarii cărau saci de grâu și butoaie de vin până la barbacană; cavalerii și perfecții ajutau la descărcarea animalelor, cărând sacii și baloții în spate.

Tradiții care sunt încă vii și mai vechi decât cele inventate de Napoleon Peyrat povestesc despre aceste căruțe fabuloase: în multe sate din regiune, „drumul care duce la Montségur” este încă indicat.

Comoara din Montségur.

Catarii erau adesea forțați să cumpere prin intermediari și să plătească favoruri. Prin urmare, era necesar ca vistieria sectei să fie bine aprovizionată. Aceasta era alimentată din donații, moșteniri, livrări. Mulți credincioși dădeau celor perfecti sume de bani, vase de mare valoare, obiecte de argint. Alții, care își pierduseră deja casele și pământurile și care erau chinuiți de gândul de a pierde și micile bunuri care le mai rămăseseră, le încredințau chestorilor *din* Montségur. Aceste depozite erau întotdeauna făcute pe termen lung, dar catarii le returnau exact când erau revendicate și fără nicio dobândă. Secta își rezerva doar dreptul de a le face să ramburseze la discreția sa, în beneficiul Binelui. Dacă moștenitorii unui credincios nu predau moștenirea pe care o lăsase moștenire perfectilor înainte de moartea sa, aceștia erau separați de Biserică, cu excepția cazului în care se sărăciseră cu adevărat. Un eretic din familia din Niort lăsase moștenire cincizeci de sous din Melgueil perfectilor, după ce primise consolamentum *de* la aceștia. Fratele său, Oth de Niort, care însă făcuse favoruri marcante catarismului, nu a putut sau nu a vrut să le ofere. La scurt timp după aceea, fiind rănit, a cerut să primească consolamentul. Guilhabert de Castres i-a cerut mai întâi să-i înmâneze suma pe care Biserica i-o împrumutase, precum și donația fratelui său. Suma totală era de o mie două sute de salarii Melgueil. Aceasta se întâmpla în 1232, pe vremea când Guilhabert era diacon la Fanjeaux. Unii credincioși, ruinați de confiscări, au făcut moșteniri condiționate, plătibile doar în cazul în care moștenitorii lor își recuperau averea. Și așa se face că Raimon de Congost, după ce a primit *consolamentul* la Montségur, a lăsat moștenire diaconului Tavernier o sută de salarii Melgueil, cu condiția ca moștenitorii săi să recupereze bunurile confiscate de la familia sa.

Perfectilor nu le plăcea să călătorească cu bani și nici să-i primească. Fondurile erau colectate de *chestori sau depozitarii*, care le păstrau la ei până când le puteau trimite trezoreriei.

Detaliile modului în care catarii își făceau depozitele să dea roade nu sunt bine cunoscute. În diferite momente, au plasat sume mari în casele bancherilor din Toulouse sau italieni și, se pare, au împrumutat bani, uneori cu dobândă, și cavalerilor. Dar, de cele mai multe ori, renunțau la această dobândă în schimbul ajutorului armat pe care îl așteptau de la aceștia. Mari doamne, precum Hélie de Mazerolles, care împrumutau adesea bani din vistieria mănăstirilor feminine pe care le administrau, nu au ezitat niciodată să-i returneze. În anii 1240, când amenința războiul, când secta trebuia să se confrunte cu cheltuieli imediate enorme și vremurile nu erau favorabile investițiilor comerciale, perfectiunile au făcut, prin organizarea apărării castelului Montségur, cea mai profitabilă „investiție” a lor.

Cheltuielile sectei erau cu adevărat mari. Uneori, era nevoie să se plătească eliberarea unui perfect. Pe când era doar diacon, Bertran Marti a fost arestat într-o zi în Fanjeaux cu trei dintre perfectii săi. Soția unui

anume Fournier, în casa căruia fuseseră închiși, a alergat să vadă un prieten negustor al catarilor, care i-a dat imediat șapte ligheane de argint. Continuându-și strângerea, a ajuns să strângă o sută de salarii din Toulouse, care au fost folosite pentru a plăti răscumpărarea Perfectilor. Dar nu întotdeauna generozitatea credincioșilor s-a manifestat atât de spontan și, uneori, secta era cea care trebuia să plătească cheltuielile, plătind un întreg personal: *nuncii*, trecători, *chestori*, spioni, emisari însărcinați cu misiuni periculoase. Acești agenți erau, fără îndoială, dezinteresați, dar perfecții credeau că este corect să-i despăgubească pe cei aflați în pericol grav, mai ales când îi adăposteau.

Nefiind o țară foarte sigură, perfecții erau uneori escortați de cavalerii din Montségur, de la care închiriau cai sau catări. Pentru fiecare dintre aceste misiuni li se acorda o despăgubire, căci nu cereau niciodată o favoare fără a o răsplăti mai întâi. Pierre-Rogier de Mirepoix era plătit cu o sută de soldo-uri de fiecare dată când escorta un om perfect; bărbierul-chirurg din Montségur primea cinci de fiecare dată când îl sângera pe Guilhabert de Castres.

Cei perfecți nu purtau niciodată arme, nu luptau, nu vărsau sânge. În serviciul lor, pe lângă cavalerii voluntari, aveau mercenari și tâlhari de drumuri. În culmea asediului din 1244, s-a relatat cu bucurie în castel că Bernard d'Alion și Arnaud de Son reușiseră să recruteze douăzeci și cinci de mercenari pentru cinci sute de salarii Melgueil. (În realitate, acești soldați de elită, sub comanda lui Corbairo, un lider de grup catalan, nu au putut niciodată să intre în piață). Cavalerii, majoritatea fără resurse, erau practic întreținuți și de sectă. La începutul Postului Mare din 1243, cu puțin timp înainte de capitulare, Bertran Marti a distribuit ulei, piper și sare tuturor oamenilor din garnizoană. Croitorii au făcut dublete pentru a-i îmbrăca. Un domn nevoiaș a primit mănuși, o pălărie; altul, o tunică, un *gardacor*. În mod normal, mercenarii primeau un salariu în numerar: patru sute de salarii din Toulouse erau împărțite între Raimon de Saint-Martin, șeful unei trupe de mercenari, și Pierre-Rogier de Mirepoix. Fiecare sergent de armată primea cinci salarii din Toulouse (acestea erau restanțele salariului său). Pierre-Rogier de Mirepoix era, de asemenea, salarizat pentru funcția sa de condotiero. Bertran Marti îi dădea ulei și sare, îl invita la masa sa, îi plătea hainele; i-a oferit, cu puțin timp înainte de căderea cetății, o pătură verde din Persia; i-a adus chiar și ceara necesară pentru a face lumânări. Biserica Catară i-a încredințat distribuția necesară pentru a-și hrăni cavalerii (când a venit capitularea, Pierre-Rogier a luat cu el averea considerabilă pe care o adunase în slujba ereziei, împreună cu prada rezultată din expedițiile sale). Biserica a plătit și cheltuielile necesare pentru armament. În jurul anului 1240, când se aștepta victoria de la Trencavel, la Montségur se fabricau arme: sulite, arcuri; alții au venit din străinătate. Inginerul Arnaud de Vilar a stat patru zile în castel pentru a

pregăti balistele în timpul asediului contelui de Toulouse. În timpul asediului din 1244, un alt inginer a intrat în piață pentru a construi o mașină de război capabilă să o distrugă pe cea pe care episcopul de Albi reușise să o instaleze la două sute de metri de castel.

Relațiile dintre perfecti și cavaleri sau sergenți de arme erau corecte, dar distante. Perfectii ar fi preferat să trăiască în pace și erau adesea nerăbdători cu certurile care se iveau între acești războinici. Pierre-Rogier de Mirepoix, în ciuda respectului pe care îl arăta exterior perfectilor, își păstra în adâncul sufletului mândria aristocratică. Biserica aprecia favorurile sale, care i se aduceau, dar când episcopii voiau să vorbească cu el, îl chemau la ei acasă. Comunitatea catarilor menținea cele mai inevitabile relații cu soldații. Cavalerii și mercenarii ascultau predicile episcopilor în curtea castelului; cât despre restul, trăiau după bunul plac; erau considerați doar adevărați „credincioși”, adică perfectii, pentru a salva suflete, atunci când primeau de la ei, fiind răniți sau pe moarte, *consolamentum*, în îndeplinirea *convenensa*.

Viața religioasă.

În ciuda frământării neîncetate care domnea pe munte, Perfectii continuau să-și ducă, între castel și prăpastie, viața de meditație și rugăciune. Mesele pe care le luau, uneori în comun, cu pâine, vin, nuci și fructe, erau precedate de binecuvântarea *pâinii*, mai solemnă în Montségur decât oriunde altundeva. În fiecare duminică, predicile lui Bertran Marti sau Guilhabert de Castres aveau un mare succes, atrăgând credincioșii din regiune, vizitatorii în trecere și chiar negustorii. În ajunul unei expediții periculoase, episcopul se adresa în special cavalerilor, stimulându-le credința, îndemnându-le la curaj. În fiecare lună avea loc *apparelhamentum sau servicium*. Diaconul sau episcopul aduna bărbații și femeile perfecti, primea spovedania lor în public, apoi spovedania lor privată, dacă era necesar, și administra penitențe. Cavalerii, sergenții de arme, soțiile sau amantele lor puteau, de asemenea, să se spovedească sau cel puțin să asiste la ceremonie și la „sărutul de pace” care o încheia. Unele dintre aceste *ținute* au căpătat, în Montségur, o importanță deosebită, de exemplu cea care preceda noaptea de Crăciun. Pentru cei desăvârșiți care nu locuiau „pe munte”, era o ocazie să participe la ceremonie în număr mare. În 1242, catarii catalani au sosit din Tallemporaria și au stat în castel timp de aproximativ cincisprezece zile. Mesele, luate în comun, erau atunci foarte animate, deoarece fiecare povestea evenimentele din țara sa îndepărtată; vorbeau despre cei vii și, de asemenea, despre cei morți, despre cei care erau în exil în Catalonia sau în Lombardia, dar și despre speranțe temporale și supranaturale.

Cei perfecți își primeau adesea, în colibe lor, când aveau proprietatea, sau în casa sectei, copiii sau prietenii lor credincioși. Toți făceau mai întâi cele trei îngenuncheri ale melhorierului în fața lor, - apoi fiul își dădea frâu liber emoției regăsindu-se în fața mamei sale; bătrâna, plăcerii de a-și revedea prietena din copilărie și plăcerii de a evoca împreună cu ea amintirile care au precedat luarea veșmântului.

În Montségur existau niște fete care nu voiau să fie separate de mamele lor. Erau perfecte sau aspirante. S-a întâmplat, de asemenea, ca una dintre ele, nefiind foarte entuziasmată de viața mistică, să se îndrăgostească de un domn, cunoscut în timpul predicii. S-a căsătorit cu el, fără, desigur, să înceteze să mai fie credincioasă.

Perfecții nu uitau niciodată că, oricât de importantă era viața mistică și contemplativă, aveau și datoria de a acționa și că misiunea lor consta în esență în predicarea și „consolarea” sufletelor. La Montségur, conform regulii, cu siguranță episcopii sau diaconii confereau consolamentul *de hirotonire*, dar uneori îl confereau și pe cel al defuncțiilor. Se poate chiar crede că imensul prestigiu de care se bucura castelul pentru credincioși se datora în mare parte faptului că regula, riturile și ceremoniile erau menținute acolo în toată exactitatea și rigoarea lor.

Credincioșii știau că la Montségur vor găsi miniștri fervenți și puri (*consolația* dată de un desăvârșit aflat în stare de păcat nu era eficientă) care îi vor consola la momentul potrivit și după ce le-ar fi impus îndelungata pregătire spirituală cerută de *ritual*. Desăvârșiții erau destul de numeroși și aveau timpul necesar pentru a se dedica acestei sarcini, fără a se teme de irupția bruscă a acoliților Inchiziției. Este de înțeles că atâția creștini buni au vrut să moară la Montségur din acest motiv. Dacă starea fizică a bolnavului o permitea (aveau grijă atât de trupul, cât și de sufletul său), Desăvârșiții îl învățau doctrina catară și mai ales abstenența pentru o lungă perioadă de timp. Și îl *consolau* doar în ultimul moment, pentru ca să nu poată recidiva în păcat. Dacă este adevărat că locurile păstrează ceva din energiile subtile care s-au manifestat în colțurile sale, Montségur trebuie să radieze lumină spirituală, căci ceea ce este sigur, indiferent dacă cineva crede sau nu în valoarea catarismului, este că mulți bărbați și femei au murit acolo cu adevărat *consolați*, adică cu certitudinea că au învins întunericul.

Nimic nu era mai emoționant decât sosirea la castel, în zori, a acelor bolnavi care călătoriseră toată noaptea, cărați în paturi supraetajate, sau pe spatele catârilor sau cailor; se temeseră, mai mult decât moartea însăși, să nu vadă soarele apărând peste munte. Mulți, într-adevăr, au murit pe drum. Peire Guilhem de Fogars, din Roque d'Olmès, care nu mai putea vorbi, a trebuit să se oprească la Montferrier, foarte aproape de Montségur. A murit acolo, în brațele celor doi oameni buni care îl însoțeau, cu ochii ațintiți asupra Castelului Consolației.

La Montségur, hirotonisirea, adică *consolarea* perfecților, era conferită și bărbaților și femeilor demni de ea. Dar aceștia trebuiau pregătiți în prealabil: marchiza de Lantar, înrudită cu baronii care slujiseră întotdeauna cu credință catarismul, se retrăsese foarte tânără la Montségur; era, fără îndoială, împreună cu Forneria, cea mai veterană a comunității; totuși, a primit obiceiurile abia în 1234, când era deja foarte în vârstă, în casa lui Bertrán Marti, în prezența fiicei sale, Corba de Péreille, din Arpáis, soția cavalerului Guiraud de Ravat, și a nepoatei sale.

Bărbații și femeile perfecți erau obligați, conform regulii, să dedice o parte din timpul lor muncii materiale pentru a-și câștiga existența; le era ușor să-și umple puținul timp liber pe care le-l lăsau ocupațiile religioase. În Montségur, aproape toate profesiile, toate meseriile erau prezente. Câțiva oameni buni cultivau câmpurile aride de pe versanții însoriți ai muntelui. Unele femei perfecte mergeau uneori la pescuit de păstrăvi în torentul care cobora din Saint-Barthélemy. Alții coceau pâine (Guillelma d'En Marti fusese brutar), alții găteau; unii aduceau apă din cisternă, spălau hainele comunității, alții torceau lână, își coaseau propriile haine, pe cele ale perfecților și pe cele ale garnizoanei. Cumpărau lână de la negustori, atunci când donațiile de materie primă nu erau suficiente.

În Montségur existau zidari, dulgheri, armurieri, topitori și chiar un morar. Nu știm, din lipsă de informații, cum erau organizate birourile și serviciile contabile. Dar ceea ce este sigur este că era ușor să găsești oameni educați printre perfecți, dintre care unele erau femei cu experiență și o mare cultură. Mai multe dintre ele conduseseră mănăstiri: Esclarmonde, mama cavalerului Hugues de Festa, stabilit în munți încă din 1229, fusese mult timp superioară a unei comunități de femei la Fanjeaux.

Cavaleri și mercenari.

Comparativ cu perfecțiunile, cavalerii și mercenarii erau o lume cu totul diferită. Lipsiți de griji și optimiști, inactivitatea ar fi fost plictisitoare pentru ei. Cei mai mulți dintre ei își pierduseră toate bunurile și nu aveau alt azil decât fortăreața. Unii, puțini la număr, își păstrasera conacele din Sault și se duceau la Montségur doar pentru o perioadă de serviciu, din loialitate, din devotament față de contele de Toulouse sau pentru că contractaseră obligații cu secta. Erau adăpostiți și hrăniți și puteau păstra și prada de război. Chestiunea de la Avignonet reprezenta pentru ei doar o bună ocazie de a-și însuși prada. Fără a pune la îndoială sinceritatea aderenței lor la catarism, adesea admirabilă, se poate crede totuși că Montségur reprezenta pentru ei independența politică și o materializare a dorinței lor de răzbunare.

Ca și cei perfecți, erau mereu pe drum. Montségur arăta ca legendarul castel al Regelui Arthur, unde nu erau mai mult de doi sau trei cavaleri

degeaba, așteptând leneș aventura, ceilalți plecând deja pentru salvarea unei văduve sau a unui orfan. Uneori, era necesar să se escorteze un episcop sau un grup de perfecți, protejându-i, apărându-i de bandiți. Alteori, să se opună prin forță arestării unui credincios fidel sectei. Uneori erau trimiși să întărească clandestin satele unde inchișitorul proclamase un „timp de grație”: catarii se temeau de efectul acestor măsuri, deoarece trădătorii, care beneficiau de ele, trădau mulți oameni. Pe teritoriul comitatului Toulouse, executorii judecătorești, patrioți și credincioși, erau atenți cu energie să-i descurajeze pe eventualii denunțatori. În timpul Postului Mare din 1240, Inchiziția proclamase, la Conques, o „săptămână de grație”, timp în care ereticii, care *se prezentau spontan și denunțau pe alții, urmau să fie absolviți în schimbul unor penitențe canonice ușoare*. Balul lui Montauriol a adunat imediat populația: „Feriți-vă ca nimeni să nu îndrăznească să denunțe pe vreunul dintre prietenii noștri Inchiziției: îl voi aresta pe trădător pe loc, îi voi confisca bunurile și îl voi condamna la moarte!” Dar, uneori, nu era de prisos ca un mic contingent de cavaleri din Montségur să vină să susțină fervoarea credincioșilor și, în unele cazuri, să preseze chiar și dansul.

Expedițiile punitive și afacerea Avignonet.

Montségur a organizat acțiuni defensive și punitive împotriva trădătorilor și împotriva Inchiziției, ripostând lovitură cu lovitură, răspunzând terorii cu terorismul. În 1241, Pierre-Rogier de Mirepoix s-a încuiat în castelul Roquefeuil, pe care Trencavel îl eliberase momentan și care era apoi asediat de guvernatorul Carcassonnei. Capul lui Pierre-Rogier a fost pus cu un preț, dar a reușit să scape și să ajungă la Montségur. Alte expediții, mai puțin importante, au fost, fără îndoială, organizate, deși istoria nu a păstrat nicio amintire a lor. Cea mai faimoasă este afacerea de la Avignonet, care s-a încheiat cu uciderea inchișitorului Guillaume Arnaud și a întregii sale curți. Uciderea a fost decisă de Raymond al VII-lea și prietenul său Raimon d'Alfar, dansul de Avignonet: cavalerii de Montségur au fost însărcinați să-l execute, rol pe care l-au acceptat cu bucurie. Masacrul a fost hotărât de Raymond al VII-lea și prietenul său Raimon d'Alfar, dansul din Avignonet: cavalerii din Montségur au fost însărcinați să-l execute, o funcție pe care au acceptat-o de bunăvoie. Bazându-se pe complicitatea burghezilor din Avignonet, care au deschis porțile orașului, Raimon d'Alfar i-a făcut pe inchișitori să cadă într-o capcană bine pregătită: cavalerii din Montségur, care călătoriseră toată noaptea, i-au surprins pe inchișitori în casa în care îi găzduise Raimon d'Alfar și acolo i-au ucis. Prada a fost foarte săracă. Unul a luat o cutie de ghimbir, altul un cal; cel din urmă un candelabru aparținând lui Raimon l'Escrivan, fost trubadur și arhidiacon al legatului; primul o carte pe care a vândut-o curând pentru

patruzeci de salarii toulousene; cel din urmă a confiscat o tunică... Pierre-Rogier fusese ghidat doar de ura pe care o simțise de mult timp pentru Guillaume Arnaud. Când s-a întâlnit cu conspiratorii după afacere, l-a întrebat imediat pe unul dintre ei:

„Arnaud, unde este cupa? - S-a spart. De ce nu ai adunat bucățile? Le-aș fi pus laolaltă într-un cerc de aur, iar în cupa asta aș fi băut vin toată viața.” Cupa aceea era craniul călugărului Guillaume Arnaud.

Se pare că clerul catar nu a participat direct la acest măcel, pe care morala lor îl dezaproba cu siguranță, dar nici nu l-a împiedicat. De fapt, ar fi putut el să o facă? Acestea erau treburile contelui de Toulouse; și, deși perfecții ar fi condamnat, fără îndoială, împrejurările deosebit de crude în care a fost comisă crima, nu puteau simți prea multă milă pentru soarta inchișitorilor, ei înșiși ucigași, care, *după ce au lovit cu sabia, trebuiau să moară de sabie*.

Bertran Marti asistase cu siguranță la discuția pe care trimisul lui Raimon d'Alfar a avut-o cu Pierre-Rogier de Mirepoix, la Montségur, la scurt timp după teribila expediție. Episcopul se afla între două ape: pe de o parte, conștiința sa de perfecțiune, pe de altă parte, rațiunea de stat; măcelul inchișitorilor avea să fie semnul insurecției lui Raymond al VII-lea împotriva regelui Franței. Eliberarea părea foarte aproape, dar știa și că, dacă afacerile contelui ar eșua, ar însemna, de data aceasta, sfârșitul Montségurului. Și se pare că, din aceste motive, a cerut ca Pierre-Rogier să nu participe personal la măcel. Într-adevăr, este foarte surprinzător faptul că liderul expediției a păstrat distanța, că nu l-a ucis el însuși pe Guillaume Arnaud, pentru care simțea o ură imensă, și că nu și-a colectat partea din pradă... În 1244, în momentul capitulării, Biserica Romană l-a eliberat pe Pierre-Rogier fără să-l deranjeze. Știa bine că, în acest moment, cavalerii *faidți* nu făcuseră nimic mai mult decât să execute ordinele contelui de Toulouse.

Lumea în miniatură.

Din 1230 până în 1244, numai în Montségur, catarismul a format, conform propriilor legi, o societate, mică, dar similară cu cea adevărată, cea a „Amestecului”, unde Binele este juxtapus Răului. Dacă Bertran Marti urca uneori pe terasa donjonului, putea contempla de acolo, la picioarele sale, micul sat al perfecților, tăcut și cufundat în rugăciuni, și, în curtea castelului, taberele soldaților, cazărmile femeilor, răsunând de strigăte, cântece și toate ecourile pasiunilor umane.

Cavalerii, cei credincioși și mai ales cei necredincioși, duceau aceeași viață ca și cavalerii catolici împotriva cărora luptau. Mâncau carne, când aveau; vânat, când vânătoarea fusese bună; de cele mai multe ori mâncau brânză cu pâine; și, complet expuși unei vieți brutale, al cărei corespondent

era eroismul războinic, nu își închideau inimile nici furiei, nici orgoliului, nici poftelor. Toți recunoșteau autoritatea clerului catar, înclinându-se profund în fața pasului unui episcop sau al unui perfect, dar, simțindu-se incapabili să le imite puritatea, se lăsau duși de pasiunile și emoțiile momentului. Certurile care se iveau adesea între cei doi șefi militari, bătrânul Raimon de Péreille și Pierre-Rogier, ginerele său, îi provocaseră o mare îngrijorare lui Guilhabert de Castres: continuau să o provoace și lui Bertran Marti. Cauzele acestei neînțelegeri sunt necunoscute. Poate că era o chestiune de interese, de moștenire, de distribuire; sau mai degrabă, era mândria înnăscută a acestor stăpâni feudali: fiecare voia să fie singurul care să guverneze. Legea catară impunea, în aceste cazuri, recurgerea la arbitraj, iar împrejurările cereau mai mult ca niciodată concordia: episcopii au reușit cu ușurință să restabilească pacea între ginere și socru; dar știm din texte că împăcarea lor a fost doar provizorie și de fațadă.

Doar soțiile lui Raimon de Péreille, ale lui Pierre-Rogier de Mirepoix și ale unor domni din rudenia sa sau din anturajul său erau soții legitime, uniunea fiind efectuată, se pare, de un preot catolic (Corba, soția lui Raimon de Péreille, care luase haina, nu locuia cu soțul ei). Dar în Montségur, căsătoria romană nu mai avea nicio semnificație sau legalitate. Unii cavaleri și sergenți de armată își aduseseră cu ei concubinele, pe care scribii Inchiziției le numesc *amasiae* (amante). Perfectii din Montségur nu făceau, în mod firesc, nicio distincție între concubine și femeile căsătorite sub regimul roman. Cu toate acestea, este posibil ca aceștia să fi procedat la căsătorii „înregistrate” conform ritului lor, adică sub simplu consimțământ reciproc și promisiune de fidelitate reciprocă. Poate că acestea sunt „soții” pe care inchizitorii le numesc *amasiae-uxores* (amanți-soții). Este curios, însă, că termenii pe care îi folosesc pentru a le desemna accentuează dragostea-pasiunea. Înțelegem aceasta ca însemnând fie că *uxores* erau ca *amasiae*, fie că *amasiae* erau ca *uxores*; sau femeile *iubeau din inimă*, ca doamnele trubadurilor și, în același timp, *doamne din inimă* și soții. Aceste *amasiae* nu renunțaseră la plăcerea cărnii, dar putem crede că aveau o idee exaltată despre iubire, întrucât nu ezitaseră să-și urmeze „soții-iubiți” în pericole și adversități. Prin urmare, poate că la Montségur, pentru prima și ultima dată, pasiunea amoroasă pe care numai trubadurii o adoraseră în imaginea ideală pe care o numeau *fin'amors* a fost realizată social și exaltată. Așa cum se întâmplă adesea, poate că viața periculoasă a aprins în inimile multora dintre ele o creștere a ardorii și a pasiunii carnale. Sau poate că majoritatea au fost duși, dimpotrivă, de contagiunea mistică și nebunia eroismului și a sacrificiului care i-a cuprins pe bărbați și femei, mai ales în ultimele zile ale asediului, dorind, așa cum au făcut și iubiții lor, să moară cu o „Bruna de la Roque d'Olmès a urmat soarta iubitului ei, Arnaud Domerc, sergent de arme, și a fost arsă, la fel ca Guilhelma, soția lui Arnaud Aicart.

Montségur în timpul asediului.

Asediul despre care nu vom da o relatare aici a început în primăvara anului 1243. Viața de zi cu zi a continuat în Montségur mai mult sau mai puțin așa cum am descris-o, până în ziua în care niște locuitori ai munților, în slujba armatei catolice, au reușit să cucerească mica clădire din est care apăra satul catar și castelul, ceea ce a avut loc, potrivit lui F. Niel, în ianuarie 1244. Comunicațiile cu exteriorul au continuat, proviziile continuau să sosească, precum și arme și întăriri. Nu numai că drumurile spre prăpastie erau deschise, dar oamenii din Camon (unul dintre satele vecine), care se aflau printre asediatori, i-au lăsat pe emisarii din Montségur să vină și să plece. Într-o zi, diaconul Matheus a adus cu el chiar și doi sergenți de armată care purtau arbalete și „pălării” de fier. Focuri de tabără aprinse în munți informau Montségurul despre intențiile, mai ambigue ca niciodată, ale contelui de Toulouse și despre succesul sau eșecul unei întreprinderi secrete. Conte de la Montségur îi dădea lui Pierre-Rogier ordinul să reziste până la Paște... Între timp, se va încerca formarea unui mic contingent de mercenari. Inginerul Bertran de la Baccalaria a fost, fără îndoială, trimis de Raymond al VII-lea, nu pentru a construi o arbaletă, ci pentru a îndemna garnizoana să reziste și mai mult. În același timp, emisarii contelui răspândeau vestea că împăratul Frederic al II-lea urma să sosească în fruntea armatei sale pentru a elibera Montségur...

Cucerirea turnului de est și invazia poporului catar au provocat retragerea a peste două sute de oameni în curtea castelului. Viața de zi cu zi nu era atunci decât o succesiune de zile infernale. Mașina de război a episcopului de Albi, instalată la acea vreme lângă turnul de est, a aruncat bile uriașe de piatră peste castel, distrugând acoperișurile ușoare ale cazărmilor, prăbușind terasa turnului, smulgând crenelurile, spulberând zidurile. Căzând în curtea îngustă unde erau îngrămădiți refugiații, proiectilele făceau victime de fiecare dată, întrerupând consolamenta, terminând răniții care erau vindecați, ucigând femeile care îi înconjurau, toate acestea în mijlocul strigătelor de durere și al vuietului acoperișurilor care se prăbușeau.

Femeile, uitând de diferențele de rang și clasă, nu erau altceva decât „creștine”. Cea perfectă, soția domnului, stăpâna sergentului de arme, amestecate, cu hainele sfâșiate, însângerate, se dedicau ca niște sfinte îngrijirii răniților sau ca niște diavole, slujind mașinilor de război, în mijlocul prafului care se ridica din prăbușiri... În cazărmile pe jumătate distruse ale lui Azalais de Massabrac este dus sergentul de arme Arnaud de Vensa, oribil desfigurat. Aici, fiica lui Béranger de Lavelanet încearcă să-l reînvie pe Raimon de Saint-Martin, care a leșinat. Corba, cea perfectă, împreună cu ficele sale Philippa și Arpais, îl țin pe Guilhem de Lisie, căruia Bertran Marti îi va da consolamentul, sub o streășină care încă mai stă în picioare.

Strigăte de furie, urlete de moarte și ordine stridente! Și scârțâitul bieteii arbalete, pe platforma meterezelor sfâșiate, care încă încearcă să răspundă, aruncând cu pietre, proiectilelor uriașe pe care mașina gigantică a episcopului de Albi le aruncă fără răgaz.

În orice colț al curții, bărbații și femeile perfecți administrau *consolamentum* unor domni oribil mutilați, unor femei pe jumătate zdrobite. Aproape toți făcuseră anterior pactul de *convenensa* și nu mai era vorba de consolare conform *ritualului*. Sufilete erau ridicate sub punerea mâinilor, iar ușa castelului nu era decât cea a eternității. Femeile cereau repede *convenensa*, alergând apoi să servească arbaletele de asediu sau să scoată un rănit din dărâmături, expunându-se în fiecare clipă la a fi lovite de un proiectil.

Capitularea și holocaustul catarilor.

Conform lui Fernand Niel, pe 1 sau 2 martie 1244 au avut loc negocieri pentru capitulare. A avut loc un fel de Judecată de Apoi. Pe de o parte, cei care hotărâseră să moară erau grupați: toți bărbații și femeile perfecți, în număr de două sute, la care trebuie să se fi adăugat convertiții de ultim moment. Pe de altă parte, cei care nu voiau să moară, fie de frică, fie pentru că nu aveau chef să înfrunte Eternitatea. De partea celor condamnați la moarte, a izbucnit o adevărată explozie de generozitate; au distribuit tot ce posedau: grâu, haine, bani celor care urmau să supraviețuiască. Marchiza de Lantar și-a donat hainele nepoatei sale, Philippa de Mirepoix. Bertran Marti i-a dat douăzeci de salarii de Melgueil lui Imbert de Salas și, în plus, sare, ulei, piper. Un altul i-a dat unui prieten ce-i mai rămăsese: niște colanți, niște pantofi... Raimonde de Cuq, care era bogat, i-a oferit lui Guilhem Adhémar o ladă plină cu grâu.

Cu puțin timp înainte de capitulare, patru eretici în obicei au venit să-i dea lui Pierre-Rogier de Mirepoix o pătură plină cu bani. Până la sfârșit, Biserica Citară avea să fie punctuală în îndeplinirea angajamentelor sale și a considerat că Pierre-Rogier o servise bine. Înainte de a merge spre moarte, episcopul Bertran Marti i-a lăsat lui Imbert Salas un mesaj pentru fratele său, Raimon Marti: era vorba de o sumă de patruzeci de salarii din Toulouse pe care Montségur o datora comunității Fanjeaux și de la care urma să primească, spunea el, instrucțiuni precise.

În aceeași zi în care cei perfecți urmau să fie arși, Pierre-Rogier de Mirepoix i-a chemat pe Amiel Aicart, Hugo și alți doi eretici (conform mai multor mărturii), ascunzându-i într-o galerie subterană, aparent o galerie de aproximativ zece metri, contemporană turnului primitiv, a cărei intrare era ascunsă sub cisternă. Cei patru bărbați s-au dus la peretele de stâncă unde s-au lăsat să se strecoare printre frânhii. Au cărat cu ei ceea ce mai rămăsese din comoara de la Montségur; dar misiunea lor principală era să

găsească locul unde Pierre Bonnet și Matheus ascunseseră cea mai importantă parte a acestei comori, pe care cu luni înainte o evacuasera și o ascunseseră într-o pădure, spun unii, sau într-o peșteră din Sabarthés, spun alții, și să o ducă într-un loc sigur.

După ce a pus mâna pe comoară, Pierre-Rogier de Mirepoix a părăsit fortăreața împreună cu soția sa, Philippa, fiul său, Esquieu, doica acestuia din urmă, chirurgul său, Arnaud Roquier, rudele și prietenii săi: Arnaud-Roger de Mirepoix, Raimonde Ravat și soțiile lor. Raimon de Péreille a plecat și el liber cu ei; Philippa și sora ei, Arpais de Ravat, au îmbrățișat-o pentru ultima dată pe mama lor, Corba, care voia să moară alături de cei perfecți, și pe Raimonde de Cuq, cu care împărțise coliba de mult timp.

Apoi, cei două sute de bărbați și femei perfecți s-au dus la focuri de tabără. Printre ei s-au numărat marchiza de Lantar, fiica ei, Corba de Péreille, și nepoata ei, Esclarmonde de Péreille...

CAPITOLUL IV

REAȚII CONSULARE ȘI BURGHEZE

Politizarea conflictului religios

După căderea Montségurului, catarismul s-a transformat, în orașe, într-un fel de partid politic care includea burghezi, oameni de lege, preoți catolici, nobili și, adesea, majoritatea consulilor. Anticlericalismul burgheziei datează de la începutul secolului al XIII-lea, deși, în anii 1280-1300, s-a reafirmat mai puternic, deoarece trebuia acoperit. Fără îndoială, acesta provenea dintr-o opoziție surdă față de teoriile Bisericii Romane în probleme financiare, dar și dintr-un anumit patriotism local care a confundat apoi în aceeași ură Inchiziția și francezii; este clar că, înainte de progresul spiritului critic, Inchiziția părea nejustificată nu numai în excesele sale, ci și în propriile principii. Mulți oameni onești - printre care se numărau și unii membri ai clerului roman - au refuzat să admită că Marchiza de Lantar sau Corba de Péreille, ale căror vieți fuseseră întotdeauna pure și curajoase, erau condamnate la osânda veșnică, în timp ce unii catolici, nefideli adevăratei învățăături creștine, ar fi câștigat Raiul prin simplul fapt de a se supune voinței papei. Credința în virtuțile mântuitoare ale consolamentului a continuat să fie extrem de vie în toate straturile sociale; pentru mulți era mai eficientă decât sacramentele romane.

Carcassonne, un oraș misterios, era și mai misterios în vremea catarismului burghez. Conacele sale sumbre, care adăposteau în pivnițele lor în ajunul Revoluției din 1789, secretul inițierilor masonice, serveau deja, în 1280-1290, drept locuri de întâlnire pentru Cei Perfecti și credincioși: muribunzii erau consolați acolo. Perfectul Pagès și *sociusul său* Coste își exercitau slujirea în Cabardès; adesea, când se lăsa noaptea, erau solicitați în Carcassonne. Atunci, pe strada îngustă și întunecată, ușa notabililor se deschidea pentru a-i lăsa să intre, închizându-se imediat.

Uneori coborau la casa notarului Agasse sau chiar la casa maestrului Pelet, care era un fel de legător de cărți de artă. Nunțiul *trebuia* să-l informeze despre data stabilită pentru ceremonie; având în vedere circumstanțele și pericolele la care era expusă toată lumea, ceremonia nu a fost programată decât în ultimul moment. Într-o zi frumoasă, în timp ce se afla în biroul domnului Agasse pentru a ridica un manuscris pe care acesta din urmă îl însărcinase să-l lege, Pelet a văzut doi perfecti intrând și i-a spus: „Cei pe care îi așteptați au sosit”. Pelet i-a urmat la etaj, unde a fost *consolat* în prezența lui Agasse.

Conversii în rândul clerului roman și al francezilor.

Jean Guiraud, în Istoria Inchiziției, unde a putut evoca tot pitorescul acestei ultime faze a catarismului clandestin din Carcassonne, subliniază că cei care au luat parte la ea erau aproape toți burghezi importanți: *Blazy, clericul, Paul Floris, notarul, Pierre Gary, măcelarul...* În 1274, perfectul Pagès este rugat să meargă la Carcassonne cât mai curând posibil. El sosește acolo „circa noctem” (întotdeauna la căderea nopții), la casa burghezului Bernard-Raimon Sabatier. Este introdus în camera muribundului; ferestrele rămân închise; sub lumina lumânărilor, el distinge rudele lui Sabatier, un cleric din Bagnoles, un cizmar, câteva femei. Toți se înclină de trei ori în fața lui și ceremonia începe, la fel de emoționantă ca întotdeauna: „Bernard-Raimon, ai voința de a primi sfântul botez al lui Iisus Hristos?” .

Un preot, aparținând unei familii burgheze din Carcassonne, Raimon Gayraud, paroh în Roquefère, s-a îmbolnăvit la casa fratelui său din oraș, Pierre Gayraud, vecin al notarului Maître Amat; dorea să vorbească cu un anume Bernart Fabre, din La Tourette, care era un „nuncius hereticorum”. Acesta din urmă s-a urcat imediat în camera sa. Când rudele preotului s-au întors la căpătâiul său, după ce luaseră masa în oraș la casa unui anume Escot, l-au găsit pe Fabre încă acolo; abia începuseră să converseze, când servitorul preotului i-a adus pe cei doi perfecti, pe care bolnavul i-a primit cu brațele deschise. „Bene veneritis vos!”. „Consolamentum” a avut loc apoi în prezența lui Bernart Fabre, fratele „consolatului” și a „nunciusului” său, Chatbert, un negustor, Raimon Amat, a notarului Pons Amat și a internului său, B. de Pomas...

Acești burghezi - juriști, negustori, notari - se întâlneau adesea cu ocazia acestor *consolamente*, la care considerau că este de datoria lor să participe. La cea a notarului Pierre Marsendi se aflau colegul său, Maestrul Amat, un cleric din Trèbes, Pierre Hugues, un fabricant de stofe, Raymond de Cazilhac, un negustor din Carcassonne, Pierre de Pieuse. Se îndemneau reciproc să-și apere credința; conspirau. Catarismul exercita încă o ascendență extraordinară în inimile și mințile acestor burghezi adesea foarte cultivați. Perfectul Pagès și-a răspândit doctrina prin Cabardès, vicariatul vecin al Carcassonnei, cu tot atât de mult succes ca și în orașul însuși. În anii 1269-1284, el i-a condus la credința catară nu numai pe nobili, ci și pe doamna de Sallèles-Cabardès (în 1281), castilianul de Quierinhos (unul dintre „turnurile” din Cabaret), doamna de Villegly, văduva unui lord din Sallèles, doamna Jordana, fiica lui Jourdain de Saissac și soția lui Girard de Capendu; și, mai surprinzător, pe castelanii regali, fără îndoială „francezi”, ai castelului din Cabaret: Egidius de Buire, Pierre de Breuil. Nu numai avocații, doctorii în drept, notarii, funcționarii regali din Carcassonne și Cabardès au participat la predicile sale și au cerut

consolamentum-ul, ci au fost și numeroși preoți catolici: parohul din Villegly, Pierre Albert, preot din Carcassonne; preotul paroh din Ilhes, un diacon, vicarul din Caunes, un protopop, preoții parohi din Pennautier, Villardonnell, Villemoustaussou, abatele din Montolieu și un călugăr al abăției sale, Sans Morlane, arhidiacon de Carcassonne... Catarismul părea să renaască mai puternic ca niciodată în cercurile burgheze.

Conspirația de la Carcassonne.

Inchizitorii porniseră, de asemenea, să înregistreze întreaga burghezie din Carcassonne. Registrele, păstrate în plicuri de piele într-un turn al *Cetății* care comunica cu „Casa Inchiziției”, erau, așa cum spune pe bună dreptate Jean Guiraud, *o sperietoare pentru toți cei care făceau un pact cu erezia: îi țineau treji noaptea* .

Într-o zi din anul 1285, consuli Guillaume Serra, Bernard Lucii și Arnaud Isarn l-au chemat pe un credincios pe care îl cunoșteau bine, Arnaud Matha, la casa funcționarului diecezan Guillaume Brunet. Un număr mare de oameni se adunase acolo: Guillaume Garric, avocat și consilier secret al catarilor, juriști, un bancher, Raimon Esteve, și Arnaud Morlane, fost bal al contelui de Foix: întregul grup eretic. Ofițerul a luat cuvântul: „Acesta este, domnilor, motivul întâlnirii noastre. Știți că Inchiziția păstrează mărturiile martorilor din procesele de erezie intentate împotriva credincioșilor noștri. Aproape toți suntem pe listele lor. Trebuie să găsim o modalitate de a pune mâna pe aceste înregistrări. M-am gândit că Arnaud Matha ne-ar putea oferi mijloacele”. Într-adevăr, un anume Lagarrigue, eretic, recidivat, fost perfect, părăsise secta, din cauza *uneia dintre acele schimbări bruște* , conform lui Jean Guiraud, *atât de frecvente în Evul Mediu, atât la eretici cât și la catolici* , și devenise omul de încredere al inchiizitorului din Carcassonne. Arnaud Matha era rudă și prietenul său: adunarea i-a încredințat misiunea de a-l corupe pe Lagarrigue și de a-l readuce la vechea sa credință. Dar Lagarrigue a refuzat. În săptămânile care au urmat, nu a existat zi în care să nu fie chemat să meargă la casa consulilor sau ca Matha să-i țină o predică; dar a fost în zadar. „De ce atâta hotărâre de a confisca arhivele?”, a întrebat Lagarrigue. „Să le distrugem!”, au răspuns consuli. În cele din urmă, la o ultimă întâlnire, în prezența principalilor burghezi și a lui Sans Morlane, arhidiaconul din Carcassonne, Lagarrigue s-a lăsat în cele din urmă convins și, în schimbul a o sută de lire sterline, a promis că se va ocupa de această problemă. „Nu voi putea niciodată obține aceste documente”, a implorat el, „fără ca notarul Inchiziției – al cărui nume nu a vrut să-l dea – să participe și el la conspirație. Am nevoie, așadar, de încă o sută de lire, pe care i le voi da când mi le va preda.” Nu a avut altă opțiune decât să se angajeze să predea

cele două sute de lire Maestrului Alègre, care avea să le predea la momentul potrivit lui Lagarrigue.

După ce și-au îndeplinit această promisiune, ofițerul și Bernard Lucii au introdus în cameră doi perfecti: „Domnilor, iată cei doi oameni buni pentru care lucrăm cu toții”. *Apoi au îngenunchat cu toții, spunând: „Benedicite” și și-au făcut „melioramentum”. Apoi Matha și ceilalți conspiratori s-au retras, cu excepția ofițerului, a maestrului Arnaud și a lui Sans Morlane.*

Nu era vorba doar de arderea arhivelor Inchiziției, ci de punerea în aplicare a unui plan de apărare mult mai amplu, pe care juriștii partidului catar, Pierre Aragon, Guillaume Roger, Guillaume Brunet, notar al curții funcționarului, și Raymond Sans, notar al curții regale a orașului, îl pregătiseră în detaliu cu colaborarea perfectilor Pagès și Sans Morlane: *De acum înainte, inchizitorii urmau să fie împotriviți prin formularea împotriva lor a unei serii întregi de apeluri la instanțele din Roma, unul pentru fiecare fapt cunoscut și un altul mare și general pentru toți. Toți cei care își făcuseră confidențe inchizitorilor urmau să fie întâlniți și convinși să le revoce conform legii și formelor cerute. Pentru aceasta, au fost numiți doi juriști: Pierre d'Aragon și Guillaume Roger* (Declarația lui Lagarrigue, citată de Jean Guiraud).

Problema înregistrărilor era încă în desfășurare. Din păcate, notarul care trebuia să le înmâneze conspiratorilor plecase într-o călătorie cu inchizitorul Pierre Galand. Un agent junior care nu știa să citească, asistat de Bernard Agasse, a trebuit să fie chemat pentru a-l îndruma. Cu ocazia unei întâlniri la casa maestrului Arnaud Matha, la care au participat perfectul Guillaume Pagès, Guillaume Brunet, ofițer al Carcassonnei, Jourdain Ferrol, ofițer al Razèsului, Sans Morlane și fratele său Arnaud, Sans Morlane i-a spus lui Agasse: „Maestre Bernard, o persoană ne va da înregistrările Inchiziției acestei țări; dar nu știe să citească și va fi necesar să le alegeți dumneavoastră și să ni le aduceți.” „Voi face asta cu plăcere”, a răspuns Agasse. Loialul Agasse nu a avut timp să intervină. Conspirația a eșuat. Se presupune că Lagarrigue, care, din cauza unei recidive, se temea să nu fie condamnat la moarte, a denunțat conspirația inchizitorilor Jean Galand și Vigorous. Totuși, acest eșec nu i-a descurajat pe consuli. Represiunea nu a ajuns la adevărații lideri ai opoziției anticlericale, iar burghezia a continuat lupta în domeniul juridic, evitând mai mult ca niciodată să-și lege revendicările de apărarea ereziei.

Influența catarismului asupra preoților catolici.

Conspiratorii erau cu toții credincioși, dar un fapt foarte caracteristic al noului catarism burghez din 1280 este că această conspirație a fost pusă la cale de un perfect, Guillaume Pagès, ajutat de un mare arhidiacon catolic, Sans Morlane. În realitate, cei doi Morlane au fost cei care au condus

întreaga afacere. Aceștia aparțineau unei familii bogate și foarte respectate, care trăise mult timp în jurul familiei Trencavel și al conților de Foix, pe care îi țineau în mare stimă. Arnaud Morlane era consul la Carcassonne și preot paroh la Pennautier. Avea un conac la Carcassonne și un altul la Pennautier, unde a găzduit doi preoți care îl ajutau: Bertran de Camon și Guilhem. El reprezenta, poate chiar mai mult decât fratele său, acei catolici în favoarea examenului liber care, la sfârșitul secolului al XIII-lea, credeau în Dumnezeu, dar nu și în doctrinele Romei. Într-o Ajună de Crăciun, vorbind despre Euharistie cu capelanul său Camon, acesta din urmă formula ipoteze despre modul în care are loc transformarea ostiei în trupul Domnului la Consacrare, când Morlane i-a declarat în mod misterios: „Există cărți care, dacă ar fi citite, i-ar face pe laici să-și piardă credința. Și dacă le-ar înțelege așa cum le înțelegem unii membri ai clerului și cum o facem eu, nu ar crede, precum evreii și sarazinii, unele lucruri care trec drept adevăr”. Arnaud Morlane era deja un fel de calvinist, care își rezerva dreptul de a refuza din catolicism, precum și din catarism, ceea ce i se părea contrar rațiunii sau sistemului său metafizic. El avea credință doar în *consolament* : crezându-se bolnav de moarte, l-a administrat în presbiteriul său.

Sans Morlane, la rândul său, era canonic al catedralei Saint-Nazaire și, de la moartea episcopului Gauthier, administrator al diecezei, împreună cu celălalt arhidiacon, Guillaume de Castillon. Era un personaj important pentru care jocul dublu era perfect, datorită poziției pe care o ocupa în ierarhie. Inchizitorul Jean Galand îl denunțase Papei Honorius al IV-lea (1285-1287) în termeni extrem de violenți, acuzându-l că l-a indus nu numai pe tatăl său la erezie, ci și pe mulți alții; că i-a favorizat pe eretici și că a făcut imposibilul pentru a câștiga încrederea unei rude a Inchiziției și pentru a obține de la acesta, în schimbul banilor, livrarea atestărilor Sfântului Oficiu. *Dacă scopurile sale nu erau atinse* , adăuga inchizitorul, *intențiile sale puteau fi dovedite prin numeroase și regulate declarații.* ...

Însă Jean Galand nu a reușit să-l discrediteze pe Sans Morlane în ochii papei, care i-a răspuns inchizitorului că procedurile judiciare erau neregulate și că întregul proces trebuia reluat de la capăt, adăugând raportului o informație critică reală asupra veridicității martorilor. Honorius al IV-lea a murit pe 3 aprilie 1287. Noul Papă Nicolae al IV-lea (1288-1292) nu numai că nu a întreprins niciun proces împotriva lui Sans Morlane, dar l-a și copleșit cu favoruri, chiar dacă era fiul și nepotul unor eretici și un autor de erezii: i-a dat permisiunea de a-i combina, împreună cu vicarii lui Puichéric, pe cei ai lui -sine cura- Belvianes și Cahirac. Sans Morlane a fost, de asemenea, ireproșabil de ortodox. În 1297 i-a ajutat pe carmeliți să-și construiască biserica (care există și astăzi) și în 1305 a donat trei sute de lire sterline pentru restaurarea bisericii augustinienne. A murit pe 23 august 1311. Puteți vedea în capela Sfânta Ana din biserica Sfântul Nazariu din

Carcassonne, piatra funerară a acestui personaj unic, care a fost unul dintre ultimii catari și primul catolic. „Protestantism”, dar „protestant”.

„Înconjurarea” Carcassonnului și „Apelul” consulilor.

În acea perioadă, consulii din Carcassonne trecuseră la ofensivă, al cărei principiu fusese stabilit la întâlnirea ținută la casa lui Arnaud Matha. Notarul Barthélemy Vézian, care luase parte la conspirația împotriva Inchiziției, a fost însărcinat să redacteze un *Apel către papă*. Orașul era deja în pragul revoltei. Consulii, anticipând cu abilitate obiceiurile noastre politice, au mers din casă în casă pentru a colecta semnături și a da astfel acestui apel caracterul unui plebiscit. Este probabil că au strâns un număr mare de voturi, poate o „majoritate”. Oamenii au fost apoi invitați să se adune în claustrul mănăstirii predicatorilor unde își avea sediul Inchiziția și, în prezența lui Jean Galand, *apelul a fost citit de Vézian, ceea ce a adăugat o mare efervescentă animozității existente împotriva inchișitorului și a dominicanilor* (conform lui Mahul și Jean Guiraud).

Textul Apelului, de o îndrăzneală extremă, este, de asemenea, de un înalt nivel de gândire. Acesta îi onorează pe consulii din Carcassonne, a căror fermitate revoluționară a fost, fără îndoială, înfierbântată de sprijinul întregii populații. Permiteți-ne să cităm pasaje lungi din Monseniorul Vidal și Jean Guiraud. Pe lângă o rechiziție violentă împotriva lui Jean Galand, textul oferă o perspectivă, poate oarecum obscură, dar cu siguranță exactă în ansamblu, asupra vieții de zi cu zi a locuitorilor din Carcassonne. „enmurados”.

Toate citațiile au fost suprimate. Cetățenii de origine nobilă și catolică, asupra cărora nu se apasă nicio suspiciune de erezie, sunt închiși brusc, iar în celulele „teribile și foarte grave” ale Inchiziției li se spune, cu puțin timp înainte de a fi incitați la mărturisire, ce vrea judecătorul să-i facă să declare. Dacă sunt cruțați de tortură, este pentru că au fost convinși prin promisiunea de a-și înmuia „pocăința” în momentul condamnării lor. Esențialul este să vorbească; să se acuze singuri! Să-i acuze și pe alții, pe cei suspectați sau pe oricine! Mărturia falsă este un rău mai mic și majoritatea preferă să-și condamne aproapele, poate „condamnându-se” singuri, decât să continue în mâinile „ființelor perverse” care îi chinuie...

Există un fel de gradație în torturile aplicate... Unii lăncezesc în redute unde lumina zilei nu poate intra, nici aerul din exterior nu poate pătrunde. Alții, încărcăți cu lanțuri și legați cu cătușe de podeaua înghețată a unor colibe atâtea de înguste încât nu pot încăpea decât ghemuiți și unde umilinta lor este sporită de nenumăratele murdării. Hrana, distribuită cu zgârcenie, „pâinea suferinței și a neplăcerii” care li se dă, la intervale foarte rare, nu face decât să-i împiedice pe acești nenorociți să moară de foame.

Cei mai încăpățânați sunt supuși torturii torturii, iar cei care nu își pierd viața îndurând astfel de chinuri adesea nu pot evita mutilarea. În această închisoare, nu există decât gemete continue, strigăte de durere, plângeri disperate și scrâșnire de dinți. Este nevoie de un curaj supraomenesc pentru a rezista mult timp acestui regim barbar și se preferă să se elibereze mărturisind, orice s-ar întâmpla...

Rudele unei persoane nefericite despre care se crede că a murit din cauza ereziei sunt private de dreptul și de consolarea de a-i răzbuna memoria. Cele ale lui Guillaume Marti, înșelate de o chemare oficială din partea inchișitorului, s-au prezentat, la ora stabilită, pentru a-l apăra pe defunct. Jean Galand i-a întâmpinat cu expresia teribilă a unei fiare feroce (cum mala et leonina facie), i-a speriat cu amenințări și i-a concediat, notând cu atenție numele lor. Nimeni nu a îndrăznit să comenteze despre defunct și cauza sa ?

Speriați în mod legitim de pericolul real de a se opune unui om de acest fel, juriștii și oamenii legii refuză să coopereze în procese, chiar și în cele mai juste.

Nelegiuirea triumfă, iar legea și ortodoxia sunt persecutate. Orașul Carcassonne câștigă din această cauză o tristă reputație. Este o adevărată defăimare de care sunt afectați consulii, iar rezultatul deplorabil al acestui regim de opresiune este descurajarea care îi cuprinde pe cei mai buni cetățeni; este îndoiala care li se naște cu privire la religie; este emigrarea în masă din stăpânirile regelui Franței; este, pe termen scurt, dacă Domnul nu remediază acest lucru, depopulare și ruină.

*Cu siguranță, consulii au dat dovadă de mare iscusință să reamintească principiile moralei umane și creștine, să protesteze împotriva ortodoxiei lor și a populației; și mai iscusit a fost să sublinieze, în ceea ce privește regele, pagubele cauzate țării de emigrarea oamenilor și, ar fi putut adăuga, și de cea a capitalului. Dar este evident și faptul că *Apelul său* a fost inspirat de un spirit nou, pe care ar fi greu să nu-l asociezi cu un anumit progres în ideile morale sau în etica individuală. Fără îndoială, rebeliunea consulară a fost inspirată de catarism, dar nu numai de acesta. Adevărații creștini, oamenii buni, erau cu toții de acord în a condamna Inchiziția, iar sincretismul religios sau filosofic, despre care am vorbit mai sus, a jucat în favoarea ideilor de toleranță și libertate. S-au născut noi mișcări „spirituale” și este interesant de observat că revoltele care au izbucnit la scurt timp după aceea în Carcassonne și în orașele învecinate și care au dus la eliberarea prizonierilor de la *Zidul* din Carcassonne au fost provocate de un franciscan: Bernard Délicieux.*

Apelul a fost adresat priorului predicatorilor (dominicanilor) din Paris, care la acea vreme îi numeau pe inchișitorii Franței: solicita revocarea lui Jean Galand. O copie a fost trimisă Curiei Romane, în numele comunității din Carcassonne. Consulii au formulat în acesta dorința ca Inchiziția să fie

încredințată episcopilor sau, mai degrabă, administratorilor Bisericii din Carcassonne, spre slava lui Dumnezeu, înălțarea credinței catolice, conservarea jurisdicției obișnuite și salvagardarea demnității episcopale. De asemenea, i-au rugat să se prezinte ei înșiși la Inchiziție, înconjurându-se de juriști, religioși și alte persoane temătoare de Dumnezeu și ajutându-se cu sfatul experților (*consilium prudentum*) și cu toți cei care, în trecut, au lucrat cu zel la extirparea ereziei (Citat de Monseniorul Vidal).

Unul dintre vicarii capitulari, pe care consuli îl cereau ca inchișitor și apărător al legii, nu era altul decât Sans Morlane, principalul instigator al complotului din 1284-1285. Aceasta nu înseamnă neapărat că au vrut să saboteze funcțiile inchișitoriale, ci că îl considerau pe acest om - care nu părea a fi nici catar, nici catolic, în sensul pe care îl dau Fanaticii folosesc acești termeni - ca fiind singurul capabil să restabilească concordia, în cadrul justiției și carității creștine.

Papalitatea a fost, fără îndoială, alarmată de această rezistență burgheză și consulară și de spiritul de independență pe care îl manifestau. Nu a ținut cont deloc de revendicările juste ale consulilor și ale poporului. Și lucrurile au continuat ca în trecut. Honorius al IV-lea a ordonat chiar persecutarea persoanelor a căror îndrăzneală înfricoșătoare a încercat cu toată puterea să împiedice exercitarea Inchiziției încredințate lui Jean Galand (5 noiembrie 1285). Mai mulți eretici au fost condamnați. Sans Morlane nu a fost deloc deranjat.

Vitalitatea catarismului burghez în Languedoc în ansamblu.

Am vorbit mult despre Carcassonne și partidul său catar și burghez, deoarece, datorită lui Jean Guiraud, istoria evenimentelor care au avut loc în acest oraș este poate mai cunoscută decât cele care au avut loc în orașele învecinate, mai ales în ceea ce privește impactul lor asupra vieții de zi cu zi: conspirații în conacele burgheze, *conspirații secrete*, conspirații consulare, apeluri către popor și revolte. Nici nu există vreun document mai precis despre soarta „enmurados” decât *Apelul* consulilor din Carcassonne. Dar aceleași fenomene sociale, aceleași reacții consulare și burgheze au avut loc, între 1285 și 1287, la Castres, Cordes, Limoux, Albi și în alte părți. În aceste orașe, a avut loc în acea perioadă formarea unui adevărat partid politic și chiar a unui fel de federație de partide, întrucât consulatele s-au concertat și s-au sprijinit reciproc.

Iar burghezia orașelor „catare” nu era unită în mod absolut, deși s-a spus adesea altfel, cu puterea regală. În 1305, au demonstrat acest lucru clar la Carcassonne și Limoux. Nu este vorba că ar fi fost ostile din principiu dominației franceze: cu siguranță ar fi acceptat-o fără rezerve dacă regele i-ar fi eliberat de Inchiziția dominicană și ar fi reușit, ca odinioară, să o încredințeze episcopilor. La urma urmei, burghezia, preocupată doar de

operațiunile sale comerciale fructuoase, complet absorbită de apărarea francizelor sale împotriva drepturilor feudale ale lorzilor și clerului, trebuie să fi văzut în regele Franței protectorul natural al independenței sale; interesele regelui și cele ale Bisericii nu au mers întotdeauna mână în mână. Din 1280, consuli din Carcassonne se plânseseră lui Filip cel Îndrăzneț de abuzurile comise de Inchiziție; deși, se pare, fără prea mult succes. Am văzut cum o copie a Apelului *din* 1285 a fost trimisă lui Filip cel Frumos. Este probabil ca regele să fi ținut cont de aceste proteste repetate ale consuliilor: trimitea aproape în fiecare an anchetatori în Languedoc, unde erau însărcinați cu supravegherea atentă a desfășurării Inchiziției. În 1291, gardianul din Carcassonne a primit ordin să nu închidă pe nimeni altcineva, din ordinul inchiizitorilor, decât dacă aceștia nu erau eretici notorii. La scurt timp după aceea, regele și-a rezervat chiar dreptul ca persoanele persecutate la cererea inchiizitorilor și acuzate de simple aparențe de erezie să fie judecate de „oameni capabili”. După cum a subliniat pe bună dreptate Jean Guiraud, regele nu a abolit Inchiziția, ci a intenționat doar să supună executarea pedepselor unei examinări prealabile de către legiștii săi. Practic, asta cereau burghezii din partidul catar, care se conformau tuturor aspectelor ortodoxiei - mai ales, desigur, celor ale clerului catolic - și care știau cu siguranță că pot scăpa de orice investigație privind faptele și nu „intențiile”.

Însă puterea Inchiziției nu s-a diminuat nici măcar o iotă, iar metodele sale nu s-au schimbat. Dezvoltarea partidului eretic, contribuind la revitalizarea catarismului doctrinar, le-a oferit inchiizitorilor un nou pretext pentru a interveni mai riguros ca niciodată. Căci, fără îndoială, erezia cuprindea acum întreaga burghezie. În 1283, Raimon Boffinhac l-a întâlnit pe prietenul său, Maestrul Pelet din Carcassonne, la Albi. Seara, au luat masa la casa Maestrului Isarn Ratier cu Bernard Fenasse, un important finanțator. Vorbeau mai ales despre afaceri. Dar când au apărut cei doi perfecți, care se aflau la casa unui alt burghez din Albi, Aimeric de Foissens, s-au ridicat cu mare respect și au ținut *melioramentum*-ul în fața lor. Aimeric de Foissens era cu adevărat un credincios și nu doar un dușman al Inchiziției: îi venera pe perfecți. Când a aflat că se aflau la casa Maestrului Bernard Not, la Carcassonne, le-a trimis fructe și vin. În aceeași zi, după cina luată la casa lui Isarn Ratier, i-a dus la el acasă, unde a avut loc o altă întâlnire cu prietenii, cu *melioramentum* și predici.

În Albi, ca și în celelalte orașe din Languedoc, burghezii, juriștii, bancherii, negustorii sunt cei care se arată a fi cei mai atașați ereziei și cei mai fideli oamenilor buni.

Vizita regelui și afrontul de la Carcassonne.

Poate că în momentul în care regele, alarmat de fuga atâtor supuși și de fuga capitalelor languedociene spre Lombardia, era pe punctul de a impune măsuri de pacificare Inchiziției, un lucru rău a stricat totul. Populația din Carcassonne, revoltată de predicile înflăcărate ale lui Bernard Délicieux, un călugăr franciscan minor, a invadat temnițele Inchiziției sub strigătul „Moarte trădătorilor!”, eliberându-i pe deținuți. O vreme, orașul s-a aflat în mâinile insurecționiștilor. Reprezentantul regelui, Pecquigny, pentru a potoli spiritele, a dus prizonierii de pe Zid în temnițele regelui, în *cité*, îndepărtându-i astfel de Inchiziție, dar păstrând drepturile regelui lor. Acesta a fost imediat excomunicat. Aceeași revoltă a avut loc la Albi, Cordes și Castres.

Filip cel Frumos a părăsit Toulouse, unde se afla încă din primele zile ale lunii februarie, pentru a merge la Carcassonne. Fără îndoială, era animat de cele mai bune intenții. Consulii l-au primit pe rege într-un oraș în plină festivitate, împodobit cu ghirlande și steaguri, sub aclamațiile burgheziei și ale întregului oraș. Atitudinea poate prea arogantă a consulului Elie Patris nu i-a plăcut. „Rege al Franței”, i-ar fi spus el, „pleacă; privește acest oraș nenorocit care aparține regatului tău și care este tratat atât de aspru”, și i-ar fi arătat, de sus, din vârful Cetății, orașul care se întindea la picioarele sale, mănăstirea călugărilor predicatori și *Zidul*. Regele i-a ordonat brutal consulului să se dea la o parte. „Dați jos steagurile și fanioanele”, a strigat Elie Patris către oameni; „dați jos orașului hainele de sărbătoare, căci astăzi este zi de doliu”.

Știa Filip cel Frumos că Bernard Délicieux și consulii de Carcassonne și Limoux avuseseră o întrevedere cu prințul de Majorca, Ferdinand, și îi oferiseră suveranitatea fostei vicomitate Trencavel? „Ceea ce Filip nu a vrut să facă”, ar fi spus tânărul prinț, „Ferdinand va face”. Curtea a părăsit rapid Carcassonne și s-a îndreptat spre Béziers. Consulii s-au grăbit să-i ajungă din urmă pe rege și pe regină pentru a le oferi două pocale de argint. Regina a acceptat cu grație ofranda, dar regele a refuzat și nici măcar nu a vrut să-i vadă pe consuli; ajungând la Montpellier, i-a obligat să-i returneze reginei cupa oferită.

Regele Majorcii a condamnat atitudinea nechibzuită a fiului său. În public, îl dezaprobase și îl pălmuise, grăbindu-se să dezvăluie totul regelui Franței. Cât despre consulii din Carcassonne, aceștia au încercat să instige, în cursul unei solemnități religioase, o nouă insurecție, dar nu au putut nici ocupa *orașul*, nici să-l supună pe guvernator. Au fost arestați și condamnați. Elie Patris, Eimeric Castel, Barthélemy Clavaire, Pierre-Arnaud de Guihermi, Bernard de Marselhe, Guilhem Delpech, Guilhem de Saint-Martin, Pons de Montolieu și alți șase notabili din Carcassonne au fost legați fiecare de coada unui cal, târați de vii pe străzile orașului până la eșafod și acolo, spânzurați în hainele lor consulare.

Cei patru consuli din Limoux și treizeci și șase de notabili sau burghezi ai acestui oraș au fost judecați la Carcassonne și majoritatea executați (sfârșitul lunii noiembrie 1305). Carcassonne a fost amendat cu treizeci de mii de lire sterline. Albi, care nu se ridicase, a fost condamnat să plătească o mie de lire sterline guvernatorului din Carcassonne. Filip cel Frumos a grațiat ulterior această amendă și a comutat unele condamnări la moarte în închisoare pe viață.

CAPITOLUL V

ULTIMII CATARI

Emigrarea

Consulii din Carcassonne subliniaseră, în *Apelul lor* către papă, una dintre cele mai dezastruoase consecințe ale terorii inchiizitoriale: depopularea anumitor regiuni occitane. Fără îndoială, exageraseră importanța acesteia. Este însă adevărat că, după căderea Montségurului (1244) și în ultimii ani ai secolului al XIII-lea, mulți oameni care nu se aflau în siguranță în patria lor s-au refugiat în Catalonia, Sicilia, Ragusa, Dalmația, Corsica și, mai ales, în Lombardia. Perfectii și episcopii își abandonaseră diecezele pentru a menține în străinătate, din când în când, unitatea morală a sectei și o organizare administrativă total teoretică, din cauza lipsei de contact direct cu credincioșii lor. Plecarea lor a avut consecințe grave asupra vieții religioase a celor rămași. În timp ce pentru burghezia cultivată, juriști și mulți clerici catolici, catarismul s-a transformat într-un fel de francmasonerie cu tendință spre o tendință „masonică” sau „masonică”, secta s-a transformat într-o sectă „masonică”. „Sibilinismul”, pentru popor, se reducea la câteva teorii, mai mult sau mai puțin deformate, și la căutarea superstițioasă a mântuirii prin *consolamentum*. Perfectii care au rămas în Occitania nu mai aveau, cu puține excepții, marea înțelepciune și cultură a predecesorilor lor de la începutul secolului, sau chiar ai anilor 1230-1240. Nu mai primeau învățăturile unor episcopi inspirați precum au fost, la Montségur, Guilhabert de Castres și Bertrán Marti. Iar cei care, precum perfectul Pagès în 1285, i-ar fi putut rivaliza cu știința și abnegația lor, nu mai erau suficient de numeroși pentru a-i instrui pe credincioși la rândul lor: abia erau suficienți pentru a îndeplini datoria de „consolare”. Din Lombardia venea - sau se întorcea - lumina. În secolul al XIV-lea, desăvârșitul Authier, un om remarcabil în multe privințe, a pornit să reînvie catarismul în comitatul Foix, după o lungă ședere în Italia, unde inițierea sa în adevărata doctrină dualistă a fost realizată de episcopii emigranți.

Catarismul în Italia.

Orașele italiene, mândre de libertățile lor, nu fuseseră foarte rapide în aplicarea edictelor papilor și împăraților împotriva ereziei. În 1256, Republica Genova a fost chiar condamnată pentru că a refuzat să le introducă în legile sale constituționale. În principal orașele Genova, Pavia, Milano, Mantua și Cremona au atras și găzduit catarii din sud. Nu acesta a

fost cazul Florenței și Romei. Dar existau refugiați izolați sau mici grupuri de refugiați în aproape toate comitatele Italiei, unde, cu câteva mici excepții, nu exista loc pentru...

„Este dificil să estimezi numărul emigranților occitani, care a fost, fără îndoială, destul de mare, și să le determini originea socială. Printre aceștia se aflau oameni din diverse categorii sociale, dar exista, fără îndoială, o majoritate de negustori și artizani. Nobilii nu emigrau, decât dacă capetele lor fuseseră puse cu un preț. Au preferat să plece în munți, încurajați de speranța că își vor recupera în cele din urmă castelele. Cu toate acestea, în 1244, mulți apărători ai Montségurului au plecat în Lombardia: catalanul Arnaud de Bretos, Aimeric și Pierre Girberge, Arnaud Mestre și numeroși sergenți de armată. Cei care luaseră parte activă la masacrul de la Avignonet s-au grăbit și ei să părăsească Languedoc-ul. Astfel, Pierre de Bauville, după ce fusese negustor la târgurile din Lagny, pe Champagne, unde a intrat în contact cu negustori italieni, a decis să se mute în Italia. Conte de Toulouse și Raymond de Alfar au avut, se pare, la fel de mult interes să-l țină departe.” ca și cum i-ar fi oferit adăpost. S-a oprit în Coni, care era, conform expresiei Inchiziției, „un cuib de eretici”; l-a întâlnit pe Bertran de Quiders, care participase și el la moartea inchizitorilor și fusese exilat „din ordin”. Acesta din urmă i-a mărturisit lui Bauville că Raymond al VII-lea îi dăduse bani pentru călătorie și că încă îi acoperea nevoile. „Am chef să trăiesc pe cheltuiala ta”, i-a spus Bauville râzând, „din moment ce tu însuși locuiești pe cheltuiala contelui”.

Nu avea nevoie de ajutorul lor: era un comerciant și om de afaceri experimentat. A deschis un depozit în Pavia și a făcut comerț în toată Lombardia, împrumutând uneori bani compatrioților aflați în dificultate. A condus chiar și un hospicium. Călătoriile sale l-au adus în contact cu alți emigranți catari care trăiau, la fel ca el, din comerț și mică industrie. În 1240, a vizitat în Coni o comunitate de eretici din Toulouse care lucrau cu pielea într-un magazin închiriat de Guillaume Perrier, din noul burg din Toulouse, și de soția sa, Béatrice de Montetotino. Existau acolo un bătrân negustor de stofe, un cuțitar, doi țărani din regiunea Carcassonne și doi perfecți care își exercitau liber slujirea între ei. Emigranții aveau cele mai diverse meserii: erau brutari, cofetari, croitori, croitori, sau negustori, negustori, bancheri. Unii erau izolați, fiecare pe cont propriu; alții se grupau în mici „colonii”, formând comunități religioase unde aveau ocazia să-și practice cultul. Locuiau în case pe care le închiriau sau le cumpărau: coloniile dețineau uneori una sau mai multe case, dobândite în comunitate. Perfecții exercitau și o muncă; pe de altă parte, își primeau credincioșii, care le ofereau subvenții, donații și moșteniri. Mulți dintre ei aveau mijloacele de a se întreține cu demnitate și chiar de a avea un servitor. Opiniile despre Lombardia și lombardi s-au schimbat, firește, mult. Unii languedocieni s-au întors acasă amărâți și dezamăgiți, incapabili să se

aclimatizeze în Italia sau să facă avere; dar majoritatea, se pare, au apreciat climatul de libertate care domnea acolo și aproape toți au recunoscut că „atâta timp cât munceau, nu erau niciodată deranjați de opiniile religioase pe care le-ar fi putut profesa”.

Loialitatea credincioșilor.

Din anii 1260-1280, nevoia de a relua contactul cu cei perfecți și cu viața spirituală a catarismului a fost aproape irezistibilă pentru un număr mare de credincioși care doreau să primească *consolația* din mâinile slujitorilor lor exilați.

Bonet de Sanche, din zona Castelnaudary, voia să meargă în Lombardia pentru a fi consolată acolo și căuta un tovarăș de călătorie. Guillaume Raffard i-a spus: „Te voi însoți cu plăcere. Dar nu am destui bani pentru o călătorie atât de lungă și încă nu mi-am vândut vacile.” Acest Raffard avea, fără îndoială, idei foarte clare, deoarece, douăzeci de ani mai târziu, era la fel de nerăbdător să primească „consolamentul” ca și Bonet de Sanche, în Italia. Și avea mereu vaci de vândut. Într-o zi, însă, nu a mai putut suporta: a plecat la Montpellier cu turma sa de vaci și, în sfârșit, a găsit un cumpărător. Așa că s-a dus în Lombardia. La Pavia, a stat cu ghidul său Pierre Maurel, în casa unui anume Pierre de Montagut care se numea Béranger. Au stat trei luni. În cele din urmă, a ajuns la Sirmione, care era unul dintre cele mai importante centre de erezie, și acolo și-a putut realiza visul, primind consolamentum-ul, la care aspirase de mai bine de douăzeci de ani, de la Bernard de Olive, episcop de Toulouse, de la Henri, episcop al bisericii Franței și de la Guillaume Pierre de Veronda, episcop de Lombardia. Au fost consolați în același timp cu el: Pons Olive, fratele consacratorului și Guillaume Boñet, din regiunea Mirepoix, fost domn de Scaupont. Olive, episcopul de Toulouse, a primit de la Raffard toți banii pe care îi căra, cu excepția a treizeci de tornese albe care i-au fost date pentru călătoria de întoarcere. „Acest lucru se întâmpla în 1272. ” (Doat, citat de Jean Guiraud).

Mulți languedocieni au vândut tot ce aveau și au plecat în aventură, fără prea multă grijă pentru cei dragi, care au rămas neajutorați fără ajutorul său. Guilhem nici măcar nu s-a gândit la copiii săi. „Trecătorul” - un om fără îndoială caritabil și înțelept - a refuzat să accepte: „Copiii tăi au nevoie de tine”, i-a spus el. Soții își lăsau femeile soților, soțiile soților; unii și alții, uneori cu ușurare, dar promițând să se reîntâlnească acolo. Femeile nu erau deloc entuziasmate de Lombardia. Stéphanie de Châteauverdun și-a abandonat toate bunurile și a urmat perfectul Prades-Tavernier până în Italia. Adesea se grupau, își puneau resursele în comunitate, pentru a plăti transportul și plecau sub îndrumarea Celui Perfect sau a unui credincios foarte dovedit. S-ar fi spus că se îndreptau spre pământul făgăduit.

Este adevărat că uneori aceste plecări coincideau cu niște evadări amoroase sau erau însoțite de ispite care nu aveau nimic mistic: *Béatrice de Planissoles* era singură într-o zi, în castelul ei, când intendentul ei *Raimon Roussel*, care o curta de mult timp, a rugat-o să-l însoțească în Lombardia. A fost sedusă de aventură, dar puțin sceptică: „Domnul”, i-a spus *Roussel*, „nu a spus el că un bărbat trebuie să-și părăsească tatăl, mama și copiii pentru a-i urma? „Cum să-mi părăsesc soțul și copiii?”, a răspuns *Béatrice*. „Este mai bine”, a răspuns *Raimon Roussel* grav, „să părăsești un soț și niște copii care trăiesc doar o vreme, decât să-L părăsești pe Cel care trăiește veșnic și ne dă Împărăția Cerurilor. „Dar cum vom ajunge la bunii creștini? Când soțul meu va observa, ne va urmări și ne va ucide.” „Vom aștepta până când va părăsi castelul, indiferent ce se întâmplă.” „Și cu ce vom trăi?” „Când vom fi acolo, oamenii buni se vor ocupa de toate.” „Dar sunt însărcinată; ce voi face cu copilul dacă plec cu tine la bunii creștini?” „Dacă se naște printre ei, acest copil va fi un înger. Îl vor face, în numele lui Hristos, un sfânt sau un rege, căci, nefiind frecventat de oamenii lumii, va fi fără păcat; și îl vor putea instrui perfect în religia lor, căci nu va fi cunoscut alta.”

Circumstanțele au făcut necesară ca *Béatrice* să-și dea seama rapid că intendentul ei nu își dorea nimic mai mult decât să petreacă câteva zile cu ea. S-a infuriat. Seducătorul a părăsit castelul, iar *Béatrice* nu s-a dus în Lombardia, și nici *Raimon Roussel*.

Mișcarea fondurilor.

A existat întotdeauna o rețea de trecători însărcinați cu îndrumarea emigranților spre Lombardia. Poate că perfecții din *Montségur* încredințaseră organizarea unui prim sistem de comunicații, refugii și adăposturi unor credincioși absolut siguri, plătiți de ei. Spre sfârșitul secolului al XIII-lea, unii ductores hereticorum, acționând pe cont propriu, se pare, dar în contact direct cu secta, erau plătiți pentru a aduna și însoți emigranții care mergeau în Lombardia sau se întorceau. De asemenea, ei erau însărcinați cu transmiterea scrisorilor și a banilor dintr-o țară în alta. Un anume *Peytavi*, din *Seréze*, avea zece mărci sterline, produse prin schimbul salariilor din *Toulouse*, trimise în acest fel perfectului *Pierre Delmas*, care îi ceruse acest serviciu. Acești bani erau destinați catarilor din Lombardia. Cu o altă ocazie, același *Peytavi*, care se bucura evident de încrederea ereticilor, i-a spus lui *Arnaud Terrier*, din *Seréze*, că dacă ar vrea să facă o expediție în Lombardia, ar fi ușor. S-a dus să vorbească cu doi perfecți, care sosiseră recent din acea regiune și pe care, de altfel, *Arnaud* însuși și cumnatul său, *Jean Brun de Durfort*, îi văzuseră cu cincisprezece zile înainte. Întrevederea a avut loc la *Font-Audier* „pe moara lui *Arnaud*” - era cu câteva zile înainte de recolta de struguri din 1276 - iar perfecții au fost de acord să preia sarcina (Doat, citat de *Jean Guiraud*).

Operațiunile financiare erau relativ simple. *Ductores sau nuncii* remiteau perfectilor italieni sumele pe care le păstrau în depozit până la sosirea emigranților care le revendicau: *Adelais trimitea astfel la Cremona o sută de monede de la Toulouse, pe care urma să le primească la sosire. Apoi, după ce renunțase la călătorie, dădea ordin să i se livreze această sumă mamei sale, Aycelina, care locuia în Lombardia* (Doat, citat de Jean Guiraud). În anumite cazuri, catarii apelau la schimbătorii de bani sau la bancherii sectei; iar în acest caz, fondurile erau transferate cu cambii reale.

Aventurile și pericolele călătoriilor clandestine.

Călătorii au urmat în mod firesc itinerariul mai puțin frecventat: drumul lombard. Conform lui Dupré-Theseider, acesta trecea prin Var și Alpii Maritimi, apoi prin Nisa și trecătoarea Tende, pentru a coborî prin Roccavione, spre câmpia Cuneo-Coni. Un alt drum, mai confortabil, traversa trecătoarea Larche și se termina, tot, în Coni. Ereticii se puteau amesteca cu pelerinii și negustorii și, astfel, treceau neobservați.

Existau ductori francezi și ductori italieni. Aproape întotdeauna se proceda la o adevărată „colectare”. De exemplu, un grup condus de Pierre Maurel a avut odată, ca punct de plecare, Saint-Martin-la-Lande. Călătorii erau găzduiți în casa unei femei afiliate sectei, într-o casă retrasă la un capăt al orașului, în timp ce Pierre Maurel mergea să-i caute pe ceilalți eretici: trei femei și un copil (femeile urmau să li se alăture soților lor, deoarece, în mod obișnuit, cuplurile căsătorite nu călătoreau împreună). Au pornit spre Béziers, unde încă patru persoane s-au alăturat caravanei. *Prin Beaucaire, au mers în Lombardia, oprindu-se mai întâi la Achonia, unde au stat la o femeie din zonă. Adesea, femeile erau cele care conduceau „refugiile”: în același timp erau hangițe și găzduiau alți călători, astfel încât ereticii să nu poată fi observați. Pierre Maurel, între timp, își schimbase numele în Pierre Gailhard. De acolo au mers la Asti, unde l-au întâlnit pe un frate al lui Pierre Maurel, pe nume Bernard, apoi la Pavia, unde s-au dus la casa unui longobard pe nume Raymond Catiero. Acolo a stat un țesător din compania sa. Continuându-și călătoria, au mers la Mantua, unde au întâlnit doi bărbați din Limoux, dintre care unul era țesător, apoi la Cremona, la Milano și au ajuns la Coni, de unde au plecat mai departe spre Franța și Castelnaudary. Era în anii 1271-1272* (Doat, 25, pp. 17-20).

Aceste călătorii nu erau lipsite de pericole. Agenții Inchiziției supravegheau venirile și plecările negustorilor și pelerinilor. Un negustor de vite care își conducea turma, un comisionar cu legăturile sale de mărfuri, un burghez cu bagaje bogate, era un eretic deghizat, al cărui semn posedau. Și nu le lipseau nici simțul mirosului, nici perspicacitatea. Câte aventuri și nefericiri! Câte călătorii întrerupte dramatic! Un servitor al lui Graulhet, denunțat Inchiziției pentru că l-a adus în casa doamnei sale pe un om

perfect pentru a o consola, a vrut să fugă în Lombardia cu fiul acestei doamne, Pierre de Palajac; a fost arestată la Arles și dusă la Toulouse, unde a fost arsă.

Chiar și atunci când scăpasem de toate pericolele Inchiziției, exista riscul de a fi atacat de hoți. În 1273, un tânăr din Toulouse, Aymeric, sosește la casa ghidului Etienne Hugue, în Roquevidal, însoțit de o tânără englezoaică și de o eretică care îi ceruseră permisiunea de a călători cu ei. Hugue le arată celor trei drumul spre Lombardia. Dar curând Aymeric se întoarce gol: în primul han, îi furaseră toți banii și hainele; o jefuiseră chiar și pe tânăra englezoaică și pe doamnă... Slavă Domnului că reușise să scape!

Totuși, *ductores* și *nuncii* erau foarte pricepuți, își schimbau numele și hainele, nu stăteau în propriile case, ci în casele unor prieteni siguri, își făceau întâlniri cu clienții în locuri pustii sau în colibe solitare, îi puneau să fie avertizați de emisari; pe scurt, se înconjurau cu toate precauțiile posibile.

Era necesar ca absența celor perfecți să fie înțeleasă ca fiind capabilă să compromită sănătatea sufletului, astfel încât credincioșii să fie dispuși să își asume astfel de riscuri și să facă astfel de sacrificii pentru a-i găsi. Uneori, așa cum spune foarte precis E. Dupré-Theseider, dacă episcopul, diaconul sau perfecții nu mergeau în Languedoc, trebuiau căutați în Lombardia. Perfecții nu uitau niciodată această obligație: *Un negustor din Albi, Bertran de Montégut, se hotărâse să aprovizioneze regiunea Albi cu perfecți. El îi dădea unui trecător numit Marescot - sau Mascoti - treizeci și cinci de tornese albe pentru a merge în Lombardia să-l caute pe perfectul Raimon Andrieu și să-l aducă la Albi. Dacă nu-l găsea, trebuia să-i procure altul cu orice preț. După o călătorie destul de plină de evenimente, Marescot s-a întors în Occitania. Îl căra pe Bertran de Montégut, nu pe Raimon Andrieu, pe care nu-l putuse descoperi nicăieri, ci pe un italian perfect, Guillaume Pagano. Bertran de Montégut a fost încântat și l-a primit în casa sa .*

În același timp, alți doi lorzi bogați din Albir, Bertrand și Guiraud Golfier, avuseseră aceeași idee ca și Bertran de Montégut și îl însărcinaseră pe Bernat Fabre, un croitor albigens care emigrase la Genova, să trimită haine perfecționate. Fabre i-a găsit în Visone, nu departe de Acqui. Dar nu știm dacă au reușit să ajungă la Albi (Declarația de la Marescot, 1297).

Apostolatul lui Pierre Authier și practica „endurei”.

Trebuie să legăm de emigrarea catarilor în Lombardia, deoarece este o consecință a ceea ce Maselli a numit „enorme incendiu provocat de un singur om”. Acest om se numea Pierre Authier. A plecat în Lombardia în 1296, împreună cu fratele său, părăsind satul său Ax (Ariège), unde era un

notar celebru. După ce a petrecut mai mult de patru ani în Italia, s-a întors în 1300 în comitatul Foix, cu voința fermă de a lupta împotriva Romei și de a reînvia biserica catară. Acest fost jurist al contelui de Foix Roger-Bernard al III-lea era foarte educat și, în Lombardia, în contact cu oameni buni, își perfecționase cunoștințele. A început să călătorească prin țară, zi și noapte, predicând peste tot, vizitând castele și colibe, pe față sau în secret, reorganizând biserica catară, îndrăznind chiar să se arate la Toulouse și ținând mereu sub control poliția Inchiziției. Însă, a sfârșit prin a fi capturat și ars pe rug pe 9 aprilie 1311. Fratele său Guillaume, fiul său Jacques și mulți dintre discipolii săi au fost, de asemenea, arși la scurt timp după aceea. Moartea sa marchează cu adevărat sfârșitul catarismului occitan.

Acțiunea lui Pierre Authier nu a modificat obiceiurile catarilor. Nici Ariège-ul, nici viața lor de zi cu zi, cel mult, nu erau impregnate de misticism: exista un număr mai mare de *consolări clandestine*, predici în case prietenoase, în mijlocul unor precauții sporite și, poate, o întărire a fraternității eretice, tradusă printr-un aflux mai mare de contribuții voluntare și, mai ales, prin reorganizarea unei antiterorism destinate să neutralizeze, în parte, informatorii și trădătorii. Nenorocirea vremurilor a dat naștere și unui ascetism eroic; și se admite în general că, sub influența lui Pierre Authier și a adepților săi, practica *endura* s-a răspândit în comitatul Foix.

Endura, sau renunțarea la viață, se află în totalitate în spiritul catar și chiar în toate religiile care propovăduiesc că „a vrea să trăiești” leagă sufletul de carnea satanică, în ciclul reîncarnărilor și, în consecință, îl împiedică să se elibereze. Nu știm de ce li se reproșează catarilor. „Sinuciderea” din iubire de Sine, din iubire de *viața adevărată* (dacă ne amintim, este cea a lui Werther și a numeroșilor înțelepți indieni) nu a fost niciodată considerată de „spirituali” ca o crimă împotriva individului, nici ca o ofensă împotriva lui Dumnezeu, deoarece tocmai pentru a se contopi cu El se renunța la viață...

Este posibil ca Pierre Authier să fi cunoscut exemple de *endura* în Italia și ca acestea să-l fi impresionat. Se știe că în 1275, când Bauville se afla la Pavia, i s-a explicat că un eretic occitan, care evadase din închisorile Inchiziției, tocmai își pusese *endura*. În orice caz, acest obicei nu și-a făcut apariția în Languedoc decât într-o perioadă destul de târzie, când cineva putea fi tentat să se lase să moară pentru a scăpa de tortură și rug.

Pe vremea lui Pierre Authier, cei perfecți nu le impuneau acest lucru credincioșilor lor. Când se insinuează că îi duceau pe cei *consolați* în spitalele lor, pentru a-i veghea și a-i lăsa să moară, împotriva voinței lor, de foame, sunt calomniați fără dovezi. Adevărul este că credincioșii care primiseră consolamentul au ales *în mod liber* să se lase să moară. Nu se înțelege de ce, fiind bătrâni, bolnavi și, fără îndoială, atingând un grad ridicat de detașare, nu ar fi preferat, în locul unei supraviețuiri dureroase și

scurte, sfârșitul tuturor relelor lor pe acest pământ și în Eternitate. „Bolnavii”, spune Rainier Sacconi, „care nu puteau spune *Pater*, preferau să moară de foame decât să păcătuiască și le cereau celor care îi serveau să nu-i mai hrănească”. (Se păcătuia mortal dacă, odată mângâiat, nu se spunea *Pater* înainte de a mânca). Dar se temeau mai presus de toate să nu recidiveze în *alte păcate* și să înfrunte din nou viața fără a fi pregătiți, ca cei perfecți, să se detașeze de ea prin ascetism. Consolația *muribunzilor* nu rezuma, precum cea a *hirotonirii*, rezultatele unei lungi inițieri ascetice. Din acest motiv, era valabilă doar pentru cei care urmau să moară. Și însuși faptul că nu puteau ingera hrană era semnul, în ochii celor perfecți, că nu vor trăi mult.

Totuși, *endura* a fost întotdeauna excepțională și chiar dezaprobată de mulți credincioși. Dacă cei perfecți nu i-au împiedicat niciodată pe bolnavi să recidiveze în păcat mâncând și bând vin - le permiteau doar apă rece - este evident că nu puteau decât să-i îndemne să scape de viață cât mai curând posibil. Ar fi fost ciudat din partea lor să-i sfătuiască să continue sub puterea lui Satan, când erau deja în afara razei de acțiune a acestuia.

Doar o îndelungată *rezistență*, pe care bolnavul o începea foarte devreme, când puterile sale nu se opriseră încă, putea anihila „dorința de a trăi” și exalta „dorința de a fi”. Era, în orice caz, mai meritorie decât cea a muribundului, care datora doar slăbiciunii și împrejurărilor sale să nu mai cadă în păcat. Cunoaștem cazul unui bolnav, pe nume Sabatier, care a petrecut șapte săptămâni întregi în *endura*; și cel al unei femei din Coustaussa care, după ce și-a părăsit soțul, a primit *consolamentum-ul* în Sabarthés, a fost pusă în *endura* și nu a murit decât douăsprezece săptămâni mai târziu. Catarii nu greșeau considerând această dispreț stoic față de viață ca o dovadă că credinciosul se eliberase complet de ea. Exista, în plus, așa cum a văzut foarte bine Jean Guiraud, un alt tip de *endura*, constând în abstracția de viață printr-o pierdere aproape completă a sensibilității și chiar a conștiinței, reducând astfel existența „personală” la minimum. Soția unui domn din Puylaurens, Berbeguera, s-a dus să vadă, din curiozitate, un bărbat perfect care se afla în această stare și care i se părea cea mai ciudată minune: mult timp stătuse pe un scaun, nemișcat ca un cufăr, insensibil la tot ce-l înconjură.

Spre sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea, lucrurile nu mai erau așa. Ei dădeau *consolarea muribunzilor* doar celor care chiar mureau. Întrucât credincioșii o primeau ca pe un har, complet nemeritat, aveau tot interesul să-și prelungească viața, fără a pierde beneficiul, pentru câteva zile sau câteva ore. De aceea, Cei Perfecți declară, foarte logic, că atunci când un creștin a fost primit în această condiție în rânduiala lor, nu trebuie să mănânce și nici să bea - cu excepția apei proaspete - și că *cei care se lasă să moară astfel, refuzând mâncarea, sunt sfinți ai lui Dumnezeu*.

Uneori, este adevărat, perfecții se înșelau în privința gradului de rezistență al bolnavului, care provoca apoi, în ciuda lui și în ciuda lor, o *endura prelungită*. Un anume Guillaume, foarte bolnav, a suferit *endura* și, împotriva tuturor așteptărilor, a trăit totuși cincisprezece zile; la fel ca și o femeie din Montaillou, despre care se credea condamnată și care a rezistat mai mult de două săptămâni. Firește, bolnavii nu erau întotdeauna atât de nerăbdători să-și salveze sufletele. Bernard Arquie, care trebuia să aibă un apetit solid, le declara perfecților că i se recomanda *îndurarea* : „Vreau să trăiesc până la sfârșit!”. „Fie după voia ta”, îi răspundeau perfecții.

Endura a pus numeroase probleme de conștiință familiilor. O femeie bună a făcut *endura* , după ce a fost consolată. Dar după cinci sau șase zile, s-a simțit mai bine și a cerut mâncare. Fiica ei, o credincioasă sinceră, nu a vrut să-i dea decât apă, așa cum le-a prescris desăvârșirea. Mama ei a început să țipe și să o insulte: „Râd de ce spun ei; vreau să mănânc!” Iar fiica ei, foarte îngrijorată, i-a dat în cele din urmă ceva de mâncare.

Pe de altă parte, Arnaud, fratele unei femei consolete, o veghează ca să nu mănânce și să nu bea altceva decât apă. Trece o zi, două. În a treia zi, biata femeie îi cere lui Arnaud să-i dea de mâncare: „Mi-e foarte foame”. Arnaud, mai degrabă, o privește cu ură. „Dacă nici măcar nu ai putere să înghiți”, spune el. „Mi-e foame”, repetă ea, „nu pot rezista!”. Apoi, Arnaud se lasă atins: îi spune Blanchei, sora lui, să o hrănească, iar ea îi aduce repede pâine, carne, vin, pe care muribunda le mănâncă și le bea cu poftă bună, pierzând cu bucurie beneficiul *consolamentului* .

În alte cazuri, contrariul este adevărat: toți cei dintr-o familie de țărani sunt de părere că cei vii și cei pe moarte trebuie hrăniți. Sfatul oamenilor buni nu a fost acceptat cu sinceritate, nici testamentul nu a fost formulat în mod expres de femeia consolată. Femeile care înconjoară și îngrijesc pe muribundă ar vrea ca ea să vorbească, să mănânce. Au încercat să o facă să înghită o cană de zeamă de porc sărată, dar nu au reușit să o facă nici măcar să bea apă; bolnava și-a strâns fălcile strâns. A rămas așa două zile; în a treia noapte, la marginea zorilor, a murit.

Evident, limbile rele nu pot fi împiedicate să spună peste tot că fiul sau fiica și-a băgat bătrâna mamă în *pat* , împotriva voinței ei, pentru a scăpa de ea. „Dacă biata Bernarde era atât de bolnavă, cum de nu s-a văzut sau auzit niciodată fiica ei plângând? Nu este surprinzător: ginerele a reușit să-i pună mâna pe toate averile.” Desigur, în această lume a „Amestecului” și a „Teribilului”, unde Diavolul excelează în a nedreptăți cele mai bune lucruri, nu vom judeca că nu se comit crime similare; dar cei perfecți sunt primii care află. O soție infidelă își sfătuiește soțul să pună *endura pentru* sănătatea sufletului său. „Ce, nu!”, spune bietul om, „Dumnezeu este cel care trebuie să mă omoare, dacă vrea. De dragul meu, mă las să trăiesc.”

Degenerarea catarismului.

În acești primi ani ai secolului al XIV-lea, au existat abateri serioase de la morală și mai ales de la dogma catară. Regula era, presupunând că cineva dorea să renunțe la *consolarea muribunzilor*, să nu mănânce nimic, ci să mănânce doar pește și legume, după ce rostea *Pater*. Mama lui Arnaud putea vorbi și spune *Pater*. Nu era indispensabil să i se dea carne. Se vede, acum, țărani urmând, ici și colo, aberații grosolane: un vecin sfătuiește cu tărie o tânără mamă, al cărei copil, de două sau trei luni, este foarte bolnav, să-l pună la *culcare*, adică să nu-l mai alăpteze. Mama refuză: „Dacă moare”, spune ea, „Dumnezeu îl va primi...”. „Dacă este primit de oameni buni”, spune vecinul, „va fi și mai bine: va fi un înger al lui Dumnezeu...”. Mama nu l-a consolat pe copil și a făcut bine, conform adevăratului catarism.

Aici este soțul care ar dori ca fiica sa cea mică, Jacoba, să primească *consolamentul muribunzilor* și să fie trimisă la Dumnezeu. Dar mama este indignată și, în ciuda interdicției soțului, continuă cu încăpățănare să alăpteze copilul, care trăiește totuși un an și moare. Perfectele s-au dus la femeia respectivă și i-au spus: „Ești o mamă rea: i-ai dat ficei tale o prelungire inutilă de un an și i-ai compromis, pentru o clipă de viață trupească, șansele de mântuire veșnică”. Unde este adevărul? Chiar și așa, aceste perfecte a trebuit să meargă în Italia pentru instruire: catarul interzicea să se dea *consolamentul* copiilor și, mai ales, să le impună *endura*.

În ciuda eforturilor meritorii ale lui Pierre Authier și ale discipolilor săi, catarismul a continuat să slăbească și să corupă. Nimeni nu i-a putut amâna sfârșitul. Ultimii perfecti, mult mai puțin educați decât Pierre Authier, și-au amestecat conceptele personale, adesea confuze sau contradictorii, cu superstiții grosolane și cu puțin din ceea ce păstrasera din tradiția autentică: Béliaste era un visător independent.

Aceeași doctrină a celor două principii, redusă acum la un antagonism. „Vizibilul” Binelui și Răului nu mai este înțeles de nimeni și, lipsit de al doilea său plan ezoteric, nu mai poate fi. Se începe să se afirme că Dumnezeu cel bun, și nu Diavolul, este cel care face „natura să înflorească și să prospere”: o deviere doctrinară cu consecințe grave, căci dacă lumea nu este complet rea, nu Diavolul este cel care a creat-o. Pierre Authier însuși nu este capabil să explice existența binelui găsit pe pământ altfel decât prin prezența oamenilor buni pe pământ, uitând că dualismul clasic explica într-un mod mai clar amestecul celor două naturi. În realitate, dualismul atenuat și monismul catolic elimină acum dualismul absolut, fără a abandona complet ideea că această lume, absurdă, haotică, nedreaptă, este supusă Prințului Întunericului.

Consolamentul, este adevărat, își păstrează încă tot prestigiul, deoarece corespunde unui simbolism minunat aranjat, în care efectele se resimt, imediat și puternic, asupra imaginației și spiritului. Sacramentele

Bisericii Romane vor avea nevoie de mult timp, în Languedoc, pentru a scăpa de nemulțumirea în care se abătuseră, și poate chiar meritau, în vremurile în care catarismul propunea religioșilor o cale de mântuire mai pură și mai eficientă. Mai mult, bazele pe care se stabilește problematica catară: negarea liberului arbitru, diminuarea rolului lui Hristos „umanizat” și, în consecință, respingerea dogmei prezenței reale în ostie, necesitatea harului pentru a obține mântuirea, vor marca evoluția gândirii religioase în viitor. Două sute de ani mai târziu, ele vor reapărea în calvinism.

Catarismul s-a degradat încet: a fost absorbit de fiecare dintre componentele sale, pe măsură ce le-a eliberat. A trecut la doctrine foarte diverse care l-au folosit și l-au asimilat și al căror drum lung nu ne aparține nouă. „Duhul intră și iese”, spun oamenii buni. Dacă catarismul medieval nu este acum altceva decât o aventură istorică, constantele sale, care, ca niște scheme mitice, condiționează mai mult decât crede gândirea umană, inspiră întotdeauna morală reformatoare și mișcări eliberatoare. Probabil că așa va fi până la sfârșitul timpurilor.

CONCLUZIE

Supraviețuirea catarismului.

Mitul „Tradiției Neîntrerupte”, mitul „Trecutului în prezent” au fost introduse astăzi în reveria noastră zilnică: am vrea să-i „vedem” pe Catari. Cedăm, în ciuda noastră, atracției exercitate de afiliere pe care nu ni le putem imagina. Este suficient să fim prezentați, în Ragusa, unei tinere aparținând celei mai vechi familii patarine a orașului pentru a fi surprinși să găsim pe chipul ei reflexia a șapte secole de erezie. Și cine nu a visat, la căderea nopții, să pătrundă în vreo fermă pierdută din Ariège unde *consolamentum-ul* se dădea încă muribunzilor și unde bătrânul citea încă cu voce tare Evanghelia Sfântului Ioan, într-un manuscris din secolul al XIII-lea, transmis din tată în fiu? Niciun eșec nu-i descurajează pe căutătorii comorii din Montségur, deoarece aceștia nu doresc decât să urmărească un miraj fără sfârșit.

În realitate, nu a mai rămas nimic din catarismul așa cum era trăit. Unde l-am găsi? Printre protestanți? Ni s-a spus adesea, în special în Cevennes, despre familii de țărani care, ni s-a spus, își aminteau că fuseseră catari. Și poate că în secolul al XVI-lea, membrii lor erau conștienți că continuau, de fapt, o religie mai veche; poate chiar au rămas fideli, pe deplin conștienți de aceasta, memoriei strămoșilor lor arși de Inchiziție. Este într-adevăr incontestabil că mulți dintre descendenții ereticilor din secolul al XIII-lea au îmbrățișat calvinismul pentru a se răzbuna pe Roma, dar, oricât de mult au scris autorii protestanți din secolul al XVI-lea despre acest lucru în eforturile lor de a găsi strămoși spirituali în evanghelizarea catarilor, cele două doctrine diferă profund. Iar traumele sociale suferite de protestanți în secolele al XVI-lea și al XVII-lea au fost atât de dureroase în sine încât i-au făcut să uite nenorocirile părinților lor: folclorul Deșertului acoperea folclorul din Montségur.

Uneori, cuvintele și-au schimbat sensul și i-au indus în eroare pe iubitorii de catarism. Într-o zi, unuia dintre prietenii noștri, într-o călătorie în Ariège, i-au urcat în mașină doi țărani care se duceau, spuneau ei, la ferma vecină să „aducă consolare”. De fapt, mergeau să „consola” familia și nu bolnavul care, de altfel, era deja mort. Uneori, „Consolare” înseamnă poate, ca o amintire a *consolamentum-ului*, extremă ungere. Evident, nu are nimic catar în asta. Acțiunea punerii mâinilor este încă resimțită ca fiind benefică de mulți dintre locuitorii din mediul rural, dar este o acțiune pur fizică. Și când unii medici pretind că au găsit la căpătâiul bolnavului, înainte sau după vizita preotului, doi bărbați care îl asistă în agonia sa, aceștia sunt vindecători sau vrăjitori, și nu perfecți. Dacă își puneau mâinile peste muribund, era pentru a-i alina suferința.

Pe de altă parte, este foarte dificil de știut în ce măsură o tradiție catolică a înlocuit o tradiție catară de același tip. Am bănuț întotdeauna că respectul deosebit pe care locuitorii din Ariège și mulți alți occitani îl au pentru pâinea binecuvântată și mai ales utilizarea magică pe care o fac, provine din fidelitatea lor străveche față de riturile catare din anii 1300. Dar cine poate spune dacă bucata de pâine binecuvântată care se descoperă astăzi între două grămezi de cearșafuri, în dulapul țaranului, este catară sau catolică?

Vechii locuitori ai Languedocului știu pe de rost multe rugăciuni heterodoxe, printre care am căutat adesea urme ale celor pe care oamenii buni le învățaseră pe credincioși să înlocuiască *Pater-ul* pe care cu siguranță nu-l spuneau. Majoritatea sunt de inspirație catolică. Cu toate acestea, folcloristul Urbain Gibert a auzit într-un mic sat din Haute-Ariège o bătrână recitând începutul unei rugăciuni bine cunoscute: *Paire Sant. Dieu dreyturier deis bons esprits*. Este singura vestigie autentică a catarismului pe care o cunoaștem. Această femeie, desigur, nu era deloc conștientă că recita o rugăciune eretică.

Folclorul nu amintește de miturile specific catare, cu excepția poveștii „capului de măgar” - despre care am vorbit mai devreme (o șopârlă iese din gura unui adormit și intră în craniul uscat al unui măgar) - care a fost folosită în secolul al XIV-lea de către Cei Perfecti pentru a demonstra că spiritul putea fi separat de trup; cea a Sfintei Miercuri, o poveste de origine bogomilă, în care un „sfânt” se răzbună crud pe gospodinele care spală rufe în ziua respectivă. Însă, în Occident, Sfânta Miercuri a căpătat trăsăturile înfricoșătoare ale Sfintei Agata, care are același rol și reprezintă aceeași zi interzisă.

Nu a mai rămas nici cea mai mică urmă a credinței catare că sufletul avea nevoie de trei zile pentru a se elibera din trup și că era necesar să-l ajute cu fervoare în tot acest timp. Însă, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, o țiglă era ridicată de pe acoperiș pentru ca sufletul să poată evada mai ușor, o tradiție care aparține catarismului decadent. Suntem surprinși să vedem că folclorul din Montségur, cules cu fidelitate de *Madame Tricoire*, nu păstrează nicio amintire directă a catarismului medieval. Dimpotrivă, romantismul francez și neoromantismul german l-au îmbogățit cu un număr bun de legende - referitoare la Esclarmonde de Foix sau la Graal - care nu provin în niciun fel din catarismul istoric.

Limba a păstrat doar câteva cuvinte referitoare la erezie. Și acestea sunt, de asemenea, în mare parte, peiorative. Un *patarinage*, adunare de patarini, este astăzi o adunare de oameni nepoliticoși și gălăgioși. *Patarinejar* înseamnă: a rățăci, a cerși. *Bougre* (bulgară) a devenit o insultă încă din secolul al XVI-lea (*bougre* înseamnă sodomit). Cât despre jurământul *Double dius* (Dublu Dumnezeu), căruia Mistral i-a dat o origine dualistă, acesta nu este mai catar decât păgânul *Mila Dius*. Nu cunoaștem

niciun proverb din Evul Mediu care să reflecte o opinie catară, cu excepția: *Fais du bien à tout le monde -Mais avantages à ceux de ta foi*. Și încă nu este foarte sigur că această „credință” nu este cea a catolicilor. Cât despre proverbul care l-a condamnat la *Zid pe bietul Arnaud de Savinhan*: „Întotdeauna ai văzut, mereu vei vedea - un bărbat se culcă cu soția altuia”), este clar că acesta manifestă persistența desfrânării și nu a eternității lumii.

Vom avea mai mult noroc cu obiectele, vom găsi obiecte catare? Se crede că boneta (*bonnet de noapte*) purtată de bărbați în secolul trecut și numită *bonnet de catar*, provine de la cea cu care perfecții își acopereau capul. Este posibil ca *topinul*, sau marmita, numită *patarinon* în regiunea Moissac, să fie o amintire a celei pe care perfecții o purtau mereu cu ei, pentru că nu voiau să folosească alte oale în care se gătea carne. Este posibil și chiar aproape sigur. Dar trebuie recunoscut că toate acestea sunt foarte puține. Cât despre investigațiile efectuate în cadrul simbolismului popular, acestea sunt și mai dezamăgitoare. Pentagonul a dispărut complet din decorațiunile geometrice, cu excepția faptului că este circumscris în steaua cu cinci colțuri. Dar această stea a fost atât de răspândită în arta populară europeană încât este imposibil să o considerăm un simbol exclusiv catar. Ancora, porumbelul, apar pe toate monumentele funerare din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, precum și pe toate varietățile de cruci (cruce în T, cruci grecești, cruci de „Toulouse” etc.). Toate aparțin atât creștinismului primitiv, cât și catarismului. Acest lucru nu exclude deloc, în anumite cazuri, originea lor catară. Dacă ar fi cert că faimoasa cruce a hughenotilor, porumbelul Duhului Sfânt, și-a făcut cu adevărat apariția în Languedoc și că a succedat porumbelului catar, ar trebui să o considerăm cea mai remarcabilă dintre supraviețuirile „eretice” din Midi-ul francez.

Non-violența și fanatismul din Montségur în zilele noastre.

Mulți oameni, desigur, au exagerat. Multe vieți au fost inutile. Când istoria se limitează doar la indivizi, ea prezintă doar imaginea haosului moral, amestecul de Bine și Rău.

La ce au folosit vieți pline de durere și ferve, a căror scurtă trecere prin această lume și a căror lume am încercat să o cartografiem? Poate că deloc. Și ce judecată putem trage despre ele? Este într-adevăr prea dificil să sondezi inimile când ne despart mai mult de șapte secole. Nici nu vom risca să condamnăm furia ucigașă a inchișitorilor; la fel ca exasperarea criminală a cavalerilor care i-au ucis la Avignonet. Unul și celălalt credeau că ascultă de Dumnezeu Binelui; nu vedeau clar unde era Răul. Căci dacă Răul nu ar fi de neînțeles, nu ar fi Rău... Cartea noastră a pretins doar să-l „facă cunoscut”...

Tot ce se poate spune este că, dacă Istoria nu se repetă niciodată, fanaticii se repetă iar și iar și chiar cu o constanță care surprinde: sunt

aceleași acte, aceleași cuvinte. Cuvintele rostite de Raimon d'Alfar, după uciderea inchișitorului Guillaume Arbaud: „*Esta be, esta be* ”. (Asta se duce, asta se duce), sunt reluate de cele ale Ducelui de Guise, trei sute de ani mai târziu, după uciderea lui Coligny: „Bun început, bun început”. La „gestul” lui Pierre-Rogier de Mirepoix, care revendică craniul lui Guillaume d'Arnaud pentru a-și bea vinul în el, răspunde cel al Caterinei de Medici, trimițând papei capul îmbălsămat al lui Coligny (papa a ordonat imediat o procesiune pentru a celebra acest fericit eveniment). Nici adevărații oameni de spirit nu s-au schimbat prea mult în comportamentul lor: preferă să se lase uciși decât să ucidă.

Dacă este adevărat că există „legi ale evoluției” de tip teologic-providențial - sau de tip marxist -, este evident, de asemenea, că acestea nu pot fi luate decât ca proiectate asupra unor oameni mari și în spații largi de timp. Și poate că atunci sunt reduse - indiferent de natura condiționării lor - la o „mișcare” a ideilor morale. În mod obișnuit, apreciem această mișcare în referire la ultimul moment al „evoluției”, la momentul prezent, care nu este ilegal, cu condiția, însă, să considerăm acest prezent ca fiind provizoriu și relativ și să nu pretindem să-l edicăm ca absolut sub pretextul că este prezentul nostru. Din acest punct de vedere, vom găsi destul de natural să aprobăm, de exemplu, emanciparea femeilor așa cum a fost anunțată - timid - în secolul al XIII-lea ; este și mai natural ca Inchișitiia să fie condamnată, mă refer *la toate Inchișitiile* ...

Viața de zi cu zi a unui mare număr de catari nu ar fi avut niciun sens fără existența inchișitorilor care să aprindă focuri de tabără și a ereticilor care să-și ofere jertfa Spiritului. Sub acest aspect, doar unul sau altul este încă relevant astăzi. Victimele prezentului se reunesc cu cele ale trecutului; le înviază. În fiecare persecuție, aceiași călăi, aceiași martiri sunt cei care se *reîncarnează* . În realitate, viețile efemere ale oamenilor circulă în Om.

INDEXUL PERSONAJELOR PRINCIPALE

BÉATRICE DE LA GLEISE: Fiica lui Philippe de Planissoles, domn de Causou (Ariège), Béatrice s-a căsătorit cu Béranger de Roquefort, iar mai târziu Othon de la Gleise, stăpânul de Dalou, devenind văduv pentru a doua oară. A avut o viață aventuroasă. După ce a fost violată în castelul ei, ea a devenit amanta unui preot blestemat; a întâlnit vrăjitoare, ticăloși dornici pentru metafizică. Întrucât ea credea doar în iubire, niciunul dintre iubii ei n-a reușit să o facă să-și piardă credința romană, care, însă, era probabil redusă pentru ea la formule goale. În cele din urmă, ea a devenit la bătrânețe amanta „legală” a unui preot spaniol, Barthélemy. Condamnată la *Zid* pe 8 martie 1321, a fost eliberată pe 4 iulie 1322, împreună cu Barthélemy, dar a trebuit să poarte crucile duble.

BÊLIBASTE: Guillaume Bélibaste, ultimul perfect, s-a născut în Cubières (Aude). A ucis un păstor, fără îndoială într-o ceartă și, simțind remușcări, a fost inițiat în catarism de Philippe d'Alairac. Arestat pentru prima dată, a evadat din *Zidul* Carcassonnei luând refugiu în Catalonia, la Lerida, unde și-a câștigat existența din fabricarea de piepteni pentru țesători; mai târziu a locuit în Morella, unde-l găsim în fruntea unei mici comunități de emigranți occitani. Arnaud Sicre, un trădător în slujba Inchiziției, a reușit să-i câștige încrederea, ademenindu-l la Tirvia unde l-a arestat. Dus înapoi la Carcassonne în august 1321, Bélibaste a fost judecat și ars pe rug în Villerouge-Termenés (Aude), al cărui castel aparținea familiei arhiepiscopului de Narbona, stăpânul său temporal.

BERNARD DÉLICIEUX: Născut la Montpellier în 1260, a intrat în Ordinul Sfântul Francisc în 1284 și a fost influențat de ideile lui Ioachim și Pierre-Jean Olive. A avut curajul să înfrunte abuzurile Inchiziției și a încurajat rebeliunile populare din Carcassonne care au dus la eliberarea ereticilor închiși la *Zid*. Cu siguranță el a participat la conspirația urzită de consuli din Carcassonne și Limoux pentru a-i expulza pe francezi și a restabili guvernul vicomitat către Ferdinand, prinț de Mallorca (1304). A fost închis și grațiat în 1307, a fost din nou acuzat în 1313 că a împiedicat acțiunea inchizitorială și chiar că a încercat să-l otrăvească pe papă. Judecătorii săi, episcopul Jacques Fournier și episcopul de Saint-Papoul „Aude”, nu au luat în considerare această a doua acuzație. Cu toate acestea, a fost exclus din ordinul său în 1318 și condamnat la închisoare perpetuă (fără cătușe). A murit în 1320.

BERTRAN MARTI: Acest desăvârșit era originar din Tarabel (Haute-Garonne). Nu se știe nimic despre familia sa, fără îndoială foarte umilă. În 1226 a participat la Conciliul de la Pieuze și a fost ales diacon în 1230; în

jurul anului 1239 i-a succedat lui Guilhabert de Castres ca episcop catar de Toulouse și regiunea sa. Între 1229 și 1237, a predicat în Lauragais, în special în Fanjeaux și Laurac, dar și în Limoux, Dun (Ariège) și în multe alte orașe sau castele, aprinzând pretutindeni credința catară, „consolând” cavaleri sau valeți. Din 1238, s-a stabilit în Montségur, unde era considerat un maestru spiritual, precum și organizator și lider politic. Activitatea sa diplomatică a fost foarte intensă între 1240 și 1244. A murit pe rug pe 16 martie 1244.

FOLQUET DE MARSEILLE: Folquet sau Foulque de Marseille a aparținut unei familii de negustori din Genova care s-au mutat la Marsilia. S-a dedicat mai întâi comerțului în tinerețe și, de asemenea, poeziei. Atins de har, a devenit călugăr în 1201, a devenit stareț de Thoronet (între Brignoles și Draguignan) și mai târziu, în 1205, episcop de Toulouse. *Prin credința pe care ți-o datorez, spune Cântarea Cruciadă, cu acțiunile sale, cu cuvintele sale, cu întreaga sa atitudine, el pare mai degrabă ca Anticrist decât mesagerul Romei.* A murit pe 25 decembrie 1231. Dante, în *Paradisul* său, l-a plasat în cerul lui Venus (cântul IX, 67-142).

GUILHABERT DE CASTRES: Cel mai faimos dintre perfecții din Occitania. El s-ar putea să fi fost un nobil și, în plus, „din” Castres. Fratele său Isarn și cele două surori ale sale au intrat ca și el în ordinele catare. La început a locuit în Fanjeaux (Aude), unde avea o casă. În 1204, îl „consolează” pe Pierre-Rogier de Mirepoix, tatăl viitorului apărător al Montségurului. În același an, i-a dat veșmântul lui Esclarmonde, sora contelui de Foix, în prezența unei mulțimi mari și audiență nobilă. În 1207, l-a confruntat pe Pierre de Castelnau, roman delegat, la colocviul de la Montréal. În 1226, a fost prezent la Conciliul Citar de la Pieusse, unde Beroit de Termes a fost numit episcop de noua episcopie de Razès. Guilhabert de Castres și-a dedicat întreaga viață predicării și slujbei de consolare. Din 1211 până în 1230, a umblat pe toate drumurile, călătorind în toate direcțiile în dioceza sa ideală. Este văzut în Mirepoix, Castelnaudary, Labécède, Toulouse. Fără îndoială, în 1232 a decis să facă din Montségur centrul administrativ și religios al sectei. S-a stabilit în castel, pe care-l părăsea doar pentru scurte ieșiri. A murit cu puțin timp înainte de asediul orașului din 1243.

GUILHEM MONTANHAGOL (1229-1258): De origine din Toulouse și a locuit aproape întotdeauna la Toulouse, acest trubadur a fost un protejat al lui Raymond al VII-lea și Iacob al V-lea de Aragon. A participat la majoritatea evenimentelor care au pus în valoare sfârșitul independenței sudului. În poezia sa, el apără cu ardoare cauza Contelui de Toulouse și luptă împotriva religioasei opresiuni care, prin condamnarea luxului

feminin, risipa cavaleriească și dragostea, au secăt izvorul poeziei occitane. Acest dublu protest împotriva dominației franceze și a puterii eclesiastice este exprimat într-un mod moderat și elegant, conferindu-i o forță mai mare. Se pare că a petrecut câțiva ani la curtea lui Alfonso al X-lea al Castiliei.

JACQUES FOURNIER: Născut în Saverdun (Ariège), Jacques Fournier, primul profesor al Ordinului Cistercian la abația Boulbonne, apoi doctor în teologie la Universitatea din Paris și abate de Fontfroide, a fost ridicat în 1317 la scaunul episcopal de Pamiers și transferat acolo de Mirepoix în 1326. Numit cardinal, a fost ales papă în 1334 sub numele de Benedict al XII-lea. Un spirit remarcabil după orice standarde, Jacques Fournier a fost un inchișitor competent, conștiincios și incoruptibil în dieceza sa. Registrul în care a înregistrat procedurile judiciare și Interogatoriile pe care le-a efectuat personal au fost păstrate. Publicat în 1965 de J. Duvernoy oferă o multitudine de date neprețuite despre viața și credințele ultimilor catari din comitatul Foix.

LOBA DE PENNAUTIER: Loba, al cărei nume real este Orbria, era fiica lui Raimon, stăpân de Pennautier (Aude), zis Lobat. Se căsătorise cu un *parier* domn de Cabaret (Lastours, Aude), fără îndoială Jourdain de Cabaret, fratele lui Pierre-Rogier de Cabaret. Această doamnă a fost, în anii premergători cruciadei din 1209, idolul micii curți care i-a adunat în Cabaret pe Contele de Foix (Raimon Roger, „contele cu părul roșcat”), Bertran de Saissac, Pierre-Rogier de Mirepoix, Aimeric de Montréal și trubadurii Peire Vidal și Raimon de Miraval. Nu este sigur că a fost credincioasă, dar toți prietenii ei erau catari sau membri ai partidului catar.

PEIRE CARDENAL: Acest poet, unul dintre cei mai mari poeți ai Evului Mediu, s-a născut în jurul anului 1180, în Puy-en-Velay, în sânul unei familii nobile. A părăsit canonicatul orașului natal, unde îl plasase tatăl său, pentru a-și urma vocația poetică. Detaliile vieții sale ne sunt puțin cunoscute. Curând și-a luat locul printre occitani în jurul contelui de Toulouse, care nu a acceptat nici dominația franceză, nici pe cea a clericilor. În satirele sale elocvente și viguroase, el a criticat lipsa de demnitate a clerului și abandonarea obiceiurilor. Dacă nu era un catar, avea reputația de a fi unul dintre ei și a fost influențat de teorii heterodocse. Unele dintre poeziile sale, răspândite printre oameni, au hrănit propaganda anticlericală. A desfășurat o lungă activitate și a murit aproape la centenar, în jurul anului 1274.

RAYMOND AL VI-LEA: Conte de Tolosa (din 1194 până în 1222), deși prudent supus Bisericii Romane, Raymond al VI-lea nu a putut evita confruntarea cu Simon de Montfort, care i-a râvnit domeniile. Învins în bătălia de la Muret (12 septembrie 1213), unde aliatul său Petru de Aragon

a fost ucis, și-a pierdut comitatul a cărui investitură a fost trecută la Simon de Montfort. Între timp, fiul său, „tânărul conte” (viitorul Raymond al VII-lea), duce război în Provența, asediază și cucerește Beaucaire. În 1217, Raymond al VI-lea intră triumfător în Toulouse, revoltat împotriva cruciaților. Simon de Montfort încearcă în zadar să cucerească orașul unde tânărul conte a intrat. Pe 25 iunie 1218, Simon de Montfort a murit. În iunie 1219, prințul Ludovic, fiul lui Filip August, a invadat Languedoc. A luat Marmande, dar a eșuat în fața orașului Toulouse și a plecat (1219): „eșec dureros”, a spus Papa Honorius al III-lea. Când Raymond al VI-lea a murit în 1222, el recucerise, odată cu ajutorul măiestrit al fiului său, toate stăpânirile sale.

RAIMUNDO AL VII-LEA: Conte de Tolosa (din 1222 până în 1249), Raymond al VII-lea a trebuit să înfrunte noua cruciadă regală. Ludovic al VIII-lea cucerește Avignonul (1226) și stabilește doi seneșali la Beaucaire și Carcassonne. Dar moare în Montpensier fără a fi putut cuceri Toulouse-ul. Raymond al VII-lea nu credea însă că poate continua lupta împotriva monarhiei franceze: a semnat pacea de la Paris cu Ludovic al IX-lea, sau *tratatul de la Meaux-Paris*, din 12 august 1229. Raymond a păstrat Toulouse, dar a pierdut estul Languedocului și nordul Languedocului. Și se stipulează că, la moartea sa, proprietatea sa va trece la fiica sa Ioana, care se va căsători cu Alphonse de Poitiers, fratele regelui. Raymond al VII-lea a încercat de-a lungul vieții sale să ocolească prin viclenie sau prin forță să impună clauzele dezastruoase ale Tratatului de la Meaux. Nu a reușit la cucerirea Provenței, care a fost luată de Carol de Anjou, fratele lui Ludovic al IX-lea. În 1240, fiul lui Trencavel a încercat să cucerească Carcassonne: a fost învins și s-a predat. În 1241, Raymond al VII-lea, ajutat de întregul Sud și englezi, s-a revoltat: englezii au fost învinși la Taillebourg (1243). Raymond al VII-lea, contele de Foix și viconte de Narbona semnează pacea. Montségur, unul dintre primele refugii catare, a fost atacată și distrusă (1244). Quéribus, o altă citadelă catară, a căzut în 1255. În cele din urmă, în 1258-1259, Aragon și mai târziu Anglia au renunțat la pretențiile lor asupra provinciilor din sud. Raymond al VII-lea a murit în 1249. În 1271, pe 21 și 24 august, contesa Jeanne și contele Alphonse de Poitiers mor *fără copii*. Regele Franței devine conte de Toulouse și guvernează țara cu patru seneșali.

RAIMON-ROGER TRENCAVEL : Viconte de Béziers, Carcassonne, Albi și Nêmes, avea doar douăzeci de ani când Simon de Montfort, după ce a cucerit și a jefuit Béziers-ul (22 iulie 1209), a mers să-l asedieze în Carcassonne. Cruciații l-au prins într-o ambuscadă lașă și au ocupat orașul ai cărui locuitori îngroziți fugiseră (15 august (1209). Trencavel a murit la

scurt timp după aceea, fără îndoială otrăvit, în fundul temniței unde îl închisese Simon de Montfort.

RAIMON-ROGER, conte de Foix (din 1188 până în 1223): Și-a petrecut aproape toată viața luptând împotriva lui Simon de Montfort și a lui Gui de Lévis, locotenentul său. A fost unul dintre cei mai străluciți căpitani ai timpului său. În 1211, a învins la Montgey (Tarn) un corp de șase mii de soldați germani cruciați; pe 12 septembrie 1213, a luptat la Muret cu Petru de Aragon și Contele de Toulouse. În iunie 1218, a luat parte la apărarea orașului Toulouse împotriva lui Simon de Montfort (care a fost ucis în timpul asediului). În cele din urmă, în 1219, a luat parte la bătălia de la Bazièges, unde intervenția sa a asigurat victoria lui Raymond al VI-lea. În 1223 el și-a recuperat toate stăpânirile. A murit în același an.

RAIMON DE MIRAVAL: Acest trubadur, născut în jurul anului 1135, a fost domn de Miraval (Aude). A fost un protejat al lui Petru al II-lea de Aragon și un prieten al Contelui de Toulouse; se bucura de o mare popularitate printre doamne și stăpâni de Cabardès în anii premergători cruciadei. În 1209, Simon de Montfort i-a luat micul castel Miraval. A murit în jurul anului 1216, probabil în Spania, unde îl urmăse pe contele Raymond al VI-lea, deposedat de statele sale. A lăsat aproximativ patruzeci de poezii, aproape toate dedicate iubirii.

ROGER-BERNARD I, conte de Foix (din 1148 până în 1187): Nu a fost un prinț foarte belicos. În 1175 și-a căsătorit fiica Esclarmonde cu Jourdain de L'Isle, viconte de Gimoez. Acesta din urmă, văduv în octombrie 1200, a aderat imediat la catarism și a primit *consolamentum* la Fanjeaux de la Guilhabert de Castres (1204). S-a retras la Pamiers, unde a devenit, potrivit lui Pierre des Vaux-de-Cernay, un fervent propagandist al ideilor catare.

ROGER-BERNARD II, conte de Foix (din 1233 până în 1241): Acest prinț a continuat lupta împotriva fiului lui Simon de Montfort, Amaury, expulzându-l din toate locurile pe care le ocupa în județ. Dar când Ludovic al VIII-lea, căruia Amaury îi cedase drepturile sale, a condus noua cruciadă, Roger-Bernard și-a dat seama că nu poate rezista mult timp. În octombrie 1226, regele s-a dus la Pamiers, unde episcopii și lorzii au depus jurământul de loialitate față de el. Pe 16 iunie 1229, în biserica Saint-Jean de Verges, Roger-Bernard a jurat la rândul său supunerea sa față de Ludovic al VIII-lea și Biserică. Prin căsătoria sa cu Ermesinda de Castelbon, el a adăugat proprietăților sale vicomitatul cu același nume situat în Catalonia: acolo i-a protejat pe eretici. Excomunicat de Episcopul de Urgel, a trebuit să se prezinte la Pamiers în fața Tribunalului Inchiziției. A fost absolvit și s-a

împăcat cu Biserica (1241). A murit în același an în abația Boulbonne, unde strămoșii săi au fost înmormântați, îmbrăcat în veșmânt religios.